HISTORIA
NERDILUDII,

hoc est dicere,

TRUNCULORUM;

cum quibusdam aliis

ARABUM, PERSARUM, INDORUM, CHINENSIUM, & aliarum Gentium Ludis tam Politicis quàm Bellicis, plerumque Europæ inauditis, multò minùs visis: additis omnium Nominibus in dictarum Gentium Linguis. Ubi etiam Classicorum Græcorum & Latinorum loca quædam meliùs quàm hactenùs factum est explicantur.

Item,

Explicatio amplissimi CHINENSIUM Ludi, qui eorum Politiam & modum perveniendi ad Dignitates in Aulâ Regiâ exponit, & egregio ac peramplo Schemate repræsentat.

De Ludis Orientalibus Lib. 2dus, quem horis succisivis congessit THOMAS HYDE S. T. D. Linguæ Arabicæ Professor Publicus in Universitate Oxon. Protobibliothecarius Bodlejanus.

Præmittitur præcipuarum Materiarum Elenchus.

OXONII,
E THEATRO SHELDONIANO,
M DC XCIV.

VIRO

AMPLISSIMO

ET

DOCTISSIMO

D^no^ JOHANNI

HAMPDEN

Juniori, Armigero,

PIETATIS ET BONARUM

LITERARUM

FAUTORI,

HOCCE

OPUSCULUM

humillimè offert

consecrátque

AUTOR.

EPISTOLA

DEDICATORIA.

HIcce Libellus (Vir Ornatissime,) ante multos annos conscriptus, jam tandem in publicum prodire gestiens, benigniorem Tuum (ut Fausti Syderis) Aspectum & Tutelam obnixè petit. Idque non quasi Tibi Gratum facere possim, sed potiùs primo in loco, (Gratitudine id postulante) ut hanc nactus opportunitatem, jure debitas propter tam promptè in me collatos Favores, reddam Gratias, eásque maximas. Deinde, ut Tibi tanquam Judici maximè idoneo hosce meos Labores submittam. Cùm enim inter ista Orientalia, Classicorum Scriptorum aliquammulta in hoc Libello exponantur Loca, eáque (ut spero) rectiùs quàm hactenùs factum est propriis suis Ludis applicata; cúmque in quâvis politiore Literaturâ tam Græcâ quàm Latinâ Te non sit ornatior alter, operæ pretium fore credebam ad Te optimum & æquissimum harum rerum Æstimatorem appellare: ut, si securus quòd Tuo Arbitrio *non cadat, sed recto stet talo* Libellus, Te *Calculum album* adjiciente,

adjiciente, de aliorum in hiſce rebus cenſurâ non ſim valdè ſolicitus.

Nec tantùm ut limatiſſimo Tuo in hac parte Judicio fretus hoc facio, ſed &, ut pro Tuâ in rem Literariam (me rogante) Liberalitate maximè gratus: quæ quidem Liberalitas eò plùs æſtimanda eſt, poſt tot & tam injuſtas Exagitationes, quibus Tua multùm imminuta fuit & penè exhauſta Subſtantia. Et tamen poſt omnia, non deſinit Tua Benevolentia nec erga Literas nec erga Reformatos ad nos confugientes, quorum multos (ob Religionis Amorem) conſtante & indefatigabili Munificentiâ alis, & annuis Stipendiis ſuſtentas.

Scio quidem Te talem eſſe qui Laudem nec quæris, nec eâ à nobis indiges: nam quid opus eſt Verbis, cùm Facta videamus, quæ loquuntur meliùs quàm imbecillis Calamus eloqui valeat? Nihilominùs tamen, Amicos vera dicere nil vetat: ideóque quamvis alia multa taceam, hoc non poſſum tacere, quòd Te procurante, aliquando proditurum ſit quoddam antiquiſſimæ Literaturæ Genus, (cujus parvum aliquod Specimen redeunte Anno fortè lucem viſurum ſit,) ad quod (ut Europæ jam primùm producatur, & literato Orbi poſtliminiò reddatur,) in bonarum Literarum Decus, & Doctorum ac Curioſorum commodum & delicias, ſumptus facere non detrectâſti.

Plura

Plura hoc tempore addere supersedeo, humiliter rogando, ut hæc (uti reverà res est) ex grati animi affectu processisse interpretari velis, ab eo qui est

Dabam è Bibliothecâ Publicâ Oxon. X. Nov. M DC XCIV.

Tuæ Amplitudinis

sincerus & promptissimus Servus

THOMAS HYDE.

PRÆFATIO
AD
LECTOREM.

Inter eos qui de Ludis scriptitârunt, pauci sunt qui susceptum pensum ritè absolverunt; idque partim quia aliqui eorum obiter & tanquam Parergon eos tantùm tetigerunt, & non ex professo tractârunt, ideóque non rimati sunt omnia quæ ad illum Scopum faciebant: partimque quia tam ii qui obiter quàm qui ex professo eos tractârunt, Linguis Orientalibus destituti in ipso limine titubârunt, statuendo Shahiludium *esse Romanorum* Latrunculos, *cùm id reverà non fuerit illis notum: & iste error in principio, malè posito fundamine, illos posteà in alios errores duxit.*

Aquam itaque eruditorum manibus hac in parte hærere videns, animum induxi hanc rem (Orientalis Literaturæ ope) feliciore successu præstari posse. At postquam hunc (qualiscunque sit) Libellum conscripsissem, multos annos in Angulo jacere sinebam, subdubitans an eundem evulgarem. Sed tandem jacta est Alea, ut è tenebris erutus lucem videat, & tanquam Præludium aliorum Opusculorum quæ præ manibus habeo, prodeat. Abito itaque, & tu

Parve----Liber ibis per urbem.

Et nunc ad finem vergente anno, & instante Saturna-

turnalium Romanorum tempore, (vel quando nobis etiam Ludis vacare liceat in Natalitiis Feriis,) ut canit Horatius Lib. 2, Satyr. 7,

—— Age, libertate Decembri
Quando ita Majores voluerunt, utere.

Et cùm hoc sit præcipuum Ludorum tempus, Lectori hanc novi anni Strenam porrigo, suadens ut sequatur Martialis consilium Lib. 4, Epigr. 14, *ad animi refectionem moderatè ludendo,*

Paullùm sepositâ severitate,
Dum blandâ vagus Aleâ December
Incertis sonat hinc & hinc Fritillis,
Et ludit rota nequiore Talo,
Nostris otia commoda Camœnis.

Priùs autem quàm manum de Tabulâ tollam, Lector monendus est, quòd in Ludis puris putis Orientalibus seu in solo Oriente usitatis, ludendi modos (quantum possum) docere satago. Sed in aliis quibusdam Ludis in Europâ benè notis (quamvis origine Orientales sint,) ludendi modos non semper prosequor, cùm fere quisque me multò meliùs eos calleat, & me tales docere queat. Meus autem de Ludis scribendi Scopus, (quem me attigisse spero,) est quos tractavi Ludorum & omnium rerum ad eos spectantium Nomina docere, artem circa illa criticam exercere, veterum de eis loca explicare, eáque propriis suis Ludis applicare, & singulorum Ludorum Originem & Inventorem & Antiquitatem perscrutari. Hacque ritè præ-

stitisse,

fuisse, mihi ipsi planè sufficit, & aliis sufficere posse confidatur.

Si autem alicui omnes ludendi modos nostratibus usitatos persequi libet, eum ad Libros lusorios Anglicè scriptos remitto, & ut tales inde petat relinquo: cùm hoc solum scripto tradidisse, integrum Librum implevisset, & hunc nostrum ultra justam molem excrescere fecisset. Hoc tamen de quovis Ludo heic in genere dicatur, quòd scil. ludendi methodo priùs probè perspectâ, quisque pro virili propriam suam innatam artem colere & astutiam adhibere debet, ut suas partes tueri, & adversarium vincere & possundare possit; quod à cujusque meliore indole & diligentiâ & industriâ pendet. Nam quamvis omnes per easdem Regulas primò ludere discant, alii tamen postea per insigniorem perspicaciam & peculiarem genium naturalem, alios sæpe vincere & superare valent. Et hoc certè nec doceri nec ullis præceptis alicui assimilari aut cum eo communicari potest; sed (ubicunque sit) ingenitum est & nativum, per praxin & exercitium crescit, & pro natâ occasione prudenter adhiberi solet. Ideóque cùm prolixæ in hac parte Instructiones semper mihi supervacaneæ habitæ fuerint, vel prorsus ab eis abstinere, vel saltem parciùs de eis agere commodius visum est. Vale.

ELENCHUS CONTENTORUM LIBRI SECUNDI.

libus, 197, 198, &c. *Hist. Triodii, cum nominibus*
...i variis, 202, 203, &c. [Pag. 202, lin. 22, post commutabiles, *adde* Superior vox Materis (in Francorum Bello *Sancto* in Palæstinâ gesto) ab Orientalibus accepta, irrepsit inter Persas, quibus مترس *Matras* seu *Materis*, & Turcis مترز *Materiz*, est *Clava magna* seu *Oblongum lignum attignum* quo ceu Conto pugnatur, quóve ceu Repagulo sive Pessulo janua fulcitur & clausa servatur. Significat quoque *Longos Palos* ex quibus erectis & humo infixis conficitur Loricatio pro Militibus defendendis, *vulgò les Palisado's*. Frustra D. Golius conjicit sic dictum, q. d. مه ترس *ne ters, noli timere*, sc. his Lignis adhibitis. Aliàs autem *Sepimentum ex Tignis Palisve aut Longuriis* constans, Arabicè vocatur جغلق *Gjaphlak*, Persicè درابزين *Darâbazîn*. Sic D. Golius ex *Camûs*, cujus autoritas in Persicis non multùm valet; quippe qui (ejúsve Scriba) in eis haud semel erraverit. Cùm autem talis vox apud Lexicographos Persas non extet, nullus dubito quin in *Camûs* rescribendum sit درازين Dirâzîn *seu* درازينه *seu* Dirâzîna, *i. e.* Longuriale, *seu* ex Longuriis constans res.] *Refutatur Bulengerus, & Oudin*, 202, 203. *Multa corrupta nomina taxantur & emendantur*, 204. *Triodii Schema seu forma, & Pers. nomen Siderè explicatum*, 207, 208, &c. *De Instrumentis ludendi, & de hujus Ludi antiquitate*, 213, 214. *De Ludo Sinico subjugandi Rebelles*, 214,

Rogatur

Rogatur Lector ut priusquàm lectionem aggrediatur, sequentia Errata corrigere velit, ut meliore cum fiduciâ in lectione procedat.

Pag. 20. *ult*. Ca'ces. *Vide etiam* Calcem p. 182. Pag. 22 l. 9, 10, *dele hac verba* Nam hoc vult Vitreus miles, ut apud Classicos Autores legitur : *incautè enim irrepserunt*, *cùm* Vitreus miles *ad Latrunculos pertineat*. 28. 10, dicebantur. 45. *ult*. inenarrabilibus. 49. 15, *pro* Indorum, *lege* Persarum. [pag. 81. 5, 6, *adde* seu Oûï sive Yûnd. *Ibid*. l. 11. *lege* Savdâsh *contractè pro* Savàsh-dâsh, *id est*, militiæ comes seu Commilito.] 106. 18, 21 : & 107. 3, 8, *pro* πεπλεία *lege* πεπλεία. 109. 15, πεμμασύνης. [110. 9, *pro* Arîr *potiùs lege*, Azîr *ex linguâ Persica*, *est* Clamor & Ovatio.] 145. 20, genere.

Farther directions for the Book-binder.

First there is a generall Title-page in breif of the whole work, with the License on the Back of it.

Then there is a larger Title-page to the first part of the first Book.

And the whole work being divided into two Books, the first Book is in two parts; 1, *Shahiludium* in Latine, with its distinct Title-page; 2, *Shahiludium* in Hebr. for which Hebrew there is also a distinct Title-page printed apart, which must be prefixed to the sayd Hebrew Treatise.

The second Book about the other Eastern Games, which begins with *Historia Nerdiludii*, is one single part, and hath a distinct proper Title-page which must be prefixed to it.

The Directions for placing the Schemes, and for sprinkling the Leaves of the two Books with different Colours, (though bound in one Cover,) is placed after the Preface and Contents of the first part.

HISTORIA NERDILUDII.

§ I. *De Nerdiludii Nominibus.*

HIC Ludus Anglis vocatur Tables, Germanis Bretspiel, i. e. *Tabulæ Ludus*: Hispanis *Iuego de las Tablas*, seu *Tablas Reales*: Italis *Tavole*: & hisce duobus Gentibus aliquando *Dado*, propter *Dados* seu *Aleas* quibus luditur, quod tamen Nomen simplici *Alea* competere potiùs videatur. Mediæ ætatis Græcis dicitur τάβλα seu ταῦλα, quod quidem Nomen ad Turcas & Syro-Arabes transivit. Hæc autem omnia sunt nil nisi Latinum vocabulum *Tabula*, quod quidem Nomen ab eis qui Christo citeriores, huic Ludo inditum fuisse necesse est; cùm apud nullum nec Græcorum nec Latinorum qui Christi seculum præcesserunt, nomen ταῦλα seu *Tabula* hoc sensu usurpatum reperiatur.

Ausonius habet *ad Tabulam ludere*, quod est diversum à *Tabulis ludere*: illud enim est hunc Ludum cum Tesseris & Calculis exercere, hoc vero meris Tesseris ludere, quod modernis Græcis dicitur ταβλίζειν, & τάβλαις seu ταβλίοις καὶ κύβοις παίζειν: nam κύβος, τὸ ταβλίον, ut in Grammaticorum Glossis. Ταβλιστής, in infimâ Latinitate *Tablista*,

lista, est is qui ludit; & Ταβλιοπάροχος qui *Tabulam & Tesseras* Lusoribus exhibet parátque. Galli videntur suas *Tablas* pro *Calculis*, & *Tablarium* pro *Alveo lusorio* accipere; aliàs vox *Tabla* totum hunc Ludum denotari possit.

Nerdiludii antiquius Nomen apud Romanos, erat *Alveus & Calculi*, ut habet Valerius Maximus. Plerumque autem dicebatur *Duodecim Scriptorum Ludus*: non ut quidam Codices impressi malè legunt *Duodecim Scruporum*; cùm duodenarius Scruporum aut Calculorum numerus nullum in hoc Ludo locum aut usum habeat. De hoc autem infrà fusius dicetur.

Apud veteres aliquando vocatus est Κυβεία, idque Synecdochicè, quia partim Κύβοις seu *Tesseris*, partimque *Calculis* seu *Frustulis* ligneis exercebatur. Hoc autem Nomen propriè & absolutè sumptum, simplicem *Aleam* quæ solis Tesseris exercetur, notat. Et idem dicendum est de Judæorum קוביא *Kubîa*, à Græcis mutuato Nomine. In linguam quoque Arabicam receptum est *Cûba*, tanquam irreptitium vocabulum, quod apud Camûsi Autorem extat: ejus quoque meminit Ecteri, his verbis Turcicè, الكوبة درن

ايون ديدكلري نردن *AlCûba est Ludus quem dixerunt Nerd.*

Apud Platonem hic Ludus subinde audit Πεττεία, catachresticῶς. Nam hoc nomine propriè alius intelligitur Ludus, qui infrà in *Alea* Historiâ explicabitur. Sed apud mediæ ætatis Scriptores, Κύβοι, & Πέτλοι seu Πέσσοι, & Ἀστράγαλοι promiscuè

miſcuè uſurpantur & paſſim confunduntur. Ideóque oportet horum Autorum Lectores benè attendere ad materiam de quâ agitur, ut ita ex eâ potiùs quàm ex mero & nudo Nomine valeant dignoſcere quinam aliquando Ludus tractetur. Hæc autem tanta confundendi Nomina licentia inde forte accidit, quia ex *Alea* ſpeciebus ſunt dicti tres Ludi: quibus itaque dicta Nomina quæ ſpecialia ſunt, tanquam generalia eſſent, à quibuſdam pro lubitu quandoque promiſcuè impoſita fuêre.

Hic Ludus linguâ Japonicâ dicitur *Suguróccu*, Indicâ Sanſcreticâ *Dûta*, Malaïcâ جوج *Gjûgjy*, Georgianâ ſeu Ibericâ ნარდი *Nardi*, quod à veteribus Perſis mutuò acceptum eſt. Hic enim Ludus per totum fere Orientem notus eſt antiquo ejuſdem Nomine Perſico نرد *Nerd*: ideóque nos illum *Nerdiludium* nominavimus. Cumque *Nerd* ſit *Truncus arboris* ſeu *Truncus ligneus* quivis, non dubitavimus hunc Ludum aliàs nuncupare *Trunculorum Ludum*, quia erectis Trunculis ligneis olim ludebatur.

Aliquando Perſicè vocatur نردشير *Nerdſhir*, unde eſt in Gemarâ Talmudicâ נרדשיר *Nardſhir*. Ibn Chelikân & AlSaphadi Arabes volunt hoc contractum eſſe pro نرد اردشير *Nerd Ardeſhîr*, quaſi hic Ludus ſic denominatus fuerit à Perſarum Rege اردشير بابكان *Ardeſhîr Babecân*, tanquam ab Inventore. Hocque (quamvis falſum ſit, ut infrà monſtrabitur,) quibuſdam

dam tamen Judæorum ansam dedit appellandi istum Ludum אשרשיר *Asdeshir*. Sic ille Judæus (quicunque fuerit,) qui est Interpolator Libri *Cózari*, de quo in Prolegomenis. Hanc autem dicti Nominis tam malam scriptionem sumpserunt ab Arabibus qui recepto errore constanter in omnibus suis Libris, pro Rege اردشير *Ardeshir*, semper scribunt legúntque ازدشير *Azdeshir*. Errat verò pessimè Glossator Talmudicus, exponendo quòd נרדשיר *Nardshir* sit אישקקש *Escacques*. Errat quoque Philippus Aquinas in Lexico Hebraïco, dum ibi exponit נרדשיר *Nardshîr* Arabicè denotare *Dade 'Al-Nerd*, i. e. *Tesseras Nerdicas*, seu עצם המצחקים *Oßicula Lusorum*, & *quamvis rem quadratam*; cum non tantùm *Tesseras*, sed etiam *Orbiculos* & totum istum Ludum denotet. Inter hæc autem aliàs fortè fortunâ sat rectè habet, quod in *Perek* אף על פי, dictum נרדשיר *Nardshîr* seu *Nerdshir* sit, צחוק בקיביא *Ludus Cubîa*, i. e. *Tabula*: nisi fortè per *Cubîam* intelligat *Shahiludium*, uti Judæi aliquando impropriè id vocant.

Et ut apud posteriores Latinos & Græcos hic Ludus dictus est *Tabula*, ab *Alveo* lusorio (ad instar *Tabellæ*) in quo exercebatur; sic aliquando etiam apud Persas vocatur ششدر *Sheshder*, quod propriè *Alveolum* tantùm notat, ut infrà docebitur.

Sunt apud Europæos qui à sono sumptum generale Nomen huic Ludo indiderunt *Trictrac*: quod tamen alii postea ad peculiarem aliquem

Tabula Lusum traxerunt eique appropriârunt, ut infrà dicetur. Sed ab eâ aliarum Gentium denominatione discrepantissima est hujus Ludi appellandi ratio apud Hibernos, qui cum jam olim in suâ Linguâ nominarunt Fıċceall *Fidh-chall*, quod vulgari eorum pronuntiatione sonat *Fichall* seu *Fikall*, uti aliquando me docuit suæ linguæ callentissimus Hibernus D. *Tully Curry*, qui tunc erat Honoratissimi Ducis Ormondiæ servus, & olim fuerat Nobilis alicujus Familiæ Genealogista, & tandem Oxonii obiit. Hoc sec. vim vocis significat *Ligneum-difficile intellectui*: nam Fıḋ est *Ligneum-intricatum* quiddam seu *Ligneum-difficile* aliquid, nempe Intricatum quiddam ex ligno factum; & Ceall est *intellectus*: q. d. Ludus difficilis intellectui, cujus Instrumenta fiunt ex ligno. Quàm malè exasciatum Nomen!

---

§ II. *De Nerdiludii Tabella, ejusque materia & forma.*

APud Martialem in Epigram. Lib. XIV. 17, *Tabula lúsoria* legitur pro Epigrammatis Lemmate ubi de hoc Ludo agitur. Galli insi- ait sua Latinitate *Tablarium* aliquando vocant. Italicè dicitur *Tavoliere de giuocare*, Hispanicè *Tablero*; Gallicè *Tablier*, & minùs rectè *Damier*:

Germanicè Bretstein; item Spielbert, Warkenbert, Tictac-bert seu Trictrac-bert. Arabibus audit النرد قوة: *Ruk'a* superiùs in *Shahiludio* exponitur. Persis appellatur تخته نرد *Táchtabi Nerd*, i. e. *Tabella Nerdica*. Bernardo da Parigi in Lexico Italico-Turcico dicitur تاولي تختة سي *Tawuli táchtasi* & تاولي پولي *Tawuli pôli*, quæ utraque significant *Tabulam Tabellam*. Aliquando etiam videtur simpliciter vocari پول *Pôl*; quo item Nomine Turcæ aliàs vocare solent suum *Abacum Nummarium*, qui oblongus est, scutiformis, limbo instructus, quem subinde alio Nomine vocant اقچه تختهسي *âktcha táchtasi*, *Tabellam nummariam*, in quâ pecuniam suam numerare solent. Cúmque *Pôl* sit *Planities*, à Russico *Pôlie*, i. e. *Campus*, *Area*, (unde *Polonia* nominata est *Pôl-land*, q. d. *Terra plana*,) suspicor modernos Turcas mutuâsse hoc vocabulum à Polonis aut Russis, ad significandum quamlibet rem planam, qualis est *Tabella*, sive sit Nummaria sive Lusoria. Sed omninò diversum est à Persico پول *Pûl*, de quo infrá. Linguâ Indicâ Sanscreticâ vocatur *Chokiput*, cujus Characteres infrà visuntur.

Quia verò Tabula lusoria aliquantulùm excavata fuit, ne inter jaciendum exciderent Tesseræ, ideò alio etiam Nomine veteribus Latinis dicebatur *Alveus* seu *Alveolus*. Hoc Nomen extat apud Valerium Maximum VIII. 8, *Scævola Alveo & Calculis vacâsse interdum dicitur, postquam bene*

bat & diu jura civium & cæremonias deorum ordinasset. Et propter excavatam formam, Persis etiam subinde appellatur طاس *Tâs*, quo propriè notatur *Pelvis* magna, seu Pelviforme quidvis minùs profundum. Hujus meminit *Megjdi* in Historiâ Regum Persiæ, & quoque Anonymus Autor in Historiâ *Mihra & Jovis*, ubi Personæ Dramatis *Nerdiludium* exercentes introducuntur hisce Versibus,

بطاس وكعبتين چرخ واختر
قضايا باخته با وي برابر

Alveolo Orbium-cœlestium & Tesseris Stellarum,
Fortè ludebat alteri oppositus.

Si Alveolorum materiam spectemus, plerumque fiunt ex Ligno. Romæ autem in Piscinâ publicâ prope Armilustrium in Vineâ, olim reperta est Tabula marmorea, cujus Iconem exhibet Salmasius in Notis ad Flavium Vopiscum, pag. 467. Hæc autem Tabula propter ejusdem inscriptionem videtur fuisse ex piis fraudibus vel saltem superstitionibus Christianorum veterum. In Oriente aliquando ex Auro aut Argento fieri solet *Tâs* seu *Alveolus* Regum & Magnatum.

Alvei apud veteres magnitudo noscitur ex Plinio, qui Lib. XXXVII, cap 2, sic describit, *Transtulit Alveum lusorium cum Tesseris è duabus Gemmis, latum pedes tres, longum pedes quatuor.* Et, ut hodiè tam Tesseris & Calculis quàm Scachis

chis in eâdem Tabellâ luditur, viz. illis in adversâ parte, his in aversâ; sic (ut videtur) olim aliquando in eâdem sed diversis lateribus, tam Tesseris quàm Latrunculis ludebatur; quod colligitur ex Martiale,

Heic tibi bis seno numeratur Tessera puncto,
Calculus heic gemino discolor hoste perit.

Quoad Alvei formam externam, apud Europæos constat duabus Valvulis, quæ commodioris portationis causâ pro libitu complicari possunt. Olim verò non ita: sed constabat ex uno integro Ligno, Lapide, aut Metallo signato *Bis duodecim* aut *Quater senis Ductibus*, (quas *Lineas* seu *Vias* Isidorus vocat,) ut ita uterque Collusorum Duodenarium Ductuum numerum possideret. Hæc est Tabulæ interior pars quam dictus Isidorus, de figuris *Tabulæ*, sequente modo describit, *Sed & ipsas Vias senariis Locis distinctas propter Ætates hominum, trinariis Lineis propter Tempora, argumentantur, inde & Tabulam ternis descriptam dicunt Lineis.* Intima itaque dictæ *Tabulæ* pars (Hispanis peculiari Nomine dicta *Tablaje,*) signari solebat Duodenis *Ductibus* seu *Lineis* (ubi Calculorum sedes) quæ Anglicè vocantur the Points of the Tables, scil. *Puncta* seu *Mucrones*, quia ad instar Pyramidum in Mucrones & Puncta desinunt. Gallicè audiunt *Rayons*, i.e. *Radices*: Italicè *Casa*: al. *Cassi*, *Capsi*, *Septa*, qualia quidem Nomina à mediæ ætatis Græcis sumuntur. Judæis audiunt סורות *Suroth*, i. e. *Ordines*, qui

qui sunt סורה ראשית *Sûra reshith, Ordo primus*, סורה שנית *Ordo secundus*, סורה שלישית *Ordo tertius*, & sic deinceps. Arabibus sonant بيوت *Boyût*, à sing. بيت *Beit*, Persis خانها *Chânahâ*, à sing. خانه *Chânâ*, id est, *Domus, Casa*, ut in superiori Ludo & aliis. Eâdem ratione Græcis mediis dicuntur Δώδεκα γάμοι seu γάμοι: item Δώδεκα τόποι: alii Χώρας vocant, & quoque Χαρακώματα *Valla*. Et à χῶρα, dicebatur Μονόχωρος *adunatus*, qui ad unum redactus esset Calculum unúmque Ordinem, ideoque victus & spoliatus abibat. Magis peculiariter verò veteribus Græcis dicebantur Γραμμαὶ, & inde veteribus Latinis *Scripta* seu *Scriptula*, quia Calamo Scriptorio designari solebant. Horum meminit Ovidius in lib. 3. de Arte amandi,

Est genus in totidem tenui ratione redactum
Scriptula, quot Menses lubricus Annus habet.

In hoc loco vetustiores editiones legunt *Spicula*, errore Librariorum vel Editorum; qui, cùm non satis intelligerent quid in hoc loco essent *Scriptula*, supposuerunt aliquid sibi magis notum, viz. *Spicula*; idque fortè quia Tabellæ lusoriæ duodecim Ductus ad instar Spiculorum mucronati sunt. Scaliger autem & Salmasius restituerunt legendum *Scriptula*, prout hodiè in illâ Editione quæ cum Notis variorum prodiit, rectè legitur. Simili errore erratum est in veteribus Editionibus Quintiliani, Institut. lib. XI,

cap, 2, prope finem, *An verò Scævola in Lusu duodecim Scruporum*, &c. malè; nam ejus Nominis Lusus reverà nunquam extitit. Sed cùm Editores non satis animadverterent de quo Ludo hîc ageretur, & in animo haberent *Scrupum* esse Synonymum *Calculo* qui in variis Ludis locum habet, egregio παραδιορθώματι contra suorum Codicum fidem, excudi fecerunt *Scruporum* pro *Scriptorum*; cùm illorum judicio *Scripta* nihil ad Ludum facere viderentur. Emendatiùs autem in MS Codice Bibliothecæ Bodlejanæ, dictus Quintiliani locus sic legitur, *An verò Scævola in Lusu XII Scriptorum, cùm prior Calculum promovisset, essetque victus, dum rus tendit, repetito totius Certaminis ordine, quo Dato errâsset recordatus, rediit ad eum quicum luserat, isque ita factum esse confessus est.* Eodem modo apud Ciceronem in Lib. I de Oratore, prope finem, in Edit. Aldinâ aliisque quas secutus est Nizolius in Thesauro Ciceroniano, vitiosè ac mendosè legitur, *Pilâ benè & duodecim Scrupis ludere, proprium esse Jureconsulti*, &c. Editio verò Frobeniana rectiùs habet, *Pilâ benè & duodecim Scriptis Ludere, proprium esse Juris Civilis, quoniam utrumque P. Mucius optime fecerit.* Hancque esse veram Lectionem Ciceronianam, confirmatur à Nonio Marcello, qui in voce *Scripta* ex Cicerone in Hortensio hæc habet, *Itaque tibi concedo quod in duodecim Scriptis solemus, ut Calculum reducas, si te alicujus Dati pœnitet.* Et sanè in Codd. MSS antiquitùs hanc receptam fuisse Lectionem colligi potest ex veterum Epigrammatum anno 1590 Parisiis editorum Au-

thore

thore antiquo, qui *Scriptorum* quoque meminit:

Discolor ancipiti sub jactu Calculus adstat,
Decertantes simul candidus atque rubens:
Qui quamvis parili Scriptorum tramite currant,
Is capiat palmam quem bona fata juvant.

Suprà citata loca non possunt aliter intelligi, quàm de *Tabula Ludo*, cui certè Duodenarius Scruporum numerus nullo modo quadrare posse censebitur: in hoc enim Ludo *Calculi* (si *Scrupi* dicantur,) ex utraque parte erant & adhuc sunt 30: *Ductus* verò, qui *Scripta* vocantur, hic sunt *Duodeni*. Quinetiam Suidas & alii ex Græcis mediæ ætatis, in Descriptione *Tabula* Δώδεκα γραμμαῖς memorant; quem etiam Duodenarium numerum habent Arabes hujus Ludi rationem exponentes. Ex dictis itaque constat, in citatis Classicorum locis legendum *Scripta* seu *Scriptula*, eáque in hoc Tabulæ Ludo reverà locum habere, & ipsa sola, non verò Calculos, Duodenarium numerum respicere; adeò ut jam non sit dubitandum quin *Ludus Tabula* apud veteres Romanos *Duodecim Scriptorum Ludus* vocatus fuerit, quæ quidem Scripta in interiore Tabulæ parte primas tenent.

Ex his autem bis duodenis seu 24 Ductibus, Sex tantùm peculiaria habent Nomina: eáque sunt secundùm Ordinem censumque Numerorum qui in Tesseris cernuntur, à quibus etiam Numeris seu Notulis singuli Jactus denominari

 solent.

ſolent. Cubis enim ſeu Teſſeris (Invento ſcil. antiquiori,) addita & conformata eſt Tabella poſtliminiò excogitata, quæ dicto Linearum ſeu Ductuum numero inſtructa, ſex Teſſerarum Lateribus reſponderet. Primus itaque Ductus, ut & Nomen Numerusque Jactûs ejuſdem, eſt *Monas* ſeu *Unio*; 2 *Dyas*, ſeu *Duernio*, ſive *Dibus*, vel *Binio*; 3 *Trias*, ſeu *Ternio*; 4 *Tettaras* ſeu *Teſſaras*, ſive *Quaternio*, vel *Dynamis*; 5 *Pentas*, ſeu *Quinternio*, ſive *Quinio*; 6 *Hexas*, ſeu *Senio*, Cnidiis Ἑξάστιχος.

Hi ſex Ductus Arabibus & Perſis vocantur *Unus, Duo, Tres,* &c. Uno autem generali Nomine Perſicè vocari ſolent ششدر *Shéshder*, i. e. *Sex-oſtium*, viz. *Sex oſtia*, ſeu *Sex Portæ*; & quoque ششدره *Shéshdere*, i. e. *Sex valla*, vel aliàs *Sex valles*. Iſidoro in Deſcriptione Tabulæ dicuntur *Senaria Via*. Sunt ex Perſarum Lexicographis qui exponunt hæc Nomina denotare مهره نرد *Calculum Nerdicum*: ſed minùs rectè. Harum enim vocum tam Veriloquium quàm apud Authores Uſus, contrarium ſuadent: nam ſi Originationem ſpectemus, ea cum ſupradictis apprimè quadrare comperietur. Sicut enim infrà, alius quidam Ludus vocatur سدره *Si-dere*, i. e. *Trivallum*, propter tres Ductus Seu Lineas quæ in ejuſdem Schemate circumquaque ad inſtar Vallorum cernuntur; ſic eâdem Analogiâ in hoc Ludo Sex Ductuum ſeu Linearum Schema vocatur ششدره *Shesh-dere*, i. e. *Sex-vallum*, ſeu Sex vallis conſtans Schema. Si hujus Nominis rationem

rationem adhuc magis ſcrupuloſè rimari velimus, *Sbesh* ſign. *Sex.* Altera verò hujus nominis pars, varia habet ſignificata: nam در *Der* eſt *Vertex montis*; & quoque *Porta, Oſtium*; unde ut Præpoſitio ſignificat *In*; & aliquando *Extra, foras*; quia Oſtium tam intromittit quàm extramittit quemlibet tranſeuntem. Sed دره *Derè* eſt *Vallis* per quam aliquando currit aqua: eſt etiam i. q. جومري *Gibboſum* quidvis rotundè eminens, ut animalis *Ventriculus*: eſt quoque *Lacinia montis*, viz. ejuſdem Latus ſeu infima extumens Declivitas: unde uſus trahitur, ut in hujuſmodi Ludis denotet *Vallum* quo concertantes in Campo bellico, partes ſuas munire cenſentur. Quia verò ſex Ductuum ſeu Vallorum Schematibus hæcce Tabella notari & eâ ratione huic ludo appropriari ſolet; hinc fit ut tota Tabella, maximè verò interior ejuſdem pars, hoc Nomine *Shéshder* ſeu *Shéshdere* inſigniatur, quod ex uſu apud Authores conſtat. Nam in Hiſtoriâ *Mibra & Jovis*, Dramate nempè Amatorio carmine conſcripto Perſicè, Dramatis perſonæ (quæ ſunt Planetæ, &c.) Nerdiludium hoc modo exercentes introducuntur:

چو دست مهره بازي بركشاده
فلك را مهره در ششدر فتاده

Quando manum Calculis luſurus aperiebat,
In Orbem-cœleſtem Calculi quaſi in Alveolum cadebant.

Hoc est dicere, Quando ille (putà Sol aut Jupiter,) incipiebat ludere, res ita magnificè se habuit, quasi Stellæ fuissent Calculi, & concavum Orbis cœlestis fuisset Alveolus sex Ductibus seu Vallis (nempe quater senis Lineis,) notatus. Deinde in *Historiâ Josephi* & *Zelîcha*, ubi Zelîcha dicitur in Josephi gratiam extruxisse *Septicellium*, scil. Palatium 7 Cameris seu partibus distinctum; & postquam illa ipsum in harum sextam Amatoriis Artibus pellexisset, pag. 132 additur,

بشش خانه نشد کامش میسر

نیامد مهره‌اش بیرون زششدر

Ejus in 6 Casas ingressus non erat adeò facilis;
Sed Calculus ejus extra [*Sheshder* seu] *Sex-ostium non est egressus.*

Ghâm propriè est *Passus* seu *Gressus* unus, sc. quantum Pes unâ motione graditur: heic verò est Passuum Gressuumve continuatio sive ad ingrediendum sive ad egrediendum.

Per *Sex-ostium* intelligitur *Alveolus* 6 *Casulis* distinctus. Nempe primò difficile erat allicere illum in 6 illas Cameras seu partitiones: sed postquam semel ingressus fuerat, Zelîcha eum retinere studens, occlusis & obseratis sigillatim ostiis, exitum seu regressum ejus prohibebat: sumptâ Metaphorâ à Calculis seu Orbiculis lusoriis, qui, ut Lusor vincat & superior fiat, extra Alveum tandem ferri debent; aliàs necesse est ut vincatur,

rincatur, si ejus Calculi ita alligentur ut ex Alveolo sat maturè exire non possint. Sic ille victus est & ab Amasiâ suâ ita detentus, ut (perinde ac Calculus in *Sex Casularum Alveolo* alligatus;) extra *Sex-ostium* seu Sex illas Cameras egredi non posset. Nam *Shesbder* in hoc Ludo *Sex Casulas* Alveoli notans propriè, ad significationem *Sex Camerarum* seu *Partitionum* domûs in cujuscunque loco trahitur & transfertur.

Sed proprio non autem tralatitio sensu usurpatur apud *Megjdium* in Vitâ Regis *Phridûni*, ubi, ductâ ab hoc Ludo Metaphorâ, rebelles cujusdam Principis Subditi in re bellicâ ad angustias redacti, sequente modo se expedere conantur: کعبتین مشورت در طاس فکرت انداختند رای ایشان بر آن قرار گرفت که بنقش تزویر وحیله مهرهٔ خودرا از آن ششدر رها کنند ونایرهٔ جدال را باب تدبیر فرو نشانند لیکن از مضمون این بیت بیخبر بودند

هیچ نقش مراد از طاس چرخ ومهرهٔ انجم
که هرگز کعبتین دردمندان راست ننشینند

Tesseras consultationis in Alveolum cogitationis jecerunt: & tandem opinio [seu *consilium*] *eorum in hoc acquievit, ut per Notulas falsitatis & doli Calculos*

los suos ex illo Shesbder [seu *Alveo*] *liberare vellent, & Ignem contentionis Aquâ consilii sopire: erant autem ignari de Contento istius Versûs,*

> *Ne quæras Notulas* [seu *Puncta*] *desiderii tui ex Alveolo Orbium-cœlestium & Calculis Stellarum:*
> *Nam miserorum Tessera nunquam rectè consistent.*

Hoc est, ex eorum consultatione tandem resultum est, ut quod vi non possent, id machinamentis & fraude tentare vellent: & ad instar Lusoris qui cùm Tesserarum Numeri rectè recensiti non ita ei favent ut Calculos suos extra Alveum ferre valeat, tum incipit fraudes adhibere, Tesserarum Punctula Numerósve falsò recitando, ut hâc ratione desideratum in Alveolo Punctum attingat; & quod legitimo Ludo non posset, id fraude & Collusione efficiat; ut hoc modo Milites seu Calculos suos extra Alveum educat, i. e. extra periculum damni & jacturæ ponat. Tales autem homines ignari sunt quòd frustrà quæritur prosperitas ab iis qui per Astra cœlitùs destinantur ad miserias: & cùm Astra nolunt concedere hominibus desideria sua, tunc *Tessera*, i. e. *Res* eorum nunquam rectè cadent, nec Jactum aliquem felicem sive bonum rerum suarum exitum à Fato unquam obtinebunt. Nam si *Stellæ* essent *Calculi*, & *orbis-cœlestis Cavitas* esset *Alveolus*, ibi frustra quis quæreret quem desiderat Jactum felicem, cùm Fato aliter decreta sit infelicitas.

§. III. *De*

§. III. *De Tesseris seu Aleis.*

Tessera Anglicè vocatur a Die, in plur. the Dice, seu potius Dies. Danicè Terning, Germanicè Wurfel. Isidoro dicuntur *Lepusculi*, à saltatoriâ quam habent motione, & *Jacula* à jaciendo. Varroni *Quadrantalia*, Italicè *Quadranti*, quia quadratæ. Latinis etiam *Tessera*, q. d. Τέσσερα, à quadraturâ; & *Alea*. Græcis plerumque *Tessera* est Κύβος, Hesychio Γύλλος. Linguâ Romaïcâ seu Græcâ modernâ, Ζάρι, Ἀζάρι, Ἀζάρη, & Ζάρχια, & τὰ Ζάρια: Turcicè زار *Zâr*. Sed an hoc ab illo, aut illud ab hoc, dicere non est in promptu. Idem dicendum est de nomine Ζέρνι *Zerni* Russorum, quibus etiam dicuntur Κόστι *Costi*, i. e. *ossa*, seu *Officula*. Sic etiam Rabbinis sonant קוביאות *Cubi*, & עצמות *Officula*. Et sic Epigrammatista vetus de Tesseris in Fritillo quassatis vel potiùs in Pyrgo se volventibus,

Ossa minutatim fundo volvuntur in imo.

Et idem alibi,

Terna tibi hæc primùm volvuntur in imo.

A Græco Κύβος, *Tessera* Syris dicitur ܩܘܦܣ *Kuphos*, in plur. ܩܘܦܣܐ *Kuphóse*. Arabes habent

habent plura Nomina, quarum unum est فص *Phufs* seu *Phifs* sive *Phefs*, vel *Pefs*: hisce enim tribus Vocalibus pro libitu efferri potest. Hoc autem est nil nisi πεσσὸς, quod Græcis magis propriè *Calculum lusorium* notat. Aliàs *Tessera* Arabicè vocatur كعبة *Ca'ba*, quod etiam *Cubicum* seu *Quadratum* quidvis in genere significat: in Duali كعبتين *Ca'batein*, quod nomen Persis familiare. Aliàs دد *Dàd* seu *Ded* sive *Det* est *Lusus* & *res ludicra*, & داد *Dâd* est *Alea*: hinc apud Hispanos & Italos *Dado*; & veterum Gallorum *Det*, in plur. *Dets*, pro quibus hodiè dicitur *De* & *Dez*; unde Angli habuerunt suum nomen in hujus Sectionis initio notatum. Quod autem olim à Gallis dicebatur *Det*, satis constat; cùm inter Statuta Regum in susceptione Crucis (circa tempus quo Saladinus Hierosolymam occuparet,) statutum est, *Ne quis ad Aleas seu Detios luderet*, ut habet Guil. Neubrigensis lib. 3, cap. 22. Et quia *Dadi* (seu ut aliàs proferri possit *Dati*,) sint *Tesseræ*, sunt qui putant *Datatim ludere*, idem esse quod *Datis* seu *Tesseris* ludere. At ego potius cum aliis sentio *Datatim ludere*, esse ludere excipiendo & dando seu reddendo pilam aut simile quidvis. Sic apud Pomponium legitur, *Datatim ludere in lecto*: & apud Plautum, *Datatim ludere in viâ*. Nam propriè & primariò *Datatim* est à *Dare*, quod in *Nerdiludio* est *Ponere* Calculum, & sic *Positum* seu *Datum* relinquere & pro dato concedere. Nam aliàs Lusori integrum erat antequam Collusor
jecerat,

jecerat, *Datum* ſuum ſeu id quod dederat & promoverat revocare, ſi *Dati* eum pœniteret. Ideòque planè nugantur qui à *Dado* ſeu *Dadis* deducere ſatagunt. v. infra, §. VI.

Perſicè *Teſſera* aliquando vocatur مهره *Muhra*, quo tamen *Calculus* ſeu *Orbiculus* luſorius plerumque notari ſolet. Linguâ Japonicâ *Teſſera* vocantur *Sai*; linguâ Indicâ Sanſcreticâ *Veksh*, & quoque *Pashùck*, quæ quidem voces in ſuo Brachmanorum Charactere *Naugeri* dicto infrà in laminâ æneâ ſculptæ cernuntur.

Quoad Teſſerarum materiam, rite ex Ebore ſolido fiebant, aliquando ex Cryſtallo aut Gemmis, ut infrá. Per fraudem aliquando ex leviori materiâ, qualis eſt Pulpa ſeu Medulla Sambucæ. Aliquando è contrà opplumbatæ ſunt, ut pro lubitu jaciant quod vocant High-fullam & Low-fullam, &c.

Forma autem non ſemper eadem: nam apud Indos præter Teſſeras Cubiformes, alias aliquando habent quadrato-oblongas, in quarum oblongioribus quatuor lateribus tantùm inveniuntur *Puncta*; & reliqua duo latera curtiora, ſunt Punctis deſtituta. Hujuſmodi penes me habeo ex Indiâ; quæ tamen ad alium Ludum à *Nerdiludio* diverſum pertinent. Aliàs autem vulgò habent formam planè Cubicam ſex lateribus æqualibus: unde apud Avicennam Os quoddam circa Calcaneum humanum hanc formam æmulans, vocatur عظم نردني كالمسدس *Os Nerdicum* (ſeu *Cubicum*) *quaſi ſex-laterale quiddam*.

C 2 Teſſera

Tesserarum *Notæ* seu *Numeri* Arabicè audiunt نقط *Nokt*, in plur. *Nokût*, i. e. *Puncta* seu *Puncturæ*: aliàs نقش *Naksh*, in plur. نقوش *Nokûsh*, i.e. *Picturæ*, *Cœlaturæ*. In Timûri Hist. legitur p. 415, —— يلعبون بالنرد واختلفوا في نقش الكعبتين وقال احد اللاعبين وراس الامير تيمور كذا وكذا نقش الكعبتين) *Ludentes ad Nerd, litigabant de puncturâ Tesserarum, & alter Lusorum dixit, Per Caput Principis Timûri sic & sic erat Punctura Tesserarum.* Græcis *Puncta* aliquando vocantur Κοκκία *Granula*: aliàs Σημεῖον, Κοιλότης, Τύπος, Γραμμή, Τρῆμα, Κύβεις, Τρύπημα, τὸ δηλοῦν τὸν ἀριθμὸν τῶν βληθέντων, ut Μόνας, Οἴνη *Unio*, &c.

---

§. IV. *De Frustulis seu Trunculis lusoriis, qui hodie Orbiculi plani, olim Calculi dicti.*

ORbiculos lusorios Angli vocant Table-men, Galli *Dams*, Itali *Tavolas*. A Judæis dicebantur *Catuli parvi*, de quibus infrà. Latinis erant *Calces*, ut apud Lucilium legitur,

Naumachiam licet hæc, inquam, Alveolúmque putare,
Et Calces: delectes te, hilo non rectiùs vives.

Nempe

Nempe *Calx* & *Calcis*, formâ diminutivâ *Calculus*, & *Calculi*, i. e. Lapides, de quâ re consulas Isidori Glossam in voce *Toca*. Eâdem notione Turcis dicitur نردك طاشي *Lapillus Nerdicus*, ut نردك بونجغي *Calculus Nerdicus*; quia loco Frustulorum ligneorum, hic Ludus sæpè *Lapillis* exercetur. Idem sonat apud Persas مهرۀ نرد *Calculus τῦ Nerd*. Et à Persico مهره *Múhra*, Arabes adoptârunt sibi Nomen مهرق seu مهرك *Muhrak*, in plurali مهارك *Mohârek*. Quibusdam Calculi vocantur *Sheshdere*, de quo infrà dicetur. Syris item dicuntur ܦܣܦܣܐ *Pespóse*, prout Vocales adscribunt: cùm potiùs legendum esset *Psiphâse*, ut & *Calculi* apud Rabbinos dicuntur פספס *Psiphas*; nam utrumque est planè Græcum Ψῆφος.

Si de materiâ inquirimus, Calculi aliquando ex Ebore fiebant, sicut & Tesseræ. Sic Juvenal. Satyr. 11,

> —— *adeò nulla uncia nobis*
> *Est Eboris, nec Tessella nec Calculus ex hâc*
> *Materiâ.* ——

Ubi Poeta insinuat suo tempore Opulentiores habere omnia Vasa & Instrumenta ex Ebore, usque ad Calculos & Tesseras. Declarat autem se esse pauperiorem, nec habere *Tessellas* & *Calculos*

ex Ebore, nec reliqua Eburnea Vasa, quæ su temporis plerique tunc pompæ & ostentation ergò affectabant. Olim aliquando apud Roma nos, *Calculorum* loco adhibebant Nummulos, cu jus rei meminit Petronius Arbiter in Satyric *Sequebatur puer cum Tabulâ Terebinthinâ, & Cry stallinis Tesseris: notavique rem omnium delicatis mam; pro Calculis albis aut nigris, aureos argent ósque habebat Denarios.* Aliquando *Vitreus Mile* apud Autores Classicos legitur. Dicto quoqu modo nummis quandoque ludunt per Orientem & *Orbiculi* quibus luditur, subinde vocantu Persico Nomine پول *Pûl*, i. e. *Quadrans* num mulus æneus, aut simile quidvis rotundum & planum, ut *squama* piscis: & hinc *Orbiculus* pla nus & rotundus in quovis Ludo, ut in *Nerd*, & *Kirk*, &c. At Arabes (qui carent *p* crasso, ne illud sonare possunt,) solent hoc enuntiare فول *Phûl*; quo alias Arabicè significantur *Faba*, qu itidem (si sint diversorum colorum,) ad hun Ludum sufficere possunt.

Apud magnates erant Calculi ex Gemmis; u *Megjdi* refert Cosrav filium Perviz habuiss نردی که یک طرف آن فیروزه وطرف دیگر از عقیق یمانی *Nerdiludium cujus altera par fuit ex Turcoide, altera verò ex Cornelio Tamanens* Ad hunc quoque usum ex Monte quodam in Re gione *Tûs* eruuntur Jaspides Cubicæ naturâ fi formatæ. Sic refert Sâïd AlGjurgjâni in Lib

Masn

Masn. p. 177. يشش — وجمله مسس
مي باشد وار وني مهرهاي درد ميساردي
وچيري ديگر چون ادگشتري ودستوار

...sides — quæ omnes sunt ἑξάπλευραι, quibus utuntur ...Calculis Nerdicis & rebus aliis, uti Annulorum ...& Armillis. Et quia tales aliquando usurpatur Calculi, sunt qui ad hos significandos trahunt Nomen Sheshdere, quod receptiore usu Al... in quo ejusmodi Calculis luditur, denotat. Volunt nempe ut significet ἑξάπλευρον seu ἑξάεδρον, ...planis præditum quidvis. Sic Lexici Persico-Turcici Wasilato'l Makâsid Epitomator, ششدره درك بونجغي كه آلتنجى اوده بولي باغلنا

...dére est Nerdiludii Calculus qui sexto quovis ...no, alligatur [seu applicatur] Alveo. Sic nem... lego اوده Uvva-da, i. e. In Plano seu Planitie. ...lius pro آلتنجي legendum sit آلتي اوده ...i ev-da, i. e. In sex Domibus seu Casis: nempe ...erdiludii Calculus quo in 6 Alveoli Punctis lu...itur; si rectè interpretor, nam verba subob...ura sunt. Si dicerem (ut verba præ se ferunt,) ...In Sextâ Domo, nulla esset ratio cur Sextæ do...ui restringatur Calculus qui omnibus Domibus communis est.

Hi Orbiculi numero erant, & adhuc sunt, Triginta ex utrâque parte, prout in veteri Epigrammate de Aleâ legitur,

Triginta magnos, adversósque orbibus Orbes.

Erant

Erant nempe tot Albi & totidem Nigri: utriusque enim partis à se invicem distinctio non erat in formâ, sed in colore: sic Libellus Turcicus

نردك ايكي مهره سنك رنكي ايكي در

Nerdiludii bini Calculi sunt duorum colorum: scil. bini Calculorum Ordines intelliguntur.

Si de horum Calculorum formis curiosi simus, aliquando ut videmus erant Sex-laterales: hodie Rotundi, Orbiculi scil. lignei ex utrâque parte plani. Olim verò apud veteres Persas res longè aliter se habuit: erant nempe erecta Frustula lignea oblonga, unde huic Ludo primarium & originale Nomen impositum est نرد *Nerd*, i. e. *Truncus* arboris, & *Trunculus* quivis ligneus formâ truncatâ; heic fortè altitudinis sesquiuncialis, prout apud Chinenses hodiè usurpantur. Talis hujus Nominis in Ludo usus secundarius: nam in Lib. *Pherhengh Surûri* usus extra Ludum primarius definitur, quòd *Nerd sit arboris Truncus seu Caudex sine ramis aut nodis*: est nempe Truncus teres & innodis. Cúmque hic Ludus à quibusdam exerceretur erectis *Trunculis* priùs nudis & planis, aliis deinde visum est eos aliquanto ornatiùs habere, singulis insculpendo *Rictum Leonis*: & hinc ortum aliud horum Trunculorum & totius Ludi Nomen نردشير *Nerdshir*, i. e. *Trunculus leoninus*, sculptus scil. in tali formâ quæ Græcis προτομὴ λέοντος nuncupatur.

Et hinc forte lucem fœnerari poterit locus Talmudicus, Tract. *Kethuvoth* 61. 2, in *Gemarâ*: ubi

ta; ubi memoratur aliquis מישלל אבנורייתא קיסנייתא ונרדשיר *Ludens Catulis parvis & Nerdshir.* Sic nempe sensu planè nullo, legitur in impressis editionibus quæ omnes mendis scatent. Meliùs autem habet in D. Seldeni Exemplari Veneto sec. *R. Sal. Luria* Correctiones Talmudicas emendato, manu alicujus docti Judæi: ibi enim legitur מישללא בנורייתא קיסנייתא דנרדשיר *Ludens Catulis parvis τȣ̃ Nerdshir*, sensu commodissimo, adhibendo sc. Trunculos formâ Catulorum parvorum, quorum Capita Trunculis incisa & insculpta erant. Hinc constat quòd quo tempore conscripta est *Gémara, Nerdiludii Trunculos* apud aliquas gentes (nam Judæis vetitum) retulisse *Catulorum Capita* talia quæ Græcis πϱολομὰ ϰὠὐς dicerentur.

Aliqui itaque contenti erant ludere cum Trunculis Catulina Capita referentibus. Sed cùm Caput Caninum videretur contemptibile, & Leoninum esset nobile, Persæ pro animi sui celsitudine, (ut magis generosum quiddam,) curârunt ut in suo *Nerdiludio* haberetur πϱολομὴ λέοντος, inter cujus apud Arabes Nomina & Epitheta plurima, unum est ابو كلب *Abu Kelb*, i. e. *Canum pater*, scil. eorum genus summum; cùm Leo ut Canis aliquis major ac generosior habeatur. Sed ex Iconismo meliùs concipietur idea vera, nempe quomodo se habent dictæ tres Frustulorum species secundùm supradictam Descriptionem triplici figurâ conceptæ, sequente modo. Nam ex picturâ quidvis ab intellectu meliùs

concipietur, quàm ex quâvis verbali Deſcriptione, quamvis prolixâ & accuratâ.

Nerdiludii Fruſtula luſoria Veterum.

Nerd, i. e. *Trunculus* ſimplex ſeu planus.

Catulus parvus, ſeu *Trunculus Caninus.*

Nerdshîr, i. e. *Trunculus Leoninus*, viz. Rictu Leonino ſculptus.

Hoc modo refutatam vides ſupra allatam Arabum conjecturam, quod nempe hic Ludus à Rege *Ardeſhîr* quaſi ab Inventore denominatus fuerit *Nerdſhîr*, q. d. *Nerd Ardeshîr*. Iſtum enim Ludum non fuiſſe ab eo inventum, ſed longe ante ejus tempora, infrà ſuo loco monſtrabitur.

Proceſſu autem temporis vulgus qui curiosè elaborata ſemper habere non potuerunt, luſerunt cum bicoloribus Lapillis, quos itaque *Calculos* vocârunt. Hodiè luditur Orbiculis planis qui commodè in Alveolo cumulari poſſunt: ſed cumulatione haud prorſus opus eſt, cùm æquè commodè quando eſt occaſio extra Alveum ferri & ſeponi poterunt.

§. V. *De*

§. V. *De Turricula, Fritillo, &c.*

PRæter Instrumenta lusoria quorum jam memini, nempe *Alveum*, *Tesseras*, & *Calculos*, sunt & alia ad evitandum Lusorum fraudes excogitata. Non enim permittebatur ex nudâ manu Tesseras jacere, ne fortè quis subdolus eas malâ aliquâ arte ad suum scopum componeret: ideóque apud Romanos solebant adhibere *Cornetum* seu *Pyxidem* (ut & hodiè fit,) oblongam corneam aut buxeam, quæ vocabatur *Fritillus*. Hinc est quod apud Sidonium Apollinarem commemorentur *Crepitantes Fritilli*; & apud Senecam, *Resonante Fritillo*. Hunc cum conclusis in eo Tesseris, ad evitandum omnis fraudis suspicionem concutiebant ante singulos Jactus inter ludendum: unde apud Senecam in Apocolocynthosi, *Concutere Fritillum* usurpatur Synecdochicè pro *Ludere*, cum sit Ludi pars,

Qui concusso
Magna parâstis
Lucra Fritillo.

Et sic apud Martialem Lib. 14, Epigr. 1,

Nec timet Ædilem moto spectare Fritillo.

Hoc dixit indicans quendam eò impudentiæ prolapsum

lapsum esse, ut non metueret ludere & Pyxidem aleatoriam concutere coram Ædili, qui mores ejus censere potuit eúmque punire.

Fritillus sic dicitur quasi *Fritinnus*, cùm sit Vasculum in quo quassatæ Tesseræ fritinniunt, quod tam ad *Tesseras* quàm ad *Talos* jaciendum adhiberi solitum. Græcis vocatus est Διάσειστρον; item Ψηφοβόλος, à jaciendis *Aleis*, quæ (ut videtur) communi aliquando cum Calculis nomine dicebatur Ψῆφοι.

2 Sola autem *Pyxis* non habita est sufficiens ad præcavendas Fraudes, sed & majoris cautelæ ergò solebant in *Alvei* lusorii medio collocare erectum vasculum Græcis dictum Πύργος, Romanis quoque *Pyrgus* & *Turricula*: Agathiæ Πύργος δουράτεος *Pyrgus ligneus*, Porphyrogennetæ Μόδιος. Iste *Pyrgus* erat cavus, summò & imo patens, utpote per cujus summitatem infunderentur ex Fritillo *Tesseræ*, quæ statim per imum exirent. Hujus summitati imponebatur quoque Ἠθμὸς *Infundibulum*, quippe per quod mittebantur in Pyrgum Tesseræ. Hoc Instrumentum aliàs dicebatur Κημὸς *Fiscella* seu *Nassa*, vel *Operculum* è vitili simile Infundibulo quod Judiciariæ urnæ superponebatur: erat enim Κημὸς tam δικαστικὸς quàm κυβευτικός. Idem quoque significabat eorum Φιμὸς, unde etiam Latinis *Phimus* seu *Fimus* & *Camus* dicebatur. Nam in summo latus erat, in imo strictus. Sic Salmasius ad Vopiscum. Sed non est necesse ut similitudo currat quatuor pedibus; cùm *Infundibulum* sit per quod aliquid infunditur, quamvis accuratè dictam formam non habeat.

Quale

Quale Instrumentum fuerit *Pyrgus*, describit Epigrammatista vetus de *Tabulâ* agens; non enim erat intus levis, sed incisis Gradibus asper,

In parte Alveoli Pyrgus velut Urna resedit,
Qui vomit internis Tesserulas Gradibus:
Quarum sub jactu discordans Calculus exit,
Certantesque fovet sors variata duos.
Heic proprium faciunt Ars & Fortuna periclum;
Hac cavet adversis casibus, illa favet.

Hoc itaque erat velut Urna judiciaria in medio Tabellæ residens: & in ejus cavitate incisi erant Gradus, ut meliùs volverentur Tesseræ & inter cadendum concuterentur; & inferiora latera erant aperta, ut inde expectaretur Tesserarum resultus. Sic Sidonius Apollinaris Lib. 8, Epist. 12, *Hîc Tabula Calculis strata bicoloribus, hic Tessera frequens eboratis resultatura Pyrgorum Gradibus expectat.* Huc quoque pertinet Ausonii illud,

Vidimus & quondam Tabulæ certamine longo,
Omnes qui fuerant enumerâsse Bolos,
Alternis vicibus quos præcipitante rotatu
Fundunt excisi per cava Buxa Gradus;
Narrantem fido post singula puncta recursu,
*Quæ data per longas, quæ revocata * moras.*

Hujus Vasculi summitas videtur vocata *Collis*, à quo uti & ab *Imo* exitus probaretur. Sic dictus Epigrammatista vetus,

Fataque ludentium Collis & Ima probant.

* Al. *manus*.

In eundem ſenſum à Sonterio adducitur Cent ἀνέκδοτος ex Virgilianis Verſibus contextus, q *de Aleâ* inſcriptus,

Quæ loca, quæve habent Gentes, ubi ſiſtere detur;
In ſummo Collem qui plurimus, alter ab illo
Eſt locus. ———

Hiſce cautionibus præmiſſis, quamvis Fraudato in Votis haberet ut Colluſorem falleret, rever tamen fallere non potuit: nam ut dicit Martia lis de *Turriculâ*,

Si per me miſit, nil niſi vota facit.

Hoc Vas aliàs Perſio dicitur *Orca*, eâque anguſt Collo, (contra quàm ſenſerat Salmaſius suprà citatus,)

——— *anguſtæ collo non fallier Orcæ.*

---

§. VI, *De Teſſerarum Jactibus, & de Luſibus, & de aliquot Vocabulis luſoriis.*

TEſſerarum *Jactus* unus quem vocamus a Caſ tam Perſis quàm Turcis Arabico nomin vocatur خصل *Chaſl* ſeu خصلتى *Chaſlat*, i. e

Viti

Vicis una jaciendi, *un Coup de Dez.* Aliàs aliquando hoc Nomine significatur *Desiderium, aviditas*; & quoque *Sponsio* seu *Depositum* pro quo certatur; fortè eò quod avidissimo desiderii impetu Lusores ferantur ad jaciendum, spe auferendi Depositum. *In Historiâ Mihra & Jovis*, ubi de Planetarum *Nerdiludio* agitur, hujus vocabuli usum sic legimus,

ملك آنكه چابك بون واستاد
وزيرش خصل چندي طرح ميداد
بكم از لحظة دستور سرور
ملك را كرد اسير قيد ششدر

Rex eò quòd gnarus esset [in hoc Ludo] *& Coryphaus,*
In Vezîrum suum aliquot dedit Jactus :
Alter statim absque nutu venia Principis,
Regem fecit Captivum vinculis Alveoli.

Nempe Rex Jupiter in Consiliarium suum fecit aliquot Jactus; quo facto, Consiliarius absque veniâ, Regis sui Calculos ita alligavit, ut extra Alveolum (quo ad victoriam tenderetur,) exire non possent. Heic ut vides, طرح دادن est *unum Jactum dare & Calculum simul movere.*

Fiunt autem post Jactum, Motiones prout cadunt Tesserarum Numeri pares vel impares. Arabes in dictis Numeris recensendis, utuntur vocabulis

cabulis Perſicis, ut البتج بمقابل الدو *Quinter-nioni opponitur Dyas*, &c. quod Argumento eſt eos hunc Ludum accepiſſe à Perſis, eodem modo quo Nos eundem recipientes à Normannis quo tempore fuerunt in Angliâ, Numerorum ſeu Jactuum proclamationem facimus linguâ Gallicâ, ut *Six* (ſeu *Size*) *Cinque*, *Cinque quatre*, *Ambs As*, *Doublets*, &c. Nam Jactus pares generali Nomine vocantur *Doublets*: qui Latinè dici ſolent *Duella*, *Dupillones*, ſeu *Dupliones*. Apud Orientales aliquando eodem modo ac apud Nos recitantur Jactus, *Unus & Sex*, *Duo & Quinque*, *Tres & Tres*, *Quatuor & Quatuor*, &c. Id autem faciunt aliquando puris putis vocibus Perſicis, aliquando verò mixtim Turcicis, ut درت وچهار *Quatuor & Quatuor*, هپ یک *Omnes ſunt Unitates*, ſc. *Ambs As*, quod Germani dicunt alle Es ſeu Alle Aug. Reliqui Dupliones ſunt دو بارہ *Bis duo*, دو سسه *Bis Tres*, دو چهار *Bis Quatuor*, دو بش *Bis Quinque*, دو شش *Bis Sex*. Unitas quam vocamus Ace, fit ex Græco, hoc modo; *Unus* eſt communi Dialecto εἷς, Siculis αἶς, Tarentinis ἆς, unde Lat. *As*, i. e. *Una Libra*, vel *Una quavis res integra*, ut notat Steph. in Lex. Latino. Sic Veterino, *Adjecto aſſe*, i. e. *unitate*. Et hinc Gallis *As* eſt *Unitas* in hoc Ludo.

Dicebatur *Jacere* ſeu *Jactare* ſive *Mittere Teſſeras*, & *Dare Calculos*: ibi Fortuna, heic Ars dominatur. Vide ſuprà §. III. Sic Ovidius Triſt. lib. 2 canit,

Teſſera

Tessera quos habeat Numeros distante vocato,
Mittere quo deceat, quo Dare missa modo.

Et idem Ovidius lib. 2 de Arte amandi, monet eum qui cum Procâ seu Amicâ ludit, ut ex industriâ perdat, & sponte (quantum potest) permittat ut Proca ipsum vincat:

Seu ludet [sc. Proca] *Numerósque manu jactabit eburnos,*
Tu malè jactato, tu malè jacta dato.

Et heic quidem *malè jacta dare*, à quibusdam exponitur simpliciter *concedere* ut res procedat secundùm Jactum malum, nec Calculos movendi Arte corrigere; qui quidem sensus est satis commodus. Sed *dare Calculum*, est potius *collocare* illum, ut ex dictis constat. Poëta itaque monet ut malè jaciat, & quoque malè collocet ex industriâ, eum in finem ut à Procâ vincatur. Malus enim Jactus, Arte movendi Calculos quodammodo corrigi & emendari aut potiùs compensari poterit, ut innuit Terentius,

—— *quasi cùm ludas Tesseris,*
Si illud quod maximè opus, jactu non cadit,
Illud quod cecidit fortè, id Arte ut corrigas.

Tesserarum enim in hoc Ludo Jactus, felices aut infelices dici non possunt absolutè loquendo, sed tantùm respectivè, quatenùs nempe cum Orbiculorum situ plùs aut minùs commodè coincidunt.

Nam Calculus ſub dubiâ fortunâ à Jactu dependet an proſperè vel malè cedat. Sic Epigr. vetus,

Diſcolor ancipiti ſub jactu Calculus adſtat;
Decertantque ſimul candidus atque rubens.

Erravit autem (ut rectè obſervârunt Souterius & alii,) Turnebus, qui Teſſerarum Jactus ſeu Bolos dari aut revocari poſſe exiſtimavit; cùm id fiat de Calculis tantúm. Jactus enim revocari non potuerunt, ſed Calculi bené, Hoc Græcis erat ἀναθέσθαι Ψῆφον *reponere Calculum, & dati Calculi pœnitere.* Sic Heſychius, Ἀναθέσθαι, μετανοῆσαι, ἐπὶ τῶν Πεσσῶν ἐλέγετο· οἱ γὰρ παίζοντες καὶ τὰς Ψήφους ἐδιόρθουν. Et Antiphon περὶ ὁμονοίας· Ἀναθέσθαι δὲ ὥσπερ πεττὸν τὸν βίον οὐκ ἔστι, *Vitam ut Calculum reducere* [ſeu *revocare*] *non datur.* Et Suidas, Ἀναθέσθαι, τὸ μεταθέσθαι· ἀπὸ τῶν πεττευόντων καὶ τὰς κεκινημένας ἤδη Ψήφους διορθούντων. Adeò ut *Datum Calculum corrigere*, ſit nihil aliud, quàm jam promotum reducere ac revocare. Sic ſe habet id quod ſuprà ex Auſonio adduximus,

Quæ data, per longas quæ revocata moras.

Hoc autem evidentiſſimè probatur ex Ciceronis ſuprà citato loco, *Itaque tibi concedo quod in Duodecim Scriptis olim, ut Calculum reducas, ſi te alicujus dati pœnitet.* Ita ut ſecundùm hujus Ludi Leges, apud veteres licebat Calculum reducere, ſi quis eum incogitanter malè dederat; i. e. ſi eum nimis temerè promoviſſet, ei permittebatur

tur recollecto animo eundem revocare, i. e. locum mutare & aliter movere & collocare, si modo alium posteà Jactum non addiderat.

Quoad particulares Lusus, singulæ ferè Gentes aliquos habent sibi peculiares, quos omnes accuratè describere nec libet nec licet, sed paucos tantùm percurram, idque strictim. Namque non opus est docendi alios, cùm ferè quivis me multò meliùs talia intelligat. Is autem Lusus qui maximè generalis est, vocatur Trictrac, facto nomine à sono; unde Angli fecerunt suum Tictac. Sed iste non est unus idemque Lusus apud omnes Gentes: nam singulæ suum Trictrac sibi peculiarem & à reliquis longè diversum habent. Et frequente apud Lusores disquisitione comperi, horum Lusuum Leges & exercendi methodos non adeò certas & receptas esse, quin qui sub eodem nomine circumfertur Lusus, in diversis locis diversimodè exerceatur, pro vario hominum ingenio. Quod enim alicubi in Anglia vocamus Tictac, alibi vocamus Irish, uti ex peritis Collusoribus Lusum suum conferentibus intellexi vidique: nam utrumque apud nos Nomen eundem Lusum notat secundùm diversas Angliæ Provincias rerum denominationes aliquantulùm variantes. Ideò autem vocamus Irish, quia scil. est Tictac seu Trictrac Hibernorum. Nostrum Tictac parum aut nihil differt ab eo Lusu quem aliàs vocamus Back-gamon, ut quidam statuunt: alii aliter, ut infrà dicetur. Sed inter Lusus ad Tabulam, omnium difficillimus est Gallorum *Trictrac*, quem modo sibi pe-

culiari exercent. Germanorum **Tricktrac** est idem quod Gallorum *Verquier*. Galli inter alios Lusus, habent unum aliquem dictum *Tables rabbatues*, aut *Dames rabbatues*, aut *Dames avallées*, estque idem cum eo quem dicimus **Doublets**.

Galli habent Lusum dictum *Ourche*, in quo sub certâ aliquâ Lege duplex damnum patitur victus, & duplum lucrum reportat Victor. Is etiam usitatissimus apud Belgas; & apud Italos, quibus dicitur *Marcio*, unde & in Oriente linguâ Francâ مارس *Mârç*. Danis vocatur **Jan**, & hodiernis Gallis *Bredoüille*; & quidvis hoc modo lucratum, est *partie bredoüille*, partum per Bredoüille. Præterquam verò quòd sit peculiaris Tesserarum Lusus sic dictus, est & quod vocant *l'Ourch* in ferè quibusvis aliis Ludis, ubi (si ita paciscuntur Collusores,) duplex Damnum solvendum est. Hoc autem plerumque est, quando aliquis ita præcluditur, ut non possit procedere in Lusu suo; ideóque antequam Lusus finiatur, victus habetur. Tale quid memoratur apud Platonem lib 6 de Rep. [ubi pro κυβεύειν dicit πεττεύειν,] ὥσπερ ὑπὸ τῶν πεττεύειν δεινῶν, οἱ μὴ τελευτῶντες ἀποκλείονται, καὶ οὐκ ἔχουσιν ὅτι φέρωσι. Sic quoque est id quod idem Plato περὶ πλούτου habet, ὥσπερ ἐν τῇ πεττείᾳ ὁ πεττοὺς οὓς εἴ τις φέροιτο, δύναιτο ἂν τοὺς ἀντιπαίζοντας ποιεῖν ἡττᾶσθαι, οὕτως, ὥστε μὴ ἔχειν ὅτι πρὸς ταῦτα ἀντιφέρωσι. Ubi per πεσσοὺς, intelligit *Calculos* in Tabulæ Ludo, minùs distinctè loquendo.

Hinc secundùm receptam formulam quæ in communi loquendi usu apud Anglos, id ad fermè quodvis

quodvis aliud Damnum quod quis extra Ludum patitur sustinétve, transferri solet; ut scil. dicatur de aliquo, he is left in the lurch, i. e. in damno relinquitur. Et aliàs etiam aliquando (quia per lurch aliquid ab altero Lusorum aufertur,) to lurch any thing, est clanculùm & inopinatò auferre aliquid, scil. præter opinionem & & voluntatem possessoris, ferè ut fit in Ludo.

Est & alius Gallorum Lusus dictus *Renette*, quem Cotgravius exponit, a Game like to Doublets, or Queens game. Fortè aliàs legatur *Reinette.* Hujus meminit Salmasius in Notis ad Vopiscum, *Præter* Trictracum *quem vocamus, alium etiam Ludum cum Tesseris & Calculis in Tabulâ lusitare consuevimus:* Reginulam *vulgò vel* Reginetum *vocamus, quasi* Parvam Reginam : *nam ita quidam Calculus nuncupatur. Ingeniosus hic Lusus, & multum habet artis, & super Duodecim tantùm Tabulæ Punctis luditur. Vincit autem qui omnes adversarii sui Calculos capit.* —— *Idem fit hodie in eo* Trictraci *genere quem* Magnum *vulgò vocant.* Sic ille. Et Bulengerus dicit, *Apud nos* (Gallos) *hodie* 12 *Lineæ,* 24 *Calculi, vocamus Majorem Trictracum.*

Quoad Lusum apud Anglos usitatissimum, dictum Back-gamon, is luditur toto numero Punctorum seu Linearum & Calculorum. Hinc (quia sc. *Perna porcina* Italicè dicitur *Gambone,* unde Angl. Gambon seu Gammon,) plerique nostratium perperam existimant Gamon in hoc Lusu eundem sensum habere; ideóque in isto Lusu evitâsse jacturam, dicunt to save your Gamon

 vel

vel pour Bacon, *Gambonem* seu *Pernam* intelligen-tes, cùm potiùs *Gambettam* seu *Lusum* intelligere deberent. Quod autem primò fortè jocosè dictum est, jam apud omnes fidem meretur. Hinc proverbialiter ad alias etiam res transfertur. Nam inde profectum est dictum Proverbium, potiùs quàm ab Incolis oppidi Dunmow in Essexia quia rarissimè ab eis *postulatur Perna*, ut se habet Formula in eorum Registro.

Nominis rationem quod attinet, vocatur Back-gamon, quasi dicas, Back, game on, scil. Back again, and then Game on, i. e. *Retrò cede & rursus incipe, & deinde perge ludendo*, vel *retrò i[...] continua lusum*: viz. Retrò duc Calculum ad primum Punctum, & repetito ejusdem Calculi lusu, perge eo ludendo: vel si plures sunt, Retrò positis Calculis, continua lusum, vel perge eos rursus promovere. Quando enim quis Solitarium aliquem sine socio habet Calculum, qui (ut dicunt) non tutus est seu munitus ac altero Calculo stipatus, is periculum facit ut incurrat *Culpam*; eam scil. quæ appellatur *Litura* seu *Damnum* id quod vocatur a blot; ita nempe ut dictus Calculus (ictum urgente & minante Adversario) deleatur & ex Tabulâ exterminetur. Quo quidem pacto Lusor tenetur talem Calculum (eum scil. qui deletus & exterminatus fuerat,) de novo initiare, & repetitis ejusdem anteactis motionibus, eundem per totum Alveum gradatim (pro ratione casûs Tesserarum) circumducere, donec tandem in pristinum statum restituatur, & ad optatam (ut antea) metam promoveatur.

Quo

Quo quidem modo ſieri poteſt, ut unus Luſus diu continuari & prolongari queat; dum ſcil. uter alteri inducit Lituram, quo modo uterque viciſſim exactos Calculos adducendo retardatur.

Sunt qui ſtatuunt Luſum Iriſh, (in quo Calculi ſparſim diſtributi primò collocantur, non cumulatim,) eſſe fere eundem cum Back-gamon, niſi quòd in eo non habeatur beneficium Jactuum parium quos vocamus Doublets; nam duplo plus valent quam alii Jactus, & dupli, id eſt, pares cadendo cernuntur.

Secundùm quoſdam, Anglorum Tictac eſt Luſus ab his longè diverſus, tam Calculorum ſitu primo, quàm Legibus ludendi. In hoc enim omnes Calculi turmatim & denſim in unâ Alveoli parte primò ſtant, alii ſuper alios cumulati. Et Leges ſunt, ut quævis Litura faciat Luſum unum; quorum 5 aut 7 totum Ludum abſolvunt.

Apud Belgas uſitatus Luſus eſt Varkeer, à quo Galli fecerunt ſuum *Verquier*. Iſte Luſus ubique Gentium, etiam in Oriente, obtinet. Hoc autem Nomen origine Danicum eſt Forkeering, id eſt, *mutatio, variatio*; unde fit Germanicum Verkehrung. Hujuſmodi appellationem meruit hic Luſus, propter ſubitas mutationes quæ inter ludendum accidere ſolent. Quandoque enim unus ita ſe habet, ut ſi quis propè ſit ut vincat, ita ut colluſorem jam fermè viciſſe videatur; mox tamen unico tantùm jactu accidere poſſit totius Luſus ſcenam ita ſubitò mutari, ut ipſe idem qui penè vicerat, ab altero ſtatim vincatur.

Quinam

Quinam Lusus sint in præcipuo usu apud Italos, docet Cardanus: *Nostrâ ætate* (inquit Cardanus) *celebriores Lusus Alvei, sunt tribus Aleis;* Speraïnum, Speraïa, *&* Speraïonum: *unde Alveum ipsum* Speraïnum *etiam vocant. Vulgari tamen Italiæ linguâ* Sbaraïnum *appellant,* Sbaraïam, & Sbaraïonum. *Calcagninus tamen* Speraïnum *à sperando deduci putat. Sed Linguâ Italicâ* Sbaraiare, *est idem quod spargere: &* Sbaraïnum, *quod spargat. Utcunque sit, omnes hi Lusus tribus Tesseris exercentur: sed diverso modo utimur in* Sbaraïno *Tesseris duabus: tertiam supponimus cum Senario semper. At* Sbaraiam *cum tribus Tesseris:* Sbaraïonum *& ipsum itidem cum tribus Tesseris: sed quilibet congeminat ictus. Estque Principum Lusus, & sine curâ: ingeniosa* Sbaraïa: Sbaraïnum *medium locum obtinet; estque magis in usu,* quòd Sbaraïa *sit longior,* Sbaraïnum *autem maximè consistat in fortunâ. Celebres alii tres sunt cum duabus Tesseris;* Toccadiglium, *quod duplex est; parvum, quod in fortunâ consistit; & magnum, judicii longioris. Est & Canis Martius, qui præstanti ingenio indiget. Estque alius Lusus, quem* Minorettam *vocant: Et est duplex, major & minor. In Lusu usitato* Jacint *dicto, tres Senarii sunt omnibus Numeris potiores. Ex Lusibus autem pulchris qui non sunt in usu, est* Speraïnum *seu* Sbaraïnum *cum duabus Aleis solùm sine Senario.* Hactenus Cardanus.

Bernardo da Parigi dicit, quod *Sbaraglino* seu *Sbaraglio* sit Lusus Turcicè dictus طولى *Tavli* seu *Tawuli*. Orientales peculiarem aliquem

haben

habent Lusum ad Tabulam, quem generali nomine vocant طاولة *Tawla* seu *Tavla*. Alium habent intricatiorem, Arabicè dictum مرتجي *Mertagjî*, quod Ecteri exponit ارميذلنمش نسنه *Speratum*, seu *res sperata*; quia in eo sæpè Sperata victoria, quæ tamen non obtinetur: est scil. hic idem cum supradicto *Varkeer*, cujus rationem reddidi. Alius est dictus طوقاني *Toucâti* seu *Taucâti*, Lusus in quo omnes hostium aditus طوق *circumcirca* obturare conatur aliquis Lusor. Fortè sit idem cum Angl. Tictac. Qualis Lusus sit Persarum فريد *Pherîd* seu *Phrîd*, i.e. *simplex*, *singularis*, ab ipsis quærendum est. Et idem dicendum de eorum Lusu dicto خانه گير *Châna-ghîr*, id est, *Casularum captatio*: ubi per *Casulas* intelligimus *Puncta* seu *Lineas* Alveoli, quas *Domos* seu *Casas* vocant Persæ.

In Indiâ Orientali, داو *Dâv* Pers-Indicè est *Lusus unus* in quovis Ludo, & quoque *Pignus*, *Sponsio*, aut *Depositum* pro quo luditur; scil. exponitur داو كردن *Sponsionem inire* & *augere* [illegible]ius urgendo sponsiones, & *quisque vices suas* [illegible]lere in hoc & aliis Ludis. Et مهره جاندار *Calculus animam tenens* seu periclitans, is est à cujus motione dependet ultimum omnia perdendi periculum: & in illo casu censuve, Jactus ille ultimus

timus vocatur آخر دست *Manus postrema*, scil. آخر قمار *finis ludendi*. Habent enim in Indiâ ludendi modum usque ad 17 Lusus seu diversa in ludendo Periodus, quarum tamen omnium Nomina ab Autore meo Pers-Indo non docentur. Sed harum una aliqua vocatur زباد *Zebâd* seu *Zebâz*. Quarta (ut videtur) est داو هزار *Dâv hazâr*, i. e. *Sponsiones mille* seu *Jactus mille*. Septima vocatur Persicè ندب *Nadàb*, i. e. *Sponsio*, Arabicè autem عذرا *Azrâ*; est sc. داو بر هفت *Sponsio super septem*, quando nempe pro Sponsione aliquâ decertatur 7 Lusibus, qui tunc Ludum absolvunt, ut fit in Anglico Cittac in quo de Lusuum numero pacisci solent. Undecima, seu quando à 7 ad 11 proceditur, nominatur تمامي ندب *Temâmi nadàb*, i. e. *Completa sponsio*, vel aliàs واده فرد *Vâda pherd*, & Arabicè وامق *Wâmek*, si in his rectè legimus vitiosè scriptum Codicem. Erat autem *Wâmek* (à quo sumpta est Denominatio,) Amasius quidam, cujus Amasia erat عذرا *Azrâ*, qui in Oriente celeberrimi nominis Amatores fuêre. Quando ab 11 ad 17 proceditur, (scil. ad Ludum 17um, seu Ludendo ad Periodum quæ 17 Lusibus & tot Sponsionibus absolvitur,) tum vocatur دست خون *Desti chûn*, i. e. *Manus sanguinis*, de proprio

pro sanguine ludendo, quando روح در گرو ستن *Anima est in pignore* seu *oppignorata*, ut inquit Ibn Yamîn; id quod aliàs dicitur گرو جان *Ghrávi gján*, i. e. *Oppignoratio animæ* seu *vitæ*: namque per *Animam* heic intelligitur *Vita*. Is scil. est آخرین بار نرد *ultimus lusus τὸ Nerd*, seu ultima in Nerdiludio periodus; sc. omnium desperatissimus Lusus, quando pro sanguine & ipsâ vitâ luditur, & (omnibus aliis rebus amissis,) گرو بر جان بستد *Pignus pro animâ ligatur* seu *initur*, quando oppignoramus nosmetipsos & corpora nostra emancipamus, & vitas nostras in aliorum potestatem tradimus; idque pergendo fieri حریف ششدر *Alveoli consortes* seu *participes*, sponsiones & Lusus usque ad decimumseptimum (qui ultimus) continuando, ubi ultimam omnia perdendi aleam subimus. Nam Indi sunt Lusores omnium desperatissimi, qui omnibus pecuniâ & bonis amissis, pro Digitis abscindendis, & tandem (ut dictum) pro vitâ ipsâ & corporum emancipatione ludunt. Iste vocatur داو هفدهم *Lusus* 17us, seu *Sponsio* 17ma, vel aliàs خصل هفدهم *Jactus* 17us, scil. terminus ultimus ad quem apud eos unquam luditur. Quòd si ulteriùs adhuc proceditur, scil. ultra 17um sponsiones ponendo & ludendo, tum ille ultimus Lusus non habetur *Decimus-septimus*, sed *Primus*,

mus; quippe à quo rurſus incipiunt de novo ludendo & ſpondendo ſponſioneſque augendo. Tale quid narrat Tacitus de moribus Germanorum, dicens eos adeò Aleæ addictos, ut cùm omnia deficerent, extremo ac noviſſimo Jactu de libertate & de Corpore contendiſſe. Et D. Ambroſius, de Tobiâ Cap. 11, pertinax Aleæ ſtudium Hunnis attribuit.

Linguâ Indicâ Sanſcreticâ, Nerdiludium in genere vocatur *Dûta*, & Luſus quidam particularis (de cujus Deſcriptione ulteriùs inquirendum,) nominatur *Aſhcáca-Cúrrida*: & horum ſcriptio Indica charactere *Náugeri* & linguâ *Sanſcreticâ* exhibetur infrà in eodem Schemate cum Ludo *Tchûpur* ſequente; idque compendii causâ, ne aliàs peculiarem pro paucis Voculis Sculpturam ſeorſim adhibere cogeremur.

Inter Zenonis Imperatoris λυτὰ *recreationes*, ejus ad Tabulam Luſus (in quo peſſundatus fuit,) docetur ab Agathia Scholaſtico ſequente Epigrammate obſcuriſſimo in Criticorum & Luſorum Crucem excogitato; in quo ergò aliquid præſtitiſſe, laudem; titubâſſe verò, veniam mereatur.

Δήποτε γὰρ Ζήνωνα πολιοσοῦχον βασιλῆα
Παίγνιον ἀφράστων ἐκτελέοντα κύβων,
Τοίη ποικιλότευκτος ἔχεν θέσις, εὖτ' ἀπὸ λευκοῦ
Τοῦ καὶ ὀπισθιδίην εἰς ὁδὸν ἐρχομένου,
Ἑπτὰ μὲν ἐκτὸς ἔχεν, μίαν εἴνατος· αὐτὰρ ὁ σοῦμμος
Δισσὰς ἀμφιέπων, ἶσος ἔην δεκάτῳ.
Ὃς δὲ πέλει μετὰ σοῦμμον, ἔχεν δύο· μουνάδα δ' ἄλλην

Ψῆφον

Ψῆφον τὴν πυμάτην ἀμφιέπεσκε Δίβος.
Ἀλλὰ μέλας δισσὰς μὲν ἐν ὀγδοάτῳ λίπε χώρῳ,
Καὶ τόσσας ἑτέρας ἐς θέσιν ‡ ἐνδεκάτης·
Ἀμφὶ δυωδέκατον δὲ διέμπεδον εἴκελοι ἄλλαι,
Καὶ τρισκαιδεκάτῳ ψῆφος ἔκειτο μία.
Δίζυγες Ἀντίγονον διεκόσμεον· ἀλλὰ καὶ αὐτῷ
Ἶσος ἔμιμνε τύπος πεντεπικαιδεκάτῳ,
Ὀκτωκαιδεκάτῳ παρομοίιος· εἰσέτι δ᾽ ἄλλας
Εἶχεν διχθαδίας τέτρατος ἐκ πυμάτου.
Αὐτὰρ ἄναξ λευκοῖο λαχὼν σημήια πεσσοῦ,
Καὶ τὴν ἐσσομένην οὐ νοέων παγίδα,
Τριχθαδίας ἀδόκητα βαλὼν ψηφῖδας * ἀριθμῶν
Πύργου δυσπετέος κλίμακι κευθομένην,
Δοιὰ καὶ ἓξ καὶ πέντε κατήγαγεν· αὐτίκα δ᾽ ὀκτὼ
Ἄζυγας εἶχεν ὅλας πρόσθε μεριζομένας.
Ταύτην φεύγετε πάντες, ὅπη γὰρ κοίρανος αὐτὸς
Κείνης τὰς ἀλόγους οὐχ ὑπάλυξε τύχας.

* f. meliùs legendum ἀριθμῷ. † f. leg. κευθομένας. ‡ f. leg. ἐνδεκάτῳ.

Aliquando enim Zenonem Regem civitatis-patronum [ſeu *Tutorem*]
Luſum inexcogitatis [ſeu [a] *ineffabilibus*] *perficientem Tabulis,*
Talis artificioſa cepit [b] *poſitio, quando ab albo*
In poſteriorem viam veniente,
Septem quidem ſextus tenuit, unum nonus : ſed ille ſummus
Duplices gubernans æqualis erat decimo.
Qui autem erat poſt ſummum, tenuit ‡ *duos : & ,unitatem aliam*

‡ Quære an interpunctandum *duos, & unitatem aliam :* per Colon? *a* i. e. inenarrabiles. *b* i. e. ſitus Ludi.

Calculum novissimum regebat [c] *Dibus.*
Sed niger duplices in octavo reliquit Loco,
Et tot alios ad positionem undecimi :
Circa duodecimum autem conveniebant similes alii,
Et decimotertio Calculus adjacebat unus.
Bijuges [d] *Antigonum exornabant : sed & ipsi*
Æqualis manebat figura quintodecimo,
Decimooctavo similis : insuper alios
Habebat duplices quartus à novissimo.
Sed Rex albi sortitus signa Calculi,
Et futurum non prospiciens laqueum,
Triplices inconsideratè jaciens Tesseras numero
Turriculæ ligneæ gradibus occultatas,
Duos & sex & quinque reduxit : statim autem octo
Simplices habebat totos antè divisos.
Tabulam fugite omnes, quoniam & Imperator ipse
Illius irrationales non evitavit fortunas.

c i. e. Binio. v. Meursii Gloss. & Arnob. lib. II. cap. 6. Fallitur autem Salmasius in Notis ad Vopiscum p. 168. *d* Extat apud Hesych. Ἀντιγόνιος βόλος : sed (ut mihi videtur) est potius 14 locus seu linea in Tab. ut vult Salm.

Præcedentis Epigrammatis sensus (quamvis obscurus) videatur sic esse : quòd sc. Zenonem ad Tabulam ludentem cepit seu delectavit Lusûs alicujus artificiosa positio seu situs sequens, in quo nempe eo perventum est, ut in ejusdem catastrophe apud Album seu albos calculos possidentem (qui posterior ludebat) 7 Calculos sextus Chorus habuit, unum nonus : & Chorus summus seu supremus duplices seu binos possidens,

æqualis erat decimo tot pariter poſſidenti. Ille autem Chorus qui erat poſt ſummum, duos habuit Calculos: & Unitatem aliam, ſc. Calculum poſteriorem, compeſcuit Dibus. Niger vero ſeu Luſor qui nigros poſſidebat Calculos, in octavo Choro reliquit binos, & totidem in undecimo, & ſimiliter in duodecimo eodem modo, & in Choro decimotertio jacebat Calculus unus. Binos poſſidebat Antigonus ſeu Chorus decimusquartus: & ſic decimus-quintus, & ſic ſimiliter decimus-octavus. Et inſuper alios binos Calculos habuit Chorus quartus ab ultimo ſeu à fine, ſc. viceſimus primus. Sed Zeno Rex poſſidens Signa ſeu Choros Calculorum alborum, & non advertens futurum laqueum ſeu malum eventum, inconſideratè jaciens Teſſeras (numero tres parumper occultatas dum per Turriculæ ligneæ gradus volverentur,) reportavit le Deux, le Six, & le Cinque: & deinde ſtatim ei manſerunt tantùm 8 ſimplices Calculi palam diſperſi. Ideóque fugite Tabulam, quippe cujus malos eventus Imperator ipſe evitare non-potuit.

Eſt nempe deſcriptio poſitionis cujuſdam Luſûs, non quidem primo ejus ſitu ſeu inchoati, ſed fere ad colophonem perducti & Cataſtrophen ſortientis. Sed ad penſum redeamus.

Viri Nobiles & Senatores Romani pro Nummis ludebant, & quævis Ludorum genera (præſertim *Nerdiludium, Talos, & Latrunculos*) frequenter exercebant. Id tamen faciebant γεροντικῶς *seniliter*, i. e graviter & prout decebat Senes, qui Nuces & reliqua puerilia reliquerant. Apud

Perſas

Perſas etiam luditur pro Nummis, qui tamen plerumque diſtribuuntur inter aſtantes pauperiores; cùm apud eos vix honeſtum ſit ut aliquis hoc modo lucratos nummos ſecum auferat. Et talis pecunia ludendo lucrata & inter pauperes Spectatores diſtributa, Perſicè vocatur بورك *Bûrek*, ſeu aliàs شتل *Shetèl*, contractè pro شتيل *Shetîl*, unde factum eſt Arabibus nomen شطل *Shetàl* tam in Calculorum & Teſſerarum quàm in ſimplicis Aleæ Ludo.

§ VI. *De primario Nerdiludii Scopo ſeu Intenſione, & quid eo deſignetur & repræſentetur.*

VEtus Epigrammatiſta judicavit hunc Ludum repræſentare Bellum, *Epigr. de Tabulâ*, prout ex MSS Chartis exhibet Salmaſius,

Compoſita eſt Tabula nunc talis formula Belli,
Cujus miſſa facit Teſſera principium.
Ludentes vario tum exercent prælia fato,
Ruſſeus an nitidus præmia ſorte ferat.
Paſcitur à multis avidè damnoſa voluptas,
Ne fœdet gliſcens otia ſegnities..

Et mox apud eundem idem docetur in alio Epigrammate *de Tabulâ*, (ubi per *Indica materies* intelligitur *Ebur* seu *Tessera Eburnea,*) his verbis,

Indica materies blandum certamen amicis
Offert, sed Belli fert simulachra tamen.
Namque acie æquali concurrit russeus albo,
Ut gravibus damnis se domet alteruter.
Contorquet varios alternans Tessera missus,
Fataque ludentûm Collis & Ima probant.
Pax & Pugna simul Ludo junguntur in uno,
Cùm victi spoliis victor amicus ovat.

Abu'l Kâsim Phirdausi Libri *Shahnâma* Autor p. 1056, etiam repræsentat hujus Ludi Scopum esse Bellicum & Belli speciem esse censet, idque ex sententiâ τοῦ *Buzurgjúmbur* Sapientis Indorum celebratissimi, qui hunc Ludum à Persis inventum & problematicè Indis propositum ut intricatum quiddam, illorum ingenium explorandi ergò exhibet, sequente modo,

خرد با دل روشن انباز کرد
باندیشه وحیله بنهان نرد
سه تا مهره فرمود کردن زعاج
همه پیکر عاج وهم رنگ ساج
یکی رزمگه ساخت شطرنج وار
دو رویه بر آراسته کارزار

دو لشکر بخشین بر هشتن بهر
همه رزمجویان گیرنده شهر
بگستردن لشکرگهي چارسوي
دوشاه گرانمایه ونیک خوي
که در جنگ باشند هردو بهم
یکي از دیگر بر نگیرد ستم
بهر جاي درگرد کرده سپاه
کراران دو شاه اندرون رزمگاه
بفرمان ایشان سپاه از دو روي
شد آمد بیاراسته جنگ جوي
یکي را چو تنها بگیرد دو تن
زلشکر به بین یکتن آید شکن
همي این بدان آن بدین بر گذشت
گهي رزم کوه وگهي رزم دشت
بدینگونه تا بر که آیدش شکن
شدندي دو شاه وسپاه انجمن
بدین سان که گفتم بیاراست نرد
بر شاه شد سر بسر یاد کرد

Sapiens

Sapiens animo perspicuo illum Ludum instituit,
Cum deliberatione & arte posuit Nerdiludium.
Triplices Tesseras jussit facere ex Ebore,
Omnes etiam [b] *Figuras ex Ebore, & tot concolores ex Ebeno.*
Prælii aliquem locum constituit sicuti fit in Shatrangj,
Ex utrâque parte ordinatum est prælium.
Binosque exercitus in 8 partes distribuit,
Omnes erant Bellipetentes Urbicaptantes.
Disposuit exercitûs-locum quadripartitum,
Duósque Reges æstimabiles & benè moratos,
Ut scil. *essent ambo simul in Bello,*
Et tamen unus ab altero non caperet vindictam.
In omni itaque loco collecti milites, scil.
Amborum Regum Pugiles in prælii-loco erant,
Ad quorum mandatum Milites ex utrâque parte
Ad Eundum & Veniendum dispositi, Belli appetentes.
Et quando unum solitarium capiunt duo homines,
Tum ecce unus de exercitu venit in [γ] *fracturam.*
Hic ad illum, ille ad hunc, pertransit;
Aliquando Bellum in Montibus, aliq. in Campis.
Hoc modo fit donec alter veniat [δ] *fractus,*
Et tum ambo Reges cum militibus rursus conveniunt.
Hoc quo dixi modo Nerdiludium ordinavit,
Et adiens [ε] *Regem, sigillatim recensuit omnia.*

[b] Figuras, i. e. Frustula lusoria figurata seu Trunculi Leonini. [γ] Fracturam, i. e. Ruinam, quia captus est. [δ] Fractus, i. e. victus, pessundatus. [ε] Regem, vel Persiæ vel Indiæ.

Sic Phirdausi. Vix autem apparet aliquis conductus Belli aut ad illud apparatus, cùm non sit in eo aliquis Rex aut Generalissimus aut totius Gubernator qui præsit ut Frustula ceu milites regat aut aliquo regimine bellico utatur. Sed simpliciter adhibetur (quantum fortuna patitur,) techna percurrendi cum suis τὰ 24 Puncta lusoria seu Choros, quis primus eam absolvat Periodum, suos Calculos ex Alveolo legitimè eximendo & ab eodem liberando, ut in hac parte socio præcurrat eúmque antevertat. Et in aliquibus Lusibus dicta Periodus toties in orbem redit, (ut in Tictac, &c.) quoties paciscuntur Lusores ut tot Lusus unum Ludum absolvant. Sed dictæ sententiæ (quòd sc. sit species Belli) contrà eunt omnes tam Græci quàm Arabes: idque meritò, cùm hic Ludus non sit magis Belli species quàm quivis alius Ludus in quo duæ personæ contra seinvicem victoriæ ergò contendunt, quis socium in aliquâ re prævertat, aut quis prior viam ad hanc vel illam Urbem conficiat, & opposito Collusori in hac parte præcedat

Audiamus ergò quid de hac re statuant Arabes. Et imprimis *AlSéphadi* (seu ut aliàs sonari possit *AlSáphadi*) in suis Comment. ad Tográi *Lamîyato'l Agjam* ex doctissimo *Ibn Chelikân* hæc adducit, prout in MS Cod. Bibliothecæ Bodlejanæ leguntur, جعله مثلا للدنيا واهلها

فرتب الرقعة اثنى عشر بيتا بعدد شهور السنة والمهارك ثلثين قطعة بعدد ايام الشهر والفصوص

والفصوص الافلاك الدايرة ورصعها مثل
تقلبها ودورانها والنقط فيها بعدد الكواكب
السيارة كل وجه منها سبعة الشش وتقابله
اليك والبنج وتقابله الدو والجهار وتقابله
السه وجعل ما ياتي به اللاعب من النقوش
كالقضا والقدر تارة له وتارة عليه وهو
يصرف المهارك علي ما جاءت به النقوش
لكنه اذا كان عنده حسن نظر عرف كيف
ياتي وكيف يتحيل علي الغلب وقهر
خصمه مع الوقوف عند ما حكمت به
الفصوص وهذا هو مذهب الاشارعة اخبرني
من اثق به ان الشيخ تقي الدين احمد ابن
تيمية كان يقول اللعب بالنرد خير من
اللعب بالشطرنج لان لاعبه يعترف بالقضا
والقدر والشطرنج لاعبه ينفي ذلك وهو اقرب
الي الاعتزال *Et composuit eum ad exemplar Mundi, cui eum comparavit: Alveolum enim disposuit in 12 Domos, ad numerum Mensium anni: & Calculi*

 sunt

ſunt triginta Fruſtula, ad numerum Dierum Me[nſis] *: Teſſeræ ſunt ad inſtar Sphærarum circumrota*[n]*tium; earúmque Jactus, ad inſtar motûs & circula*[tionis] *tionis earundem: quæ in eis Puncta, ſunt ad num*[e]*rum Planetarum, quorum ſitus quilibet eſt Septe*[na]*rius; dum Senioni opponitur Monas, Quinternion*[i] *opponitur Dyas, Quaternioni Ternio opponitur. Co*[n]*ſtituitque Notas quas Jactu ſortitur Ludens, inſta*[r] *Prædeterminationis & Decreti-Divini, quæ aliqua*[n]*do ſunt pro ipſo, aliquando contra ipſum: ipſe autem Calculos pro ratione Notarum movet; ita interim, ut ſi perſpicaci ſit ingenio, dignoſcere queat res eâ arte diſponere, ut victoriam conſequatur, & adverſariu*[m] *ſuum ſuperet, ſtante eo quod determinaverant Teſſeræ quæ eſt via AlAſhariorum.* ——— *Narravit mihi quidam fide dignus, Sheich Takjoddîn Ahmed Ib*[n] *Temîma dixiſſe, Ludum AlNerd præſtantiorem eſſe Ludo AlShatrangj, quòd illo Ludens agnoſcat Præde*-*terminationem & Decretum-Divinum; at Ludens AlShâtrangj ea neget, quod propriùs accedit ad Al Mu'tazalos*: id eſt, ad Sententiam Mu'tazalorum ſeu Sectæ quæ à *Segregando & recedendo* ſic voca*tur*; Al Aſharii vero ſtrictè adhærent τῇ الشريعة *AlSharîa*, i. e. *Legi*. Hanc Chelikánidis opinionem aliquantulùm corrigit Sokeiker Damaſcenus his verbis, واقول لـقـد اغفل العلامة ابـن

خلكان من وصف النرد اشيا منـهـا ان

الاثني عشر التى في الرقعة مقسومة اربعة

اقسام علي عدد فصول السنة والمهارك خمسة

عشر

عشر سودا وخمسة عشر بيضا كالليالي
المقمرة والحالكة والفصوص مسدسة يشير
بها الي الجهات الست وما تحت الغصوص
وفوقها كيف وقعت سبعة نقط يشير بها الي
الافلاك السبعة والاراضي والبحار والكواكب
الثابتة والسيارة وجعل ما تجري
به الفصوص حالة الوقوع من الاعداد قلّت
او كثرت مثالا للقضاء والقدر وجعل التصرف
في تلك الاعداد للاعب باختيارة و
التدبير فيها بعقله فربما وفق للصواب كما
يرزق الموفق شيا يسيرا فيحسن التدبير
فيه فينمو وقد لا يوفق فاذا رايتنا
المحروم يرزق شيا كثيرا فلا يحسن
فيه فيذهب التدبير. *Dico profectò, quod Doctissimus Ibn Chelikân aliquas res prætermiserit in Descriptione τȣ̃ AlNerd: nam Numerus-duodenarius qui est in Alveolo, in 4 partes dividitur sec. numerum Quadrantium anni: & Calculi (qui sunt 15 nigri & 15 albi) sunt tanquam Noctes lunatæ & illunes: & Tesseris hexagonis indicantur 6 Plagæ: & quod est supra & infra singulas Tesseras, quomodocunque*

docunque acciderit, constituunt ⁊ *Puncta quibus in dicantur* ⁊ *Orbes-cœlestes, &* ⁊ *Terræ, &* ⁊ *Maria & Stellæ fixæ ac Planetæ. Et fit id in quo Tesseræ currunt in ipso casu Numerorum, (sintve plures aut pauciores,) repræsentans Fatum & Providentiam: & fiunt rerum Dispositiones* [sc. motiones Calculorum] *sec. hosce Numeros pro delectu* [seu *libero-arbitrio*] *Lusoris, quas ipse potest gubernare per prudentiam suam,* [seu pro ratione ingenii sui.] *Et nonnunquam prosperè succedit, ut qui res suas benè disponit, accipiat paululum, quod bono ejus ductu crescat; vel aliàs, minus prosperè succedat. Nam ubique aliquando videmus infortunatum hominem, qui lucratur multum, quod tamen sine ejus bono ductu abit.* Nempe vult dicere, ut in Mense lunari Noctes sunt partim lucidæ & partim tenebrosæ, sic & Calculi sunt partim albi & partim nigri. Et quòd Tesseræ sunt cubicæ sexlaterales sec. 4 Plagas & Sursum & Deorsum, quæ faciunt 6 Plagas. Et id quod sub Tesseris est & supra eas prout cadunt 7 Punctis, indicat 7 Sphæras, *&c.* Et constituit Numeros qui currentibus Tesseris accidunt, (sintve plures aut pauciores,) esse ad instar Prædeterminationis & Decreti-Divini, quæ restringunt & determinant plerasque Calculorum Motiones; quarum tamen quædam aliæ possunt per hosce Numeros esse ad Liberum-arbitrium Lusoris, pro modulo peritiæ & perspicaciæ ejus in movendo Calculos, &c.

Idem esse hujus Ludi ingenium scopúmque statuerunt etiam Græci, inter quos Cedrenus sic habet,

ὥρισε γὰρ εἶναι τὴν ταύλαν, τὸν γήϊνον Κόσμον· τὰς δὲ δώδεκα Κάσους, τὸν Ζωδιακὸν ἀριθμόν· τὸ δὲ Ψηφοβόλον, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ Κοκκία, τὰ ἑπτὰ Ἄστρα τῶν Πλανητῶν· τὸν δὲ Πύργον, τὸ ὕψος τοῦ Οὐρανοῦ, ἐξ οὗ ἀνταποδίδοται πᾶσι κακὰ καὶ ἀγαθά. *Determinavit enim Tabulam esse Mundum terrestrem; duodecim Casulas esse Numerum Zodiacalem; Fritillum, & quæ in eo sunt septem Grana,* (i. Puncta,) *esse Septem Planetarum Astra; Turrim esse Altitudinem Cœli, ex quo omnibus Bona Malave tribuuntur.* Et sic fere Suidas in voce Τάβλη. Fusius autem Isacius Porphyrogenneta in Paralipomenis Homeri, agit his verbis; Ἐκ γοῦν τῆς κινήσεως τῶν ἐν οὐρανῷ ἑπτὰ Πλανητῶν, τῶν κατὰ μοιρικὴν τύχην, ὥς φασιν, ἐπαγόντων χαρὰς τοῖς ἀνθρώποις καὶ λύπας, ὡρίσατο τὴν ταῦλαν ἤτοι τὸν Πίνακα τοῦ παιγνίου, τὸν γήϊνον Κόσμον· τὰς δὲ δώδεκα Κάσους ἤτοι τὰ χαρακώματα τούτου, τὸν Ζωδιακὸν ἀριθμόν· καὶ τὸ Ψηφοβόλον καὶ τὰ ἐν αὐτῷ Κοκκία ἅπερ τῷ Κύβῳ ῥίπτονται, ὡς ἀναλογοῦντα τοῖς Ἀστράσι· τόν τε Πύργον αὐτὸν τὸν καλούμενον Μόδιον, τὸ ὕψος αὐτὸ τὸ οὐράνιον ἀπτόμενον· ἐξ οὗ δὲ ἔρχονται εἰς ἡμᾶς κατ' ἀνταπόδοσιν, ὥς φασιν Ἕλληνες, κακὰ καὶ καλά. Horum Latina Versio Rutgersii, quam adducit Souterius p. 35, videtur insinuare illum nec hunc Ludum nec Isacii de eo verba recte intellexisse: puto autem hunc locum melius vertendum seq. modo: *Ex motu siquidem 7 Planetarum qui sunt in cœlo,* (*qui, ut dicunt, fatali Fortuna gaudia aut mœstitias hominibus afferunt,*) *definivit Tabulam seu Tabellam lusoriam esse Mundum terrestrem: duodecim autem ejus Capsos seu Valla, esse* Zodiacalem *numerum: deinde Fritillum & quæ sunt in eo Grana* (i. e. Puncta) *quæ Tesseris jaciuntur, analoga esse Astris: Turriculam ipsam*

vocatam Modium, ænigmaticè exprimere Altitudinem cœli, ex quo veniunt pro meritis Mala aut Bona, per modum retributionis, ut dicunt Græci.

Κοκκία sunt Tesserarum Puncta ad instar Granulorum: quæ, κατ' ἀντίθεσιν, in quâvis Tesserâ sunt semper 7, (viz. 1-6, 2-5, 3-4;) secundùm numerorum Astrorum seu Planetarum. In superioribus, D. Rutgersius Accentu in antepenultimâ legit Ψηφόβολον *quod jacitur aleis*, malè omninò, cùm βόλος ad hoc sufficeret: prætereà hoc modo, planè superfluum esset quod sequitur, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ κοκκία ἅπερ τῷ κύβῳ ἐμπίπτονται.

§. VII. *De Nerdiludii Antiquitate & primo Autore seu Inventore.*

HUnc Ludum in Angliam secum introduxerunt Normanni, qui etiam in ejus praxi reliquerunt nobis sua Vocabula *As*, *Ambs-As*, *Deux*, *Troys*, *Quatre*, *Cinque*, *Six*, quod pronuntiamus *Size*. Sed de ejus primo Autore & Natalitiis variè sentitur. Vetus Epigrammatista quidam in Epigr. de TABULA, Palamedi tribuit:

Hoc opus Inventor nimium Palamedes amavit,
Et parili excellens Mucius ingenio.

In eandem sententiam iverunt Sidonius Apollinaris, Lactantius Placiades in Statium, aliique. Nec tantùm

untùm recentiores Latini, sed & mediæ ætatis Græci, idem sentiunt: inter hos est Cedrenus, cujus verba sunt, Οὗτός ἐστι Παλαμήδης, ὁ καὶ τὴν ταῦλαν ἐφευρὼν πρὸς μετεωρισμὸν τοῦ στρατοῦ, καὶ τὴν ἐν αὐτῷ θέσιν σὺν φιλοσοφίᾳ πολλῇ καταστήσας· ὥριζε γὰρ εἶναι τὴν ταῦλαν, τὸν γήϊνον κόσμον, &c. Sic etiam Isacius Porphyrogenneta in Paralipomenis Homeri, ὁ Παλαμήδης — ᾧ δὴ πρώτως τὸ Ταυλίζειν ἤτοι Κυβεύειν ἐξεύρηται, &c. Et sic etiam Joh. Antiochenus, & Suidas in voce ταῦλα. Et multi Viri Docti horum autoritate contenti, rem ulteriùs scrutari non satagerunt: ego autem non item.

Iste Palamedes fuit Nauplii filius, qui, quamvis ab Homero non recenseatur, Bello tamen Trojano interfuisse constat. Dicti autem Autores qui de eo testati sunt, omnes sunt Christi seculo longè citeriores, à Palamedis temporibus mille aut 1500 annis remoti, Illorum itaque de eo Testimonia non valent, nisi quatenùs ab antiquioribus acceperint. De hoc autem altum silentium: nemo antiquiorum sic dixit, nec dixisse dicitur. Si verò tam antiquum fuisset hoc Inventum adeò Philosophice concinnatum, mirum est quòd nemo veterum Græcorum illud vel semel commemoraverit: hoc autem proculdubio fecissent, si tale quid apud eos extitisset. Ideòque non possum cum aliis quibusdam Viris Doctis in hac parte sentire, donec evidentiores Probationes, quàm quas hactenus viderim, produxerint.

Cùm autem supradicta de Palamede Inventore opinio sit receptissima, oportet nos non ita temerè

merè ab eâ recedere, nisi factâ priùs inquisitione quid huic errori ansam dederit, & quænam veritatis species tot Autorum fidem opinioni falsæ emancipaverit. Hujus itaque opinionis origo hinc est, quòd Sophocles (ut infrà suo loco dicetur,) Palamedi Inventori tribuat Κύβυς *Tesseras*, quæ *Nerdiludii* partem faciunt. Et hoc videntes posteriorum ætatum Scriptores, rem verò non satis accuratè perpendentes, non dubitarunt affirmare illum, *Nerdiludium* totum prout suis posterioribus temporibus constitutum erat, primò excogitâsse. Quòd autem nec *Nerdiludium*, nec quæ eo adhuc antiquior est *Alea*, ad Palamedis tempora reduci possit, vide infrà in Historiâ *Aleæ*.

Platonis Interpretes Græci *Nerdiludium* tribuunt τῷ *Theuth* Ægyptio : ideóque illud vocant Αἰγυπτιακὴν Πεττείαν, minùs rectè, ut opinor. Suetonius dixit Κυβείαν esse antiquiorem Πεττείᾳ. De his verò infrà dicetur in *Aleâ*. Ut autem quidam Autores nimium *Nerdiludio* Antiquitatem tribuerint, sic alii ex alterâ parte errantes, idem justo recentius esse voluerunt. Autor Libri *Mu'gjizât* statuit hunc Lndum aliquanto recentiorem Ludo *Shatrangj*, حكما هند شطرنج را وضع كردند وبكسري فرستادند بزرجمهر آنرا بيرون آورد كه چون بايد باخت ودر مقابل آن نرد بنهاد وبهند فرستاد

Sapientes Indiæ posuerunt Shatrangj, & ad Cosroem miserunt. Buzurgjúmhur id produxit, quomodo scil. oporteret ludere; & in oppositum ejus posuit Nerdiludium,

ludium, quod in Indiam misit. Dictus *Cosroes* fuit *Nushirravân*, qui in Europæorum Libris aliquando dicitur *Anuxiron*, qui obiit anno æræ Alexandrinæ 888, Christi 576. Hujus Prorex & Consiliarius fuit *Buzurgjúmbur*, qui à magno amore quo Rex eum prosequebatur, Nomen suum adeptus est. Iste Autor Persicus rectè statuit tempus missionis ab uno regno in aliud. Sed certissimum est *Nerdiludium* longè ante dictam missionem inventum fuisse; ut in seqentibus monstrabitur.

Aliquanto antiquiorem hunc Ludum ponit *Elteri*, نردشير نرد نذكلرى لعب كه ملوك ساسانيان ىن شابور بن اردشير موضوعاتشدىر *Nerdshîr est Ludus dictus Nerd, quod est ex Inventionibus* τῦ *Shâbur filii Ardeshîr, qui unus Regum Sasanidarum.* Plus adhuc antiquitatis huic Ludo tribuunt Arabes, & inter eos *Ibn Chelikân*, ex quo *AlSephadi* in suis MSS Commentariis ad *Togrâi Carmen*, hunc Ludum tribuit Patri antedicti *Shâbur*, وكان اردشير بن بابك اول ملوك الفرس الاخرة قد وضع النرد ولذلك قيل انه نردشير جعله مثلا للدنيا *Azdeshîr filius Bâbek primus Regum Persarum posterioris Classis, is est qui posuit Nerdiludium, quod itaque vocatur Nerdshîr : & ad exemplar Mundi composuit, &c.* Sic Arabes semper legunt *Ardeshîr* : is autem est qui Agathiæ Ἀρταξάρης

 filius

filius Παζίκα vocatur; qui obiit (ut refert Abu Mohammed Mustapha) anno æræ Alexandrinæ 527, Christi 215. Dictus *Bâbec*, sæpè vocatur بابكان *Babekân* in plurali formâ, idque المعظم *honoris causâ*, ut dicit *Chondemîri* Epitomator & Libri *Shâhnama* Autor.

Hæcce Arabum opinio de *Ardeshîro* Inventore, fortassis sit magis speciosa quàm vera; nam videtur fundata in solâ consonantiâ quam dicti Regis Nomen *Ardeshîr* habet cum vocabulo *Nerdshîr*. Præterea, huic opinioni velificari non possum, quia idoneâ autoritate *Nerdiludium* adhuc remotiorem antiquitatem habere constat. Ideoque mihi verisimilius videtur, quod postquam Indi ad Persas misissent *Shahiludium*, tum hos ad illos vicissim misisse *Nerdiludium*; non quidem tanquam recens Inventum, sed quod diu antea apud Persas extiterat: quod tamen, quia Indis hactenùs inauditum, his igitur eo tempore prorsus novum videbatur. Quamdiu autem ante Nushirravâni tempus hic Ludus apud Persas fuerit, vel an hi à Romanis acceperint, vel an Romani ab illis, (cùm frequentiora prælia utrinque intercesserint,) ex Persarum Libris non constat, quatenùs jam hactenùs repererim. Si autem aliquem *Ardeshirum* ejus Inventorem fuisse volumus, cum majore probabilitate intelligendum sit de *Ardeshîro Longimano*, qui annis circiter quingentis ante Christum obiit. Hujus enim *Ardeshîr* seu *Artaxerxis* Vitam describens Plutarchus, p. 1019, meminit enim κυβεύειν & κυβεύειν

cum

cum fœminâ cui Nomen *Paryſatis* (پـــريزاد Pairzâd, i. e. *Angelo genita,*) ab Angelicâ pulchritudine ſic dictâ. Sed *κυβεύειν aleâ ludere*, eſt *Nerdiludii* tantùm pars, nec in illius apud Plutarchum luſione eſt ulla Calculorum mentio aut deſcriptio quæ integram *Nerdiludii* conſtitutionem indigitare poſſit.

Utcunque tamen ſit, antiquiſſimum & receptiſſimum hujus Ludi per totum Orientem Nomen Perſicum *Nerd*, (nec aliud Nomen habent,) ſibi vindicat eum primò à Perſis profectum fuiſſe; & quoque ad Chriſti tempus & ultra illud referendum eſſe & tunc uſitatum fuiſſe, probant antiquitatis teſtimonia. Nam, ut retrogradiendo incipiam, apud Romanos extitit, & illis notiſſimus fuit ſub nomine *Duodecim Scriptorum*, ſtatim poſt Chriſti tempora, quod ſatis teſtantur Seneca, Martialis, & Quintilianus ſupra citati, quos omnes ante *Ardeshîrum Bâbecânum* vixiſſe certum eſt. Paulò ante Chriſtum, Ovidius; & ante illum Cicero, de eâdem re fidem faciunt, uti ex ſupra adductis eorum verbis abundè conſtat. Et, qui utroſque præceſſit, Terentius (150 aut fermè ducentis ante Salvatorem annis) injicit mentionem *Teſſerarum Ludi*, in quo *Arte*, i. e. movendo Calculos corrigendum præſcribit id quod jactu non ceciderat: quod neceſſariò de ſolo Nerdiludio, non autem de aliquo alio Ludo intelligendum eſt. Et ſic quoque eſt illud Platonis qui Terentium præceſſit, qui vixit fermè 400 ante Chriſtum annis: ille enim Politicorum Libro

bro 10 ſic diſſerit, ὥσπερ ἐν πτώσει Κύβων πρὸς τὰ πεπτωκότα τίθεσθαι τὰ αὑτοῦ πράγματα, *Ut in caſu ſeu jactu Teſſerarum, diſponenda eſt res tua ſecundùm ea quæ ceciderint ſeu id quod jeceris.* Quid ſibi vult Euripides in *Aulide*, haud ſatis certum eſt: ibi enim introducit duos Ajaces & Proteſilaum, & mox Palamedem, ἐπὶ θάκοις πεσσῶν ἡδομένους μορφαῖσι πολυπλόκοις, quod de *Peſſis* & aliis pluribus Ludis intelligi queat. Sed cùm Plato & reliqui Autores antiqui de hoc tanquam de re ſuis temporibus notiſſimâ loquantur, probabile ſit id adhuc aliquot retro ſeculis (ultra illud tempus) inventum fuiſſe; adeò ut illud ſaltem *Ardeshiri Longimani* ævum attingere & exæquare poſſe non dubitetur. Et, cùm Orientales hoc cuidam *Ardeshîro* tribuerint, magis veriſimile eſt id debere intelligi de *Longimano* potiùs quàm de *Bâbecân*, cùm res planè ultra hujus, & propiùs ad illius tempora luce Hiſtoricâ (ut ſuprà fit) reduci & retroferri queat. Et, ſi Artaxerxis apud Plutarchum κυβείαν ad hunc Ludum ſpectare cenſeatur, tum certè hic Ludus non tantùm ad ipſum *Longimanum*, ſed & ultra ejus tempora retrò ferendus eſt; cum de eo tanquam de re notiſſimâ & receptiſſimâ loquatur Plutarchus.

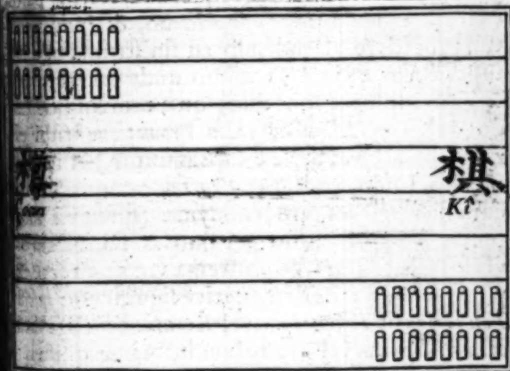
Hoc modo habes Antiquitatem hujus Ludi aliquot Seculis ante Humani generis Redemptionem inventi; quæ quidem veneranda vetuſtas præter Artem & illud quo eſt ingenium, pro ſummo ejuſdem Elogio meritò haberi debet.

Quid Legiſlatores de eo cenſuerint, vide infrà in calce *Hiſtoria Alea*.

De

De Nerdiludio Chinensium.

PErsarum *Nerdiludium* (ut supra descriptum) exercetur in Alveo qui constat duabus Valvis complicandis, ubi in alterutrius extremitate sunt 6 Scriptula seu Ductus, in toto 24, prout apud Europæos ubique fit. Sed ab hoc planè diversum est Chinensium *Nerdiludium*, cujus sequentem descriptionem habeto.

Hic Ludus (qui exercetur *Tesseris*, & *Paxillis* erectis loco *Orbiculorum* nostrorum,) Sinicè vocatur Çoàn Kî, i. e. *Erectus Ludus*, seu *Erectorum Ludus*, idque propter Erecta Lignicula seu Frustula lusoria duas aut 3 uncias longa, quæ sunt 16 ex utrâque parte, quorum (dum inchoatur

I Lusus)

Lusus) prima collocatio seu situs, est prout cernitur in præmissâ Tabellâ, quæ sive sit lignea sive Chartacea, eodem quo heic exprimitur modo delineari solet.

Quoad ludendi modum, luditur pergendo per Tabellæ circuitum seu ambitum sec. Tesserarum Jactum: & qui primus cum suis omnibus redit ad Lineam unde exierat, vincit. Exempli gratiâ, ille qui possidet superiorem (ad interiorem Libri marginem) Tabellæ partem, debet sec. Tesserarum ductum sua Frustula lineatim promovere dextrorsum usque ad alterius partis extremum seu Lineam septimam, & inde lineatim procedere ascendendo ad sinistrum angulum superiorem, qui est Terminus unde exierat.

Tesseræ lusoriæ sunt duæ, quæ tam in hoc Ludo quàm in *Mandarinorum Promotione* (ubi earum Characteres Sericæ exprimuntur,) & in quovis alio Ludo, vocantur *Teu teu çu*, quarum vocum duæ priores ferè synonymæ (quamvis idem sonent,) exprimuntur per duos à seinvicem diversos Characteres, & postrema vox *çu* est ferè expletiva, nisi fortè eâ emphaticè significetur *ipse*, ut *Teu teu çu* sit *Tessera ipsa*, vel *Recula*; nam significat etiam *Reculam* vel Frustulum lusorium quidvis.

Ordo movendi dicta erecta Frustula (sive ad lucrandum sive ad perdendum) est ad tales Lineas ad quas ducit Numerus Jactûs: & inter ludendum & procedendum, licet movere quæcunque velis Frustula sec. dictum Numerum, sive ea quæ anteà moveras sive quæ nondum moveras. Et, si loco Frustulorum erectorum, luseris Orbiculis

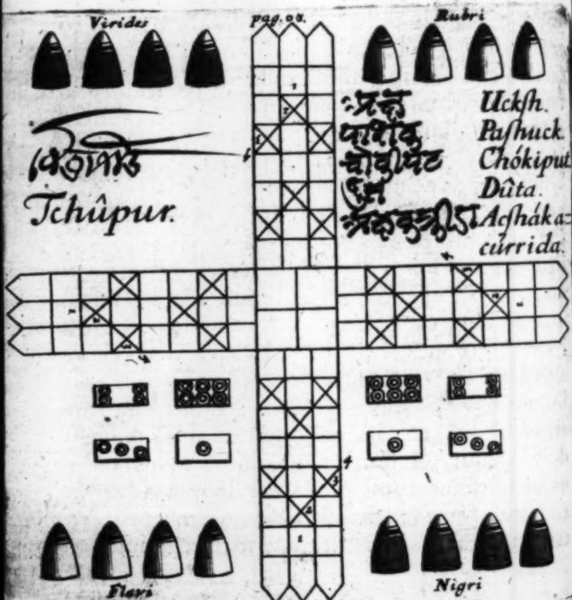
biculis planis, (nam hoc ètiam licet,) poteris tos vel juxta ſeinvicem collocare vel ſuper ſeinvicem cumulare, prout tibi commodum videbitur. *Duarum Unitatum* Jactus unum Fruſtulum unquam deperditum ſeponit deditque: vel ſi pro pecuniâ luditur, perdit unam *Decimam partem*, lucrando ſeu retinendo ſibi reliquas *Novem partes*. Qui jacit *Duernionem* aut *Ternionem*, incipit movere per duas aut tres Lineas, & ſic deinceps: nam ad Lineam illam ad quam ducit Jactuum Numerus, ſemper procedendum eſt.

Si jeceris *Dupla*, [Doublets,] tum moves ad Lineam quæ dimidio talium Duplorum numero reſpondet; idque ſigillatim movendo vel unum ſemel Fruſtulum ad dimidium numerum, vel duo ſimul ad totum amborum numerum: nam hoc caſu, vel unum vel duo ſimul moveri poſſunt. Si jeceris *Quinternionem* & *Senionem*, qui faciunt Undecim, & ad undecimam ducunt, poteris movere unum Fruſtulum ad quintam Lineam ſeu Caſam, & alterum ad undecimam; vel aliàs duo Fruſtula ſimul movere ad Lineam ſeu Caſam decimam, & deinde eorum alterum ad proximam quæ eſt Undecima: nam quovis modo Jactûs ſui Numerum conficere & perſequi licet. Et ſic de aliis Jactibus: nam ſi ſigillatim, tum pro ſingulis numerandæ ſunt tot Lineæ; ſi junctim, tum aliter, ut dictum. Poteris rem tuam ita movendo comparare ab hâc vel illâ lineâ numerando, ut penultimus tuus Numerus in ipſâ Adverſarii Lineâ (quæ ſc. ab ipſius Fruſtulis occupatur,) terminetur: & tum ultimus ſeu ſecundus Nu-

merus & quæ ab eo pendet Motio, uſque ad Adverſarii limitem ſuper eâdem vel proximâ Lineâ protenditur & terminatur.

De Indorum Ludo Tchupur.

PRoximè quaſi *Nerdiludio* affinis venit Indicus Ludus *Tchûpur*, ſic nominatus veterum Brachmanorum linguâ Indicè dictâ *Sanſcroot*, ſeu (ut vulgò) exiliori ſono elegantiæ cauſâ *Sanſcreet*; non autem *Hanſcreet*, ut minùs rectè eam nuncupat Kircherus.

Luditur erectis Frustulis ligneis, qualia in præmisso Schemate cernuntur. Dicta Frustula lusoria fiunt ex *Dentrificio Ligno* quod ferè instar Suberis levissimum est, & apud Orientales audit مسواك آغاجي *Miswâk âgátchi*, i. e. *Dentifricia arbor*, quia ad instar Setarum fibrosum est hoc Lignum, ex quo itaque Dentium Verricula quasi naturaliter parantur: nempe dicti Ligni extremitas aliquantulum contusa, Verriculi usum præstat.

Istius Ludi Schema constat 4 Alis, ut ita simul ludere possint 4 Homines, quorum quisque possidet 4 Frustula concoloria, quæ (secundùm Tesserarum Jactum,) Collusorum discoloria capere satagunt. Et quidem primus Frustulorum Situs (quo inchoatur Lusus,) Numeris minoribus seu barbaricis 1, 2, 3, 4 in Schemate notatur. Ibi etiam sunt quibus luditur Tesseræ duæ cubico-oblongæ, quarum quatuor tantùm oblongiora latera Notulis seu Punctis signantur, duo autem extrema seu breviora latera manent vacua; adeò ut in eis notentur tantùm Numeri 1, 3, 4, 6, desiderentur verò 2, 5.

Indus quem de hoc Ludo consului, fuit Scriba satis peritus, ab Officio in Navi suâ dictus *le* سرنك *Sarångh*, Anglicè Boatswain seu Boswon. Ad eum verò (sc. ad colloquium ejus) aditum mihi aperuerunt Viri humanissimi tam naturâ quàm civilitate Fratres, *DD. Lewis*, qui Honoratissimæ Mercatorum Indicorum Societati Secretarii fidissimi. Dictus autem Indus non potuit

 tuit

tuit me commodè docere modum ludendi, quem itaque ulteriori Mercatorum nostrorum disquisitioni relinquo; petendo etiam ut vellent in Indiâ inquirere quinam Ludus sit كوس Ci qui dicitur ferè similis Ludo Scachorum.

Tabella verò talis est quæ præmittitur, quam unà cum Frustulis lusoriis & Tesseris ex India possideo.

Sequitur Ludus *Promotionis Mandarinorum*, qui ratione Frustulorum & Tesserarum, præcedentibus affinis est, ideoque in proximâ Sectione exponendus venit.

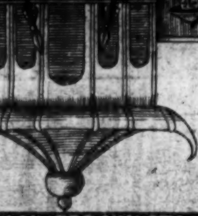
De Ludo Promotionis Mandarinorum.

HIcce Magnatum Chinensium Ludus Sinicè audit *Shing quon tu*, i.e. *Promotionis Mandarinorum Tabula*, in quâ ferè totius Regni Chinensis Officia & Dignitates ludicro modo repræsentantur & nominatim recensentur. Ita ut fermè totius Politiæ Sinicæ forma hoc uno Schemate ob oculos posita cernatur.

Mandarinorum autem nomine intelliguntur omnis generis *Officiarii*, qui à *mandando* appellantur *Mandarini* linguâ Lusitanicâ; quæ unica Europæa est in oris Chinensibus obtinens, quam ergò omnes illuc Missionarii (ex quacunque fuerint Gente) addiscere tenentur.

Hujus Ludi *Tabella* in quâ exerceri solet, est

plerumque

副 fu
將 çiang
德 te ::::
將 çiang
軍 kiun 75

中 chung
營 yng
德 te ::::::
提 ti
督 to
59
庄 çang
出 cho
征 ching 28

百 pe
戶 hu
德 te ::::::
千 çien
總 çung 25

二 ul
位 hoei
德 te ::::
三 san
位 hoei 79

一 ye
位 hoei
德 te ::::
二 ul
位 hoei 78

太 tai
醫 y
德 te ::::
一 ye
位 hoei 77

將 çiang
軍 kiun
德 te ::::
太 tai
子 çu 93

提 ti
督 to
德 te ::::::
庄 çang
出 cho
征 ching 28
提 ti
標 piao 71

千 çien
總 çung
德 te ::::::
把 pa
總 çung 26

會 hoei
元 yuon
德 te ::::
武 vu
狀 chang
元 yuon 47

解 kia
元 yuon
德 te :: ::
會 hoei
魁 quei 62

把 pa
總 çung
德 te ::
外 vai
衛 wei 27

…ffera
…e
…itur.

…icorum

德 te ::::::
復 fo
任 shin
行 hing
德 te

卓 cho
正 ching

rubrum
flavum
caeruleum
viride

Erecta Lignicula quibus luditur, uncialis aut sescuncialis altitudinis.

外 vai
衛 wei
德 te ::
削 çien
晋 yng 54

工 çung
鎮 chin
守 sheu 15
:::::

總 ţung
督 to
德 te
天 tien
官 quon
91

二位 ul hoei
德 te
三位 san hoei
79

三位 san hoei
德 te
四位 sü hoei
80

四位 sü hoei
德 te
五位 u hoei
81

五位 u hoei
德 te
知縣 chi hien
31

國 que
子 çù
監 kien
德 te
光 quang
祿 lo
寺 sü 65

會 hoei
魁 quei
德 te
會 hoei
元 yuon
61

會元
德
武
狀
元

知 chi
州 cheu
德 te
知 chi
府 fu
33

庄 çang
罰 fa
俸 fung
29

知 chi
縣 hien
德 te
知 chi
州 cheu
32

庄 çang
罰 fa
俸 fung
29

典 tien
吏 sü
德 te
知 chi
縣 hien
31

庄 çang
罰 fa
俸 fung
29

罰 fa
俸 fung

德 te
復 fo
任 shin
行 hing
德 te

~

骰 teu }
骰 teu } tessera
子 çù ipsæ
quibus luditur.

Gradus medicorum

陸官圖 shin quan ...

Qui hæc primus pinxit

閣老 co lao 德 te 崇陽 yung gui

宰相 ςai siang 大保 tai pao 閣老 co lao 98 — 宰相 ςai siang 95

尚書 shang shu 德 te 太保 tai pao 96

中書 chung shu 德 te 尚書 shang shu 92

通政司 tung ching su 德 te 工 cung 礼 li 陪 pu 84 — 工 cung 陪 pu 88

LXXIV 副将 fu ςiang 德 te 将軍 ςiang kiun 75	洪牙 hung ςai 德 te 尚書 shang shu 92	博李 po hio 德 te 中書 chung shu 90	提標 ti piao 德 te 副将 fu ςiang 74	XX 左布政 ςo pu ching 德 te 軍門 kiun men 68
LVIII 中營 chung yng 德 te 提督 ti to 59 — ... ςang cho ching 28	LVII 右營 yeu yng 德 te 中營 chung yng 58 — 庄出征 ςang cho ching 28	LVI 左營 ςo yng 德 te 右營 yeu yng 57 — 庄出征 ςang cho ching 28	LV 後營 heu yng 德 te 左營 ςo yng 56 — 庄出征 ςang cho ching 28	前營 ςien yng 德 te 後營 heu yng 55 — 庄出征 ςang cho ching 28
XXIV 百户 pe hu 德 te 千總 ςien ςung 25	XXIII 十長 she chang 德 te 百户 pe hu 24	XXII 兵 ping 德 te 十長 she chang 23	XXI 混六 huon lo 德 te 十長 she chang 23 cung ping 22	混五 huon u 德 te 十長 she chang 23 cung ping 22 — 混四 huon ... 德 te 十長 she ch... cung ping

陞官圖 shing quon tu

Qui hæc primis ... vincit

XCVII
太師 tai sü
德 te 容 yung 歸 quei

XCIV
太傅 tai fu
德 te 太師 tai sü 97

XCIII
太子 tai çü
德 te 太傅 tai fu 94

XCI
天官 tien quon
德 te 太子 tai çü 93

LXXXIX
翰林 han lin
德 te 天官 tien quon 91

LXVIII
軍門 kiun men
工 cung 德 te 庄 çang
工 cung 兵 ping 罰 fa
部 pu 88 部 pu 86 俸 fung 29

LXVII
右布政 yeu pu ching
德 te 左 ço 布 pu 政 ching 70

總督 çung to
德 te 天官 tien quon 91

吏部 li pu
德 te 總督 çung to 82

禮部 li pu
德 te 吏部 li pu 83

戶部 hu pu
德 te 禮部 li pu 84

兵部 ping pu
德 te 戶部 hu pu 85

刑部 yng pu
德 te 兵部 ping pu 86

工部 cung pu
德 te 刑部 yng pu 87

LXIV
太常寺 tai chang sü
德 te 通政司 tung ching sü 69

LXV
光祿寺 quang lo sü
德 te 太常寺 tai chang sü 64

LXVI
欽天監 kin tien kien
德 te 國子監 que çü kien 63

庄罰俸 çang fa fung 29

XXXIII
知府 chi fu
德 te 糧道 leang tao 34
庄罰俸 çang fa fung 29

XXXIV
糧道 leang tao
德 te 按察 ngan çä 35
庄罰俸 çang fa fung 29

XXXV
按察 ngan çä
德 te 右布政 yeu pu ching 67
庄罰俸 çang fa fung 29

XXXVI
天文生 tien ven seng
德 te 欽天監 kin tien kien 66

尚書 shang shu
德太子保 te tai pao 96

中書 chung shu
德尚書 te shang shu 92

德太子 te tai
德天官 te tien

提標 ti piao
德副將 te fu çiang 74

後營 heu yng
德左 te ço 56
庄出征 çang cho ching 28

兵 ping
德十長 te she chang 23

通政司 tung ching su
德禮部 te li pu 84
工部 cung pu 88

左布政 ço pu ching
德軍門 te kiun men 68

前營 çien yng
德後 te heu 55
庄出征 çang cho ching 28

混六 huon lo
德十長 te she chang 23
工兵 cung ping 22

混五 huon u
德十長 te she chang 23
工兵 cung ping 22

混四 huon su
德十長 te she chang 23
工兵 cung ping 22

混三 huon san
德十長 te she chang 23
工兵 cung ping 22

混二 huon ul
德十長 te she chang 23
工兵 cung ping 22

混一 huon ye
德十長 te she chang 23
工兵 cung ping 22

狀元 chang yuon
德翰林 te han lin 89

武狀元 vu chang yuon
德提督 te ti to
工前營 cung çien yng

武榜眼 vu pang yen
德副將 te fu çiang
工後營 cung heu yng

武探花 vu tan hoa
德提標 te ti piao
工前營 cung çien yng

武進士 vu çin su
德武狀元 te vu chang yuon 47

武舉人 vu kiu gin
德武進士 te vu çin su 50

武秀才 vu sieu çai
德武舉人 te vu kiu gin 51

八旗 pa ki
德前營 te çien yng 54

聚一 çiu ye
德武秀才 te vu sieu çai 52
工十長 cung she chang 23

聚二 çiu ul
德武舉人 te vu kiu gin 51

聚三 çiu san
德武進士 te vu çin su 50

聚四 çiu su
德武探花 te vu tan hoa 49

聚五 çiu u
德武榜眼 te vu pang yen 48

聚六 çiu lo
德武狀元 te vu chang yuon 47

鎮守 chen sheu
德後營 te heu yng 55
工八旗 cung pa ki 53

Secundus locus incipiendi

Gradus militum

tertius locus incipiendi

天官 tien quon
德 te 太 tai 子 çù 93
LXXX...
翰林 han lin
德 te 天 tien 官 quon 91
LXVIII
軍門 kiun men
工 cung 德 te 庄 çang
工 cung 兵 ping 罰 fa
陪 pu 88 陪 pu 86 俸 fung 29
刑 yng 部 pu 德 te 兵 ping 部 pu 86
工 cung 部 pu 德 te 刑 yng 部 pu 87
LXVII
右布政 yeu pu ching
德 te
左 ço
布 pu
政 ching 70
欽天監 kin tien kien
德 te 國 que 子 çù 監 kien 63
按察 ngan çã
德 te 右 yeu 布 pu 政 ching 67
庄 çang 罰 fa 俸 fung 29
天文生 tien ven seng
德 te 欽 kin 天 tien 監 kien 66
狀元 chang yuon
德 te 翰 han 林 lin 89
榜眼 pang yen
德 te 狀 chang 元 yuon 46
探花 tan hoa
德 te 榜 pang 眼 yen 45
傳羅 chan lo
德 te 探 tan 花 hoa 44
進士 çin sù
德 te 傳 chan 羅 lo 42
工 cung 知 chi 縣 hien 31
舉人 kiu gin
德 te 進 çin 士 sù 42
工 cung 典 tien 吏 sù 30
秀才 sieu çai
德 te 舉 kiu 人 gin 41
儒士 shi sù
德 te 秀 sieu 才 çai 40
童生 tung seng
德 te 儒 shi 士 sù 39
學生 hio seng
德 te 童 tung 生 seng 38
工 cung 天 tien 文 ven 生 seng 36
VIII VII VI V IV III II I
工 cung 解 Kia 元 yuon
60
雜花 ça hoa
德 te 博 po 學 hio 72
五子一色 u çù ye çe
德 te 洪 hung 才 çai 73
重六 chung lo
德 te 童 tung 生 seng 38
重五 chúng u
德 te 童 tung 生 seng 38
重四 chúng sù
德 te 童 tung 生 seng 38
重三 chúng san
德 te 學 hio 生 seng 37
重二 chúng ut
德 te 學 hio 生 seng 37
重一 chúng ye
德 te 學 hio 生 seng 37
工 cung 太 tai 醫 y 76

Gradus studiosorum

Primus locus incipiendi

nque lignea, vel aliàs magna aliqua Charta Ludi Schemate delineata, in cujus medio solet Regis Palatium seu Curia, ad quam generis Viri (præsertim Medici, Philoso- & Milites,) certatim contendunt, Promoti- anxiè quæritantes & ambientes; ut scil. moveri possint ad aliquem Mandarinatûs um, qui sunt varii, scil. Superiores, inferio- medii, & omnis generis, iique permulti. in *Tabella* ad quatuor Palatii Regii latera plagas scribuntur pro Lusorum lubitu plura pauciora Mandarinatuum Nomina: viz. unâ sunt Cancellariatûs & Secretioris Consi- Mandarinatus, qui possideri solent à Manda- maximis; aliâ plagâ sunt Studiosorum & rum Mandarinatus; tertiâ & quartâ plagâ Mandarinatus Medicorum, & alii minores. Regii Palatii Ostio heic adstant duo Satellites, orum manu est الحربة *AlHarba* seu *Lance-* Hispanis *Alabarda* dicta.

c Ludus exercetur Tesseris Sinicè dictis *Teu* , (duabus vocibus Synonymis & expletivâ quæ sunt numero *Sex*, quæ jaciuntur in ulum medio Tabellæ positum, ubi Colluso- quotquot sint, alternatim suis vicibus jaciunt m Tesseris. Et sec. harum Jactum, promo- ur Ludicri Viri Candidati seu Mandarinatûs petitores, qui exprimuntur tot erectis Fru- ligneis aut eburneis, quorum quodque sui lessoris seu Lusoris personam sustinet repræ- atque, & tam in hoc quàm in aliis Ludis

vocantur

voçantur *Çu*, i. e. *Recula* Nam tam in hoc quàm in aliis Ludis singula Frustula tot Virorum personas sustinent: cùm in plerisquè Ludis sit inter duas partes contentio seu Duellum, ubi Duces sub se habent Milites plures aut pauciores qui pro suis partibus contendant: in hoc autem quisque pro se seorsim Actor est, qui Frustulum ligneum suî in Tabellâ Locum-tenentem seu Substitutum constituit, cùm ipse in tam parvâ Tabulâ, suâ personâ movere nequeat. In hoc itaque tot ligna, tot Collusorum seu Candidatorum Virorum loca occupare supponuntur. Sed Frustulorum planorum loco, res ipsa quasi ad vivum meliùs repræsentari posset tot Ligniculis figuratis seu Virunculis ligneis, ad imitationem Homunculorum qui dictas Promotiones ambire solent. Frusta lusoria plerumque sunt numero *Quatuor* diversorum à seinvicem colorum, pro 4 distinctis Collusoribus, (nam tot, aut aliquando plures simul ludere solent,) quorum quisque suum distincti coloris Frustulum possidet, ut ab eis sociorum Collusorum dignoscatur. Quin & superior vocula *Çu*, non tantùm *Frustula*, sed quoque *Tesseras* ipsas (quas etiam *Reculas* appellare gestiunt,) subinde notat, ut hujus Ludi Numero VII visitur.

Ne autem tam magna & intricata *Tabula* sit ad instar inexploratæ Sylvæ aut Labyrinthi, unde Lusor tyrocinium agens se extricare nequiverit, directionis ergô ego addidi numeros Romanos qui hancProvinciam percurrerendi ordinem monstrent, & simul Numeros Barbaricos indicantes ad

ad quemnam alium Romanum Numerum pro ratione Jactuum transeundum sit, sive ad Promotionis sive Submotionis locum. Et ex his percipietur Ordo circuiendi & ambiendi, donec ad Regiæ Curiæ Portam & Supremi Mandarinatûs seu *Co-lai* Officium perveniatur. Nam primò in Curiæ Regiæ extremo Limbo (Angl. the outward Verge of the Court) versantur Candidati, propiùs accedere non audentes, nisi Tesserarum (seu Virorum gratiâ ac favore Regis pollentium) ductu ad meliorem locum deducantur. Jacto enim (secundùm Puncta) aliquo Numero Romano, eidem subscriptus Numerus Barbaricus certâ ludendi methodo statim dirigit ducitque ad proximum semper locum ad quem jaciendo & ludendo Lusor ulteriùs procedere debet. Hoc autem Ludo qui est Ambientium Scena, Promotionem expectantes semper pro virili contendunt ad eas Stationes qui viciniores sunt Regi, quod Jactuum ductu fit regulariter, & res solis Tesseris (tanquam Curialibus viris) gubernatur, nec Arti aut Peritiæ locus est. Adeò ut hic Ludus sorti ac fortunæ subjectus sit & obnoxius, uti sunt ubique omnes Promotiones à Curiâ Regiâ dependentes, quæ non solent dari dignioribus, cùm Reges plerumque aliorum auribus & oculis audire & videre gestiant.

Quoties autem in hoc Ludo aliquis à Dignitate quam obtinuerat submovetur & deterior fit, à Gradu ad quem aspiraverat depositus, id Europæorum more vocamus *Lituram,* cùm sit quasi *Macula* aut *Labes* in ipsius Honore, dum scil. labefactatus

K

befactatus in pejorem conditionem seu statum detruditur. Talis Litura Sinicè dicitur *Çang*, i. e. *Delictum* seu *Culpa*, cujus causâ aliquis in quâvis re delinquens labefactatur & deponitur. Talis homo Arabicè dicitur معزول *Ma'zûl*, i. e. *Depositus*. Is verò posteà per meliorem Jactum poterit (quasi pro *Delicto* compensando) talem *Lituram* tollere & abstergere; seipsum hoc modo emaculando & Labem abstergendo, adeóque pristinum statum ac conditionem recuperare, imò & superare; nam feliciori Jactu lucrabitur tot *Motiones* quot jecerit *Quaterniones*. In Lusorum gratiam, aliquot Jactuum Numeros in Tabellâ exprimendos curavi, & paucas aliquot Regulas heic præscripsi, quot nempe per temporis augustiam à Chinensi meo inquirere licebat. Ejusmodi enim omnia accuratè notâsse & perquisivisse, prolixum fuisset.

Notata sunt Incipiendi Loca, (vel saltem eorum præcipua) ubi quisque Lusor pro suâ Facultate ludere incipit. Et quidem inter jaciendum, optimus habetur ille Jactus ubi vel omnes Tesseræ eandem faciem vel omnes diversam faciem exhibent: nam ut talis Jactus est maximè difficilis, & rarò cadit; sic idem quando cadit, maximè Lucrativus habetur, uti in *Talorum Ludo* est *Jactus Veneris*. Et talia jaciens (mox addito etiam *Bis Quatuor*,) statim fit *Co-lao* seu *Cancellarius* totius Regni, & omnia pro quibus Luditur Deposita lucratur & aufert. Deindè si omnes Tesseræ exceptâ unâ eandem aut diversam

faciem

faciem dant, talis Jactus est bonitate proximus. Et sic deinceps de *Quatuor* aut *Tribus Tesseris* similiter cadentibus judicandum; hi enim Jactus bonitate proximi sunt præcedentibus: sed idem non est dicendum de *Duabus*. Sic de lucrativis; mox de damnosis Jactibus dicendum.

In quovis Jactu non officit *Una Unitas*, quippe quæ nec noceat nec juvet. Sed *Duæ Unitates* officiunt multùm, & Jactûs bonitatem minuunt; nam contrahunt *Çang* seu *Delictum*, & *Lituram* inducunt. Et sic *Plures Unitates* quotquot sint. Nam Jactorem inferius remittunt & detrudunt: tali enim Jactu submotus & retractus, à Dignitate quam obtinuerat delapsus censetur, ut procul expectet. Tales autem *Unitates* primâ vice aliquid valent, sc. motionem sortiuntur; posteà non item. Quin & quævis *Duæ similes* Tesseræ Numerive, si sint *Bis 2*, *Bis 3*, *Bis 5*, aut *Bis 6*, aut aliqui horum *Parium*, (exceptis LXVIII, LXIX,) pessimi sunt & omnium infimi, Dignitatem minuentes; contrà quàm faciunt omnes *Duerniones*, aut omnes *Terniones*, &c.

Et notari velim, quòd quamvis dicta *Bina Puncta* in Tabellâ vel prorsus negligantur vel eorum loco adscribantur tantùm puncta simplicia, tamen pro *Duplionibus* seu *Binis* inter ludendum numeranda & reputanda sunt: quod monendum duxi, quia Sculptor non semper expressit *Duplicia*; excepto tantùm in primo loco, qui sit pro reliquis omnibus locis Directio & Index. Adeo ut quamvis Jactui *Cung* adscribantur tantùm 2, 3, 5, 6, tamen *Pares* seu *Bini* ejusmodi Numeri in-

telligendi sunt, scil. 2-2, 3-3, 5-5, 6-6. Nam ubicunque in Tabellâ occurrit vox *Cung*, ibi talia Puncta vel expressa vel subintelecta sunt & à Lusore supplenda.

Sed post *Omnium similium* aut *Omnium dissimilium* Jactum, illi Jactus qui bonitate proximi sunt, ex *Quaternionibus* constant. Nam post *Sex Quaterniones* ut in prædictis, 5 aut 4 aut 3 Quaterniones sunt suo bonitatis ordine eis proximi; quot enim quisque habet *Quaterniones*, tot Jactus & Motiones hac ratione sortitur. Imò *Duo Quaterniones* faciunt satis bonum Jactum, qui ad Gratiam & Favorem apud Regem semper ducit & ad lucrandum juvat. *Duplorum* seu *Duplionum* Jactus, si sit *Bis Unum* aut *Bis Quatuor*, dicitur *Chung*, id est, *Par*. Si autem sit *Bis Duo*, *Bis Tres*, *Bis Quinque*, aut *Bis Sex*, tum vocatur *Cung*, id est, *Par*: & tale *Par* aut *Talia Paria* aliquando geminatis vocibus aut triplicatis vocantur *Cung Cung*, aut *Cung Cung Cung*. Sic enim illiusmodi *Par* ab hujusmodi *Pare* nomine tenus distinguitur. Et quia talis numerus *Par* qualis est *Cung*, Dignitatem minuit, ideò *Cung* aliàs exponitur *minor-gratiâ* seu *mediocris favoris* Vir. Quin & *Cung* eodem Charactere scriptum, est etiam *Artifex* seu *Opifex*, quippe cujus status sit *minor* seu *minutior* quam Mandarinorum. [Vide Num. LXVIII, LXIX.] Sed præter dictas Regulas, hic Ludus aliquando in Chinâ cum pluribus aliis varietatibus difficultatem creantibus exercetur: aliis autem de eo ulteriùs disquirere relinquo.

Primus Incipiendi Locus, eſt ad Tabellæ dextrum angulum inferiorem, ubi nempe Studioſi ſuum Luſum ordiuntur. Et tandem Luſu ad Colophonem vergente, oportet ut Jactu *Bis Quatuor* ſeu *Duobus Quaternionibus* abſolvatur.

Sub I, ſeu Numero Romano primo, eſt *Chung y*, i. e. *Par Unitatum* ſeu *Bis Unum*, ſcil. *Ambs As*, quod tantùm primâ vice jaciendi aliquid valet motionem ſortiendo, (ut ſuprà dictum,) poſteà non. Iſte tamen Jactor deinde per *Bis Quatuor* (qui magni favoris Jactus,) primâ vice jaciendo fit *Te hio ſeng*, i. e. *Magnæ gratiæ Studioſus-Juvenis*, qui per ſubjectum Numerum Barbaricum 37, dirigitur ut promoveatur ad ſuperiorum locum XXXVII. Idem autem Jactor ſecundâ vice jaciendo, jaciens *Cung*, i. e. talem *Parem* qui ſit *Bis* 2, *Bis* 3, *Bis* 5, aut *Bis* 6, aut aliquos horum numerorum Parium, fit *Cung tai y*, i.e. *Mediocris-gratiæ magnus Medicus*, miſſus ad alteram Tabellæ partem ad Rom. Numerum ſeu Locum LXXVI. Ubi autem in Tabellâ non adſcribitur Jactus *Cung*, tum in ſecundam jaciendi vicem (ſc. poſt *Bis Quatuor*,) venjunt craſſiora Puncta Numeris Romanis ſuperſcripta. Et quidem Regula de *Primâ vice* pro *Bis Quatuor*, & de *Secundâ vice* pro alteris jactibus, ſemper tenenda eſt, quamvis fortè eam diſertis verbis alicubi exprimere neglexerim. Sed cujuſvis Luſoris quævis jaciendi vicis poſſit plures Jactus continere.

Sub II, legitur *Chung ul*, i. e. *Par Duernionum* ſeu *Bis Duo*: & iſte Jactus (ut ſubſcriptis Voculis indicatum,) idem valet cum præcedente.

Sub III, legitur *Chung ſan*, i. e. *Par Ternionum* ſeu *Bis Tres*: & iſte Jactus (ut ex ſubſcriptis Voculis conſtat,) eſt ejuſdem valoris cum præcedentibus; nam ambo per *Bis Quatuor* ducunt ad XXXVII.

Sub IV, eſt *Chung ſu*, i. e. *Par Quaternionum* ſeu *Bis Quatuor*: & iſtius Jactûs Autor (ut indicant ſubſcripta) eſt *Te* ſeu *Magni-favoris* Vir, Angl. a Favorite, qui per *Duorum Quaternionum* Jactum (qui fauſtus pro illo,) fit *Tung ſeng*, i. e. *Candidatus juvenis*, ſcil. pro Baccalaureatu: namque mittitur ad XXXVIII. Sed notandum (quod ſemel monuiſſe ſatis eſt,) quòd aliquando primo Jactu, loco *Duorum Quaternionum* unus *Quaternio* ſufficiat, ſi ita paciſcuntur Luſores. Secundo autem Jactu præſtat habere *Bis Quatuor* ſeu *Par Quaternionum*; nam aliàs iaciendum eſt fruſtrà, donec habeantur. Nam quamvis *Unius Quaternionis* Jactus ſit aliis quibuſdam Jactibus melior, præcipuum tamen eſt habere *Bis* aut *Pluries Quatuor*, melioris gratiæ & favoris ergò, & majoris Privilegii cauſâ: nam quotquot habentur *Quaterniones*, tot Motionibus promovetur Luſor. Quoties autem per *Quaterniones* aut aliter promovetur quis, ſi ſimul eodem Jactu per admiſtos *Uniones* habetur *Çang*, hi aliquid ei demunt, adeptam Dignitatem minuendo; & mox relegatur ad militiam, quod pro Infelicitate ſeu *Liturâ* habetur. Et quidem *Unus Quaternio* hanc *Lituram* ſeu *Labem* non abſterget: ſed poſteà alio Jactu *Duo Quaterniones* ad amiſſam Dignitatem vel reſtituunt, vel ad meliorem promovent,

vent; nec (niſi infortunio maximo) ullam tunc revulſionem ſentiunt aut patiuntur.

Sub V, eſt *Chung u*, i. e. *Par Quinternionum* ſeu *Bis Quinque*, eodem modo cum præcedente mittens ad XXXVIII.

Sub VI, eſt *Chung lo*, i. e. *Par Senionum* ſeu *Bis Sex*, eodem modo cum præcedentibus mittens ad XXXVIII.

Sub VII, legitur *V çu ye çe*, i. e. *Quinque Teſſeræ unius coloris* ſeu *figuræ*, viz. aut *Quinque Vnitates*, quæ revellunt; aut tot *Duerniones, Terniones, Quaterniones, Quinterniones*, vel *Seniones*, qui promovent ad Dignitates maximas. Sed ſi deinde jacit *Bis* 4, fit *Te hung çai*, i. e. *Gratioſior grandis Doctor*, miſſus ad LXXIII.

Notandum eſt, quòd *Hung* plerumque Luſitanico more ſcribitur *Hom*, quòd tamen pronuntiandum eſt *Houng*: nam talia me docuit *D. Shin Fo-çung* amicus noſter Chinenſis; & D. Martinius in Atlante Sinico agnoſcit voces Chinenſes Luſitanico more deſinentes in *m*, ore aperto pronuntiandas: ideóque ego in illorum gratiam qui Luſitanicam pronuntiationem non callent, tales ſemper reſcripſi deſinentes in *ng*, & Luſitanicum *x* itidem ſemper reſcripſi per *ſh*. Aliàs enim Sinicarum vocum Soni nobis eſſent planè monſtroſi, Sinenſium pronuntiationi non reſpondentes. Et quævis vox Sinica eſt Monoſyllaba, quamvis plures in ſe Vocales habeat. Plura de hiſce rebus diximus in *Monitione ad Lectorem*, quæ in calce Prolegomenωn *Shahiludio* præmittitur.

Sub

Sub VIII, eſt *Ça hoa*, i. e. *Sex flores*, meritò ſic vocatus Jactus, qui feliciſſimus, cùm in eo ſint omnes Numeri æquales, viz. *Sex Seniones*, vel 6 *Quinterniones*, &c. mox quemque in ſuâ facultate ad magnam Dignitatem evehentes. Is deinde per *Bis* 4 fit *Te po bio*. i. e. *Gratioſiſſimus ſciens-multum ſcientiâ* ſeu *multas ſcientias*: habetur nempe Vir Doctiſſimus, qui mittitur ad LXXII. Talis citò fit Mandarinus. At aliâ vice jaciendo, jaciens *Bis* 2, *Bis* 3, *Bis* 5, vel *Bis* 6, aut aliquos horum *Parium* ſeu *æqualium* numerorum, aliquantulùm revulſus fit *Cung kia yuon*, i. e. *Minoris-gratiæ Caput Licentiatorum*, ſeu eorum *Primus*, mittendus ad LX.

Jam ventum eſt ad ſecundum Incipiendi Locum, ubi ſunt Gradus Militum.

Sub IX, eſt *Çiu ye*, i. e. *Simul Uni*, ſeu *Simul Unitates*, ſcilicet Tres Unitates. Is deinde jaciendo *Bis* 4, fit *Te* ſeu *Gratioſus* ſive *Magni-favoris* Vir, qui *Vu ſieu çai*, i. e. *Militarium Baccalaureus*, miſſus ad LII. Sed ſecundâ vice jaciendo, jaciens *Bis* 2, *Bis* 3, *Bis* 5, *Bis* 6, aut aliquos horum, fit *Cung*, i. e. *Minoris-favoris* Vir, qui *She chang*, i. e. τῶν *Decem Præfectus*, ſcil. Decurio qui 10 Militibus præficitur, (quæ eſt Dignitas minima,) remiſſus ad XXIII.

Sub X, eſt *Çiu ul*, i. e. *Simul Duo*, ſcil. *Ter Duo* ſeu *Tres Duerniones*. Is deinde per *Bis* 4 fit *Te* ſeu *Gratioſus*, qui *Vu kiu gin*, i. e. *Militarium acceptus homo*, evectus ad LI. Is ſcil. talis eſt qui offertur & recommendatur Imperatori ut fiat Mandarinus ſeu Officiarius, q. d. Licentiatus aut

aut Aptus ut promoveatur ad Honorem Militarem.

Sub XI, est *Çiu ſan*, i. e *Simul Tria*, ſc. *Ter Tria* ſeu *Tres Terniones*, inter Bonos Jactus. Iſte deinde per *Geminum Quaternionem* fit *Te* ſeu *Gratioſior*, qui *Vu çin ſu* id eſt, *Militarium ingrediens Mandarinatum*: nempe ingrediens Mandarinatum in Militiâ, promotus ad L. Is eſt talis qui Bellum & Literas noſcit, & (ut ſolent Studioſi) Compoſitiones ſeu Exercitia Philoſophica probationis cauſâ componit: nam in Militiâ ſine Literis nulla datur Promotio; cùm poſt profectum in Philoſophiâ obtineantur Honores Militares, & non aliter. Talis enim qui Philoſophus eſt, reputatur gnarus Belli, & Poliorcetices ac Circumvallationis Artes callere præſumitur.

Sub XII, eſt *Çiu ſu*, id eſt, *Simul Quatuor*, ſcil. *Ter Quatuor* ſeu *Tres Quaterniones*, inter meliores Jactus. Iſte rurſus per *Duos Quaterniones* fit *Te* ſeu *Gratioſior*, qui faciendus eſt *Vu tan hoa*, id eſt *Militarium accipiens flores* duos: eſt ſcilicet, Præfectus ſeu Doctor Militaris, miſſus ad XLIX.

Sub XIII, eſt *Çiu u*, id eſt, *Simul Quinque*, ſc. *Ter Quinque* ſeu *Tres Quinterniones*. Iſte rurſus per *Duos Quaterniones* fit *Te* ſeu *Gratioſior*, qui faciendus eſt *Vu pang yen*, i. e. *Militarium iſtorum oculus*, ſc. iſtorum Doctorum Militarium. Is eſt Secundum Caput ſeu Præfectus militum cum uno flore, miſſus ad XLVIII.

Sub XIV, eſt *Çiu lo*, id eſt *Simul Sex*, ſc. *Ter Sex* aut *Tres Seniones*; is qui per *Bis Quatuor*

 primâ

primâ vice jaciendi fit *Te* seu *Gratiosus* apud Regem, estque *Vu chang yuon*, id est, *Militarium primum Caput* seu *Præfectus*, hoc Jactu missus ad XLVII.

Quod de *Bis Quatuor* heic & alibi dicitur, de *Primâ vice* ubique subintelligendum est, quamvis non notaverim.

Sub XV, est *Chen* (seu al. *Chin*) *sheu*, id est, *Præfectus* seu *Gubernator Custodiæ*, qui hoc Jactu evadit Capitaneus in aliquâ præfecturâ. Iste per *Bis Quatuor* primâ vice, fit *Te* seu *Gratiosus*, qui *Heu yng*, id est, *Posterioris Militiæ* Capitaneus, scil. **Captain of the Rere**: nam habentur etiam Capitanei *Anterioris Militiæ*, sc **of the Van** seu *Avant Guard*, & dextræ atque sinistræ Alæ, sc. **of the right and left wing**: quæ Loca sic nominantur ratione Stationis in exercitu respectu Generalissimi Ducis. Rex enim ad Militiam non prodit, nec sui periculum facit in Militiâ. Dictus *Posterioris Militiæ Capitaneus* mittitur ad LV. Sed secundâ vice jaciendo, jaciens *Bis* 2, *Bis* 3, *Bis* 5, *Bis* 6, aut aliquos horum, remittitur ad LIII, & fit *Cung* seu *Minoris-favoris* Vir, habens Officium dictum *Pa ki*, id est, *Octo Vexilla*, scil. 8 vexillis in exercitu præest, illis prout ei lubet Mandatum impertiens.

Jam ventum est ad Incipiendi Locum tertium. Sculptor autem posuit sub Num. XV, quia ibi commodum erat spatium, quod in altero Loco negatum.

Num. XVI, superscriptus habet *Quatuor Unitates*, & sub eo scriptum est *Huon ye*, id est, *Quater Unum*. At *Huon* propriè est *Simul*, scil. tale

Simul

Simul quod numero *Quatuor* comprehendat, ut anteà *Çiu* erat *Simul* Tria. Eſt itaque *Huon ye* propriè *Simul Vnum*, ſcil. *Simul Vnitates quatuor*; quod tamen ut meliùs & promptiùs intelligatur, reddo *Quater Vnum*. Hoc loco conſtitutus, jaciens *Bis Quatuor* primâ vice, fit *Te* ſeu *Gratioſus*, qui *She chang*, id eſt, τῶν *Decem Præfectus* ſeu *Decurio*, miſſus ad XXIII. At ſecundâ voce jaciendo, jaciens *Bis* 2, *Bis* 3, *Bis* 5, *Bis* 6, aut aliquos horum, fit tantùm *Cung ping*, i. e. *Parvi-ſavoris Miles*, miſſus ad XXII, ubi eſt tantùm *Ping* ſeu *Miles* ſimplex vix ſperans Officium.

Num. XVII, ſuperſcriptos habet 4 *Duerniones*, & ſub eo ſcriptum eſt *Huon ul*, id eſt, *Quater Duo*, cum reliquis ut in præcedente.

Sub XVIII, eſt *Huon ſan*, id eſt, *Quater Tria*, cum reliquis ut in præcedentibus,

Sub XIX, eſt *Huon ſu*, id eſt, *Quater Quatuor*, cum reliquis ut in præcedentibus.

Sub XX, eſt *Huon u*, id eſt, *Quater Quinque*, cum reliquis ut in præcedentibus.

Sub XXI, eſt *Huon lo*, id eſt, *Quater Sex*, cum reliquis ut in præcedentibus.

Sub XXII, eſt *Ping*, id eſt, *Miles* ſimplex ſeu gregarius. *Ping* differt à *Vu*: nam illud eſt *Miles*, ſed hoc eſt *Militaris* ſeu ad Militiam pertinens. Ille autem per *Bis* 4, fit *Te* ſeu *Gratioſior*, qui faciendus eſt *She chang*, id eſt, τῶν *Decem Præfectus*, ſcil. *Decurio*, miſſus ad XXIII.

Sub XXIII, præcedens Miles actu fit *She chang*, id eſt, τῶν *Decem Præfectus*, ſeu *Decurio*, quæ quidem Præfectura eſt omnium minima, quam quis

habet prima. Iſte jaciendo *Bis* 4, faciendus eſt *Te* ſeu *Gratioſior*, qui *Pe hu*, id eſt, *Centum domibus* Præfectus, miſſus ad XXIV.

Sub XXIV, proximè præcedens qui jam actu fit *Pe hu*, id eſt, *Centum domibus* Præfectus ſeu *Centurio*, jaciendo *Bis* 4, faciendus eſt *Te* ſeu *Gratioſus*, qui ſupra *Çien çung*, id eſt, *Mille univerſim*, ſcil. qui mille Militibus præficiendus eſt, miſſus ad XXV.

Sub XXV, qui præceſſit jam actu præfectus *Çien çung*, id eſt, τοῖς *Mille univerſim*, jaciendo *Bis* 4 faciendus eſt *Te* ſeu *Gratioſior*, qui *Pa çung*, id eſt, *Tenens univerſim*, miſſus ad XXVI. Iſte Officiarius eſt major quàm præcedens. Notandum quòd vox *Pa* aliàs ſignificat *Manubrium*, quippe quod manu *tenetur*.

Sub XXVI, iſte præcedens jam actu factus *Pa çung*, id eſt, *Tenens univerſim*, jaciendo *Bis* 4 aſpirat ut fiat *Te* ſeu *Gratioſior*, & *Vai wei* ſeu *Exterior apparatio*, ſcil. Officiarius qui facit Apparatum contra hoſtes prope exteriores regni limites ut Marchio. Talis Mandarinus præficitur minori Civitati, miſſus ad XXVII.

Sub XXVII, ille præcedens jam actu Præfectus τῇ *Vai wei*, id eſt, *Exteriori apparationi*, jaciendo *Bis* 4 aſpirat ut fiat *Te* ſeu *Gratioſior*, & *Çien yng*, id eſt, *Anterioris Militiæ* Præfectus, miſſus ad LVI. Is ſecundâ vice jaciendo, jaciens *Cung* ſeu *Pares*, ſcil. infauſtum Jactum *Bis* 2, *Bis* 3, *Bis* 5, *Bis* 6, aut aliquos horum, fit *Chin* [ſeu *Chen*] *ſheu*, id eſt, *Præfectus cuſtodiæ*, remittendus ad Numerum XXV.

Notan-

Notandum est quòd voce *yng* significantur *multi-milites plurimi* simul habitantes seu commorantes, quæ significatio benè exprimitur collectivâ voce *Militia*.

Sub XXVIII, est *Cho ching*, id est, *Exiens ad Bellum*. Iste non est Mandarinus, sed Miles gregarius, qui propter Crimen seu delictum aliquod ab Officio depositus fuit & missus ad bellum. Posteà tamen per *Bis* 4 potest fieri Mandarinus seu Officiarius *Te fo shin*, id est *Gratiosè rediens in locum-proprium* quem antea occupaverat, & hoc modo restitutus fit *Hing te*, id est, *Obtinens gratiam* seu *favorem*.

Sub XXIX, est *Fa fung*, id est, *Justitia stipendii*; quando nempe propter Delictum seu admissum Crimen totaliter abscinditur Stipendium pro tempore, quasi pro aliquo tempore depositus sit ab Officio. Sed voces juxta adscriptæ (ut in præcedente loco,) indicant hunc in favorem redire posse, & patienter expectando in pristinum suum locum restituendum.

Notandum est, quòd quamvis hæc Tabellæ pars non sit adeò densè stipata Mandarinorum Nominibus & Officiis ac prima pars; heic tamen ut & in aliis omnibus vacantibus aut minùs repletis Tabellæ locis, plura Officiorum & Officiariorum Nomina pro Lusorum lubitu addi possunt & solent.

Sub XXX, est *Tien su*, id est, à *Libris* & *Epistolis*: scil. Literatus Libris versatus, qui tamen nondum est Mandarinus, vel saltem parvus. Is autem per *Bis* 4 potest fieri *Te chi hien*, id est, *Gratiosus*

tioſus ſciens urbeculam ſeu Civitatem parvam, ſcil. Gubernator Civitatis minoris, promovendus ad XXXII: niſi per *Bis Vnum* incurrat *Çang* ſeu *Delictum*, quo malo Jactu remittatur ad XXIX Stipendio mulctandus.

Sub XXXI, idem actu fit *Chi hien*, id eſt, *Sciens Civitatem-minorem*, ſcil. ejuſdem Gubernator, qui ſcit gubernare talem Civitatem ejuſque negotia rectè adminiſtrare. Is per *Bis* 4 faciendus eſt *Te chi cheu*, id eſt *Gratioſus ſciens Civitatem-majorem*: niſi per *Bis Vnum* acciderit *Çang*, quod requirat *Fa fung* ſeu *Juſtitiam Stipendii*, ut in præcedente, quo relegandus eſt ad XXIX.

Sub XXXII, idem actu fit *Chi cheu*, id eſt, *Sciens Civitatem-majorem*, ſcil. ejuſdem Gubernator: & per *Bis* 4 faciendus eſt *Te* ſeu *magnâ-gratiâ pollens*, & *Chi fu*, id eſt *Sciens Vrbem* ſeu Civitatem maximam: niſi per *Bis Vnum* acciderit *Çang*, propter quod jacturam ac damnum paſſus, relegetur ad XXIX *Fa fung*, id eſt, *Stipendio privandus*.

Sub XXXIII, alter jam actu factus eſt *Chi fu*, id eſt, *Sciens Vrbem* ſeu Civitatem maximam, ſcil. ejuſdem Gubernator: & per *Bis* 4 faciendus eſt *Te leang tao*, id eſt, *Gratioſior Oryzam gubernans*, ſeu *Frumentum gubernans*; ſcil. Præfectus Annonæ, qui curat eam colligi & parari in uſum Imperatoris, qui in ſingulis Urbibus ejuſmodi Præfectum Annonarium conſtituit. At ſi per *Bis Vnum* acciderit *Çang* ſeu *Delictum*, remittetur ad XXIX ut Stipendio mulctetur.

Notandum eſt, quòd *Leang* ſit propriè *Oryza*.

Aliàs

Aliàs Sinicum nomen *Me* ut Lat. *Frumentum*, continet pleraque Grana in genere, exceptis *Oryzâ* & *Fabis*; additâ tamen ſpecificâ differentiâ, ut ex. gr. *Ma liao me* ſeu *Equorum cibus Frumentum* ſive *frumentaceus*, eſt *Avena*: & *Ta me*, id eſt, *Magnum frumentum*, eſt *Hordeum*, apud eos Ariſtis longis præditum, ut apud nos: & *Siao me*, i. e. *Parvum frumentum*, eſt *Triticum*, nempe Triticum rubrum ſeu rubeſcens, ſine Ariſtis, ut apud nos: Angl. Red wheat. Omnia autem ad hanc Linguam ſpectantia, melius innoteſcerent, ſi poſſemus habere Chinenſium *Dictionaria*; quorum antiquum (vetuſtiora Vocabula continens,) vocatur *Hai-pien*, id eſt, *Mare liberum*, ſc. Vocabulorum Mare amplum & ſpacioſum. Dictionarium modernum (ubi etiam Voces recentiores,) vocatur *Ta çu hoei*, id eſt, *Magna Literarum* [ſeu *Characterum*] *collectio*. Horum

ad pag. 87.

馬 *mà*
料 *liao*
麥 *me*

大 *ta*
麥 *me*

小 *ſiao*
麥 *me*

海 *hai*
篇 *pien*

大 *ta*
字 *çu*
彙 *hoei*

Litera u cum puncto, eſt tenuis, ut u Gallicum.

rum alterum interpretandum & (si sumptus facturis videbitur) evulgandum præ manibus habet Clarissimus & Doctissimus Senex D. *Mentzelius* in Germania Professor publicus, si Deus ei vitam prorogaverit donec susceptum & inchoatum pensum in rei Literariæ bonum absolvat.

Sub XXXIV, idem actu fit *Leang tao*, id est, *Oryzam gubernans*; qui per *Bis* 4 potest fieri *Te ngan ça*, id est, *Gratiosus benè inspiciens*, scil. Mandarinorum minorum in aliquâ *Çen* seu *Provinciâ* Inspector, qui statim renuntiat Imperatori, si quid malè administrant. Iste immediatè promovendus est ad Dignitatem proximam, nisi acciderit *Çang* seu *Delictum*, quo retrahatur ad XXIX *Fa fung*, ut pro tempore Stipendio privetur.

Sub XXXV, præcedens jam actu fit *Ngan ça*, id est, *Benè inspiciens*: & per *Bis* 4 mox fiet *Te* seu *Gratiosior*, qui *Teu pu ching*, id est, *Dextrâ destribuens Gubernationi*, scil. solvens Stipendia Gubernationi seu Officiariis, promovendus ad LXVII; nisi fortè per *Bis Unum* incurratur *Çang* seu *Delictum*, quo ipse fit *Fa fung* seu *Stipendio mulctandus* & relegandus ad XXIX.

Sub XXXVI, est *Tien ven seng*, id est, *Cœli Compositionum juvenis*, scil. Astronomus seu Studiosus Astronomiæ, qui per *Bis* 4 fit *Te* seu *Gratiosior*, qui *Kin tien kien*, id est, *Colens cœli Observatorium*, scil. frequentans Locum ubi Astronomi conveniunt ad Observationes cœlestes faciendas, mox promovendus ad LXVI. Iste est Mandarinus qui Astronomorum Præfectus & Coryphæus.

Sub XXXVII, est *Hio seng*, id est, *Studiosus juvenis*,

venis, qui per *Bis* 4 fit *Te* seu *Gratiosus*, qui faciendus *Tung seng*, id est, *Otiosus juvenis*; scil. vacans & non occupatus studiis, utpote qui jam optimè studuit, & sæpe fuit examinatus, & jam vacat expectationi Baccalaureatûs; & hâc ratione promovendus ad XXXVIII: nisi fortè per *Bis* 2, *Bis* 3, *Bis* 5, *Bis* 6, aut aliquos horum, fiat *Cung* seu *Mediocris favoris* vir, qui *Tien ven seng*, id est, *Cœli Compositionum juvenis*, seu Astronomiæ Studiosus, remittendus ad XXXVI.

Sub XXXVIII, is jam actu factus *Tung seng*, id est, *Vacans juvenis*, qui per *Bis* 4 faciendus est *Te* seu *Gratiosior*, & habendus *Shi su*, id est, *Literatus Doctus*, qui ferè Baccalaureus, mox promovendus ad XXXIX.

Sub XXXIX, præcedens jam actu fit *Shi su*, id est, *Literatus Doctus*, qui per *Bis* 4 faciendus est *Te* seu *Gratiosior*, & habendus *Sieu çai*, i. e. *Præstantior doctrinâ*, promovendus ad XL.

Sub XL, is actu evadit *Sieu çai*, id est *Præstantior doctrinâ*, scil. Baccalaureus actualiter, & per *Bis* 4 faciendus *Te kiu gin*, id est, *Gratiosior acceptus homo*, evehendus ad XLI.

Sub XLI, is actu factus est *Kiu gin*, id est, *Acceptus homo*, per *Bis* 4 faciendus *Te çin su*, id est, *Gratiosus ingrediens Mandarinatum*, promovendus ad XLII: nisi per *Bis* 2, *Bis* 3, *Bis* 5, *Bis* 6, aut aliquos horum, fiat *Cung* seu *Minoris gratiæ* vir, qui *Tien su*, id est, à *Libris & Epistolis*, remittendus ad XXX.

Sub XLII, is jam actu est *Çin su*, id est, *Ingrediens Mandarinatum*, ubi per *Bis* 4 faciendus est

M *Chan*

Chan lo, id est, *Portans Libros*, sc. Regis seu Imperatoris, promovendus ad XLIII. Iste est quartum Caput Doctorum (sc. minimus τῶν quatuor) totius Chinæ: namque semel biennio creantur Doctores, & ex omnibus Quatuor præcipui à Rege seliguntur. Sed potest esse ut per *Bis* 4, *Bis* 3, *Bis* 5, *Bis* 6, aut aliquos horum, fiat tantùm *Cung* seu *minoris-gratiæ* vir, qui *Chi hien*, id est, *Sciens Civitatem-minorem*, remittendus ad XXXI.

Sub XLIII, is jam actu factus est *Chan lo*, id est, *Partitor Librorum*, sc. qui portat Libros prope Imperatorem in ipsius usum; sed non illum adit tam prope ac tres reliqui Doctores. Iste autem per *Bis* 4 potest fieri *Te* seu *Gratiosior*, qui fit *Tan hoa*, id est, *Accipiens flores*, scil. tertium Caput Doctorum, mox promovendus ad XLIV.

Sub XLIV, is jam actu fit *Tan hoa*, id est, *Accipiens flores*, qui per *Bis* 4 faciendus est *Te* seu *Gratiosior*, qui *Pang yen*, i. e. *Illorum oculus*, scil. illorum Doctorum. Is est secundùm Caput seu secundus Præfectus Doctorum, qui evehendus ad XLV.

Sub XLV, is actu fit *Pang yen*, id est, *Illorum oculus*, & per *Bis* 4 fit *Te* seu *Gratiosior*, qui faciendus *Chang yuon*, id est, *Supremus Præfectus* Doctorum, mittendus ad XLVI.

Sub XLVI, is actu fit *Chang yuon*, id est, *Supremus* [seu *sublimis*] *Præfectus* Doctorum, qui per *Bis* 4 faciendus est *Te* seu *Gratiosior*, qui *Han lin*, id est, *Librorum sylva*, evehendus ad LXXXIX. Is est Mandarinus maximus, semper in Aulâ Regiâ,

Regiâ, qui est Secretarius Imperatoris.

Sub XLVII, est *Vu chang yuon*, id est, *Militarium supremus Præfectus*, qui primâ vice jaciendo, jaciens *Bis Quatuor*, faciendus est *Te ti to*, id est, *Gratiosus tenens universim*, seu Dux generalis, immediatè mittendus ad LIX. Si autem secundâ vice jeciendo, jecerit *Bis 2*, *Bis 3*, *Bis 5*, *Bis 6*, aut aliquos horum *Parium*, fit tantùm *Cung çien yng*, id est, *Anterioris militiæ Præfectus*, mittendus ad LIV.

Sub XLVIII, est *Vu pang yen*, id est, *Militarium illorum oculus*, qui primâ vice jaciendo, jaciens *Bis Quatuor*, faciendus est *Te fu çiang*, id est, *Gratiosus secundarius Dux* seu *Generalis*, mox evehendus ad LXXIV. Sed potest esse ut secundâ vice jaciendo, jaciens *Bis 2*, *Bis 3*, *Bis 5*, *Bis 6*, aut aliquos horum *Parium*, revulsus sit, & fiat tantùm *Cung heu yng*, id est, *Minor-gratiâ posterioris militiæ* Præfectus, mittendus ad LXV.

Sub XLIX, est *Vu tan hoa*, id est, *Militarium accipiens flores*, per *Bis Quatuor* faciendus *Te ti piao*, id est, *Gratiosus tenens Vexillum*, qui est etiam Mandarinus militum mittendus ad LXXI. Sed secundâ vice jaciendo, jaciens *Bis 2*, *Bis 3*, *Bis 5*, *Bis 6*, aut aliquos horum *Parium*, fit tantùm *Cung çien yng*, id est, *Minor-gratiâ anterioris militiæ* Præfectus, mittendus ad LIV.

Sub L, est *Vu çin su*, id est, *Militarium ingrediens Mandarinatum*; qui quamvis jaciendo *Bis Quatuor*, evadat *Te* seu *Gratiosior*, continuatur *Vu chang yuon*, id est, *Militarium supremus Præfectus*, mox remittendus ad XLVII.

Sub LI, eſt *Vu kiu gin*, id eſt, *Militarium acceptus homo*, qui per *Bis Quatuor*, continuatur in ſtatu quo priùs, ſc. remittendus ad L.

Sub LII, eſt *Vu ſieu çai*, id eſt, *Militarium præſtantior doctrinâ*, qui per *Bis Quatuor* continuatur in ſtatu quo priùs, ſc remittendus ad LI.

Sub LIII, eſt *Pa ki*, id eſt, *Octo Vexillis* Præfectus, qui per *Bis Quatuor* faciendus eſt *Te çien yng*, id eſt, *Gratioſus anterioris militiæ* Præfectus, promovendus ad LIV.

Sub LIV, jam actu factus *Çien yng*, id eſt, *Anterioris militiæ* Præfectus, per *Bis Quatuor* fit *Te heu yng*, id eſt, *Gratioſus poſterioris militiæ* Præfectus, (Captain of the rere,) mittendus ad LV. Sed is ſecundâ vice jaciendo, jaciens *Bis Unum*, incurrit *Çang* ſeu *Delictum*, quo deprimitur ut fiat *Cho ching*, id eſt, *Exiens* ad *bellum*, ſeu Miles gregarius remittendus ad XXVIII.

Sub LV, eſt actu *Heu yng*, id eſt, *Poſterioris militiæ* Capitaneus, per *Bis Quatuor* faciendus *Te ço yng*, id eſt, *Gratioſus ſiniſtræ militiæ* Capitaneus, promovendus ad LVI. Is autem ſecundâ vice jaciendo, jaciens *Bis Unum*, incurrit *Çang* ſeu *Delictum*, cujus cauſâ deponitur ut fiat *Cho ching*, id eſt, *Exiens* ad *Bellum*, relegandus ad XXVIII.

Sub LVI is jam actu factus *Ço yng*, id eſt, *Siniſtræ militiæ* Capitaneus, per *Bis Quatuor* faciendus eſt *Te yeu yng*, id eſt, *Gratioſus dextræ militiæ* Capitaneus, promovendus ad LVII. At per *Bis Unum* incurrendo *Çang* ſeu *Delictum*, fit tantùm *Cho ching*, id eſt, *Exiens* ad *bellum*, revellendus ad XXVIII.

Sub

Sub LVII, is est actu *Teu yng*, id est, *Dextra militia* Capitaneus, per *Bis Quatuor* faciendus *Te chung yng*, id est, *Gratiosus media militia* Capitaneus, promovendus ad LVIII. At secundâ vice jaciendo, jaciens *Bis Unum*, deponitur ut fiat *Cho ching*, id est, *Exiens* ad *Bellum*, retrahendus ad XXVIII.

Sub LVIII, jam actu factus *Chung yng*, id est, *Media militia* Præfectus, inde per *Bis Quatuor* fit *Te ti to*, id est, *Gratiosus tenens universim* seu *universos*, promovendus ad LIX. Iste est Mandarinus militiæ, quorum unus est in singulis Provinciis Milites ibi gubernans. Is verò secundâ vice jaciendo, jaciens *Bis Unum*, dejicitur & summovetur ut fiat *Cho ching*, id est, *Exiens* ad *bellum*, seu Miles gregarius relegandus ad XXVIII.

Sub LIX, is jam actu factus *Ti to*, id est, *Tenens universos*, per *Bis Quatuor* faciendus est *Te ti piao*, id est, *Gratiosus tenens Vexillum*, evehendus ad LXXI. Si autem secundâ vice jaciendo, infaustè jecerit *Bis Unum*, incurrit *Çang* seu *Delictum*, unde fit *Cho ching*, id est, *Exiens* ad *bellum*, remittendus ad XXVIII.

Sub LX, est *Kia yuon*, id est, *Præfectus Licentiatorum*, qui per *Bis Quatuor* faciendus est *Te hoei yuen*, id est, *Gratiosus Doctorum Præfectus secundus*, promovendus ad LXII.

Sub LXI, est *Hoei yuon*, id est, *Doctorum Præfectus primus*, qui quamvis per *Bis Quatuor* evadens *Te* seu *Gratiosus*, tamen fit *Vu chang yuon*, id est, *Militarium supremus Præfectus*, revocatus ad XLVII.

Sub LXII, eſt *Hoei quei,* id eſt, *Doctorum Præfectus-ſecundus*, qui per *Bis Quatuor* fit *Te hoei yuon*, id eſt, *Gratioſus Doctorum Præfectus-primus*, revocandus ad LXI.

Sub LXIII, eſt *Que çu kien*, id eſt, *Regni filiorum Palatii Præfectus*, de quo vide Num. LXVI. Eſt ſc. Præfectus Puerorum, qui plurimi ſunt, & locum ſuum emere debent. Aluntur autem ſumptibus Imperatoris ut ſtudeant bonas literas ſub iſto Gymnaſiarchâ, ſub quo etiam alii ſunt Ludimagiſtri. **The cheif Maſter of the Kings School.** Iſte per *Bis Quatuor* fit *Te quang lo ſu*, id eſt, *Gratioſus clarorum ciborum Præfectus*, evehendus ad LXV. Eſt ſc. nomen Mandarini qui Cibos & Convivia parat Regi. *Quang* eſt *clarum, luminoſum*: & *Kien* eſt *Palatium*, heic autem eſt *Palatii-Præfectus.*

Sub LXIV, eſt *Tai chang ſu,* id eſt, *Magnum longum Palatium*: nam *ſu* propriè eſt *Palatium*, & communi uſu eſt *Præfectus*, heic verò *Præfectus-Palatii* ubi Parentalia pro defunctis Parentibus & Majoribus celebrantur ſacrificando bis aut quater ſingulis annis. Parantur nempe multa ciborum fercula ponenda coram Statuis defunctorum. Aliquando verò loco Statuæ, eſt erectum Lignum cui inſcribitur talis defuncti Nomen. Iſti Cibi plerumque à Mandarinis conſumuntur, aliquando pauperibus erogantur. Dictus Officiarius jaciendo *Bis Quatuor*, fit *Te tung ching ſu*, id eſt, *Gratioſus transferens Gubernationem Præfectus* , evehendus ad LXIX. Iſte eſt primus Regis Secretarius; & quicquid Regis Mandato

dato scribitur, per illius manus transire debet.

Sub LXV, est jam actu *Quang lo su*, id est, *Clarum ciborum Palatium*, seu *Præfectus* communi usu vocis. Iste per *Bis Quatuor* fit *Te tai chang su*, id est, *Gratiosus magno longo Palatio*, scil. *Præfectus*, mittendus ad LXIV. Nominis ratio est, quia pro Defunctis Ceremoniæ sunt *magni* momenti, & res *longæ* seu prolixæ celebrando. Est autem nomen Officii, quo vocatur ille Officiarius qui hujus Palatii Præfectus.

Sub LXVI, est *Kin tien kien*, id est, *Colens cæli Observatorium*. Est quidem *Kien* propriè *Palatium* seu *Domus* : heic autem hujus Domûs seu Palatii *Præfectum* significat. Iste per *Bis Quatuor* fit *Te que çu kien*, id est, *Gratiosus Regni filiorum Præfectus-Palatii*, remittendus ad LX.

Sub LXVII, est *Teu pu ching*, id est, *Dexter* (sc. superior) *distribuens Gubernationi*; nempe solvens Stipendia; qui quamvis jecerit *Bis Quatuor*, manet *Te* seu *Gratiosus*, qui *Ço pu ching*, i.e *Sinister* (sc. inferior) *distribuens Gubernationi*: est idem Officium cum dextro, sed aliquanto inferius, quamvis mittendus sit ad LXX.

Sub LXVIII, est *Kiun men*, id est, *Militum porta*. Iste Officiarius præest rebus militaribus: nempe ex Philosopho fit Mandarinus maximus, qui potest transferre Milites à loco in locum, & sumere sibi aliquot Cohortes in quamvis expeditionem. Et sæpe scribit Epistolas pro Imperatore. Iste primâ vice jaciendo, jaciens *Bis Quatuor*, fit *Te ping pu*, id est, *Gratiosus militum Ordo*, seu

seu *Præfectus*, mittendus ad LXXXVI. Est nempe Præfectus militum Generalissimus per totam Chinam. *Ping* & *kiun* sunt Synonyma. Si autem secundâ vice jaciendo, jecerit *B s Unum*, incurrit *Çang* seu *Delictum*, cujus causâ mulctatur *Fa fung*, id est, *Justitiâ stipendii* remissus ad XXIX. Idem verò per *Bis* 2, *Bis* 3, *Bis* 5, *Bis* 6, aut aliquos horum *Parium*, fit *Cung cung pu*, id est, *Mediocris-favoris Artificum Ordo* seu *Præfectus*: et nempe Præfectus rei Vestiariæ & Architecturæ Imperatoris, mittendus ad LXXXVIII.

Sub LXIX, est *Tung ching su*, id est, *Transferens gubernationem Præfectus*, seu *Transferendi gubernationem Præfectus*. Is per *Bis Quatuor* fit *Te li pu*, i. e. *Gratiosus Ceremoniarum Præfectus*; cujus est docere Ceremonias aliis Præfectis ad illum eâ de causâ venientibus eumque consulentibus, & dirigere res gerendas in Palatio: est sc. Magister Ceremoniarum, promovendus ad LXXXIV. Sed idem per *Bis* 2, *Bis* 3, *Bis* 5, *Bis* 6, aut aliquos horum *Parium*, fit *Cung cung pu*, i. e. *Mediocris-gratiæ Artificum Ordo* seu *Præfectus*, mittendus ad LXXXVIII.

Sub LXX, est *Ço pu ching*, i. e. *Sinister distribuens Gubernationi*, qui per *Bis Quatuor* fit *Te kiun men*, i. e. *Magnâ gratiâ Militum porta*: nempe *Militum porta* est Nomen Officii ejus. Is mittitur ad LXVIII.

Sub LXXI, est *Ti piao*, i. e. *Tenens Vexillum*, qui per *Bis Quatuor* fit *Te fu çiang*, i. e. *Gratiosus secundarius Dux*, sc. Lieutenant Generall, qui hac ratione evehitur ad LXXIV.

Sub

Sub LXXII, est *Po hio*, i. e. *Multa Doctrina* seu *Studii* vir. Iste omnia quæ ad Promotionem requisita sunt, benè callet; sed non vult accipere Officium. Idem per *Bis Quatuor* fit *Te chung shu*, i. e. *Gratiosus secundus* ab *Epistolis*, scil. secundus Secretarius, evehendus ad XC.

Sub LXXIII, est *Hung çai*, id est, *Magnus doctrinâ*, qui per *Bis Quatuor* fit *Te shang shu*, i. e. *Gratiosus supremus* ab *Epistolis*, scil. primus seu Principalis Secretarius, evehendus ad XCII.

Sub LXXIV, est *Fu çiang*, i. e *Secundus Dux* seu Lieutenant Generall, qui per *Bis Quatuor* faciendus est *Te çiang kiun*, i. e. *Gratiosus Dux* [seu *Generalissimus*] *militum*, evehendus ad LXXV.

Sub LXXV, jam actu factus *Çiang kiun*, id est, *Dux militum*, sc. *Generalissimus*, qui per *Bis Quatuor* faciendus est *Te tai çu*, id est, *Gratiosus maximus Filius*, evehendus ad CII. Propriè & strictè loquendo, sic vocatur Regis Filius natu maximus: sed hoc loco, est quidam Ordo Mandarinorum supremorum; & tamen Cancellarii & pauci aliquot alii sunt supra illum.

Sub LXXVI, est *Tai y*, id est, *Magnus Medicus*, scil. Medicus Regius, qui per *Bis Quatuor* faciendus *Te ye hoei*, id est, *Gratiosa unica persona* seu *prima persona*. Iste evehendus est ad LXXVII.

Sub LXXVII, actu fit *Te hoei*, id est, *Unica persona* seu *prima persona*, per *Bis Quatuor* facienda *Te ul hoei*, id est, *Gratiosa secunda persona*, evehenda ad LXXVIII. Is est Protomedicus seu Regis Medicus primarius.

Sub LXXVIII, actu fit *Ul hoei*, id est, *Secunda*

persona, per *Bis Quatuor* facienda *Te san hoei*, id est *Gratiosa tertia persona*, evehenda ad LXXIX.

Sub LXXIX, actu fit *San hoei*, id est, *Tertia persona*, per *Bis Quatuor* facienda *Te su hoei*, id est, *Gratiosa quarta persona*, promovenda ad LXXX.

Sub LXXX, actu fit *Su hoei*, id est, *Quarta persona*, per *Bis Quatuor* promovenda ut fiat *Te u hoei*, id est *Gratiosa quinta persona*, promovenda ad LXXXI.

Sub LXXXI, actu fit *V hoei*, id est, *Quinta persona*, seu Medicus ordine quintus. Is per *Bis Quatuor*, fit *Te chi hien*, id est, *Gratiosus Gubernator civitatis*, inferiùs missus ad XXXI. Is nempe à Medicandi Arte evectus, ad Gubernandi Artem admittitur, in regni politiam adscitus; nempe ex majore gradu Medicinæ ad minorem gradum Politiæ (cùm iste sit præstantior illo) missus. *Chi hien*, est *sciens civitatem-minorem*, ut XXXI.

Sub LXXXII, est *Çung to*, id est, *Universorum Gubernator*, scil. totiùs Provinciæ. Iste per *Bis Quatuor* faciendus est *Te tien quon*, id est, *Gratiosus cœli Mandarinus*, qui est paulò infra Cancellarium, promovendus ad XCI.

Sub LXXXIII, est *Li pu*, id est, *Mandarinorum Præfectus*, omnes per totum Regnum Mandarinos gubernans, qui per *Bis Quatuor* continuatur *Te çung to*, id est, *Gratiosus universorum Gubernator*: est sc. Caput Mandarinorum per totam Chinam, in statu quo erat LXXXII.

Sub LXXXIV, est *Li pu*, id est, *Ceremoniarum Præfectus*, qui per *Bis Quatuor* continuatur *Te li pu*,

pu, id est, *Gratiosus Mandarinorum Præfectus*, in statu quo erat LXXXIII.

Sub LXXXV, est *Hu pu*, id est, *Domorum Præfectus*, qui per *Bis Quatuor* continuatur *Te li pu*, i.e. *Gratiosus Ceremoniarum Præfectus*, in statu quo erat LXXXIV. Istius Officium est colligere Tributum à singulis Domibus per totam Chinam: &, si Imperator cupit scire numerum populi sui per totum Regnum, istius est eos numerare vel curare ut numerentur.

Sub LXXXVI, est *Ping pu*, id est, *Militum Præfectus*, qui per *Bis Quatuor* continuatur *Te* seu *Gratiosus*, & fit *Hu pu*, id est, *Domorum Præfectus*, in statu quo erat LXXXV. Iste est Caput militum totius Chinæ.

Sub LXXXVII, est *Yng pu*, id est, *Justitiæ Præfectus*, qui à Civitatum Gubernatoribus rogandus est ut liceat Justitiam facere in Latrones & alios. Iste per *Bis Quatuor* continuatur *Te* seu *Gratiosus*, & fit *Ping pu*, id est, *Militum Præfectus*, in statu quo erat LXXXVI.

LXXXVIII, est *Cung pu*, id est, *Artificum* [seu *Opificum*] *Præfectus*, qui curat ut ex adventantium Mercatorum Mercibus (sive sit Sericum sive Oryza aut quidvis aliud,) seligatur pro Imperatore quantum ei sufficiat & in ejus usum cedat. Iste per *Bis Quatuor* continuatur *Te yng pu*, id est. *Gratiosus Justitiæ Præfectus*, mittendus ad LXXXVII.

Sub LXXXIX, est *Han lin*, id est, *Epistolarum* [seu *Librorum*] *sylva*. Iste est Imperatoris Secretarius ab Epistolis & à Libellis, qui per *Bis*

Quatuor fit *Te tien quon*, id eſt, *Gratioſus cœli Mandarinus*, evehendus ad Gradum XCI.

Sub XC, eſt *Chung ſhu*, id eſt, *Secundus* ab *Epiſtolis*, qui per *Bis Quatuor*, faciendus eſt *Te shang shu*, id eſt, *Gratioſus ſupremus* ab *Epiſtolis* ſeu *Libellis*, evehendus ad XCII.

Sub XCI, eſt *Tien quon*, id eſt, *Cœli Mandarinus*, qui per *Bis Quatuor* faciendus eſt *Te tai çu*, id eſt, *Gratioſus maximus Filius*, q. d. Imperatoris Filius natu maximus, evehendus ad XCIII.

Sub XCII, eſt *Shang ſhu*, id eſt, *Supremus Libellarius*, ſeu à Libellis ac Epiſtolis, qui per *Bis Quatuor* faciendus eſt *Te tai pao*, id eſt, *Gratioſus magnus Adjutor*, promovendus ad XCVI.

Sub XCIII, eſt *Tai çu*, id eſt, *Maximus Filius*, qui per *Bis Quatuor* faciendus eſt *Te tai ſu*, id eſt, *Gratioſus maximus Magiſter*, promovendus ad XCIV.

Sub XCIV, eſt jam actu *Tai fu*, id eſt, *Maximus Magiſter*, qui per *Bis Quatuor* faciendus eſt *Te tai ſu*, id eſt, *Gratioſus magnus Sub-magiſter*, promovendus ad XCVII. *Su* eſt paulò minor quàm *Fu*. Iſtiuſmodi ſunt qui docent & in Literis inſtituunt Imperatorem, ſi vult ſtudere.

Sub XCV, eſt *Çai ſiang*, id eſt, *Gubernationi aſſiſtens*, qui per *Bis Quatuor* faciendus eſt *Te ti lao*, id eſt, *Gratioſus Palatio venerandus* Senex, promovendus ad XCVIII.

Sub XCVI, eſt *Tai pao*, id eſt, *Magnus adjutor*, qui per *Bis Quatuor* continuatur *Te çai ſiang*, id eſt, *Gratioſus Gubernationi aſſiſtens*, ut XCV.

Sub XCVII, eſt *Tai ſu*, id eſt, *Magnus Sub-magiſter*,

[…]ns, qui per *Bis Quatuor* faciendus est *Te* seu *Gratiosus*, dictus *Tung quei*, id est, *Gloriâ redito*; scil. qui potest vel manere in Palatio, vel cum gloriâ domum redire.

Sub XCVIII, est *Co lao*, id est, *Palatio venerandus*, qui per *Bis Quatuor* manet *Te* seu *Gratiosus*, cui dicitur *Tung quei*, id est, *Gloriâ redi*, scil. cum Gloriâ domum redito, quippe qui in Imperatoris Palatio supremos & ultimos Honores obtinuisti. Huic nempe (cùm jam sit ad Palatii ingressum seu Portam constitutus,) vel intrare & ibi manere, vel abire & domum redire æquè est integrum. Et qui inter ludendum huc primus venit, alteros Collusores vincit.

HISTORIA ALEÆ.

§. I. *De ejusdem Nominibus.*

ALea quæ solis Tesseris exercetur, est Nerdiludii pars, eique affinis: unde est quòd heic ei proximè illam subjunximus, quasi methodo naturali.

Hic Ludus qui apud Ciceronem & alios *Alea* nomen habet, is est qui solis *Tesseris* exercebatur; quo differt à *Tabulâ*, in quâ præter *Tesseras*, etiam *Calculi* erant & *Alveus* duodecim utrinque *Scriptis* notatus. *Alea* autem in quâvis Mensâ

aut humi, aut quovis loco complanato exerceri poteſt & ſolet.

Alea aliquando latiùs ſumitur pro quovis Ludo in quo Sors & Fortuna dominatur; qui nempe apud æquos Luſores (qui fraudes non adhibent,) non quidem peritiâ aut arte, ſed mero caſu hunc vel illum eventum ſortitur. Aliàs enim, ſi peritiæ locus daretur, tum *Alea* nomen non ita planè ei quadrare cenſeretur. Hinc *Alea* nomen competit etiam Chartis & aliis Ludis quæ à ſorte & fortunâ pendent, & cuivis rei incerti & dubii eventûs, propter fortunæ viciſſitudinem quæ *Aleas* comitari ſolet; & *Aleam ſubire*, eſt periclitari res noſtras, eaſque fortunæ & ſorti committere. Huc ſpectat Athenæi illud ἀνεῤῥίφθω κύβος, *jacta eſto Alea*, & Luciani ἀνεῤῥίψομεν κύβον.

Eâdem latitudine ſumitur hujus Ludi nomen Arabicum قمار *Kimâr*, quod etiam Perſis & Turcis uſitatiſſimum eſt vocabulum, quo ipſis quandoque denotatur quivis *Aleatorius Ludus*, qui ſc. Aleæ ſeu fortunæ ſubjectus eſt, præſertim quo captatur Lucrum, ut *Chartarum Ludus*, & *Sortitio* quæ Sagittis parvis aut alio modo fit. Impropriè itaque aliquando applicatur *Triodio*, in quo non dominatur Fortuna, ſed Ars ſola.

Nomen *Kimâr* deducitur à Verbo Arabico قمر *kámara*, quod apud Turcos Arabicum exponitur, بقمار بردن مال را اي قمره المال *Aleâ reportare opes alicujus*, id eſt, *Aleâ-emunxit eum opibus ſuis*. In quintâ Conjugatione تقمر *Takámmara* eſt

est vincere alium ludendo, adeóque *pecuniâ emungere eum.* In sextâ sociabili Conjugatione تقامر *Takâmara* est συγκυβεύειν, *aleâ concertare*, quod *Esteri* exponit اوجشمك يقال تقامروا اذا تلاعبوا بالجعل *Pro pignore-concertare aut pignus-invicem-deponere: nempe dicitur Aleâ-concertant, quando colludunt pro Lucro* aut *Deposito*. A Verbo apud eundem est Nomen Verbale (quod est Infinitivi species) مقامرة هر ايوني اجله اودنمق *Makâmara*, i.e. *quemvis Ludum pro Pignore* aut *Deposito ludere.*

Hic Ludus Persicè dicitur دد بازي *Dèd-bâzi* seu *Dàd bâzi*, sive داد بازي *Dâd-bâzi*; & quoque منك *Mengh*: & منكياكر *Menghiyâghèr* est *Aleator*, aliàs dictus قمار باز *Kimâr-bâz*, & تاپر *Tâpher*; Arabicè قامر *Kâmir*. Hoc vocabulum *Kimâr-baz* (ut festivitatis causâ id obiter notare possim,) adhibet Jesuita quidam Missionarius in Psalmorum Versione Persicâ quam ipse in Oriente concinnaverat; sc. in *Psal.* I. (ubi in Heb. legitur, *Et in sede* לצים *Derisorum*,) is contra tam Codicis Hebræi quàm Vulgatæ Latinæ fidem, suo inepto modo id Persicè vertit, وبر نشستن قمار بازان نه نشست *Et in sessione Aleatorum non sedit*; quasi Psalmista Aleæ Ludum novisset & prohibuisset, (quod pro ejusdem Antiquitate

tiquitate multùm faceret) ut nempè falsæ Interpretationis piâ fraude Persas ab *Alea* & *Chartarum* Ludo absterrere posset.

Hic Ludus à Κύβος *Tessera*, Græcis dicta est Κυβεία, unde & Judæis modernis קוביא *Kubia*, & *Aleator* est קוביוסטוס *Kubiostòs* pro Κυβευτής. In Linguâ Græcâ vulgari quæ *Romaica* appellatur, hic Ludus sonat Ζαρχοπαιγνίδι, seu παιγνίδι τοῦ ζαρχίου, à Ζάρχια *Tessera, Alea*, etiam dictæ Ζάρι seu Ἀζάρι, unde Turcis زار *Zâr*.

Sunt qui volunt Κύβους sic dici ἀπὸ τοῦ κυβιστᾶν, quia κατακυβιστῶντες ἐν τῷ βάλλεσθαι. Sed vox κύβος abjectâ terminatione ος, (ut maneat κυβ.) videtur originaliter esse ab Arabico كعب *Ca'b* seu كعبة *Ca'be*, quæ fortè enunciata fuerint *Ky'b* & *Ky'be*, ubi Græci adscititii vocabuli usum (ut & ab aliis Gentibus fieri solet) mutantes, à primariâ apud Arabes *Tali* significatione, ad *Tesseram* transtulerunt, quia utriusque formæ sibi invicem quodammodo quadrare videbantur. Et tam levis qualis est unius Vocalis in peregrinorum vocum pronuntiatione mutatio, adeò familiaris est, ut dictæ Originationi obstare non debeat. Nam ut Natura est Arte prior, sic *Ka'b* seu *Talus* produxit ὁμοιόμορφον *Ky'b* seu *Tesseram*, quæ est aliquid Artificiale ad prioris imitationem & quoque complementum effictum: nam in *Tali* minùs accuratâ figurâ, deficiebant lusorii Numeri 2 & 5, qui in *Cubi* seu *Tessera* accuratissimâ & completissimâ figurâ commodissimè exhibentur.

Sed

Sed mira certè eſt Linguarum viciſſitudo & mutatio: nam ab Arab. *Ka'b* eſt Græcum Κύβος: & ab hoc rurſus modernioribus ſeculis in Linguam Arabicam rediit كُرَّة *Cûbe*, de quo ſuprà in *Nerdiludio*, ubi etiam exponitur quibus aliis Nominibus *Teſſera* vocata fuerit: nolo heic repetere.

Ex ſupradictis itaque conſtat, quòd *Ca'b* ſeu *Cabe* primariò *Ta'um* ſeu *Os* imperfectè quadratum ſignificans, ſecundariò trahatur ad quidvis perfectè quadratum, ut eſt *Cubus geometricus*, *Teſſera luſoria*, & *Templum Meccanum* quod quadratum eſt.

Κυβεία aliquando ſumitur pro quibuſvis Sortis Ludis, de quorum ſingulo dicatur, τῦτ' ἐϛι εἶδος τῆς κυβείας, id eſt, aliquis ex Ludis qui à ſorte pendent. Unde Βόλοι κυβευτικοὶ ſeu τῶν κύβων (quos ex Euſtathio, Heſychio, Suidâ, & Polluce enumerant Meurſius & alii,) poſſunt etiam dici de Ἀϛραγαλισμῷ ut Jactus Talares aut aliorum Ludorum. Sic Pollux, ἡ δὲ πλειστοβολίνδα, ὀ μόνον ἡ διὰ τῶν Κύβων, ἄλλα καὶ διὰ τῶν Ἀϛραγάλων, ἐπὶ τὸν πλεῖστον ἀριθμὸν βαλεῖν. Et idem rurſus vice verſâ Lib. 7, cap. 33, § 10, Κυβείας δὲ εἴδη καὶ ἡ πλειστοβολίνδα παιδιά, καὶ ἡ ἀρτιάζειν, καὶ διαγραμμίζειν, καὶ χαλκίζειν, καὶ Χαλκισμός, καὶ Ἱμαντελιγμός, καὶ Ναυμαχία. Miror autem cur *Diagrammiſmus* ſortis Luſibus annumeretur, cùm merâ peritiâ conſtet, nec ſorti aut fortunæ ſubjectus ſit. Erat quidem *Pleiſtobolinda* duplex; nempe vel ille Ludus in quo major Numerus vincit, Gallis *Rafle*; vel aliàs qui dicitur *Chanſe*, ubi

quisque sibi Numerum quem citiùs rediturum putat, eligit & vocat, (Græci προαιρέσιμον dixerunt,) alium verò Numerum subire cogitur. Hinc elucescit Ovidianum illud,

Et modò tres jactet Numeros, modò cogitet aptè
Quam subeat partem callida, quamque vocet.

In Ludo enim *Proæresimo*, quisque tres Numeros sibi eligebat, quos citiùs redituros sperabat & casuros optabat. Et cùm σῆμα sit Tesseræ *Punctum*, præcedentibus annumerari poterit σηματίζειν, quod est *in punctum ludere* ut loquitur Suetonius in Nerone; est scil. de majore Punctorum Numero certare pro pecuniâ, quod est dicta *Pleistobolinda*.

Hesychius alicubi videtur *Cubiam* cum *Pettia* confundere, Πεττεία ἡ διὰ Κύβων παιδιά, quâ in re sibi non satis constat, cùm alibi rectiùs doceat, διαφέρει δὲ πεττεία κυβείας· ἐν ᾗ μὲν γὰρ, τοὺς κύβους ἀναῤῥιπτοῦσιν· ἐν δὲ τῇ, αὐτὸ μόνον τὰς ψήφους μετακινοῦσι. Malè ergò à quibusdam aliis confunduntur κυβεία, & πεττεία & ἀστραγαλισμός. Quamvis verò aliqui ex citerioribus hæc tria confuderint, antiquiores tamen ea rectiùs distinxerunt; ut, inter alia multa, monstrat Sophoclis Versiculus, Καὶ πεσσὰ πεντάγραμμα καὶ κύβων βολαί, ubi πεσσῶν & κύβων distinctio satis manifesta est: præsertim cùm hi habeant βόλους, *Pessi* autem non item. Et alibi etiam πεσσοὺς & κύβους tanquam distincta recenset Hesychius.

Supradicto modo etiam aliquando incautè loquens

loquens & dormitans Eustathius, quasi cœlum cum terrâ vellet miscere, cum *Talorum* ludo miserè confundit ea quæ propriè pertinent ad πεττείαν, quam describit νόμῳ κυβευτικῷ, malè pro πεττευτικῷ. Erroris autem occasio videtur fuisse, quòd dum Eustathius scriberet Jactum quendam Talarem vocari Κύων, probabiliter illi statim in mentem veniebat τὰς ψήφους ἐν τῇ πεττείᾳ à quibusdam vocari κύνας, quos ergò (egregio παροράματι) tanquam ad *Talos* pertinentes admiscuit. Quamvis verò aliquando negligenter & incautè loquatur, alibi tamen planè distinguit Eustathius ad Odyss. ά dicens, *Apud veteres* φανερὰ διαφορά ἐστι κύβων καὶ πεσσῶν: *κύβοι quippe erant* ἐξάπλευροι βόλοι, *qui* [quasi vellet derivare] κυβιστῶντες *præcipites ferebantur jaciendo*; *unde Cubicum Schema* [seu figura cubica] *denominatum est*: ὁ δὲ πεσσὸς ἑτεροῖόν τι ἐστιν. Pergit quoque notare *Herodotum manifestè distinguere inter* κύβους & πεσσοὺς, *ubi Lydis* (tanquam Inventoribus) *tribuit* κύβους, ἀστραγάλους, *aliósque Ludos*, πλὴν πεσσῶν *exceptis Pessis.*

Subinde autem κύβος non accipiebatur tantùm pro *Tesserâ* quæ jacitur, sed erat quoque ἡ ἐν αὐτῷ μονάς, ubi τὸ ἐν κύβῳ σῆμα singulare, *unum Cubum unámve Tesseram* notabat. Sic enim loquebantur veteres, δύο κύβω καὶ τέτλαρα *duo puncta & quatuor, seu quatre deux*: item τρὶς ἓξ ἢ τρεῖς κύβοι *tres seniones aut tres uniones*; quorum illud ut valdè bonum competebat Victori, hoc ut valdè malum Victo competebat. Proverbialiter enim dictum *Ter Sex aut tres Uniones* sive *Asses*, erat de eo quod valdè benè aut valdè malè cesserat. Pro

O 2 hoc

hoc Iönes dicebant Τρεῖς ἓξ ἢ τρεῖς οἶναι seu (ut aliàs apud Poll.) ὄνοι: οἴνη enim seu ὄνος i. q. εἷς, quod Doris ἆς *As*. Hinc in vetuſtis Inſcriptionibus *œnus* ſeu *oinus*, unde Latinorum *unus*. Qui enim *Unitatem* etiam *Aſinum* dici exiſtimant, errant, & ipſi ſunt Aſini: nam in Teſſeris ὄνος est i. q. οἴνη, in Talis Κύων dictus. Dictum Proverbium indicat, quòd olim utebantur Tribus Teſſeris, non ut nunc Duabus, ut dicit Euſtathius hoc Proverbium explicando, πάλαι γὰρ τρισὶ ἐχρῶντο πρὸς τὰς παιδιὰς κύβοις, καὶ οὐχ ὡς οἱ νῦν δύο seu δυσί. Poſteà in uſu erant tantùm Duæ, ut indicat illud Senecæ,

Utraque ſubducto fugiebat Teſſera fundo.

Tres vult Cento ἀνέκδοτος ex Virgilianis Verſibus contextus & *de Aleâ* inſcriptus, qui legit,

Oſſa minutatim fundo volvuntur in imo,

ſcilicet in imo Pyrgi. Et mox,

Terna tibi hæc primùm fundo volvuntur in imo.

Supradictus locus de tribus Teſſeris, deſumptus eſt ex Euripide: nam Zenobius Cent. 2, Prov. 85, ſic legit, Βέβληκ' Ἀχιλλεὺς δύο κύβω καὶ τέτταρα· ad quæ Scholiaſtes, τοῦτ' Εὐριπίδου ἐστί. Καὶ Ἀριστοξένος δέ φησιν, ὅτι Εὐριπίδης διορθῶν τὸν Τήλεφον, ἐξεῖλε τὴν πεττείαν. Malè autem Scholiaſtes legit πεττείαν pro κυβείαν: nam πεττεία non habet βόλους de quibus dicatur βέβληκε: & prætereà hoc idem narrans ad Ariſtophanem Scholiaſtes, planè dicit *Drama-*

tis

tis Personas introductas fuisse κυβεύοντας *aleâ ludentes.*

Tesseræ Polluci dicuntur διάσεισοι κύβοι, Suidæ simpliciter Διάσεισα, q. d. *agitabiles*, quia commovebantur & agitabantur in Fritillo priusquàm mitterentur, ad evitandum fraudem. Jactus in genere erant Βόλοι, seu Βολίδες, sive Βολοκτυπεῖν, Turcicè زار آتمسی *Zâr âtmasi*, i. e. *Zara* seu *Aleæ Jactus.*

Instrumenta quæ olim ad hunc *Aleæ Ludum* pertinebant, erant *Pyxis* seu *Fritillus*, & *Pyrgus* seu *Turricula*, quæ supra in Nerdiludio explicantur. Qui hunc Ludum nimis frequenter exercet, est *Aleo* seu *Aleator*, sive quod paulò honestius audit, *Tesserarius*, qui Eustathio Τρημματίτης dictus ἀπὸ τοῦ τρημματίζειν: aliàs Κυβευτής: & quoque Σκιραφευτής, quo eodem nomine vocatus est qui pro aliis Tesseras jaciebat, qui Arabibus dicitur حرضة *Hurdha*; is propriè est, qui Tesseras jacit pro aliis, sed præ metu damni ipse consors Ludi esse non audet. Talis alio nomine dicitur برم *Berém*. Hinc Adagium, برما قرونا *Béreman karûnan*, i. e. *exors* ludi & *consors* lucri, cùm quis Ludi consors non sit, & tamen quâvis vice binos Dactylos carpit; in eum qui periculum subire recusat, & tamen fructuum particeps esse cupit. Idem dicitur مجمد *Múgjmid*, & مجمد الاقداح *Múgjmido'l Akdâh*, quando Sagittis aleatoriis fit sortitio.

ſortitio. Is dicitur ردیف *Radîph*, i. e. *Secutor* ſeu *Succeſſor*, qui in Aleatorio Ludo poſt aliorum victoriam, petit ut ſortem ſuam illorum ſorti inſerere aut jungere liceat. Depoſitum pro quo luditur, Arabicè vocatur ندب *Nadàb* ſeu خطر *Chàtr*, i e. *periculum* ſeu *quicquid periclitatur* ludendo: aliàs *Sponſio* ſeu *Pignus* Perſicè audit گرو قمار *Ghrávi kimâr* ſeu چال قمار *Tchâli kimâr*. Et Arab. اریر *Arîr* eſt vox exultantis dum aliquis vincit in Aleæ Ludo. Et مدابر *Modâbir* eſt *Poſtpoſitus, cui* ſc. *infelix Teſſera cecidit*, & *ipſa talis Teſſera*; cui opponitur مقادم *Mokâdim*, i. e. *Prælatus* in rebus ſuis.

Pro ſingulis *Cubis* (ſc. *Unitatibus*, *Punctis*, ſeu *Aſſibus*) Nummum deponebant: adeò ut pro tribus Teſſeris Trinummus deponeretur. Sic Euſtath. καθ' ἑκάστην κύβον, ἤγουν καθ' ἑκάστην μονάδα, ἔπαιζον ἀργύριον ὁρίσαντες. Et Pollux, ὁ δὲ ὑπερβαλλόμενος τῷ πλήθει τῶν μονάδων, ἔμελλεν ἀναιρεῖσθαι τὸ ἐκ-διακείμενον ἀργύριον.

---

§. II. *De Aleæ Inventore & Antiquitate.*

ALeam apud vetuſtiſſimos Romanos extitiſſe certum eſt ex Plauto Act. 1, Scen. 3,

Oh Neptune lepide, salve!
Nec te Aleator ullus est sapientior: profectò
Nimis lepidè jecisti Bolum: perjurum perdidisti.

Antiquiùs autem extitit apud Græcos, qui eam sub κύβοις nomine exhibent. Isidorus in Originibus, hujus Ludi Inventionem tribuit homini cui Nomen *Alea*; Joh. Sarisburiensis *Attalo Asiatico*: alii (ut puto) adscribunt *Chiloni* qui fuit ex Sapientibus Græciæ; alii *Lydis*, à cujus Gentis appellatione, generale *Ludi* vocabulum arcessunt. Hac sententiâ est Herodotus apud Eustathium, Λύδοι τὰς Κύβους εὗρον, καὶ τὰς Ἀστραγάλους, καὶ τὴν Σφαῖραν, καὶ τ' ἄλλα παίγνια, πλὴν πεσσῶν exceptis *Pessis*. Plerique autem Palamedi attribuunt: sic Pausanias (qui citra Christum vixit,) in Corinthiacis, Πέραν δὲ τοῦ Νεμείου Διὸς, τύχης ἐστὶν ἐκ παλαιοτάτου Ναός· ὃ δὴ Παλαμήδης Κύβους εὑρὼν ἀνέθηκεν ἐς τοῦτον τὸν Ναόν. Idem in Phocicis, Καὶ Παλαμήδης τε καὶ Θερσίτης κύβοις χρώμενοι παιδιᾷ τῷ Παλαμήδους εὑρήματι. Sophocles (qui multis seculis Pausaniam præcessit,) tam πεσσοὺς quàm κύβους eidem ascribit: sic enim ipse in *Palamede*, prout apud Eustathium citatus reperitur, disertè asserit,

Οὐ λιμὸν οὗτος τόν δ' ἀπῶσε, σὺν Θεῷ
Εἰπεῖν, χρόνου τε διατριβὰς σοφωτάτας
Ἐφεῦρε φλοίσβου μετὰ κόπον καθημένοις,
Πεσσοὺς κύβους τε τερπνὸν ἀργίας ἄκος;

Nonne iste famem hanc abegit? ut cum Deo
Loquar; & rationes terendi temporis prudentissimas
Invénit

Invénit pro ſedentibus ad murmuris præruptum,
Peſſos & Cubos delectabile ſocordiæ remedium?

Per *murmuris præruptum*, intelligit *aquæ ripam.* Sunt qui legunt μετὰ κόπον *poſt laborem* maris & fluctuum. Sed *Peßos* tantùm ei tribuit Philoſtratus in Heroïcis, ὄντων δὲ τῶν Ἀχαιῶν ἐν Αὐλίδι, πεττὸν εὗρεν, οὐ ῥᾴθυμον παιδιὰν, ἀλλ' ἀγχίνουν τε καὶ εἴσω σπουδῆς. Hunc Autorem, quamvis ſit Chriſto recentior, rectiorem ſententiam tenuiſſe arbitror: nam revera dubitari poteſt an Palamedes τὰς κύβους *Teſſeras* ſeu *Aleas* invenerit; cùm Homerus, qui aliquot ſeculis poſt Palamedem vixit, πεσσοὺς & ἀστραγάλους commemorans, ne ſemel quidem κύβων mentionem faciat, nec voces κυβεία, aut κυβεύειν, aut κυβεῦσαι, ullámve aliam formam quæ ab eo Themate deduceretur adhibeat; quaſi τῶν κύβων tam origo & radix quam propagines illis temporibus nondum innotuerant: nec apud Orpheum harum vocum ullum veſtigium apparet. Cúmque fuerit aliquod tempus quo κύβοι non extiterunt, puto illud ad Homeri ætatem referendum: quod ſi ita ſit, tum omnino impoſſibile eſt ut Palamedes (qui ante Homerum vixit,) fuerit Inventor κύβων *Alearum*, (& multò minùs *Nerdiludii*,) quippe quæ ejus temporibus planè ignotæ, & non niſi aliquot poſt eum ſeculis excogitatæ fuêre. Non enim moror autoritatem Sophoclis qui κύβους Palamedi tribuit, cùm Homerus ipſo longè antiquior de eis prorſus ſileat. Nam Sophocles qui multis ſeculis poſt eum vixit, ex incertâ traditione facillimè potuerit falli; quod non gratis

ſuſpicor,

suspicor, ut infrà monstrabitur. Plato (qui circa 400 ante Christum annis floruit) in *Phædro* dicit *Dæmonem Theuth Ægyptium esse Inventorem Geometriæ, & Astronomiæ*, & πεττείας & κυβείας. Ad hæc (inquit Eustathius) Platonis Interpretes Græci dicunt *eum non intelligere Græcorum* πεττείαν, ἀλλὰ τὴν τῇ λεγομένῃ Πεττευτηρίῳ, *ubi quidem lineis notatur Latrunculus, ut in altero Ludo Petteutico; sed in eo motiones Solis & Lunæ, & Elleiptica designabant Ægyptii*. Hanc itaque vocant Αἰγυπτίαν Πεττείαν: quâ intelligunt talem Ludum quem hodie *Tabulam* vocamus.

Ut itaque post hæc, nostram sententiam dicamus; Aristophanes in *Ranis* Act. 5, sc. 3, introducit *Bacchum* proferentem hunc Versiculum, quem alter apud Zenob. Scholiastes tribuit *Euripidi* Locutori, Βέβληκ' Ἀχιλλεὺς δύο κύβω καὶ τέτταρα, id est, ut exponit Eustathius, δύο μονάδας καὶ τετράδα, quia tribus Tesseris tunc ludebant. Hinc constat, quod Κύβοι *Alea* Aristophanis tempore innotuerunt: Homeri autem tempore (ut supradictum) non innotuerunt. Ideóque statuendum est aliquem Inventorem intra hujus & illius tempora intermedium, Κυβείαν *Aleam* excogitâsse. Quis autem is fuerit, hodie nosci non potest.

Varro putat *Cubi* in Geometriâ usum priorem fuisse quàm in Ludo, quod vix constabit: nam Plato, qui Cubum lusorium nescio quantæ Antiquitati tribuit, Cubum Geometricum homini sibi contemporaneo Archytæ Tarentino refert. Hoc concordat cum sententiâ Eustathii,

 qui

qui *Cubicum Schema* ab ἐξαπλεύρῳ σώλῳ emanâsse judicat.

Suetonii (uti innominatè citatur ab Eustathio ad Odyss. ά,) citatur sententia, ὁ δὲ τὰ περὶ τῆς Ἑλληνικῆς παιδιᾶς γράψας, διαφορὰν καὶ αὐτὸν εἰδὼς κυβείας καὶ πεσσῶν, καὶ παλαιοτάτην εἰπὼν τὴν κυβευτικὴν παιδιάν. Ille ut vides, ponit κυβείαν antiquiorem πεττείας: ejus tamen sententiæ subscribere non possum, quia hujus vestigia antiquiora quàm illius reperio, ut mox dicetur: nec sibi ipsi constat, ut in seq. videbitur.

Quoniam verò tot Autores Palamedem ut κυβείας Inventorem celebrârunt, verisimillimum est eum aliquid invenisse; si non hoc, fortè aliud quidpiam: quid ergò sit, statim dicam. Homerus meminit τῶν πεσσῶν, qui ergò illius tempore innotuerunt. Cúmque de his tanquam de rebus tunc notissimis loquatur, probabile est eos ante illius tempus extitisse, adeò ut fortè ad Belli Trojani Palamedisque tempora referri possint. Cúmque κυβεία, quæ posterioris est Inventionis, à plerisque (non omnibus) Scriptoribus Græcis cum πεττεία confundatur, (adeò ut horum Nominum alterum pro altero indifferenter ab iis usurpatum sit,) hinc factum est ut Palamedes tam hujus quàm illius Inventor statuatur; cùm ipse reverà solius πεττείας Autor seu Inventor fuerit.

Est itaque (ut suprà dictum,) possibile & probabile illum excogitâsse πεττείαν. Et quidem πεττείαν ei tribuit Philostratus, & ante eum Sophocles. Et Eustathius habet, πεττοὶ οὓς ὁ Παλαμήδης εὗρε: & quoque ex Suetonio refert, quòd apud Ilienses olim

lim ostendi solebat Lapis super quo Græci tunc temporis ἐπέσσευον, qui quidem Lapis dictus fuit αμήδυς πεσσός: nam πεσσῶν nomine olim non ntùm *Calculi*, sed & *Laterculus* & totus Ludus omprehendi solebat. Ab Euphorione etiam ommemorantur πεσσοὶ Ναυπλιάδαο. Dictus *Larculus* à modernioribus dictus est Παλαμήδειον ἀβάκιον.

Cúmque jam ex dictis appareat, quòd sit non ntùm ratione temporis possibile, sed etiam (Autoribus fidem facientibus) probabile, Palaedem primò invenisse πεττείαν, de hac re conlusum esto, illo pro vero hujus Autore relicto: ed pro κυβείας Autore non item.

---

§. III. *An & quatenus Alea sit licita.*

PRiùs verò quàm de *Aleâ* agam, aliquid (scc. promissa nostra) de *Nerdiludio* seu Tabulæ udo præmittendum est.

Justinianus in Jure civili, Laïcis aliquando ermittit *Tabulam*, si modicè fiat. Sed Clericis lanè interdicit *ad Tabulam ludere*, (quippe in quâ sit Alea,) *aut cnm aliis Ludentibus particies esse, aut Inspectores fieri, aut ad quodlibet Speculum spectandi gratiâ venire.* Et, *si aliquis in hoc delinqueret, per triennium erat ab Officio suspendendus.*

dendus. Aliàs verò apud Romanorum Magnates & doctos Jureconsultos sine scrupulo exerceri solebat.

Quatenus ex Mohammedanorum sententiâ præmissum *Nerdiludium* sit licitum, suprà dicitur in *Prolegomenis ad Shahiludium.* Sunt qui permittunt, ut dicit *Sokeiker Damascenus,* quia aliquid Artis inest: alii strictiores omninò damnant, quia aliquid fortunæ & sortis inest: nam mixtum est ex Arte & Fortunâ, & propter hanc mistionem à quibusdam damnatum est. Sed nimius ejus usus, prorsus damnatus est à Persis; nam apud eos Locus ubi multùm & perpetuò exercetur, Epitheto valdè inhonesto per contemptum donatur *Murdâr-chânà,* i. e. *Domus cadaverum-fœtentium,* a Carrion house. Sic enim definitur in Libro *Pherh. Gj.* مردار خانه خانهٔ نرد
باشد که دران خانه مهره در ششدر افتد
Murdâr-chânà, (i. e. *morticinii domus,*) *est Domus Nerdiludii, in quâ domo Tesseræ in Alveolum cadunt.*

De simplici *Aleâ* intelligendum videtur *Sauzeni* Poëtæ effatum,

دنیا قمار خانهٔ دیوست وانرو
ما منکیاکران واجل نقش بین منک

Mundus est aleatoria domus Diaboli : & in eâ
Nos sumus Aleatores, & Fatum est Punctorum Inspector Tesserarum.

Quæ

Quæ Turcicè audit اوين اوي *Oyùn evi*, i. e. *Luſoria domus*, Perſicè dicitur كعبتين *Ca'bada*, contractè pro كعبه كده *Ca'ba Cadà*, i. e. *Aleatoria domus*. Aliàs vocatur قمار خانه *Kimâr khânà*, eodem ſenſu: & quidem ſub nomine *Kimâr* comprehenduntur *Alea* & *Charta* & quivis alius ſortis Ludus. Talis Domus aliàs aliquando Perſicè vocatur آباد *Abâd*, i. e. *Manſio* ſeu *Habitatio* conſtans & perpetua, quia Luſores diu in eâ manere & quaſi habitare ſolent, & Teſſeræ nunquam abſunt. Et propter eandem rationem apud eos, *Luſorum & Confabulatorum Conſeſſus & conſortium* ſubinde appellatur هنگام *Hanghâm* ſeu هنگامه *Hanghâma*, i. e. *Tempus*, ſc. ubi tempus prolongatur & inutiliter teritur. Nec meliora de *Aleâ* cenſent Arabes, apud quos inter alia ejus nomina, unum eſt اثم *Ithm*, i. e. *Iniquitas, injuſtitia* in Abſtracto.

Inter inhoneſta loca apud Pollucem recenſentur Κυβευτήρια & Σκιραφεῖα. Talia etiam vituperat Euſtathius, addens quòd non dubitarent in Templorum pavimentis Aleâ ludere: ſic ad Odyſſ. ά, ἐν ἱεροῖς ἀθροιζόμενοι, ἐκύβευον· καὶ μάλιστα ἐν τῷ τῆς Σκιράδος Ἀθηνᾶς ἐπὶ τῷ σκίρῳ. ἀφ' οὗ καὶ τὰ ἄλλα Κυβευτήρια, Σκιράφια ὠνομάζετο. Alii aliter, ut notat Stephanus.

Quàm malè habita fuerit *Alea* tempore D. Pauli,

Pauli, colligitur ex *Ephes.* IV. 14, ubi legitur ἐν κυβείᾳ τῶν ἀνθρώπων, quod ſatis exponitur ſequente exegetico ἐν πανουργίᾳ *aſtutiâ & fraude*: nam videtur Synonymum τῇ πανουργίᾳ *aſtuta fraudulentia*, ſumptâ Metaphorâ à fraudibus in hoc ludo uſurpari ſolitis. Et hinc omnibus bonis viris etiam Ethnicis ſemper exoſa habita eſt. Ariſtot. lib. 4 Nicomach. ὁ μὲν κυβευτὴς, καὶ ὁ λωποδύτης, καὶ ὁ λῃστὴς τῶν ἀνελευθέρων εἰσίν· αἰσχροκερδεῖς γάρ· ἀπὸ τῶν φίλων κερδαίνουσιν, οἷς χρὴ διδόναι, *Aleator, Prædo* [ſeu *qui alios veſtibus ſpoliat,*] *& Fur, in numero illiberalium ſunt habendi: nam turpe lucrum ſectantes, lucrum captant ab amicis, quibus dare oportuit.*

Catonis erat Præceptum, *Trocho lude, Aleas fuge.* Chilo abhorrebat inire fœdus cum Aleatoribus. Et Legatus quidam recuſabat Spartanorum nomine ſancire fœdus cum Corinthiis, quia horum Principes Aleâ ludentes invenerat: noluit enim ut ſui populares cum Aleatoribus ſocietatem inirent. In Concilio Eliberitino Can. 79, decernitur, *Qui ludit Aleâ, cœtu priorum moveatur.* Et ſub eâdem cenſurâ cadunt Luſores Chartis aut quibuſvis aliis Ludis ſorti & fortunæ ſubjectis. Horum Ludorum colluviem ſimul damnat Joh. Sariſburienſis in *Polycratico* ſeu *de Nugis Curialium*, his verbis, *Hinc Teſſera, Calculus, Tabula, Urio vel Dardana pugna, Tricolus, Senio, Monarchus, Orbiculi, Taliorchus, Vulpes, quorum Artem dediſcere melius eſt quàm docere. Quis enim non erubeſcat, &c.* Statuta Poloniæ & omnium Regnorum damnant *Aleam*, quæ ergò flagitioſis & fraudulentis ſolis relinquitur. Statuta Bononienſia

tienfia puniunt Ludentes per modum *Bifcazaria Taxillorum.* Et omnes Ludi pernicioſi vetiti ſunt *L. Cruenta.* 1. *Cod. C. de Gladiat. L. ſi filia familias, F. quarum Actio non datur.* Et nihilominus, Cardanus Mediolanenſis Italus in Libro *de Aleâ,* putat Aleam permittendam eſſe Captivis & Ægris, &c. quòd ad tollendas graviores curas & mœrores non tam licere quàm expedire videatur. Unde etiam cenſet Aleæ conditiones ita comparari poſſe, ut liceat in Epulis mortuorum ludere. Quod idem etiam inſinuare videtur apud Jureconſultos Titulus *de Sumptibus funerum, & de Ludo Alea. L. ult. Authent. Interdicimus. F. de Aleatoribus. Cod de Religioſis, & de Ludo Aleæ, Cod. de Sacroſanct. Ecclef.* Moderni Jureconſulti valdè ſtricti ſunt: inter hos Maſcardus cenſet communes Luſores tanquam infames, non admittendos eſſe in Teſtimoniis ut fidem faciant. Et Weſenbecius ſtatuit, omnem Aleæ uſum planè tollendum.

Romani olim ordinabant Ædiles qui ſingulas Ædes Aleæ aut cujuſvis flagitii ſuſpectas inſpicerent. Martial. Lib. V, Epigr. ult. meminit, Ebrium quendam Fritilli ſono proditum & è privatâ Popinâ raptum, humiliter ſupplicâſſe apud Ædilem qui eum punire voluit,

Et blando malè proditus Fritillo,
Arcanâ modò raptus è Popinâ,
Ædilem rogat udus Aleator.

Et Seneca meminit profligati alicujus Homuncionis

onis eò impudentiæ delapsi, ut coram Ædili F
tillum quassare non metueret. Romani en
sanciverant Leges contra Aleatores morte pl
ctendos: & *Alea* damnata fuit Legibus *Titiâ*
Corneliâ. Quòd ita fuerit, aliquoties memin
runt veteres: inter quos Horatius Lib. 3, Od. 2

Seu mavis vetita Legibus Alea.

Cicero Philip 2, introducit *Lenticulum homin
omnium nequissimum, qui non dubitavit vel in f
Aleâ ludere, Lege quæ est de Aleâ condemnatum.* S
neca dicit, *Aleator quanto in Arte melior est, ta
est nequior.* Imperator Claudius erat Aleato
pessimus & *de Aleâ* conscripsit Librum. Hun
itaque apud Inferos ludere statuit Seneca in *Ap
colocynthosi*: *De genere pœnæ* inquit, *diu disputatu
est, quid illum pati oporteret. Placuit novam pœn
excogitari debere; instituendum illi laborem irrit
& alicujus cupiditatis species sine fine & effect
Tum Æacus jubet illum Aleâ ludere pertuso Fritill
Et jam cœperat fugientes semper Tesseras quærere, &
nihil proficere,*

Nam quoties missurus erat resonante Fritillo,
Utraque subducto fugiebat Tessera fundo.

Meritò quidem Ludos perniciosos damnârun
Romani, cùm non tantùm pecunia periclitare
tur, & tempus pretiosum perderetur, sed & Pa
tientiæ & Humilitatis & cæterarum virtutum
loco inducerentur contraria Vitia, ut inn

Gradati

Gradatio illa Horatiana Libro 1, Epistolâ ad Mæcenatem,

Ludus enim genuit trepidum certamen & iram;
Ira truces inimicitias & funebre bellum.

Post hæc omnia, quid Judæi de his statuerint, videamus. In Talmudis Tract. *Bava Metsia* 84.1, *Aleator, Usurarius, Columbarius, &c. non possunt esse Judices vel Testes in Judicio*: כי כולן גזלנין הן *quia omnes isti sunt Raptores*: quos itaque ut Nebulones Judæorum Lege damnatos è Templo ejecit Christus. Et in *Rosh ha Shana* dicitur, משחק בקוביא *Aleator est inidoneus Testis, ita ut non perhibeat Testimonium de Phasi Novilunii.* In *Sanhedrin* 24.2, קוביוסטוס פסול לדון ולהעיד *Aleator inidoneus est ad judicandum & ad testandum.* Rigorem verò hujus sententiæ ibidem mitigat Rabbi Jehuda, intelligendo שאין להם אומנות אלא הוא *eos qui non callent alias Artes præter illas,* quibus scil. victum quæritent. Et Maimonides in Tract *Gezila* seu *de Rapina*, planè dicit, המשחק בקוביא הרי זה גזלן *Aleator certè est Raptor* seu *Prædo* quia quasi per rapinam aliorum pecuniam aufert. Alibi quoque liquet Aleatores tanquam flagitiosos & scelestos, cum furibus numerari solere. Sic Tract. *Cholin* fol. 91. 2, in sequentem modum legitur, גנב אתה או קוביוסטוס אתה שמתירא מן השחר *Esne tu Fur aut Aleator, ut metuas tibi ab aurora?* Sic nempe commentantur Jacobum dixisse Angelo quocum luctatus est, qui *Gen* XXXII. 26, dixit

Dimitte me, quia aſcendit aurora: quaſi Jacob *Alea Ludum* noviſſet, quod certè pro ejuſdem Antiquitate multùm faceret.

Qui autem plura ſcire cupit, conſulat Libellum Hebraïcum dictum סור מרע *Sûr merâ'*, i.e. *Declina à malo*, contra Ludos ſcriptum. Hic Liber ſcriptus eſt per modum Dialogi de Ludis, inter *Eldad* & *Medad*; quorum ille Ludos vituperat, quòd rixæ & damnum inde oriantur: hic verò laudat, & poſt alia Argumenta, inſinuat ex Ludo (ubi fortè perditur aliquantulum pecuniæ & fiunt rixæ,) dignoſci poſſe hominum mores & ingenia, quæ aliàs difficulter cognoſceremus; ſecundùm Rabbinorum Dictum, אדם ניכר בכוסו בכיסו ובכעסו *Homo cognoſcitur ex poculo ſuo, ex marſupio ſuo, & ex irâ ſuâ*; viz, quando plus juſto bibit, aut pecuniam perdit, aut iraſcitur, tunc ſuos mores, quos anteà celaverat, prodit. Deinde addit, Ludendo quidem multum pecuniæ profundi poſſe; id tamen fieri quaſi per Mercaturam ſpe lucrandi duplum: hocque tutius eſſe quàm conſcenſâ navi, Bonorum ſimul & Vitæ periculum facere, & multos labores ac procellas tolerare; quod in Ludo non fit, quippe qui nullo labore, ſed potiùs cum ſummâ voluptate, & ſine ullo vitæ periculo exerceri poteſt. Poſteà pergit urgere, Hoc melius eſſe quàm vaniſſima Ars Chemicorum, qui ſemper peſſum eunt, & ab Auro ad Argentum, ab Argento ad Æs, & ab Ære ad nihil niſi pudorem devenire ſolent. Et cùm Eldad objiceret vanitatem degendi in otio, & perdendi pretioſum tempus,

tus, & iniquitatem peccandi contra Legem & Sententias Rabbinorum, qui Lusores tanquam Raptores & ad Testandum ineptos damnârunt; Medad ad omnia ejus Argumenta respondet, & suas partes defendit, monstrando eos non esse Raptores, & Testimonia sua in Judicio sæpiùs dedisse: & probat Rabbinos in hâc parte inconstantes esse, utpote quorum aliqui damnârunt Ludos, alii verò eos permiserunt. Rursus Eldad contrà producit celebris cujusdam Rabbini Cantilenam, quâ Ludorum vanitas insinuatur: Et Medad reponit aliam Cantilenam, quâ eorum utilitas & commoditas comprobatur. Sed hic tandem alterius Argumentis victus & pœnitentiâ ductus, fatetur quòd rectè על הקלפים והקוביאות יאמר אשרי מי שלא חמ *De Chartis & Aleis dicatur, Beatus est qui non vidit ea.*

Sequentes Cantilenas Rhythmicas ex dicto Codice descriptas & Latine versas, hic habe.

Rhythmus contra Ludos.

מצחק בקוביא מכתו טריה
ואחריתו שאיה יקולל בשערים
יפזר ממונו ויוסיף על עונו
ומורד בקונו בשבועות שקרים
ויחשוב כי ירויח לעולם לא יצליח
ובימיו לא יצליח וימיו מרורים
וילך מעיר אל עיר מקומו לא יכיר
והוא עני וצעיר מדלג על ההרים
וישוב עד דכא בשבר ובמכרה

פסח ובסוכה   יבקש הפורים
ראשו פרוע   ובגדו קרוע
כי רוע ירוע   לו ולאחרים
יאכל בחפזון   בלא ברכת המזון
לא ימצא רזון   בעיני כפורים
כל אנשי ביתו   יהיו שונאים אותו
יעשו יום מותו   בשמחה ובשירים

Luſoris ad Aleam *Plaga* ſemper *recens eſt*,
Finis ejus erit deſolatio, *Et in portis maledicetur*,
Diſſipabit pecuniam ſuam, *Et augebit iniquitatem ſuam*,
Rebellatque contra * *Poſſeſſorem ſuam*, *Per juramenta mendaciorum.*
Et putabit ſe lucraturum eſſe, Sed *in ſeculum non proſperabitur*,
Et in diebus ſuis nunquam proficiet, *Et dies ejus erunt amari.*
Et ambulabit ab urbe in urbem, *Et non agnoſcet locum ſuum*,
Eritque pauper & minimus † *Subſultans ſuper montes.*
Et redibit uſque dum contritus ſit *Confractione & plagis*,
Et tam in Paſchate quam in Succa ' *Ipſe inquiret Purim.*'
Caput ejus denudatum, *Et veſtimentum laceratum*,
Quia malefaciendo malefaciet *Sibi & aliis.*
Et edet cum feſtinatione-trepidâ, *Abſque benedictione cibi*,'

* Creatorem. † Vagabundus.

Et

Et non inveniet maciem [4] *In Humiliatione Kip-*
[purim.
Et omnes viri domus ejus Erunt odientes illum,
Et facient diem mortis ejus Cum gaudio & [Canticis.

1. *Succa* eſt Feſtum Tabernaculorum: tunc enim & in Paſchate ſeriò agere debuerat.
2. *Purim* eſt Feſtum Sortium apud Eſtheram viz. tempus feſtivum magnæ lætitiæ, quod quidem tempus Aleatores amant quæruntque ut hilaris ſint & ludant.
3. Abſque debitâ Gratiarum actione Deo.
4. Non acquiret maciem, quia non jejunabit Die Expiationum, ut debuerat; ſed potius ludet & genio ſuo indulgebit.
5. Facient, id eſt, celebrabunt.

Alius Rhythmus mimicus, contrariam ſententiam probans, pro Ludis.

מצחק בקוביא מלאכתו נקיירה
וכיסו דוירה בכרי איש שערים
ואם טוב לקינו לאבד להונו
היות זרה עונו אמרי שקרים
יאבד וירויח כסוחר ויצליח
ורגיל להניח למתוק מרורים
בלי זה בכל עיר גדול הון וצעיר
וצדיק כשעיר מרלג בהרים
ויראה ברכה בצחקו בסוכה
ובימיו הנוכה בפסח ופורים
וראשו לא גרוע ובנדו לא קרוע
וחופרה

פרה לפרוע וגואל אחרים
כל בחפזון ושטוף במזון
עומד ברזון בעינוי כפורים
חוק זה ודתו גדולה מלאכתו
יהי איש בריתו בשמחה ושירים

Lusoris ad Aleam Opus est innocens,
Et poculum ejus exuberans, Sicut cujusvis hominis
[[1] Portarum.
Et, si placet Creatori ipsius Ut amittat opes suas [2],
Quòd hoc sit iniquitas ejus Sunt sermones fal-
[sitatum.
Nunc perdet nunc lucrabitur Sicut Mercator &
[prosperabitur,
Et assuetus contentus esse Pro dulci amaris [3].
Absque hoc [4] *per totam civitatem Tam dives quam*
[pauper,
Uti & justus, esset sicut hircus Saliens per montes.
Et percipiet benedictionem Cùm ipse ludit in Succa,
Et in diebus Encæniorum [5], *Et in Paschate &*
[Purim.
Caput ejus [6] *tectum, Et vestimentum ejus sartum,*
Et ipse operiens nudos, Redimensque alios.
Edit quidem cum festinatione, Et subitaneus est in
[cibo,
Et persistens in macie In humiliatione Kippurim.
Talis est Lusus & Lex ejus, Magnum est negotium
[ejus [7],
Eritque confœderatus ipsius In Gaudio & in
[Canticis.

1. Id

1. Id eſt, perinde ac Magnates qui in Portis urbium ſedebant ad judicandum cauſas populi.

2. Si placet Deo ut ludendo amittat opes ſuas, ſi quis dicit hoc eſſe propter iniquitatem ſeu pœnam ejus, falſum eſt.

3. Contentus quâvis conditione, ſi aliquando loco dulcium veniunt amara.

4. Abſque Ludo tam divites quàm pauperes per civitatem divagarentur ſicut Hirci qui vagantur per montes.

5. Encæniis denotatur Feſtum Dedicationis Templi diebus Haſmonæorum, quod adhuc à Judæis obſervari ſolet.

6. Hocce Diſtichon valdè mendoſum fuit in impreſſo exemplari quod ubique mendis ſcatet.

7. שטוף *Subitaneus*, dum parcus eſt edendo: fortè legendum ſit, שתוף *ſed ſociabilis* eſt in cibo: & tamen obſervat debitam abſtinentiam in Humiliatione Diei Expiationum.

8. Magni momenti eſt; vel, magni artificii eſt: & qui ſemper ei adhæret, perpetuò lætus erit.

De hoc quidem Ludo certiſſimè veriſſimum eſt id quod aliàs de Shahiludio dixit *Sokeiker Damaſcenus*,

وبالجملة فالذي انا اليه ان اللعب به
في بعض المجالس اولي من الغيبة والبهتان
انا فاكهة مجالس ابناء زماننا الغيبة
والبهتان والسخريا فاشتغالهم به اولي لان
اللاعب به يظلم نفسه علي تقدير صحة
حرمته

حرمی والمغتاب يظلم غيره *Summatim, ego in-clino ad eam sententiam, quòd in quibusdam Confessi-* [ubi sc. alios calumniari solent] *hunc Ludum ex-ercere melius sit quàm obtrectatio & calumnia & ir-risio; talium enim occupatio in isto Ludo esset me-lior; eò quòd (ex suppositione quòd revera illicitus esset,) Lusor seipsum* tantùm *detrimento afficere, Calumniator verò alios damno afficit.*

An & quatenus Ludi sint liciti vel illiciti, consulas *Tomasini Estat del Eglise*, 2 voll. fol. Quid in Angliâ de Ludis statutum est, ex sequentibus videbis.

Chamberlain of the Office of a Justice of the Peace pag. 433. tit. Unlawful Games, sayth, A Justice of the Peace may enter into any Common place, where any playing at Dice, Tables, Cards, Bowles, Coits, Cails, Tennis, Casting the Ston, Football, or any other unlawfull Games is used or suspected to be used; and may arrest the Keep-ers of such places, and imprison them, untill they finde Sureties by Recognizance no longer to use such House Game, Play, Alley, or Place. 33 Henr. VIII. c. 9, Lamb. 191, Dalton 90, Cro. 79. a. 131, a. 196, 197. Lam. 349, 379 Justice may arrest such Players, till they be bound no more to play at such Game. Lam. 192. Cro. 172. a. 6. Lam. 349, 379. Dal. 90.

Artificer of any occupation, or any Husband-man, Apprentice, Labourer, &c. Mariner, Fisher, Waterman, or Serving-man (other then of a No-ble man or him who can spend 100*l* per annum) playing

playing within the precinct of his Masters house, shall not play out of Christmas at any unlawfull Game, or in Christmas out of the house or presence of his Master. 33 H. VIII. c. 9. Lam 479. forfeits twenty shillings every time.

Other Games (besides those prohibited 33 H. VIII. c. 9.) as the Morice and other open Dances, Bear-baitings, Common-playes, and Fencings, seem to be unlawfull by 39 Eliz. cap. 4. Dal. 92. 1 Car. cap. 1.

HISTORIA TALORUM.

§. I. *De hujus Ludi Nominibus.*

ROmanis dictus est *Taxillorum* seu *Talorum Ludus*. Et quidem *Talum* esse derivativum à *Taxillo*, vult Cicero in Oratore, his verbis, *Quomodo enim vester Axilla, Ala factus est, nisi fugâ literæ vastioris? quam literam etiam è Maxillis, & Taxillis, & Vexillo, & Paxillo consuetudo elegans Latini Sermonis evellit.* Et illius autoritate motus, Carolus Stephanus dicit quòd *Mala* à *Maxillâ* fit per detractionem literæ mediæ. Et sic de cæteris. Et quidem aliquis putaret quòd *Paxillus & Axilla* essent primitiva, cùm illud sit à Gr. πάσσαλος, & hoc ab Hebræo Punico אצילה *Assila* eodem significatu. Sed fortassis Cicero hoc di-

xerit argumenti causâ & ad colorem aliquem rhetoricum inducendum. Ideoque mallem sentire cum Prisciano & aliis, qui contrariam sententiam tenent, viz. quòd *Maxilla* sit diminutivum à *Mala*,&c. Nam Ciceronis pace dixerim, impossibile esse quòd Lingua Latina abhorruerit à Literâ *x*, cujus usus in Latino sermone frequentissimus, ut in *dixit*, *nexuit*, &c. in quâvis ferè lineâ. Imò addam, quòd Lingua Latina præ aliis Literis, affectavit usum Literæ *x*, eámque amavit; cùm sæpe sit elegans duarum aut plurium Literarum compendium, ubi pro *dicsit* meliùs & elegantiùs dicitur *dixit*, pro *sancivit* dicitur *sanxit*, pro *fecerit* dicitur *faxit*, & pro *magnissimus* dicitur *maximus*, &c. Et prætereà, rerum hisce nominibus designatarum natura planè repugnat Ciceronis sententiæ: cùm *Velum* sit amplum & magnum quiddam, *Vexillum* verò sit parvum: & idem dicendum est de *Palo* & *Paxillo*. Nam in hujusmodi vocibus mutatio τῆς *l* in *x* facta est ad evitandum sibilantem cacophoniam quæ fuisset, à *Mala* & *Velum* & *Palus* formando *Malilla*, *Velillum*, *Palillus*; pro quibus igitur placuit dicere *Maxilla*, *Vexillum* & *Paxillus*. Et quòd in quibusdam vocibus literarum *l* concursus Latinis auribus malè audiret eásque raderet, aliunde constat; cùm à *Cœlum* haud dictum fuerit adjectivâ formâ *Cœluleus*, sed potiùs *Cœruleus*, ut dicta literæ *l* cacophonia meliùs evitari posset. Sed ad pensum redeundum.

Veteribus Græcis hic Ludus dictus est Ἀστραγαλισμὸς, à nomine Ἀστράγαλος, quo *Talus* in hoc Ludo adhiberi

adhiberi solitus significatur. Ionicè formâ fœmininâ effertur Ἀστραγάλη. Tali etiam ut tradit Eustathius, aliter dicuntur Μηλίαι, & Ἄστρις seu Ἀστρὶς sive Ἄστρια, & Ἄστριχοι: & hunc Ludum exercere, Ἀστραγαλίζειν & Ἀστρίζειν dicitur.

Arabicè audit لعب بالكعب *Ludus Ca'b* aut لعب بالشزن *Ludus Shezn.* Persicè vocatur پژول بازي *Puzhûl-bâzi*, i. e. *Talorum Ludus*, & aliàs ششبجول *Shesh-buzhûl*, i. e. *Sex-talaris*, seu ششبجول بازي *Shesh-buzhûl bâzi*, id est, *Sex-talaris Ludus*, quia 6 Talis ludunt: unde etiam Lusor dicitur ششبجول باز *Shesh-buzhûl bâz*, vel شش انداز *Shesh-andâz*, i. e. τῶν *Sex jactor*, *Sex-talaris Lusor.*

Turcis hic Ludus dicitur دپشلم *Depshelìm*, seu *Depshelùm*, ut legitur in Lib. *Nimetullâh* Laudiano, دپشلم ايوني كه قزجوغزلر اوينرلر *Ludus Depshelùm quem puellæ ludunt*: addo, & pueri Turcici sæpissimè. Hujus verò vocis vim hactenùs scire non potui; nisi fortè sit à دپشمك *Depishmek*, *occidere seinvicem*, quasi hoc Certamen Pugnæ comparetur.

Hic Anglicis pueris dicitur Cock-all; ductâ metaphorâ à *Gallo* gallinaceo, qui aliquando egregio certamine suo *totum* Depositum lucrari dat: est enim nomen Jactûs cum Officulo qui Gallo

comparatur, ut solent pueri Angli in Lusibus siis quibus aliquid vibrent aut aliquâ re aliam re percutiunt, uti faciunt Capitato Gramine, quod Lusorum quisque suum *Gallum* nuncupat. Sunt qui malunt ex Romaniâ arcessere è Ling. Græcâ vulgari, ubi Κόκαλον est *Os*, quia hic Ludus Ossibus exercetur. Sed hoc longè petitum.

---

§. II. *De Instrumentis lusoriis: ubi etiam de Talorum Jactibus, Numero, & Nominibus, & de modo ludendi.*

LOco *Tabellæ* ludebant vel humi vel in quâvis mensâ aut loco plano: quamvis Tertullianus memoret *Tabulam Talarem*. Sed de usu Nominis *Tali*, imprimis notandum est, quòd Talus dupliciter sumatur. Nempe *Talus* in Homine est Os in infimo Articulo Cruris, qui Tibiam cum pede conjungit. Hinc dicitur *Toga Talaris*, quæ infra mediam suram ad Talos demissa. Talus autem Brutis est in medio Articulo Cruris posterioris. Et hoc Os magis propriè *Talus* dicitur: nam Os in altero Articulo inferiori, (ut rectè notat Calepinus,) impropriè tantùm & catachresticōs sic dicitur. Nam Homines *Talos* propriè sic dictos non habent, quod disertè affirmat Aristoteles Hist. Animal. lib. 2, cap. 1; & post eum Plinius lib. 2, cap. 46. Quando itaque *Talus* pro *Malleolo Pedis* (Turcicè طوپق *Topùk* dicto) usurpatur, id pro vocis abusu vulgari

[ ]iæ incuriâ invecto habendum est. Sed & apud Orientales eodem modo factum fuit, & etiamnum fit.

Talus itaque quo ludebatur, erat *Officulum* cubicum naturale, vel ad ejus imitationem aliquid eâdem formâ ex Ebore aut Metallo factum artificiale. Cúmque hoc sit Os cubiforme, & Natura sit Arte prior, ab hoc Osse desumptam fuisse Cubi artificialis figuram argumentamur, ubi id quod in Naturâ quodammodo deficiens & imperfectum erat, Arte suppletum est. Nam Talorum minùs regularis figura, in Tesseris accuratissimè formatur: & quæ in illis sunt extremitates ferè nulli usui servientes, in his ad quemvis usum comparatæ sunt: cùm Cubus sit forma perfectior quàm ea Tali, qui circumquaque tortuosus & inæqualis est.

Talus itaque lusorius seu *Astragalus*, est Officulum suffraginis jumentorum, non quidem omnium, sed bisulcorum simul & cornigerorum, unico excepto *Asino Indico*, qui quamvis solidungulus sit, *Talum* tamen habet, ut dicit Aristoteles. Addam, & Equum habere Talum, sed irregularem, similem ἡμιαστραγάλῳ, ut Aristot. de *Lynce* dicit. Paulò melior est *Talus porcinus*, de quo Arist. ὁ γὰρ ὗς ἐπαμφοτερίζει· διὸ καὶ οὐκ ἀςράγαλον ἐςι [al. ἡμιαςράγαλον,] *Sus ambiguus est, quo etiam fit ut Talo careat probiore.* Πολυσχιδὲς δὲ οὐδὲν ὦπται τοιοῦτον ἔχον ἀςράγαλον, ὥσπερ οὐδ' ἄνθρωπος, *Multifidum verò nullum omninò ejusmodi Talum habere cernitur, sicuti nec Hominem.*

Est autem *Suffrago* medius Articulus cruris po-

 sterioris,

ſterioris, & ſupra eum Tendo,) quod vult Ari-ſtoteles, quando affirmat dictum *Os* eſſe *in cruri-bus poſterioribus* ἐν τῇ καμπῇ *in flexurâ*. Idem quo-que indicat Eraſmus in Colloquio dicto Ἀστραγαλισμός. Talus autem luſorius (ut dictum) ali-quando ex elegantiore materiâ fabrefieri ſole-bat, ad naturæ imitationem; cùm Ovis aut Cer-vi aut Vituli Oſſiculum videretur nimis vile, quàm ut à melioris notæ hominibus uſurparetur. Nam omnis generis homines, etiam Docti & Magnates, apud Romanos & Græcos hoc extri-tii genere utebantur, eoque delectati ſunt; nec unquam prohibitum eſt, quamvis ſorti & fortu-næ ſubjectum æquè ac Alea. Hoſce Talos arti-ficiales ſubindicant Ariſtotelis verba in Libro de partibus Animalium, ὁ δὲ λέων, ὅιον περ πλάττουσι, λαβυρινθώδης, *Leo autem habet (quale quidem fabri-facere ſolent) Labyrinthi inſtar tortuoſum.* Idque confirmat Martialis Lemma *de Talo eboreo*, & alia apud veteres loca quæ infrà notantur, ubi Tali argentei & aurei memorantur: nam materia de-bebat eſſe ponderoſa.

Talus luſorius Armenis dicitur *Vêk*, & *Gjâs*, & *Oſkerman*: Arabibus *Ca'b*, ut habet Camûſi Autor,

كعب ــ الـذي يلعب بـه كالكعبة

Ca'b eſt id quo luditur, ut Ca'ba. Aliàs aliquando ab eis vocatur شزن *Shezn* ſeu *Shuzùn*: ſic Turgi Arabs, شزن كعب يلعب به *Shezn eſt Talus quo luditur.* Talus autem quatenùs poliri ſo-let & ad ludendum meliùs aptari, Arabibus ali-quando

quando vocatur حكيك *Hakîk* seu محكوك *Mahkûk*, i. e. *Lævigatum*; derasis nempe Gibbo & ex oppositâ parte Prominentiis, ut utrinque fermè complanatum sit. Et hoc modo comparatus, apud Arabes Terræ Sanctæ aliàs vocari solet ازحف *Az'haph*, seu زحفي *Zábfi*, sive زحكي *Zábki*, i. e. *Claudicans* seu *trahens pedem ex lassitudine*, sumptâ metaphorâ à Camelo claudicante: nam *Talus* cujus pars abrasa est, meritò claudicare fingatur & claudus dicatur.

Persis dicitur پزول *Puzhûl* seu بجول *Bugjûl*, & (quod idem est وزول *Vuzhûl*,) i. e. *Urgens*, provocans ad certamen. Aliquando vocatur شتالنك *Shitâlink*, quo tamen plerumque *Os* aut *Tibia* significatur. Quin & dicta nomina Arabica & Persica & Græcum ἀστράγαλος (i. e. *Spondylus*,) aliàs subinde *Malleolum* pedis significare solent, quod seduxit multos ideò existimantes quòd *Talus Lusorius* in Malleolo pedis reperiendus sit.

Turcis Boum, Bubalorum, & omnium majorum Animalium *Talus*, vocatur طباج *Tabâtch*, & aliquando كلنباز *Kielembâz* quod vulgò sonant *Kielempéz*. Lævigatus verò ferè instar palmæ manûs, dicitur طباچه seu دباچه *Tabàtchà*, i. e. proprè *Palma manûs* aut *Planta pedis*: aliàs

aliàs eâdem voce significatur *Alapa* seu *Colaphus*, quòd nempe à palmâ manûs seu apertâ manu infligatur.

Ovium, Caprarum, Caprearum, & minorum Bestiarum *Talus* vocatur آشق *âshìk*, quo quidem Nomine illud ipsum *Os* primâ notione notatur à Turcis. Talus ideò major vocatur *Tabântchà*, idque vel quòd ex concavo complanatus palmam humanam referat, vel quòd vehementer feriat & quasi *colaphizet* & reliquos Talos in eos fortiter vibratus; cùm Talus minor, leviùs & blandiùs feriat dum torquendo emittitur.

Quia verò Talus (quamvis major) nimis levis sit, apud Turcas solent eundem decussatim perforare, & in luti modulo collocatum plumbo liquato implere: hi sunt qui Aristoteli vocantur μεμολυβδωμένοι *Tali opplumbati*, quorum partem leviorem si ad te vertens projeceris, magno impetu circumferentur.

Apud Hesychium sunt alia τῶν ἀστραγάλων Nomina Græca, qualia sunt Γλάμματα, Ἀβρχῆλοι, Κόνδυλοι, Κυνῦραι, Κωαὶ, & Βύβαλοι. Ad cotem verò aquariam attriti & lævigati, vocantur Λίγδοι: sic ille, Λίγδοι, οἱ προσπεπριμμένοι τῶν Ἀστραγάλων.

Gallis *Talus* audit *Garignon*, & *Osselet*: Italis *Ossolo*, & *Officini*, q. d. *Officulum*; & quoque *Frullo*, & *Astragalo*: Hispanis *Carnicól*. Germanis Bückelbein, i. e. *Ossa gibbæ*; nam Buckel, *gibbus*, in plurali scribitur per *u* punctatum, quod sonat ferè ut *i*. Germano-Borussicè sonant Knotchen, diminutivâ formâ. Danicè Kode, unde hic Ludus vocitatur

vocitatur Kode-leg, i. e. *Talorum lusus.* Sed Kode est propriè pedis *Malleolus*, & impropriè applicatur huic Ludo, qui aliàs Danis dicitur Kroneck, & Pone, & Firme. Russicè vocatur *Moklókie.*

Anglis hoc Ossiculum vocatur Huckle-bone, minùs rectè pro Houghle-bone, i. e. *Os suffraginis*: nam Hough (vulgò Hock) est *suffrago*, & to hough in S. Bibliis est *Suffraginem incidere* equis aut aliis bestiis. Et eæ partes in Homine quæ Anglis australibus dicuntur the Hams, i. e. *Poplites*, Anglis Septentrionalibus dicuntur the Hocks; sed in jumentis & bestiis eæ partes ab Anglis omnibus indifferenter vocantur Hocks, vel Hams, ut a Hock of bacon, vel a Ham of bacon. Est itaque Hough *Poples* hominis & *Suffrago* jumenti, in plurali the Hocks. Hinc Os suffraginis (ut dictum) vocatum est Houghle-bone, vel facilioris soni causâ, Hockle-bone seu Huckle-bone. Et to hough seu to hockle sive to hox est *incidere suffraginem* alicui: & to hough est *exscindere* inutiles herbas Instrumento quod ideò dicitur a Hough. Quin & Hough quod vulgo sonat hock, est in genere *cadere* & *secare*, quod mollificatum est in hew. Inde fortè Danicidium quotannis apud Anglos celebre, vocatur Hock-tide, q. d. *Cadis tempus*; quia à fœminis Anglis tunc (ad pristinam libertatem tam sibi quàm maritis vindicandum,) unâ nocte cæsi sunt omnes Dani qui singulis Dominibus in Angliâ præerant, dicti Lurdanes seu Lordanes, q. d. Lord Danes. Et quia dicti Dani Anglicarum Familiarum tunc Domini, solebant nihil agere nisi dominari & otiari, & alienâ uxore

frui dum maritus ad illos sustentandos laboraret, inde posteà (jam tum pulsis Danis eisque prorsus exactis & excusso eorundem dominii jugo,) quivis Anglus qui ad instar illorum Danorum tanquam Fucus ex aliorum laboribus otiosè vivere affectabat, improperii & vituperii causâ convitiando vocari solebat **Lurdane**, q. d. *iners & otiosus* homo.

Quin & dictum Danicidium potuerit denominari ab **Hoogh** (pron. *Hôgh*,) i. e. *Altus*, q. d. **Hogh-tide** sit **High-tide**, *solenne tempus*. Est etiam puerilis aliquis Ludus (ut omnes hujus vocis usus persequar,) dictus **Hock-stone**, ubi, ducto in planâ terræ superficie Schemate lineis cretaceis ad instar Scalæ latioris, Ludentis est Calculum inter ulteriores Schematis Gradus manu primò injicere, & deinde uno pede (quo saliendum est,) eundem ejicere; ita tamen ut inter saliendum lineas cretaceas non tangat. Id primò fieri solebat dictis Officulis, unde Nomen habuit; posteà Lapillis: & eo modo Calculum aut Officulum pede ejicere, dicitur **to hox it out**. Vel aliàs, quia infima Tibia pedi proxima quibusdam impropriè dicitur **Hock**, ideò fortè dicatur **to hock** seu **hox**, quia pede ejicitur. Nam rerum Nomina & loquendi Formulæ non semper à peritis excogitantur: sed quæ ab imperitis primò imposita, à peritioribus tandem propter communem usum recipiuntur & urbe donata evadunt. Idque ex quâdam necessitate, cùm impossibile sit quicquid apud vulgus receptum est, ubique corrigere & revocare. Unde fit, ut cum vulgo

vulgo sæpè loquendum sit, potiùs quàm vulgò acceptum corrigere & emendare.

Quoad *Talorum* materiam, vulgò erant *Officula* naturalia. Aliquando tamen (ut supra notatum,) fiebant ex aliâ materiâ; nam apud Propertium libro 2, memorantur *Tali eburnei*. Apud Athenæum lib. 5, memorantur Ἀστράγαλοι φοινικοβαλάνινοι, *Tali è Dactylis palmæ*, sc. ex Dactylorum Officulis confecti: fortè ad cotem erant formati & quadrati, ut in opplumbatis. Apud Reges erant *Tali aurei*. Sic Justinus lib. 48, *Demetrius cùm à Parthis bis è fugâ esset retractus, donatus est à Rege Parthorum Talis aureis, ad exprobrationem puerilis levitatis.*

Quoad Talorum numerum, Persæ sæpe utuntur sex, sed Græci olim utebantur tantùm quatuor, eisque minorum Animalium, quos in mensâ jaciebant. Hujus meminit Lucianus in *Amoribus*, τῇ δὲ τραπέζῃ τέτταρας Ἀστραγάλους Λιβυκῆς δορκὸς ἐπιθεμένους, διεπέτευε τὴν ἐλπίδα, *In mensâ quatuor Astragalos Libycæ capreæ dinumerans, spei suæ obtinendæ periculum fecit ludendo.* Sic quoque Eustathius, Ἐπαίζετο δὲ ἡ παιδιὰ τέσσαρσιν Ἀστραγάλοις· ὧν ἕκαστος πλώσεις εἶχε τέσσαρας, (οὐ μὴν ἓξ κατὰ τοὺς Κύβους,) ἐξ ἑβδομάδος κατ' ἀντίθετον συγκειμένας. ἀντέκειτο γὰρ, μονὰς καὶ ἑξάς· εἶτα τριὰς καὶ τετράς. δυὰς δὲ καὶ πεντὰς, ἐπὶ μόνων Κύβων ἦν, ὡς ἐχόντων ἐπιφανείας ἕξ. Ubi ut vides, Talorum *Latera* vocantur πλώσεις *Casus*, & ἐπιφάνειαι *Apparentiæ*, quæ 4. Sed derasus ac lævigatus Talus habuit tantùm *Latera* seu *Apparentias duas* nominibus insignitas, quia ejusmodi Tali aliter consistere & cadere non potuerunt.

Quænam autem apud veteres fuerint ipsa Talorum Latera & eorundem Nomina, & quinam ludendi Ritus, dicendum restat.

Isidorus Orig. lib. 18, cap. 65, ex quatuor Lateribus enumerat tantùm tria, his verbis, *Unionem, Canem; Trionem, Suppum; Quatrionem, Planum vocabant.* Hinc elucet Lucilii locus, *Si das id quod rogat, & si suggeris Suppum*, i. e. Supinum. Sic ad verbum, quamvis & alium fortè includat sensum obscœnum. Pollux de hac re verba faciens lib. 9, cap. 7, suo tempore rem dubiam & controversam fuisse monstrat; τὸ δὲ σχῆμα τῆς κατὰ τὸν Ἀστράγαλον πτώματος, ἀριθμοῦ δόξαν εἶχεν· καὶ τὸ μὲν μονάδα δηλοῦν, καλεῖται Κύων· τὸ δὲ ἀντικείμενον, Χῖος. καὶ Χῖος οὗτος ὁ βόλος. Δυὰς δὲ καὶ Πεντὰς, ὥσπερ ἐν Κύβοις, οὐκ ἔστιν. Οἱ δὲ πλείους τὸν μὲν Ἑξίτην Κῷον, τὸν δὲ Κύνα Χῖον καλεῖσθαι λέγουσι, *Forma autem Astragalorum Jactûs, numeri rationem habebat: & Unitatem significans, Canis vocabatur; & huic oppositum, Chias; & iste Jactus, Chius. Binarius & Quinarius in Astragalis non sunt, sicuti sunt in Tesseris. Plerique verò Senarium, Coum; Canemque Chium appellari dicunt.*

Duas heic apud Pollucem vides opiniones, quarum posterior meâ sententiâ est verior & receptior, uti tam ex ipsâ rei naturâ & Talorum ratione, quàm ex Eustathii & aliorum autoritate constat. Certum enim est, Latera ita sibi invicem opposita haberi, ut suppositus Septenarius numerus efficeretur. Nam inter omnes convenit, quòd *Canis* erat *Unitas*: &, si ita erat, & huic opponebatur *Chias*, tum oportebat ut iste *Chias* & *Chius* denotaret *Senarium*: quod minùs

probabile

probabile & falſum eſſe videtur. Nam cum Proverbium Χῖος ἀποπατῶν *Chius cacans* ab Ariſtophanis Scholiaſte dicatur fuiſſe in eos qui Civitatem conſpurcarent, inde conſtat *Chios* à reliquis Græcis deſpectui habitos fuiſſe. Ideóque cùm ejuſmodi denominationes (ut notat Eraſmus in Adagiis) ad utriuſque Gentis *Coa* & *Chia* mores reſpicerent, vix erit probabile (dico) ut optimus Jactus *Senarius* à peſſimâ Gente *Chiâ* denominatus fuerit. Quâ de causâ, priorem opinionem quæ apud Pollucem eſt, calculo noſtro approbare non poſſum; ſed potiùs poſteriori addicendum puto: idque præſertim, cùm omnes alios Autores Græcos huic ſuffragantes habeamus, & ipſe Pollux pleroſque ſui temporis ita ſtatuiſſe agnoſcat. Ut itaque reliqua taceamus, pro noſtrâ ſententiâ facit vetus Proverbium, Κῷος πρὸς Χῖον, *Cöus ad Chium*, ſeu Κῷος Χίῳ, *Cöus Chio*, quod de rebus valdè inæqualibus dictum: ſicut & Anglicè dicimus Sir to one. Nam Κῷος, qui etiam Ἑξαρικὸς, dicebatur Ἑξίτης, & valebat *Sex*. Χῖος verò, qui & Κύων, (nobis dicatur Dog-chance.) valebat *Unitatem*; qui Jactus cùm eſſet peſſimus & maximè infortunatus, à *Cane*, ſeu quod perinde erat, à *Chio* denominationem habuit. Sic etiam Euſtathius, τῶν δὲ βόλων φασὶν, ὁ μὲν τὸ ἓξ δυνάμενος, Κῷος ἐλέγετο, καὶ Ἑξίτης· ὁ δὲ τὸ ἓν, Χῖος καὶ Κύων. ὅθεν ἡ παροιμία, Χῖος παραστὰς Κῷον οὐκ ἐάσω. καθ' ἣν παρὰ Στράττιδι τῷ κωμικῷ τὸ, Χῖος παραστὰς Κῷον οὐκ ἐᾷ λέγειν. ὃ παραλαλεῖ καὶ Ἀριστοφάνης ἐν τῷ, Οὐ Χῖος, ἀλλὰ Κεῖος ἢ Κῷος. Quænam verò communia Nomina habuerint Talorum latera, certè docebimur conſu-

 lendo

lendo Ariſtotelem Hiſt. Animal. lib. 2, cap. 1
Πάντα δὲ ἔχοντα Ἀστράγαλον, ἐν τοῖς ὄπισθεν ἔχει σκέλ-
ἔχει δὲ ὀρθὸν τὸν Ἀστράγαλον, ἐν τῇ καμπῇ· τὸ μὲν πρ-
ἔξω, τὸ δὲ ὕπτιον εἴσω, καὶ τὰ μὲν Κῷα ἐντὸς ἐστραμμ-
πρὸς ἄλληλα, τὰ δὲ Χῖα καλούμενα ἔξω, καὶ τὰς κεραί-
ἄνω. ἡ μὲν οὖν θέσις τῶν Ἀστραγάλων τοῖς ἔχουσι πᾶσι, τοῦ-
ἔχει τὸν τρόπον, *Omnia enim Talum habentia, in poſte-
rioribus eum cruribus habent: namque habent rectum
Talum in Suffragine, nempe Pronum extra, Supinum
verò intra, & quidem Coa intus erga ſeinvicem verſa
& quæ vocantur Chia, extra; & Apices ſupra. Et
ſitus Talorum in omnibus qui eos habent, ad hunc ſe
habet modum.* Indicat nempe Ariſtoteles, *Pronam*
ſeu convexam & gibboſam Tali partem, extror-
ſum, i. e. retrorſum, collocari; *Supinam* verò,
quæ foveâ excavata eſt, introrſum verſus pedes
priores ſitam eſſe: *Coa* autem reſpectu ſitûs natu-
ralis, dici latera interiora erga ſe invicem poſita;
Chia appellari latera quæ ad exteriorem Cruris
partem ſita ſunt; & Apices ſeu Cornua, ſuprà
eſſe erecta. Eraſmus in Colloquio Ἀστραγαλισμῷ,
pro Κῷα legit Κῶλα, & pro Χῖα legit Ἰσχία: id au-
tem facit ἀδιστάκτως. Nos Ariſtotelis autoritate
præ omnibus freti ſumus.

Apud aliquos hunc Ludum exercentes in An-
gliâ, Latus Supinum, (ubi cavitas ad modum fo-
raminis cernitur,) vocatur **Put in**, i. e. *Inde* ſeu
adde aliquid, quia hoc jacto, aliquid Depoſito ad-
dendum eſt. *Latus Gibbum* ſeu *Pronum* dicitur
Blank, q. d. *nihil valens* in Anglorum Ludo. *La-
tus Planum* dictum *Chius*, (ubi fere nulla cavitas,)
vocatur **Half**, i. e. *dimidium*, ſeu **Take half**, i. e.
accipe

accipe dimidium, quia hoc jaciens, à depositis pecuniis aufert Dimidium. *Latus tortuosum* seu *Cons*, dicitur Cock-all seu Take-all, quia illud jaciens, totum nummorum Acervum seu totum Depositum aufert. Hoc autem est secundùm cujuslibet Gentis Institutum, quod varium & pro libitu esse potest. A nobis in diversum eunt Orientales Gentes, ad quarum normam ritúmque describuntur & denominantur Tali sequenti modo depicti.

Secundùm Romanos & Græcos, *Supino* latere designari solebat *Trias*, & *Prono* ei opposito *Tetras*, *Plano* autem *Monas*, & huic opposito cavo ac tortuoso exprimebatur *Hexas*. Orientales autem non putant Talorum Latera habere rationem Numerorum, sed secundùm Hominum Conditionem & in Republicâ Statum ac Gradum, vel meliora vel deteriora æstimant: & secundùm hanc rationem, eorum valorem vel augent vel minuunt, & plùs aut minùs damnosa aut lucrativa habent.

Trias *Tetras* *Monas* *Hexas*

Supinum *Pronum* *Planum* *Tortuosum*,

Orientales

Orientales itaque quatuor Tali Lateribus a- quod Regimen Politicum exprimi & designa- volunt, ubi nempe est Plebs & Magistratus ei præfectus: supponunt enim dari Rempubli- cam, ubi passim furantur & grassantur aliqui *Fu- res*: deinde supponunt *Rusticos* seu *Colonos* sive *Agricolas*, à quibus dicti Fures auferunt Merces & cætera Bona, ut *Agnos*, *Equuleos*, &c. Postea constituunt *Officiarios* qui ejusmodi Fures & La- trones vel ipsi puniunt vel ab aliis puniendos cu- rant; idque jussu *Regis* vel *Principis* qui tali Regno aut Reipublicæ præest. Et sec. hunc Ri- tum atque Ordinem disponuntur infrà scripta Nomina quibus dicta Latera nuncupantur à Ter- ræ Sanctæ & vicinorum locorum *Arabibus*, dein- de à *Persis*, tertiò à *Turcis*, & postremò ab *Ar- menis*. Et quidem hisce Gentibus Tali *Supina pars* habetur *Fur*, & *Prona pars* est *Agricola* seu *Ru- sticus*; deinde *Plana* seu *Chia pars* est *Officiarius* seu *Magistratus* qui curat ut à Lictoribus cædan- tur rei, & ut *Regis* seu *Principis* in hac parte Man- datum ac Decretum executioni demandetur: nam quarta (seu potius prima) in tali Regimine persona est *Rex* qui omnes Delinquentes puniri decernit & jubet. Idque sec. saluberrimum Re- giminis Institutum, (ut scil. Leges tueantur, & delinquentes puniantur, & ut quisque pro me- rito promoveatur ac æstimetur,) dicta Talorum Latera habentur feliciora & inter ludendum ma- gis lucrativa, vel è contra infeliciora & damno- sa; adeò ut hisce Talis Ludentes & Sortientes vel Pecunias vel Cibos vel Dactylos & Fructus

ve

rei quasvis alias res erciscundas ac dividundas, sec. prædictam methodum ac rationem rem suam peragant & absolvant. Nomina autem Orientalia sequente Paginâ veluti in Tabellæ formâ repræsentantur.

Arabes itaque Terræ Sanctæ in hacce Laterum denominatione Choréam ducunt; & deinde sequuntur reliquæ Gentes eandem Laterum rationem habentes, eundem eorundem ordinem ac dispositionem servantes, ut in sequentibus viditur.

Apud Arabes T. S. iisque vicinos.

1. *Supinus*, حرامي *Harâmi*, i. e. *Fur*.

2. *Pronus*, خـــروف *Charûph*, i. e. *Agnus* seu *Equuleus*.

3. *Chius*, وزير *Wazîr*, i. e. *Vicarius* Regis, seu *Consiliarius*.

4. *Cous*, سلطان *Sultân*, i. e. *Rex*, seu *Princeps*, *Dominator*.

Apud Arabes Mesopotamiæ, qui utuntur mixtis Nominibus, partim Persicis partimque Armenicis.

1. چك *Tchik* (sec. *Pherh. Gj.* & alios,) est Tali cavum latus, idem quod دزد *Duzd*, *Fur*. v. infrá.

2. بوك *Bûk* seu *Beuk*, Armenis توك *Tû* convexum latus. v. infrà.

3. تاي *Tâi*, i. est, *plica*, (al. *Tâwa*,) f. quia hoc latus in margine plicas habere videtur: vel quòd Armenicam literam sic dictam quodammodo referat.

4. آلج *âltch*, seu *auldch*, i. e. *flexuosum*, *sinuosum*; quia hæc Tali incurva pars est instar auriculæ humanæ. Sed reverà sic pronuntiant pro *ârtch* seu *âurtch*, i. e. *Ursus*: nam & hæc Tali pars aliàs dicitur دب *Dùb* Arabico nomine, quod in hoc Ludo Armeni & aliqui Turcæ sonant *Dôv*. Et inde fit ut hoc latus aliquando Turcicè vocetur بال *Bâl*, i. e. *Mel*, utpote quod ab Urso multùm expetatur & ambiatur.

5. هنبه *Humba*, i. e. *Furcata pars* superior, Græcis Κεραῖα *Apices*, qui in hac parte sunt longiores. Et in communi sermoni quando Homo capite applicato terræ, pedes elevat in aërem, hoc dicitur Turcicè هنبه طورمق *furcatim stare*. Sunt qui sonant اوما *Uma*, minùs benè; & Tali Cornua utràvis parte seu extremitate intelligunt. Alii ex Orientalibus volunt Cornum esse بيك *Beigh*, *Baronem*, & *Humba* esse پادشاه *Pâdishâh*, seu سلطان *Sultân*, *Regem*. Apud dictos Mesopotamienses, *Fur* seu *Supinus* est Jactus pessimus; *Pronus* deinde est potior;

tior; *Chius* melior hoc; *Cöus* adhuc melior; & *Humba* omnium optimus.

Apud Turcas.

1. خرسز *Chirsiz*, i. e. *Fur, Latro*, ut apud reliquas Gentes.

2. جفتجي *Tchift-tchî*, i. e. *Arator*: aliàs اكنجي *Ekin-tchî*, id est, *Sator, Agricola*: aliàs adhuc انجبار *Ingjibâr*, i. e. *Rusticus, Colonus*.

3. نايب *Nâib*, (vulgò *Nâip*,) i. e. *Justitiarius*: aliàs كتخدا *Kit-chodâ*, (vulgò *Kiâhja*,) i.e. Οἰκοδεσπότης, *Oeconomus*, qui est *Secretarius*: alias adhuc dicitur كوپك *Kiupèk*, i.e. *Canis*, propter vigilantiam; quia Famulus solet esse tanquam Canis, Domini sui rebus invigilans eique adulans.

4. بيك *Beigh*, (vulgò *Bej*,) i. e. *Baro, Magnas*. Aliàs aliquando hoc latus emphaticè vocatur آشق *âshik*, quod nomen aliàs toti Talo competit, ut suprà dictum.

Apud Persas.

1. دزد *Duzd*, i. e. *Fur*, qui captus & deprehensus verberari solet.

2. دهبان *Dibbân*, i. e. *Villanus, Rusticus*, qui vœnum affert Ova, Butyrum, &c.

3. وزیر *Vazîr* seu *Vezîr*, i. e. *Vicarius* Regis, qui verberandum curat Furem.

4. شاه *Shâh* seu پادشاه *Pâdishâh*, i. e. *Rex*, qui jubet fieri justitiam in Fures & omnes delinquentes & maleficos.

Sciendum est, quòd (quoad horum Jactuum Laterúmve valorem in Ludo,) *Fur* seu Latus cavum sive supinum, sit pessimum, *Unitatem* notans, contra quàm apud Latinas fiebat. Secundum Latus quod *Bûk*, est aliquanto melius, plus in Ludo reportans. *Tâi* seu *Chius*, est adhuc melior præcedentibus. Et *âltch* seu *Cous*, est optimus τῶν quatuor Laterum. At *Humba*, sc. erectum seu furcatum, est omnium optimum, utpote quod rarò accidat ut Talus stet erectus elevatis Apicibus, ut suprà notatum.

Apud Armenos.

1. *Cûgh*, aliàs sonans *Gûgh* est *Latro, Prado*; aliàs *Harâmi*, quod idem significat. Cum *Gûgh*, consonat etiam *Gûgh*, i. e. *Latus*, *Costa*: item, *Vallis*. Audivi Armenos aliquando vocantes hoc Latus *Tchigh*, seu *Gjik*, elegantioris soni causâ; quod tamen Rivola scribit *Tchûgh*. De his vide infra: Josephus Laázar Armenus qui apud nos fuit 1678, vocabat hoc Latus *Tûc*, quod videtur potiùs ad sequens Latus pertinere, ubi scribitur *Tûgh*.

2. *Varvûr* seu *Warwûr*, vulgò sonans *Watsavûr*, i.e. *Arator*. Aliàs dicitur *Varzevûr*, i. e. *Elocator*

cator, seu *Mercenarius*, à *Varz*, i. e. *Merces*. Alio nomine hoc Latus Armenicè dicitur *Tûk*, quod fortè sit *Tûgh*, id est, *tremens*, propter convexam rotunditatem & instabilitatem quâ firmiter stare nequit. Aliàs adhuc vocatur *Satsî*, id est, كوجلي *Kiujli*, *Paganus*, *Villanus*, seu *Rusticanus* homo.

3. *Kisn*, seu *Kîs* sive *Kisî*, vulgò sonans *Kizi*, i. e. *Oeconomus* & *Secretarius*. Aliàs Armenicè dicitur *Kât*; & quoque *Lenk*, id est, *Planum*, *plana pars*: nam hac voce quævis plana superficies notari solet. Aliquando dicitur *Tâi*, & وزير *Vazír*, de quibus suprá.

4. *Bârûn*, id est, *Baro*, *Dominus*, *Primas* seu *Primarius* populi sui: nam apud Barones olim vitæ & mortis potestas. Hodie apud Hispanos, & olim apud veteres Gallos BARON vulgò sonans *Varon*, seu VARON vulgò sonans *Baron* (nam contra scripturam semper proceditur sonando,) est *Vir* in gener, peculiariter Homo fortis qui habet Vires: & *Baronil* est *Viriliter*, *fortiter*. Hinc est quòd in Legibus Longobardorum & Normannorum, *Baron* pro *Viro* usurpetur. Sunt itaque *Barones* voce tenùs *Viri melioris nota* & *Fortiores*, Fortitudine pollentes, qui ideò (unâ cum Comitibus † & Marchionibus *) pro defensione Regis & Regni seligi & adhiberi solebant. Et quia tale Officium erat Honorificum, hinc factum est

† seu *Sociis Regis*. * seu *Limitum Tutoribus*.

ut *Barones* ſeu *Viri fortes* habiti fuerint & adhuc habeantur *Viri Nobiles*. *Baronatus* itaque dignitas, reverà erat Officium ſuppeditandi tot *Varones* ſeu *Viros* Regi quando opus erat. Et ut Knight ſec. vim vocis erat *Servus* Regis, ſic Baron erat *Vir* Regis, ſeu ſec. Anglicismum noſtrum *Homo ejus*; & tales tandem quia prope Regem, habiti ſunt *Viri Honoratiores*, ideoque habebant Reditus tali Officio competentes. Nam Equitis feudum erat (ut puto) 20 libræ annuatim: & Baronis Feudum continebat Equitis Feuda 13 cum unâ tertiâ parte; in toto 400 libras. Et qui tantum habebat, ſolebat à Rege vocari ad Parliamentum. Sed ad penſum redeamus.

Hocce Tali Latus aliàs Armenicè vocatur *Tāchawur*, ſcil. تاجور *Tâgj-var*, ſeu *Tâgjûr*, *Coronatus*, nempe *Rex* qui coronâ indutus.

In hoc Ludo Inſtrumenta ludendi, ſunt *Tali* de quibus dictum eſt, & *Pyxis*, & *Pyrgus* ſeu *Turricula*. Nam quamvis Tali aliquando mitterentur nudâ manu; tamen ad meliùs evitandum fraudes, ſubinde etiam utebantur eiſdem Inſtrumentis quæ in *Aleâ* & *Nerdiludio* adhiberi ſolebant. Ex his inquam erat *Pyxis*, quam moderniores aliquando *Cornetum* vocant, quia ex Cornu fieri ſolet. Idem Inſtrumentum aliàs dicebatur *Fritillus*, ex quo Teſſeræ aut Tali effundebantur in *Fimum* ſeu *Camum*, & per hunc in *Pyrgum* deſcendebant. Sic in Etymologico magno, Φιμὸς ἐστὶ ὁ καλούμενος Κημὸς, εἰς ὃν ἐνέβαλλοντο Ἀστράγαλοι. De his autem ſuprà dicitur in *Nerdiludio*.

Quòd

Quòd autem ad præcavendas fraudes, uteban-tur *Pyrgo* seu *Turriculâ* in quam ex *Pyxide* effundebant *Talos*, innuit Martial. Lib. 14. Epigr. 13,

Quæ scit compositos manus improba mittere Talos,
Si per me misit, nil nisi vota facit.

i. e. quamvis aliquis noverit Talos componere, & hoc modo pro libitu ad rem suam aptare Jactus suos; si tamen per *Pyrgum* mittebat, potuit quidem in votis habere ut fraudaret, illud verò præstare non licuit. Idem vult Horatius faciens mentionem hominis qui Podagrâ & Chiragrâ laborans, aliquem Servulum

—— qui pro se tolleret, atque
Mitteret in Pyrgum Talos, mercede diurnâ
Conductum pavit : ——

Ejusmodi *Turricula* aliquando vocabatur *Orca*, ut alibi ex Persio notavimus; quia (ut vult Cardanus,) sicut *Orca* minores pisces, sic hoc vasculum sicut Barathrum angusto ore atque collo, & latiore alveo, præcipitatos in se Talos videbatur vorare. De eâ Pomponius Bononiensis antiquus Comicus, (& Pacuvius,) *Interdum dum contemplor Orcam, Taxillos perdidi.* Nisi fortè legamus *Arcam* pecuniariam, quam indolente oculo tanquam perituram contemplabatur Lusor.

In hoc Ludo non semper opus erat *Alveo*, cùm in nudâ quâvis mensâ sat commodè jaci potuerint *Tali*, quod suprà ex Luciano constat.

Aliquando

Aliquando tamen *Alveo* eóque Eburneo
bantur.

Ad ludendi modum faciunt quæ adducit S
tonius in Octavio Augusto, cap. 17, *Inter ce
lusimus* γεροντικῶς *heri & hodie. Talis enim ja
ut quisque Canem aut Seniorem miserat, in sing
Talos singulos Denarios in medium conferebat;
tollebat universos qui Venerem jecerat.* Quod
tem *Senio* erat Jactus lucrosus, & *Canis* dam
sus, Persius canit,

> —— *quid dexter Senio ferret*
> *Scire erat in voto, damnosa Canicula quantum*
> *Raderet; angusto collo non fallier Orcæ.*

Methodum verò seu Leges ludendi plenius
quidem satis apposite excogitavit & exhibuit
rasmus in Colloquio quod inscribitur Ἀγαλ
μός, sequente modo; *Jactus sapiùs ostendit Supi
partem quàm Pronam, & Pronam sapiùs quàm Se
onem aut Canem.* ——— *Si inter quatuor exti
unus Canis, expones Nummum; si duo, duos; si
tres; si quatuor, quatuor: & post hæc agnosces
nosum latus. Item, quoties jeceris Senionem, tu
recipies unum è Nummis. Quòd si, Senionem
Cane; si vis, uterque Nummum addet, neuter tol
Cui primùm obtigerit Venus, is auferet Acervu
Quòd si Talus ostenderit partem Supinam aut Pron
is Jactus erit irritus; & aut tu jactum repetes,
jaciendi jus ad me devolvetur.* ——— *At meâ,* (i
quit) *sententiâ, secus lusit Octavius: nam qui C
nem jecerat, apponebat Denarium: qui Senionem,*

uidem auferebat, sed alter ponebat : quòd si plu- Seniones exiissent, totidem Nummos alter addebat. cumulatum Acervum semel tollebat Venus. Et addas, licebit ; cui nec Senio obtigerit, nec Ca- nihil aliud quàm ludendi vicem perdet. Mihi vi- & hoc elegantius, si tertio quisque Jactu defun- qui Talos tenet, & mox alteri tradat vices. item tertia (si videtur) finiet Ludum. Dein- liberum erit de integro pacisci : siquidem tum tum paucis favet Venus.

rasmus quidem existimat Octavium (in suprà cto Suetonii loco) non vulgari, sed poti- io quodam peculiari modo lusisse, quia dixit *, Cùm* inquit *aliàs sufficiens fuisset simplici- dixisse, Talis lusimus heri & hodié.* Sed Era- pace, mihi videtur nil nisi *seniliter* & *graviter* ficare ; quia in contrarium puerorum, cla- & rixas non admiscebant. Utcunque ta- sit, proculdubiò modus ludendi apud Ve- non fuit tantùm unicus, sed plures, quo- tamen Clara Vestigia nullibi relinquuntur. que frustrà sunt qui sui cerebri figmenta verâ historiâ nobis obtrudunt. Bulengerus *, Unio seu Canis erat, quando uno vultu omnes cadebant* : quod gratis dictum. Affirmat que *Senionem per se felicem, eundem tamen in- esse si accedat Canis.* Quòd *Senio* aliquan- ocassum sit, infrà observavi in Arabum Lu- &, (ut vides,) Erasmus judicat, idem fuisse udo Romanorum. Sed quamvis Bulengeri *enione* sententia sit aliquâ ex parte vera, eam n falsò collegit ex Martiale in Xeniis,

U *Non*

Non mea magnanimo depugnat Teſſera Talo,
Senio nec noſtrum cum Cane quaſsat Ebur.

Quod profectò nihil ad Rhombum eſt, nec pro eo facit vel minimum. Nam in hoc Epigrammate Martialis tantùm profitetur, ſe velle potiùs Chartis ſuis & Poëſi operam dare, quàm tempus ſuum ludendo perdere: ideóque nec ipſe Teſſeris incumbit, dum alii Talis occupantur: nec quidem Talis ludit ut vel Seniones vel Canes jaciat, i. e. ut nec fortunium nec infortunium eo modo experiatur. Dicitur autem *Senio quaſsat Ebur,* (i. e. Eburneum Fritillum,) pro, *Ebur quaſſat Senionem.* Et *Talus* ideò videtur dictus *Magnanimus,* quia multò is major eſt Teſſerâ; & præterea è manu Luſoris evibratus, violento motu & quaſi magnanimâ vi & vigore ac fortitudine volare ſolet.

Talorum *Latera* apud Græcos & Romanos (ut ſuprà dictum) *Numerorum* rationem habebant: apud Orientales non item. Tali unius Latera poſſunt dici Βόλοι ſeu *Jactus*: quo tamen Nomine plurium Talorum, ſc. quatuor ſimul jactorum *Caſus* ſeu *Laterales Apparentiæ* plerumque intelligi ſolebant. Ludebatur enim proprie 4 Talis, quorum Jactus erant 35. Sic Euſtathius, ἡ δὲ παιδ- τέσσαρσιν Ἀστραγάλοις. --- ἦσαν δέ φασιν, αἱ πᾶσαι πτώσεις τῶν Ἀστραγάλων παραλαμβανομένων ὡς ἔθος, πέντε καὶ τριάκοντα ὧν αἱ μὲν, θεῶν ἐπώνυμοι· αἱ δὲ, ἡρώων· αἱ δὲ, ἐνδόξων ἀνδρῶν· αἱ δὲ, ἑταιρίδων· αἱ δὲ, ἀπό τινων συμβεβηκότων κατὰ τιμὴν ἢ χλεύην προσηγόρευνται. ἐλέγετο δέ τις

ἀντι-

αὐτοῖς καὶ Στησίχορος, ὁ τὴν ὀκτάδα δηλαδὴ σημαίνων, ἐπεὶ ὁ ἐν Ἱμέρᾳ τῇ Σικελικῇ τάφος τοῦδε τοῦ μελοποιοῦ, ἐξ ὀκτὼ γωνιῶν συνέγκειτο. ἑτέρα ἐκαλεῖτο Εὐριπίδης, ἡ δηλαδὴ σημαίνουσα τὸ τεσσαράκοντα· ἐπειδὴ δοκεῖ ὁ Εὐριπίδης γενέσθαι εἷς τῶν ἐν Ἀθήναις τεσσαράκοντα προστατῶν μετὰ τὴν κατάλυσιν τῶν τριάκοντα. τῶν δὲ βόλων φασὶν, ὁ μὲν τὸ ἓξ δυνάμενος, Χῷος ἐλέγετο, καὶ Ἑξίτης· ὁ δὲ τὸ ἓν, Χῖος, καὶ κύων. *Hic Ludus exercebatur quatuor Astragalis. Erant autem, ut aiunt, omnes Casus Talorum pro more receptorum, triginta & quinque: quorum quidam denominati sunt à diis, quidam ab Heroibus, quidam à Claris Viris, quidam à Sociabus* [*seu Meretricibus,*] *quidam verò ab Accidentibus secundùm vel Laudem vel Vituperium compellabantur. Et quidem in ipsis quidam dicebatur Stesichorus, quippe Octonariam significans, quoniam quod erat in Himerâ Sicilicâ hujus melopœi Sepulchrum, ex octo angulis constitutum est. Alius vocabatur Euripides, viz. Quadraginta significans, quia Euripides videtur fuisse unus è quadraginta Præfectis Athenarum post exactos triginta. Sed Jactuum, ut dicunt, ille qui valebat Sex, dicebatur Cöus, & Senio: qui verò Unum, Chius, & Canis.* Jactus *Stesichoreus* & *Euripideus*, apud Pollucem quoque memorantur. Sed videtur necesse ut hi Jactus pluribus quàm 4 Talis luderentur. Eustathius autem verbosus & prolixus Commentator, accumulat congeritque multa quæ non semper benè distinguit. Ille enim Jactus qui valet *Octo*, quatuor Talis propriè sic dictis fieri non potest, cùm Tali non habeant *Duerniones* nec *Quinterniones*. Et alter Jactus *Quadragenarius*, est etiam impossibilis, cùm 4 Tali

unâ vice jacti, tantum numerum exhibere non possint. Quid autem hoc sit, dicam. Hi quidem Jactus pertinent ad alium Talorum Ludum improprie sic dictum, qui (ut tandem insinuare videtur Eustathius,) Talis perinde ac Nucibus Juglandibus ludebatur: ὡς δὲ καὶ πολλοῖς Ἀστραγάλοις ἔπαιζον καθὰ καρύοις, ζητητέον ἐν τῷ Πλούτῳ τοῦ κωμικοῦ. Ille autem locus in Aristophanis Pluto, facit tantùm mentionem ludentium Στατῆρσι χρυσοῖς, ubi intelligitur Ἀρτιασμὸς seu *Par impar*, qui (ut monet Pollux lib 9, cap. 7,) pluribus Astragalis fiebat; idémque Fabis, Amygdalis, Nucibus, Nummis &c. exerceri solebat.

Apud Meursium in Libello *de Ludis Græcorum*, sub Tit. Ἀστραγαλισμὸς, & Κυβεία, multa Jactuum Talarium Nomina recensentur. Et alia Nomina apud Pollucem extant. Sed ad quam Ἀστραγαλισμοῦ speciem pertineant, sæpe incertum est. Heic autem notandum est, quòd Meursius fœdè hallucinatus est, dum Jactibus Talaribus admiscet eisque accenset quædam quæ ad Tesseras propriè pertinent. Ex horum numero est οἴνη seu ὄνος. Sed ipse Pollux vel confusè & indistinctè agens vel fortè ab aliis interpolatus, in eodem errore præcesserat. Ipse enim Lib. 7, cap. 33, § 9. (quia ὄνος seu οἴνη est *Unitas* in Tesseris, & χῖος est *Unitas* in Talis,) facit ὄνον seu οἴνην idem quod χῖος, adeóque hæc omnia Jactibus Talaribus accenset. Hunc fortassis (vel vice versâ, ut solent Lexicographi ex se invicem exscribere,) secutus est Hesychius in οἴνη, ubi pro depravatis, (ut benè divinat Meursius,) legendum est, οἴνη --- κυβευτικὸς βόλος

καὶ ὁ κενὸς, καὶ ἀντικείμενος τῷ ἕξ· ὁ χῖος. Sed Pollucem ex ſeipſo corrigemus & emendabimus: ipſe enim in alio loco rectiùs dicit ὄνον ſeu ὄινην denotare *unum* (conſonante voce,) ſeu *unitatem*, eámque in Κύβῳ *Tesserâ*, (non in *Talo*:) eámque *unitatem* dicit eſſe κοιλότητος σημεῖον, quod inciſo Teſſeræ puncto benè convenit; non autem χίῳ quia ſic dictum Tali latus fermè planum eſt, ſine magnâ cavitate. Deinde, idem ibidem exponit ὄινην, quòd ſit τύπος ſeu γράμμα, quæ innuunt dictum *unitatem* non eſſe naturale ſignum ut in Aſtragalis, ſed arte factum & inſculptum prout fit in Teſſeris. Nam Teſſerarum *Puncta* Græcis dicebantur Τρήματα, quia *perforando* vel ſaltem excavando fiebant: unde etiam, referente Euſtathio, *Teſſerarii* ſeu Teſſerarum Luſores dicebantur τρηματῖται, malè pro τρηματισταὶ, q. d. *Punctuarii*, *foraminarii*, (ſi voces fingere liceat,) qui multùm utebantur Punctis foratis ludendo. Deinde Jactibus Talaribus perperam accenſet τρὶς ἕξ, quod omninò ad Teſſeras pertinet: & huncce Jactum Meurſius à Cruquiano in Horatium Commentatore primò ſeductus, Talorum Jactum Venereum eſſe falſiſſimè affirmat.

Ad hanc ſuam ſententiam illuſtrandum & confirmandum, adſcripſit Proverbium τρὶς ἕξ ἢ τρεῖς κύβοι, quod confundit cum Ἑξίτῃ, qui quamvis ſit Jactus Talaris, tamen Venereum non eſt. Miror autem quomodo Vir doctus heic dormitaverit, cùm clarè liquet Κύβους eſſe *Teſſeras*, quæ etiam erant Tres; ut ita commodiſſimè vel *Ter ſex* vel *Tres unitates* jaci potuerint, quod non

U 3 potuit

potuit fieri in *Talis* qui apud veteres erant Quatuor. Illud autem Proverbium significabat faciendum esse periculum, & quâpiam re summum adeundum discrimen, ut quis aut multùm lucretur, aut ferè nihil, q. d. *Jacta esto Alea,* experiar quid sit. Huic parallelum est Anglicum **All or none, All or nothing**; seu ut aliàs dicimus, **To make a bolt or a shaft of it,** sumptâ Metaphorâ à jactu sagittæ. Cùm verò Meursius, (non satis animadvertens mediæ ætatis ἀγακρίβειαν, quâ κυβεύειν, & πεττεύειν, & ἀστραγαλίζειν, & ab his derivata sæpissimè confunduntur,) Jactus κυβείας & ἀστραγαλισμοῦ, quando reverà usu iidem sunt, propter diversam illam appellationem malè disjungat; hoc videns Souterius, pag. 99 ponit aliquot Jactus quos vocat Talares, & pag. 93 affert plures Jactus, qui (ut ille dicit) sunt Tesserarii potiùs quàm Talarii; quos dicit Meursium in Κυβείᾳ primum observâsse: putátque horum nonnullos esse utrique Ludo communes, quia plerumque à Grammaticis *Bolorum Cubeuticorum* nomine insigniuntur & circumferuntur. Proh miseré! Nam cùm Græci Scriptores κυβείαν & πεττείαν & ἀστραγαλισμὸν aliquando benè & accuratè distinxerint, non animadvertit eos alibi aliquando inaccuratè loquendo hæc tria non satis distinxisse, sed confusè alterum pro altero usurpare: ille inquam (non advertens quâ quandoque latitudine sumpta sint, ut sc. quidvis horum quodlibet trium & omnia tria comprehenderet;) putat ea aliquando disjungenda & distinguenda, cùm reverà non obstante vocum diversitate, ad idem

caput

caput pertineant: quâ in re peſſimè fallitur, dum credit Græcos eſſe infallibiles, & quicquid Græcè dictum eſt, eſſe verum. Hoc alibi Meurſium ſeduxit, dum ſecutus eſt Callièrgum Theocriti Scholiaſtem, ut ſuprà notatum eſt in *Shahiludio*, pag. 19.

Prætereà, ſi rem rectè perpendiſſet, facilè potuerit videre hoc non poſſe fieri ut aliqua Jactuum Teſſerariorum darentur Nomina. Nam *Talorum* & *Teſſerarum* non eſt in hac parte eadem ratio; cùm harum Numeri oculis ſubjecti nos ſtatim moneant ut dicamus eos Jactus eſſe *Uniones*, *Duerniones*, *Terniones*, &c. potiùs quàm ut eos certò aliquo Nomine aut Epitheto inſigniamus: quia id quod oculis videmus, intellectui promptius eſt illo quod tantùm in memoriâ conditur. Sed quoad Talorum Jactus & Latera quæ nullis Numerorum Notis inſigniuntur, magis proclive & naturale eſt ut ea certis Nominibus nuncupemus, quàm ut in memoriam revocemus tacitos Numeros qui non ſunt notati nec oculis appareant: eodem modo quo facilius eſt aliquem nobis notum nominare *Thomam* aut *Johannem*, quàm dum idem eſt ſine certo ordine inter 5 aut 6 homines collocatus, reminiſci quòd is appellandus ſit *Tertius* aut *Quartus*, quod difficile eſt, meditationem & reminiſcendi laborem requirens, cùm talis Numerus aut Ordo oculis non appareat. Teſſerarum itaque Jactus ſunt quaſi tot homines habentes Numeros frontibus inſcriptos, quorum ſinguli numeri intuentium cerebro communicant indicantque Ordinem, ita ut viſo Numero, noſcatur

catur Ordo: Tali verò ſunt quaſi totidem homines Numerorum Notis expertes, inſcripti tamen Nominibus, quorum ſingula ejuſdem Nominis ideam cerebro communicant; ita ut viſo Nomine, ſtatim noſcatur quòd ſit *Thomas* aut *Johannes*. In hiſce enim rebus omnes ſequimur ductum ordinemque naturæ, quæ faciliora ſemper ſeligit & amplectitur, difficiliora verò evitat, relinquit, & repudiat, & illa proprio inſtinctu hiſce præfert. Et propter haſce rationes, veteribus viſum eſt Teſſerarum Jactus ſolis Numeris, eos verò Talorum (qui etiam Numeros non commodè capiunt,) nudis Nominibus nuncupare: quæ tamen Nomina (inquit Pollux) *ἀριθμοῦ δόξαν numeri rationem* habere cenſentur, quamvis illa numeralis poteſtas ſeu valor plerumque taceatur. Dictorum verò Jactuum Talarium Schema Car. Stephanus in Lexico ſuo exhibet: nolo heic repetere.

Poteſt autem eſſe, (quamvis rarò accidat,) ut præter eos in dictâ Stephani Tabellâ, ſit alius adhuc Jactus, ex cujus cum aliis combinatione oriantur plures, quâ ratione Jactuum Talarium numerus augeatur: is eſt ubi *κέραια* eriguntur, dum Talus ad alium fortè Talum aut ad Abaci latus innitetur. Hoc apud Orientales dicitur *Humb*, ut ſuperiùs notatum. De hoc Cicero lib. 2 de Finibus, *Talus luſorius ſi non in quatuor Latera cadit, ſed in extrema & tanquam Capita, rectus eſt*; ſi nempe non in aliquod ex 4 lateribus, ſed ita ut Capita oſtendat, tum rectus eſt: nam ita ſe habet in ipſo animale dum vivit. Ad hoc alludit Horatius,

Securus

Securus, cadat an recto ſtet fabula Talo.

Securus nempe ut ſciret utrùm Fabula vacillaret & caderet, vel an recto talo ſtaret, in Auditorum opinione; viz. an placeret necne.
Græci Talorum *Jactus* in Felices, Infelices, & Medios diviſerunt. Video etiam Orientales tale quid feciſſe & veterum Ludum calluiſſe, cùm apud hos Infelicium mentionem reperiam eo fermè numero quem habent Græci, شـــول خصتلر كه نراد آنى شوم دوترلر اون اوجدر *[Ha]s Jactus quos Nerrâd* (i. e. *Aleones*) *infauſtos habent, ſunt tredecim.* *Nerrâd* formâ Arabicâ propriè eſt *Nerdiluſor*: heic autem aliquâ latitudine ſumptum applicatur Talorum luſui qui eſt Aleæ ſpecies: ideòque collectivè expoſui *Aleones*.
Jactus in genere in quovis Ludo Orientalibus audit خصلت *Chaſlat*: Latinis aliquando dicebatur *Manus*, pariter ac fit in Chartis aliiſve Luſibus, ubi & hodiè Luſus qui manu vel tenetur vel jacitur, impropriè dicitur *mala* vel *bona Manus*. Talorum Jactus omnium infauſtiſſimus, (ſive in uno Talo ſive in pluribus,) Græcis dicebantur Χῖος, & Κύων: Latinis *Canis*, *Canicula*, & *Vulturius*: & ſemper damnum afferebat. Is in Teſſeris eſt Κύβος, ſeu οἴνη, i. e. *Unitas*, & Τρῦμα, i. e. *foratum punctum*. Jactus omnium feliciſſimus & fauſtiſſimus, Græcis audiebat Ἀφροδίτη, Latinis *Venus*. Et ut alter ſemper mordebat, & aliquid

auferebat; sic è contrario iste semper placebat & favebat, & ludendo lucrum afferebat quia totum Depositum lucrari dabat. Ideoque Plautus in Asinariâ,

——— *Hoc Venereum est:*
Pueri plaudite. ———

Propertius utriusque meminit,

Me quoque per Talos Venerem quærente secundos,
Semper damnosi subsiluêre Canes.

Sunt qui heic volunt ut *Canis* diceretur Jactus, si uno omnes Tali vultu caderent, quia hoc contrarium est Veneri: & tum *Canis* non Tali *Latus*, sed Talorum *Jactum* notare debet. Sed mihi aliter videtur notare Tali *Latus* sic propriè dictum. *Venus* autem non erat aliquod Tali *Latus*, sed Talorum *Jactus*, ubi diversum omnes vultum exhibebant, ut ex dicto Stephani Schemate apparet, ubi omnes Tali diversâ facie cadebant; seu ut exprimit Lucianus, μηδενὸς ἀστραγάλου πεσόντος ἴσῳ σχήματι. Id etiam constat ex Martiale in Apophoretis, Lib. 14 Epigr. 12,

Quum steterit vultu nullus tibi Talus eodem,
Munera me dices magna dedisse tibi.

Hicce Jactus apud Plautum videtur vocari etiam *Basilicus*: nam & mos erat Talorum Jactu Venereo sortiri aliquem qui convivio præsideret, qui Græcis dicebatur Βασιλεὺς, Latinis *Modipera-tor*,

tur, q. d. modum imperans, ne scil. quis aut plus justo, aut parum biberet. Iste præscribebat Leges omnibus, ideóque dicebatur quoque *Arbiter bibendi*. Sic Horat. Carm. Lib. 2, Od. 7,

——— quem Venus Arbitrum
Dicet bibendi.

Idem alibi in Odis ad id alludit,

Nec regna vini sortiêre Talis.

Hinc phrasis, ἀκούσης τῆς Ἀφροδίτης, *invitâ Venere* aliquid facere, q. d, impossibile erat. Ille qui jaciebat Venerem, habebat (ut suprà dictum,) omnes Talorum Numeros: unde passim apud Ciceronem phrasis, ut quicquid suo genere perfectum erat, *omnibus numeris completum* seu *absolutum* diceretur. Loca videas, si opus sit, apud Nizolium. Horum tamen unum ex primo Libro de Divinatione adscribam, *Itáne verò quicquam potest esse ita casu factum, quòd omnes in se habeat numeros veritatis? Quatuor Tali jacti, casu Venereum efficiunt. Num etiam centum Venereos, si quadringentos Talos jecerit, casu futuros putas?* Nempe, quæ casu veniunt, non sunt certò expectanda, sed pro ratione sortis aut fortunæ, ut Themistii Adagium, *Si sæpè jactaveris, aliquando Venerem jacies:*

Ex fortunatis Talorum Jactibus, plerumque numeratur Μίδας: aliqui eundem Mediis annumerant. Errat autem Erasmus in Colloquio

Ἀστραγαλισμὸς, qui censet hunc Jactum ad Tesserarum Ludum pertinere, quod propter supra allatas rationes, impossibile.

Apud Arabes Hierosolymitanos aliosque, modus ludendi est quadruplex.

I. Unus Lusus fit 4 Talis, quorum unus *Aultch* seu *Cous* totum Depositum tollit. At unus *Aultch* seu *Cöus* & unus *Lenk* seu *Chius* simul, pro nihilo habentur, i. e. nec lucrantur nec perdunt; quia quamvis *Chius* perderet, tamen *Cöus* quasi præponderans juvat eum; & vice versâ, *Chius* à *Cöo* aliquid detrahit & valorem imminuit, ut nihil lucrari nec reportare queat. Duo *Coï* auferunt totum, & alter Lusor tenetur geminare id quod anteà depositum fuerat: & sic pro tribus, triplicare; & pro quatuor, quadruplicare. Qui duos, tres, aut quatuor *Chios* jacit, tenetur toties totum Depositum duplicare. Hic Lusus convenit cum eo Veterum, ubi solorum *Coörum* & *Chiorum* ratio habebatur.

II. Alius Lusus est ubi 4 Tali Latera in censum ludendi veniunt: & quotquot sint Lusores, singuli unicum Talum possident, quem ordine jaciunt: & quicunque primus est سلطان *Sultán* seu *Rex*, (jacto latere sic dicto,) ille pro libitu præcipit cæteris jubetque quid faciendum sit, donec alius aliquis evaserit *Rex*: & tunc prior est معزول *depositus* seu *exauctorizatus*. Et eodem modo per totum Lusorum consortium fit tam de hoc quàm de reliquis Jactibus seu Tali Lateribus quæ quisque jaciendo sortitur & ab eis denominatur,

natur. Nam quicunque fit *Basbâ* aut *Wazîr*, sic manet donec alius idem officium jaciendo sortitus fuerit. Et in hacce Republicâ lusoriâ seu Regno ludicro, quicunque sorte fit *Fur*, in eum clamatur, *Ecce Furem qui talia perpetravit*: & mox idem sistendus est coram Rege, qui Officiario mandat ut puniatur eo modo quo Regi placet. Si jacit aliquis *Charûph*, tum clamatur, *O Rex, ecce Agricolam qui tibi offert* پیشکش *Pishkesh*, i. e. *Donum* seu *Munusculum*, fortè Agnum aut Equuleum.

III. Alius Lusus est, ubi fit Acervus *Ashikorum*, i. e. *Talorum*, & Lusorum alter qui sorte incipit, unico Talo è manu vibrato ferit Acervum: & ex eis quos loco moverit si unus aut plures *Supini* jacent, ille quotquot sint aufert. Aut si totus numerus, i. e. totus Acervus eodem modo, (id est unâ eâdémque facie) cadit, [scil. si omnes sint Supini aut omnes proni, *&c.*] tum ille Lusor qui ferit, aufert omnes.

IV. Alius Lusus est, ubi *Supinus* valet اون *On*, i. e. 10; *Pronus* یکرمی *Tghermi*, i. e. 20; *Chius* اوتوز *Otôz*, i. e. 30; *Cöus* اللی *Al-li*, i. e. 50. In hoc Lusu (quamvis non ludatur pro pecuniâ aut aliâ quâvis re,) supponitur tamen & nominatur vel Domus aliqua, vel aliquæ pretiosæ Merces cujusvis pretii, putà 80 aut 100 aut 200 Thalerorum, pluriúmve aut pauciorum; & unus Talus pro tali re seu in loco ejus ponitur, tanquam Depositum pro quo luditur. Tum postea

 omnes

omnes Luſores ordine incipiunt, jacere quiſq
Talum ſuum; & in progreſſu Luſûs, cujuſ
Jactûs Numerus continuo ſemper præceden
additur: & qui ultimus jacit, ſi non attingit co
ſtitutum Thalerorum Numerum, quantumcu
que deficit tenetur reddere reliquis Luſoribu
tanquam خراج *Charâgi*, i. e. *Tributum*, quod
inter omnes æqualiter deſtribuit. Hoc autem
Tributum ſolvit, non quidem pecuniâ, ſed tor
to Sudario ſingulorum Palmas tot ictibus feri
quot eidem Thaleri debebantur. Si autem ultimu
jaciens ſuperat conſtitutum numerum, reliqui
tenentur ei Tributum reddere eodem modo.

Apud Meſopotamienſes variè luditur: ſcil
Qui jacit *Côum*, (aut *Humba*, qui Jactuum ſu
premus,) poteſt ſuum reſumere, eoque vibrato
quemvis aliorum Talum ferire, prius dicendo
عنا عدك *à nobis ad te* jacitur: tum alter re
ſpondendo quærit, بامش قدر *Ad quantam di*
ſtantiam? Primus regerit في خمسة *Ad quinque*
aut في تسعة *Ad novem*, aut في عشرة اقدام
Ad decem pedes, prout offerenti libet. Deinde
ſi ferit alterius Talum ad diſtantiam tot Pe
dum quot dixerat, aut plurium, tunc alter te
netur ei ex Marſupio dare tot Talos quot
Pedes nominaverat: ſed ſi non poteſt ad tan
tam quam dixerat diſtantiam hoc præſtare, &
cogitur propius Luſum ſuum arripere, tum
(unic

nicâ vice,) cogitur tot Talos dare quot pe- nominaverat Si autem potest præstare pro- dixerat, pergit (si vult) ferire reliquorum sortium Talos coram acentes. Si autem fal- virtus, adeo ut rectè non feriat, tum ille cu- Talum primus ferire conatus est, habet su- vices feriendi vel primum vel quemvis alium quem commodiùs ferire potest, posito دشتان dishân, i. e. *Signo* ubi standum est à singulis. Et sic deinceps fit ab aliis donec eos vel spes fefellerit, vel aliquid lucrati fuerint.

Apud alios Mesopotamiensium Arabum, in- ter 4 Collusores posito cujusque Talo uno, (qui quando opus est, seorsim dignoscatur,) Jactuum supremus est *Humba*, quem (vel *Coum*) qui jacit, eundem Talum manu accipiens extremo Pollice & Indice eum in reliquos ordine torquet ferit- que, dicendo عنا عندك *ánna índak*, i. e. *à me ad te*: cui alter aliquis respondet, بايش قدر *Biáisha kadàr*, i. e. *pro quanto numero* Talorum? Unde hic Ludus vocari solet ضرب بـه چند *Zarb ba tchand*, i. e. *Ferire* seu *jacere pro quot*? Et eodem modo fit ab eo qui jacit *Altch*, vel qui jacit *Tai* si *Altch* non adsit Si jaciuntur duo Tali *Tchik*, & duo *Bûk*, hi feriunt illos: si 1 *Bûk*, & 3 *Tchik*, tum *Bûk* ferit reliquos. Sed quod mirum est, si 3 adsint *Altch* aut *Tai*, qui sunt Jactus meliores; & 1 *Tchik* aut *Bûk*, tum horum quivis ferit eos qui meliores sunt.

Quivis

Quivis Jactus *lucrativus* Arabicè illis dicitur كسبي *Kísbi*, & *damnosus* خسري *Chúsri*.

Alius ludendi modus Constantinopoli usitatus, dicitur طبانچه اویني *Tabântcha ojúni*, qui fit ducto humi Circello, cujus Diameter est unius Pedis: in hoc coacervantur aliquammulti parvi Tali quos Collusores inter se contribuerant. Deinde circumducitur magnus quidem Circulus, cujus Diameter est 10 pedum, ad cujus Limbum quâvis ex parte stare debent Lusores. Tunc ille cujus est incipere, ad Limbum seu Marginem stans, torquendo emittit lævigatum Talum Bovinum, fortè opplumbatum, (dictum طبانچه *Tabântcha*, unde hic Lusus denominatus est,) cujus gibbosæ partes abraduntur ut meliùs manibus teneri & torqueri possit. Huncque emittunt evibrántque tantâ vi, ut totum ferè Acervum dissipet. Hoc facto, sibi lucratur quotquot extra majorem Circulum evolant: si autem evibratus Talus aliquos alios Talos è locis suis tantùm movet leviter tangendo eos ita ut extra majorem Circulum non exiliant, ille Jactus irritus est: & Talis in Circellum repositis, vices jaciendi ad proximum Collusorem deveniunt. Si unum aliquem Talorum extra majorem Circulum excusserit, aliósque tantùm tetigerit & leviter moverit; tum unicum illum Talum ipso facto lucratur, & insuper continuatum habet jaciendi jus, donec

reliquos antea loco motos iteratis ictibus extra dictum Circulum exagat.

Et hoc faciendo ad quamvis exterioris Limbi partem (ubi commodiſſimum videtur) Stationem ſibi eligere queat Luſor. Si autem bis eundem Talum ferit, hoc eo ritu fit, ut jacturus teneatur ſtare extra Limbum eo in loco ubi ipſius Talus jaculatorius quieverat ſeu poſt jactum ſubſtiterat: & licitum eſt inde vel recta jacere; vel, ſi opus eſt, diductis cruribus corpus inclinare, ut eo propiùs atque commodiùs accedat ad jaciendum feriendúmque. Si autem feriendus Talus ſit propè Limbum ſeu Latus ubi ſtat, circumductâ manu Talum ſuum jaculatorium emittit: ſi longiùs à Statione diſtat, priùs leviter jacit, ut hoc modo propiorem Stationem nanciſcatur; (hoc enim licitum eſt, modò ſemper tangat feriendo:) & deinde ſecundâ vice optatum ictum infligit, & Talum in quem collimaverat ad expetitam diſtantiam protrudit. Et quoties hoc ritè præſtat, toties ſine interpellatione ludere pergit.

In hoc Luſu, Talus jaculatorius digitis teneri ſolet eâ extremitate quæ prominentioribus Apicibus oppoſita eſt, quæ nempe eſt inferior ejus pars, dum in animalis Suffragine erectus conſiſtit. Qui autem eum ſic tenet, pollice premit angulum *Chium*, & Indice digito angulum *Cium*; & deinde manu prope humum adductâ, tranſverſâ motione dictum Talum fortiter torquendo evibrat. Et niſi quis propriis oculis hoc factum viderit, vix poterit credere quantâ

vi hujus Artis gnari Talos emittere possunt; vidi enim Talos tam fortiter evibratos, ut si alicui pectus feriissent, hominem ferè exanimatum reliquissent.

Alius Lusus dicitur سلطان ايوني *Sultân ojúni*, i. e. *Regius Lusus*, qui fit, ut inter aliquos minores Talos ovinos aut cervinos in Circulo positos, unus major Talus Bovinus erectus sistatur, qui nominatur *Sultân* seu *Rex*; quem si quis jaciendo ferit ita ut eum è Circulo excutiat, tum lucratur omnes: sed si quosvis alios Talos excutit, lucratur tantùm eos quos excusserit. Si verò nullos è Circulo excusserit, sed tantùm aliquos tangit ita ut eos è loco moveat, tum tenetur dare tot quot tetigerit & è loco moverit.

Alius apud Constantinopolim Lusus, est آللى دكلي ايوني *âl-li dik-li ojúni*, i. e. *Ablativus & redditivus Lusus*, (taking and stalking,) ab آلمق *âlmak*, i. e. *capere*, *auferre*; & دكمك *Dik-mek*, i. e. *defigere*, *depangere*, *deponere*, & *pangendo plantare*. Lusus autem sic se habet: aliquot Talis ordine & serie collocatis in *Chiis* aut *Cois* Lateribus, quisque Collusorum priùs quàm jaciat, nominatim eligit sibi aliquod Tali Latus quod casurum sperat. Tum ad certam distantiam stando, evibrato è manu Talo, aliquos ex eis qui seriatim collocantur, ferire conatur: quod, si fecerit, & id

quod

quod præelegerat ac nominaverat, in movendo Talo Latus ſurgit, tum unum lucratur ; ſi non, tum unum perdit. Et ſic deinceps, ſi plures movet: & reliqui Colluſores tenentur ſupplere ablatorum numerum, ſcil. quotquot eo modo lucrando ablata ſunt.

Alius eſt بشتك اويوني *Biſtik ojùni*, qui fit, poſitis aliquot Talis quos jaciendo ferire conatur Luſor: quod, ſi fecerit, tum loco motus Talus in dorſo manûs collocatur, unde Talitro dejicitur & deturbatur ; & poſtea, ſi nominatum quod ſibi elegerat Latus ſurgit, tum lucratur ; aliàs perdit, ut ſuprà in *Ablat. & redd. Luſu.*

Cum Luſu penultimo ferè idem eſt آشق اويوني *âſhìk ojúni*, qui fit paucis aliquot Talis ſibi invicem ferè contiguis, ſingulorum Chio latere humi applicato. Hoc facto, Luſores ad 8 aut 10 pedum diſtantiam ſtantes, alternatim jaciendo parvo Talo opplumbato reliquos ordine poſitos ferire conantur, ut in ſuperiore Luſu. Talum verò jaculatorium evibrant manu prope humum ductâ, torto Indice & Pollice, ut ſuprá.

Alius Luſus eſt توره اويوني *Tûra ojùni*, qui fit jacto in menſâ Talo, & rogato, Habeſne *Lenk* aut *Aultch*? Si accidit ſecus quàm dixerat, porrigit manum quæ torto Sudario aut Mantili verberatur cæditúrque.

Veteres Græci Talis pariter ac Glandibus quernis & Juglandibus ludebant. Sic apud Pollucem ὤμιλλα seu εἰς Ἄμιλλαν, ubi Talum intra alicujus Circuli ſpatium mittere contendebant: οἱ μὲν ἐν κύκλου περιγραφέντος, ἀφιέντες ἀστράγαλον ἐστοχάζοντο τοῦ μεῖναι τὸν βληθέντα ἐν τῷ κύκλῳ. Alia ſpecies quæ Aſtragalis plerumque exercebatur, dicta eſt τρόπα, cujus meminit Pollux eodem loco: Ἡ δὲ τρόπα καλουμένη παιδιὰ, γίγνεται μὲν ὡς τοπολὺ δι' Ἀστραγάλων, οὓς ἀφιέντες στοχάζονται βόθρου τινὸς εἰς ὑποδοχὴν τῆς τοιαύτης ῥίψεως ἐξεπίτηδες πεποιημένου. Πολλάκις δὲ καὶ κυάμοις καὶ βαλάνοις ἀντὶ τῶν ἀστραγάλων οἱ ῥίπτοντες ἐχρῶντο.

§. *De Ludi Talorum Antiquitate.*

Hicce Ludus à ſummâ & remotiſſimâ Antiquitate arceſſitur. Hujus enim meminit Homerus Iliad. Ψ', 88, Ἀμφ' Ἀστραγάλοισι χολωθεὶς, *circa Aſtragalos iratus*, nempe Aſtragalorum Ludo percitus irâ. In tantâ antiquitate nullum hujus Ludi Autorem quærimus nec reperire ſperamus: nam poteſt eſſe ut longè ante Homeri tempora extiterit. Cùm enim ludatur oſſiculis quæ naturalia ſunt, non erat opus Arte quæ ea excogitaret: & cùm natura ipſa hujuſmodi oſſicula hominum oculis ſponte objecerit, non eſt impoſſibile quin ab ipſo Diluvio, imò & à rebus primò conditis arceſſendus ſit. Nam nihil obſtat quin Adamo & univerſo Mundo coævus ſit.

Et

Et quamvis hic Ludus ſit Aleæ ſpecies à ſorte ac fortunâ prorſus pendens, videtur tamen reliquis Aleæ Luſibus innocentior, cùm nullibi legerim eum ullâ Lege prohibitum nec illicitum pronuntiatum: ſed è contra, ſemper fuit Magnatum exercitium, & honeſtus habitus, quamvis Cicero ſemel eum vituperaverit, non tam ob naturam rei, quàm ut Rhetoricum colorem inducere poſſet.

HISTORIA DAMILUDII SEU LATRUNCULORUM.

§. I. *De hujus Ludi Nominibus.*

AN Ludus Dam ſit idem cum Ludo *Latrunculorum*, à quibuſdam dubitatur, fortè quia modus ludendi non eſt prorſus idem; cùm in Dam (prout apud Germanos exercetur) unus capiat alterum, ſed in *Latrunculis* (ut videtur) duo includant capiántque unum. Sed hæc differentia non eſt tam magna, quin ut à diverſis Gentibus diverſimodè exerceatur. D. Saraçin ingenioſus Scriptor, judicat Ludum Dam Romanis notum fuiſſe ſub nomine *Latrunculorum*, de quibus mox agendum.

Hic Ludus Anglicè dicitur Draughts, à *trahendo* Calculos: Belgis Schuyv, (q. d. Anglicè Shove,) à *trudendo* eosdem, quasi dicatur *Ludus trusorius*; quod cum Gallorum *Pousses* apprimè convenit. Hic Ludus ab hujus & præcedentis seculi Autoribus sæpè vocatur *Calculorum Ludus*; quæ quidem appellatio nimis generalis est, cùm fermè omnes Ludi olim *Calculis*, i. e. Lapillis exercerentur. Nec sanè comperi Romanos eâ Appellatione usos fuisse. Nam quamvis apud Classicos Scriptores frequens fit mentio *Calculorum*, qui proculdubiò ad hunc Ludum spectabant; ipsum tamen Ludum denotare volentes Romani, dicebant *Latronum* seu *Latrunculorum Ludus*: de cujus Nominis ratione infrà dicetur.

Hicce Ludus veteribus Germanis, ut & hodiernis, dictus est Dam, & eundem exercere est Damen, i. e. *Ludere Dam*. Hoc Nomen aliæ Gentes arripuerunt & mutuârunt: Hispanis enim dicitur *Juego das Damas*, Italis *Giuoco de Damas*, Gallis *le Jeu des Dames* seu *Dames pousses*, q. d. *Dominæ trusæ* seu *trusoriæ*, quia trudendo moventur. Hæc autem adduntur Epitheta, ut distinguatur hic Ludus à quodam Tabularum Lusu qui vocatur *Dames rabbatuës* & *Dames avallées*, i. e. *Dominæ depulsæ* seu *subductæ* & *submotæ*.

Ab Italis hoc Nomen transiit ad Turcas, qui dicunt دمه اوﻳﻮﻧﻰ *Dama ojúni*, i. e. *Ludus Damæ*. Cúmque Nomen *Dames* in Linguis Europæis

opæis denotet *Dominas*, ſunt qui non dubi-
tarunt hunc Ludum Latinè appellare *Domina-
rum Jocum*; quod profectò eſt Jocus omninò ri-
dendus, dum illi Critici nolunt extra ſuarum
linguarum pomœria quærere. Hic enim eſt vel
Teutonum vel Romanorum Ludus planè Milita-
ris, quo ſemper deſignata eſt Forma Belli: un-
de à Romanis ſubinde dictus eſt *Bellum Latro-
num*. Iſti autem Latrones non erant Fœmi-
næ: vel ſi fuiſſent, quid quæſo fœminis cum
Bello? Vel an Teutones & Romani fuerint ita
effœminati, ut excogitârint quem eorum mili-
tes & magnates exercerent Luſum quendam
Fœminarum potiùs quàm Virorum? An Mecœ-
nas & Galba (quos aliquis meminit eſſe La-
trunculis Luſores) Luſum fœmininum exercu-
erunt? Abſit! Dictis itaque Criticis hujus Lu-
di Scopus haud ſatis perſpectus eſt. Hoc enim
non eſt rationi conſentaneum, ut Ludus cui Vi-
ri intereſſe ſupponuntur, ſub perſonis Fœmi-
narum repræſentetur. Videmus autem pleroſ-
que homines incuriâ ductos peregrinum & ex-
oticum hoc à Teutonis acceptum Nomen, ver-
naculis ſuis Linguis interpretantes; quaſi om-
nium quibus ipſi utuntur Nominum Origines,
intra ſuæ Linguæ limites quærendæ eſſent.
Hujuſmodi ſocordia magnis aliquando erroribus
anſam dedit, inter quos & hic eſt: cui tamen
cùm jam ubique ſit receptiſſimus, & quaſi ur-
be donatus, eò faciliùs à nobis condonabitur.

Hoc autem magis accuratè perpendentes, fa-
cilè perſpicient tam Teutonum quàm Romano-
rum

rum Nomen eò spectare, ut utrumque b Ludo Militari optimè conveniat & Bell indigitet. Ut itaque hujus Ludi primor seu origines tam ex suoipsius ingenio scopóq quàm ex verâ Nominum Originatione elicia Teutonum Dam, (quod quidem vocabulum nos Anglos usque etiam propagatum est,) p priè est *Agger* seu *Vallum*, quod tempore B contra Hostes aggeritur, & Damen est contra hostium incursiones aggestâ terrâ t quam muris obstruere. Pro ejusmodi *Vallis* *Aggeribus* habendæ sunt Lineæ seu Striæ Duct que tam recti quàm transversi qui sing Mandras & Stationes quibus continentur M lites circumscribunt muniuntque. Adeò ut N men Dam *Munimentum* & *Præsidium bellicum* b modo notans, Ludo etiam Bellico haud m quadrare censeatur.

Quoad veteres Romanos, *Militum* Nomen hujus Ludi mentione toties repetitum, s monet, eos hunc pro Ludo Militari habuis Sed præsertim, cùm *Latrones* & *Latrunculi* s *Milites*, adeò ut *Latronum Ludus* significet M *litum Ludum*, hoc quidem omnem de hac controversiam planè tollit.

Cúmque *Shahiludium* sit quoque Ludus M litaris, plurimi perperàm existimârunt illud se *Latrunculorum Ludum*: quâ in re omni falsi sunt. Adeò ut mirum sit dictu, quant bonæ Latinitatis hoc & superiore seculo m lè collocatum fuerit in applicando *Latron* & *Latrunculorum* vocabula *Scachorum Ludo*. Pl

riq

ne enim moderni Scriptores *Ludi Latruncu-lorum* mentionem facientes, isto Nomine no-sum *Shabiludium* intelligunt. Quàm autem malè torta sunt Autorum Romanorum loca, ... ad *Shabiludium* (cui minimè quadrant,) in-... trahuntur, cuivis æquo hujus rei judici fa-... ut spero liquebit; cùm quid reverà Vete-... hisce Nominibus intellexerint, in sequen-...us monstravero.

...ac. Micyllus in Notis ad Ovid. Trist. lib. 2, ...eriori seculo scriptis, strenuè & quidem rectè ...at Versus quos exponit Ovidianos referri ...e ad Scachiæ Ludum, utpote cujus mentio ...ente quoque Merulâ) apud veteres nullibi ...at. Dictus autem Micyllus pessimè errat re-...ndo eadem loca Ovidiana ad Παιγνίον, de ... posteà.

Inter illos qui dictis Nominibus *Shabiludi-*... intelligunt, sunt qui putant *Latrunculorum* ...dum primò inventum & usurpatum fuisse in ...cere, propterea quòd *Latrones* & *Latrunculi* ... *Fures* ac *Prædones*. Et huc quoque perti-...re existimant Germanicum Schach, i.e. *Præ-*... Istis autem hominibus non innotuit utri-...que Ludi Antiquitas, nec fuit satis perspectum, ...òd *Latrocinii* ad *Furtum* applicatio, moder-...r fuerit, nec Ludi hujus origini coæva. Tem-...re enim Ennii & Plauti, *Latrones* semper e-...nt *Milites*, formâ Diminutivâ dicti *Latrun-*...: & *Latrocinari* erat *Militare*. Ennius An-...li primo,

Hæc effatus, ubi Latrones dicta facessunt.

Idem alibi,

——— Fortunas ecquas cepêre Latrones,
Inter se memorant.

Plautus in Milite glorioso, Act. 1, Scen. 1,

Videtur tempus esse ut eamus ad forum,
Ut in tabellis quos consignavi hic heri
Latrones, ibus dinumerem stipendium.
Nam Rex Seleucus me opere oravit maxumo,
Ut sibi Latrones cogerem & conscriberem.

Idem eâdem Fab. Act. 2, Scen. 6,

An quia L trocinamini, arbitramini
Quidvis licere facere vobis?

Idem Act. 4, Scen. 1,

Nam hodiè ad Seleucum Regem misi Parasitum (meum,
Ut Latrones quos conduxi, hinc ad Seleucū duceret,
Qui ejus Regiam tutarentur.

Varro Lib. 6. de Ling. Lat. & Nonius, citant Fragmentum cujusdam Poëtæ ex deperditâ Fabulâ *Corniculariâ*,

Qui Regi Latrocinatus decem annos Demetrio.

Et alibi,

Nam & hic Latro in Spartâ fuit.

Apud dictos Authores quales primò erant *Latrones*, satis constat: Isti autem posteà ab originali suo Instituto desciventes, eodem Nomine quo primitùs Stipendium, posteà Suspendium meruerunt. Tempore enim Ciceronis, *Latronum* & *Latrunculorum* vocabulis, non ut anteà *Milites*, sed *Prædones* notabantur. Et tempore Horatii iidem, quasi adhuc magis degeneres, habebantur *Fures* iique nocturni.

Rursus vero de hisce Nominibus aliud est dissidium: qui enim Milites iis designari fatentur, putant quòd *Latro* sit q. d. *Latero*, & *Latrunculus* q. d. *Laterunculus*, quia Regis aut Principis Lateri tanquam Satellites astabant. Minimè autem probanda est hæc Originatio, quamvis Varronem habeat Authorem: cùm enim maxima pars Linguæ Romanæ deducta sit ex Græcâ, sic & nostrum *Latro*: quod itaque est i. q. λάτρις, ιος, *Servus, famulus*: vel i. q. Participium λατρεύων, unde est *Latronis* Nomen, ἀπὸ τοῦ λατρεύειν, quia Principi suo in Bello *serviebant*, & hoc modo merebantur *Stipendium* dictum λάτρον, quod Hesychius exponit μίσθιον. Huc facit locus Plauti in Curc.

Latrocinatus annos decem mercedem accipio.

Et Gracchus apud Nonium Marcellum,

Qui apud Regem in Latrocinio fuisti, stipendium Acceptitâsti.

Hæcque Vocabula verè Militaria, à veteribus optimâ Analogiâ huic Ludo Militari applicata sunt. Adeo ut *Calculi*, etiam (qui vel erant Lapilli naturales vel ex Vitro fiebant,) dicerentur *Latrones*, qui lusile prælium committerent: sic Ovid. Artis amandi lib. 3,

Cautaque non stultè Latronum prælia ludat.

Idem in Artis amandi lib. 2,

Sive Latrocinii sub imagine Calculus ibit,
Fac pereat vitreo Miles ab Hoste tuus.

Et Martial. lib. 7, Epigr. 72,

Sic vincas Noviumque Publiumque,
Mandris & vitreo Latrone clusos.

Hic Ludus apud Turcas aliquando appellatur آلنباج *Atlanbâgj*, nunc Europæorum modo داما *Dâma*, quorum illud (si rectè distinxit narrator,) طوغري *Dogri*, i. e. *rectà*, hoc verò ترس *Ters* i. e. *obliquè* movetur. Sed fortè voluit doce-

docere, motionem progressionis esse directam; & motionem capiendi aut interficiendi aliquem, esse obliquam.

Hispani quatuor hujus Ludi Nomina habent: quorum unum est *las Damas*, superius dictum. Alterum est *Alquerque*. Tertium est *Castro*: quartum *Real*. De his Covarruvias, *El padre Guadix dize, que el Nombre Alquerque, es Arabigo, y lo mesmo que in Castellano llamamos Castro, porque tiene semejança el Tablero rayado donde se juega à Castrametation lineada en planta.* Deinde sub nomine *Castro*, idem Covarruvias dicit, *Castro, lo que por otra nombre llamamos Real, &c. porque la planta suya està lineada, y se parece a las rayas del Tablero, en que los muchachos juegan con unas pedreçuelas. Llamaron este juego el Castro.* Pedro de Alcala in voce *Alquerque*, hoc suo modo literis Hispanicis exprimit Arabicè *Querque*. Diego de Urrea apud Covarruviam citatus, deducit *Alquerque* ab Arabico حركة *Herequet*, i. e. *motio*. Iste autem pessimè fallitur; cùm ex Camusi Autoritate planè scribendum sit القرق *Alkirk* per Kesram, quod à quibusdam sonatur *Alkirk*.

Sed benè notandum est quod Hispani (sec. Covarruviam) perperam huic Ludo tribuerunt hoc Nomen Arabicum ab Arabibus Mauris acceptum, quod reverà planè pertinet ad alium Ludum qui in hoc libello occurrit sub nomine *Triodion*; ubi de hac re fusiùs dicetur. Arabes autem nec Africani nec Asiatici (quatenùs comperi)

 peri)

periculum huic Latrunculorum Ludo nomen apparuit : ideóque nec illis olim notum fuisse credamus.

§. II. *De Tabellâ lusoriâ & Calculis, & de ratione ludendi.*

ISte Ludus exerceri solebat in *Tabellâ*, quæ apud Senecam vocatur *Tabula Latrunculria*, Macrobio autem dicitur *Abacus*, Saturnalium lib. 1, cap. 5, *Sed vultísne diem sequentem, quem plerique omnes Abaco & Latrunculis conterunt, nos istis sobriis fabulis, mutuis ex lecto relationibus exigamus?* Germanis dicitur Dambrett seu Dambert sive ambret : Gallis *Damier* : Turcis دامه تخته سي *Dáma táctasi, Dama Tabella.*

Orbiculi quibus luditur, qui Ovidio formâ diminutivâ dicti sunt *Calculi*, olim formâ absolutâ dicebantur *Calces* : sic Plautus in Pœnulo,

Profectò ad incitas Lenonem rediget, si eas abduxerit,
Quin prius disperibit saxo, quàm unum Calcem
(*cierit.*

Romani olim vocârunt *Calculos*, quia primò apud vulgus *Lapilli* erânt naturales. Unde etiam Hispanis vocantur *Piedreçillas* seu *Pedreçuelas*. Postea autem Magnates eos ex Gemmis vel Vitro arte factos habuerunt : de quibus Covarruvias

rio, *Estas Pedreçuelas en los Tableros de los ricos sean hechas con arte o de Cristal o de Vidrio.* Cúmque hic Ludus Belli speciem referret, isti *Calculi* aliis nominibus appellati sunt *Latrones* seu *Latrunculi*, & *Milites*, qui nunc pro te pugnantes, nunc *Hostes* esse possunt. Sic Martialis lib. 14. Epigr. 20,

Insidiosorum si ludis Bella Latronum,
Gemmeus iste tibi Miles & Hostis erit.

Et Ovid. lib. 2. de Arte amandi, ut suprà allegatum,

Fac pereat vitreo Miles ab Hoste tuus.

Hujus Ludi *Calculi* seu *Orbiculi* Turcis hodiè vocantur پولر *Pûller*, pluraliter; vel in singulari دامه پولی *Dâmapûli*. Est autem *Pûl* Nummulus, præsertim æneus quem Farthing vocamus: nam vel Nummulis vel Orbiculis planis ex ligno aut quâvis aliâ materiâ factis ludere solent.

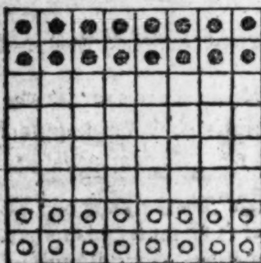
Calculus simplex Germanis dicitur Stein, Gallis *Pion*, Italis *Pedino*: Calculus verò duplicatus his tribus Gentibus dicitur Dam, *Damée*, *Daváte*.

Tabella in quâ hoc Ludus exerceri solebat, ex unâ parte *Tesseris*, ex alterâ verò *Calculis* aptata erat: eodem modo quo fit ab hodiernis, qui in Alveoli seu Tabulæ adversâ parte Tesseris,

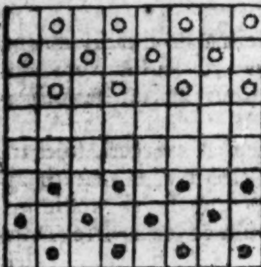
ris, in aversâ parte tam Scachis quàm Cal-
ludunt. Hoc vult Martialis,

Hîc tibi bis seno numeratur Tessera puncto:
Calculus hîc gemino discolor Hoste perit.

In lusoriâ Tabellâ *Areolæ* vocantur *Man-*
Septa, Valla, &c. Quot autem *Areolas* dicta T-
bella contineret, uti etiam quot essent *Calc-*
apud veteres siletur. Souterius p. 60, di-
hunc Ludum 30 Calculis, sc. 15 albis & totid-
nigris exercendum: Sed fortè meliùs dixisset 3
cùm propter duplicatam utrinque seriem, n-
merus par esse debeat. Sunt ex Germanis, ut

quoque Turcæ, q- 12 aut 16 Calculis - utrâque parte utun- Eorúmque Tabella h- formâ construitur, Calculi semper obliq- moventur, tanquam - insidiis hostes adori- tes, ideóque *Insi-* *Milites* vocantur.

Galli & Angli hu- Ludum exercent - ordinario Scaccari- in quo tamen non - pus est ut Areola- nigras & albas disti- guantur, sed omn- sint ejusdem colo- Et 12 ex utrâque p-

Calculos ad hunc modum collocatos ha-
rit.
d non videtur necesse ut Tabula ad certam
am magnitudinem, nec Calculi ad certum
erum restringantur; cùm in ipso Ludo nul-
lâ ratione mutatio aut diversitas evenire
erit, modò utraque ludentium pars sit æ-
lis. Nam cùm sit imitatio Belli & duorum
rcituum inter se invicem belligerantium,
Exercitus quàm ejusdem Campus militaris
est esse vel major vel minor, prout ludenti-
fingere & formare placet. Unde fit ut apud
res nulla sit in hac parte determinatio, qua-
comperiri potuit.
Restat verò ut de ratione ludendi dicamus:
hac re Covarruvias, *Alquerque es un juego
Piedreçillas sobre un Tablero rayado que haze di-
s Quadros, y por las Rayas vam moviendo se, y
ndo hallan tercera Casa vacia del contrario,
n a ella; ganandole la Piedra que estava en me-
que alcunas vezes acaece ser dos y tres, y si pu-
o tomar, no lo haze, pierde la suya, y por termino
rio Selasóplan,* i. e. Proflant. Sic & Angli di-
us Puff it seu Blow it; quando nempe Ore
ndo, auferimus Collusoris Calculum quo
si satis intentè animadvertisset, nostrum
re potuisset: ipso enim negligente nostrum,
ipsius Calculum nudâ manu tollimus: idque
ante vel post Coronationem. Gallicè vocatur
at, quando aliquis cogitur capere Adver-
m, aliàs ipse capitur.
Communi autem ludendi ritu, ex veterum

 sen-

tentiâ constat lusum fuisse Discoloribus Calculis, adeò ut duo Concolores unum Discolorem circumventum tollerent. Ad hoc verò evitandum, oportebat habere comitem à tergo sequentem, qui posset stipare & munire eum qui se periculo exponebat. Hoc vult Ovidius Tristium lib. 2,

Discolor ut recto grassetur limite Miles,
Cùm medius gemino Calculus Hoste perit.
Ut mage velle sequi sciat, & revocare priorem:
Nec tutò fugiens incomitatus eat.

Idem in Artis amandi lib. 3, ubi Puellas quid ex earum parte agendum sit, docet,

Cautaque non stultè Latronum prælia ludat,
Unus cùm gemino Discolor Hoste perit.
Bellator suo prensus sine compare bellat
Æmulus, inceptum sæpè recurrat opus.

Aliàs legitur, *& cæptum sæpe recurrat iter.*

Ex his colligimus Romanorum Ludum, ut scil. unus Discolor à duobus Concoloribus capiatur: deinde, quòd recto limite, i. e. rectà eundo progrediantur Calculi; oblique enim quasi ex insidiis cædunt feriuntque, uti Pedites in Shahiludio faciunt. Illud Turcis دوغری *Dogri*, i. *recta*: hoc verò ترس *Ters*, i. *obliquè*. Porrò, si volumus revocare Calculum, (quod solis Coronatis

tatis fit, ut Officiarii privilegium in Scachis;) ut anteà progrediens, ita nunc nec recedens seu fugiens, sine comite tutò ire potest. Nam semper molestum opus iterque zeloso Bellatori sive Lusori recurret, si deprehensus sit ut sine compare bellet.

Videtur hic Ludus institutus ad imitationem Belli Equestris, ut scil. Milites fuerint Equites, quia alii alios capiunt feriuntque saltando: si enim tertia Areola, ea nempe quæ ultra Hostem est, vacare deprehendatur, meus Miles per caput Hostis saliendo eum capit. Hoc autem faciendum est quando habemus in promptu alium ex nostris qui nos muniat, ut rursus mox non capiamur: aliàs enim lentiori gradu in proximam tantùm areolam eundum est, & à cædendo abstinendum. Isidorus Originum lib. 18, cap. 67, de Calculorum motu sic agit, *Calculi partim ordine moventur, partim vagè. Ideò alios Ordinarios, alios Vagos appellant. At verò qui omninò moveri non possunt, Incitos dicunt. Unde & egentes homines Inciti vocantur, quibus spes ultrà procedendi nulla restat.* Hinc phrasis, *Ad incitas redactus* seu *reductus*; &c, *Res ad incitas rediit*, i. e. ad malum statum: hoc inquit Budæus, est Proverbium desumptum à Calculis lusoriis qui loco cieri seu moveri nequeunt: quasi ab *in* privativo, & *cieo*, id est, *moveo*. Aliter autem apud Ciceronem, *Incitus* est valdè citatus & agilis: tum *in* subinde est tam intensivum quàm privativum.

Plerumque autem, quando aliquis Militum

ita undequaque includebatur ut progredi & regredi nequiret, dicebatur *alligari*, & talis Calculus erat *alligatus*: & quando viam evadendi sibi prospexisset, dicebatur *exire*. Sic Seneca Epist. 117, *Nemo qui ad incendium domus suæ currit, Tabulam Latruncularia m perspicit, quomodo alligatus exeat Calculus.* De hoc Autor Panegyrici ad Pisonem,

Ut niveus nigros, ut niger alliget allos.

Calculi itaque aut ligabantur ut non possent exire nec moveri, aut capiebantur: & unus commodè collocatus poterat duos adversæ partis ligare; sed unus discolor capi non poterat, nisi à duobus contrariis inclusus & circumventus.

Porrò observandum est, quòd qui in lusu plures sibi reservabat Calculos, majorem vincendi spem habebat: qui verò pauciores, propior erat ut perderet. Ideóque Seneca de Tranquillitate animi lib. 14, de summâ Julii Cani jamjam morituri securitate agens, hæc habet; *Verisimile non est quæ vir ille dixerit, quæ fecerit, quàm in tranquillo fuerit. Ludebat Latrunculis cùm Centurio agmen periturorum trahens, & illum quoque citari jubet. Vocatus, numeravit Calculos; & sodali suo, Vide inquit, ne post mortem meam mentiaris te vicisse. Tum annuens Centurioni, Testis inquit, eris me uno antecedere. Lusisse tu Canum illâ Tabulâ putas? Illusit.*

Si aliquis ex Militibus per hostiles copias per-

perrumpens, ad extremam lineam pervenerit, Majore reliquis autoritate pollens, evadit *Imperator* serto coronandus, Turcis in hôc Ludo dictus پادشاه *Pâdishâh*, qui totius Exercitûs Dux generalis habetur. Si plures ejusmodi succedunt, priore adhuc in vivis manente, (ut in *Shahiludio*,) reservandi sunt donec *Imperator* vel defunctus vel captus fuerit: nam plures *Imperatores* seu Generalissimi simul esse non possunt. Ideóque in Europæorum Lusu ineptum videtur plures eodem tempore *Coronatos* habere, quos vocant *Officiarios*: sed in Romanorum Lusu nulla *Officiariorum* mentio, nec quales aut quinam sint Officiarii dici potest ab ullo mortalium. Quicunque autem evaserit *Imperator*, aliò ejusdem speciei quasi Serto coronatur & duplicatur. Et, cùm reliqui simplices possint tantùm (ut milites gregarii) rectâ & progressivâ motione uti, dictus *Imperator* donatur libertate pro libitu quaquaversus progrediendi & regrediendi, ut pro re natâ Militibus mandata impertire possit. Ideóque ubi plures eodem tempore tales sunt, maximum Lusori commodum afferre possunt, si modò legitimum sit plures eodem tempore *Imperatores* habere.

Sed ut explicatiùs dicam, nobis hodiè is dicitur *Imperator*, qui plures Reges aut Liberos Principes sub se habet. Longè aliter verò apud Romanos, *Imperator* erat exercitûs Dux Generalis qui devicerat hostium exercitum 10000 hominibus constantem. Et hoc planè huic Ludo

Militari quadrat, ut qui in eo *Imperator* est, Exercitûs Dux Generalissimus, eodem modo apud Romanos mos erat; ut quoties aliquis Exercitûs Dux Generalis (ut supra dictum) insignem Victoriam reportâsset, toties eum *Imperatorem* nuncupare: quod etiam in eorum Numis memorialibus notatum, ut *i. Shya Imperator* XVI, id est, decimosextò. De hoc consulatur Camdeni Britannia in initio, ubi de Numis agit. Sic in hoc Ludo *Victor*, suâ vice fit *Imperator*. Et hoc apud veteres erat *Imperatorem exire*. Sic Flavius Vopiscus in Proculo, *Nam cùm in quodam Convivio ad Latrunculos luderetur, atque ipse decies Imperator exîsset, quidam non ignobilis Scurra, AVE inquit AUGUSTE; allatâque lanâ purpureâ, humeris ejus junxit*, seu ut alii legitur, *humeros ejus vinxit*.

Ad hunc locum Dempsterus in Paralipomenis ad Joh. Rosini Antiq. Roman. lib. 5, cap. 1, *Videtur exprimere formulam creandi Imperatoris Byzantini observatam. Nam inter alia Principalia Ornamenta & Inaugurationis Symbola, purpureâ Chlamyde humeros vestiebant.* Corippus de Laudibus Justini Imp. lib. 11, num. 4,

Cæsareos humeros ardenti murice texit
Circumfusa Chlamys, &c.

Omnium autem amplissimam hujus Ludi descriptionem habemus ex Ecloga ad Calpurnium Pisonem in Catalectis veterum Poëtarum & alibi: cujus Poëmatii quidam Ovidium

lii (ut Hadr. Junius & Jos. Scaliger): Lucanum
torem statuunt:

Te si fortè juvat studiorum pondere feßum,
Non languere tamen, Lusúsque movere per artem:
Callidiore modo Tabulâ variatur apertâ
Calculus, & vitreo peraguntur Milite Bella;
Ut niveus nigros, nunc ut niger alliget albos.
Sed tibi quis non terga dedit? quis te Duce ceßit
Calculus? aut quis non periturus perdidit hostem?
Dum fugit, ipse rapit; longo venit ille receßu,
Qui stetit in Speculis; hic se committere rixæ
Audet, & in prædam venientem decipit hostem.
Ancipites subit ille moras, similisque ligato,
Obligat ipse duos: hic ad majora movetur,
Ut citus, & fractâ perrumpat in agmina Mandrâ,
Clausaque dejecto populetur mœnia Vallo.
Interea sectis quamvis acerrima surgant
Prælia Militibus, plenâ tamen ipse phalange,
Aut etiam pauco spoliatâ milite vincis,
Et tibi captivâ resonat manus utraque turbâ.

lculorum in hoc Ludo numerum (ut suprà)
llibi invenio determinatum: at cùm Lusus
formâ duorum exercituum, & cùm exercitus
llus sit determinatus numerus, ideóque nec
hoc Ludo certus Calculorum numerus est ne-
rius, modò ambo exercitus sint numero pares.
ut in Latrunculis, unum discolorem duo con-
lores circumventum capiunt, sic & in eo qui a-
d Græcos olim erat 60. Calculorum Lusus huic
ldè similis, si non idem; ἡ δὲ διὰ πολλῶν ψήφων παι-
διά,

διὰ, Πλινθίον ἐστὶ χώρας ἐν γραμμαῖς ἔχον διακειμένας, μὲν Πλινθίον καλεῖται Πόλις, τὰς δὲ ψήφους κύνας. Κατὰ μέσον δὲ ψήφων κατὰ χρόας, ἡ τέχνη τῆς παιδιᾶς ἐστι, περιλήψει τὰς δύο ψήφους ὁμοχρόους τὴν ἑτερόχρουν ἀναιρεῖν. Οἷον Κρατῖνος τῇ παιδιᾷ,

Πανδιονίδα πόλιν βασιλεῦ, τῆς ἐριβώλακος,
Οἶσθ' ἣν λέγομεν, καὶ Κύνα καὶ Πόλιν ἣν παίζουσιν.

Hinc dicitur Πόλιν παίζειν. Et apud Zenobium Cent. 5, Prov. 67, legitur, Ἡ δὲ Πόλις, εἶδος ἐστι παιδιᾶς πεττευτικῆς. Non autem hinc colligendum (ut apud Meursium videtur,) quòd Πόλις sit revera Πεττεία; ut neque ex sequentibus potest colligi quòd Πόλις sit κυβεία strictè sumpta, scil. ex quibus Aleæ Ludus propriè intelligitur: Ὅτι δὲ ἔστι ἡ κυβείας καὶ Πόλις, ἐν ἧ αἱ ψῆφοι πολλαὶ ἐν διαγεγραμμέναις χώραις κείμεναι, ἐχρῆν ἀναιρεῖσθαι καὶ ἐκαλεῖτο ἡ γραμμαῖς χώραις, Πόλεις εἰκότερον· αἱ δὲ ἀντεπιβουλεύουσιν ἀλλήλοις ψῆφοι, Κύνες διὰ τὸ ἀναιδές.

Dictus Cratini locus in *Captivis*, subobscurus est, ubi fortè illudit Athenarum Urbi (emphaticè aliquando dictæ Πόλις, & à *Pandonio* ejusdem Rege *Πανδονίς*,) ad hanc per Urbem ludicram pulchrè alludendo, & ad Regis Adulatores, ubi sc. à *Cratino lusum seu jocatum est*, *Pandionidem Regis Urbem cujus de Adulatore quam dicamus, nôsti*; & *Canem*, & *Urbem quam ludunt*: ubi Adulatores Canibus comparantur, & pulchrè à Poetâ allusum est, ut præsentes tunc mores perstringerentur sub umbrâ hujus Ludi, qui, quia antea̧ctis seculis institutus fuerat, à nemine taxari potuit.

Hui-

Huic Ludo similis est alius dictus Γραμμισμός ; enim Pollux. Ἐγγὺς δὲ ἐστι ταύτῃ τῇ παιδιᾷ, καὶ ὁ γραμμισμὸς, καὶ τὸ Διαγραμμίζειν, ἥν τινα παιδιὰν καὶ Γραμμὰς ὠνόμαζον. Et Hesychius, Διαγραμμισμὸς παιδιὰ ψήφων ἑξήκοντα λευκῶν καὶ μελαινῶν ἐν χώραις ἑλκομένων. Hicce Ludus videretur *Nerdiludio* affinis, nisi quòd Calculorum numero sit dispar; quâ in re nullum scimus Ludum qui huic correspondeat.

---

§. III. *De Ludi Latrunculorum Antiquitate.*

INter Latinos qui hodiè extant, Seneca hujus Ludi mentionem frequentiùs injicit: & Plinius ex Mutiano meminit Simias Latrunculis lusisse. Sed proculdubiò ejus antiquitas longè ultra horum virorum tempora arcessenda est. Cùm enim in hoc Ludo *Latrunculorum* nomen (sec. ejusdem primitivum & primarium usum) nil nisi planè *Milites* significârit, ejúsque dictus usus posteà in desuetudinem abierit, statuendum est hunc Ludum inventum fuisse illis temporibus quibus primarius dicti nominis usus vulgò obtinebat, cùm hoc nomen tam appositè rei naturæ & scopo respondeat, ut suprà notatum est.

Ut itaque retrò eundo propiùs ad inventionis tempora accedamus, & hoc modo hujus Ludi Antiquitatem eliciamus, observandum est (ut suprà) quòd saltem tempore Ciceronis qui seculo

lo Christum præcedente floruit, primitivus *Latrunculorum* Vocabuli usus omninò exolevit: ideóque aliquot seculis ultra Ciceronem hujus Ludi Originem repetendam esse; sc. ab eis superioribus seculis quibus hujus Ludi Vocabulum usum suum primitivum obtineret, nempe ultra tempora Plauti, apud quem *Latronum* & *Latrunculorum* primaria significatio erat receptissima. Si hic Ludus sit Græcorum Πόλις (ut quidam volunt,) tum luce historicâ deducatur à temporibus ultra Cratinum, qui quinto ante Christum seculo floruit. Sed nolo rem tam incertam temerè determinare, cùm nullibi apud antiquos extet Πόλεως Schema unde instituatur utriusque Ludi vera & certa Collatio.

Quamvis itaque certum sit hunc Ludum fuisse valdè antiquum, quo tamen certo seculo inventus fuerit, aut quis primus excogitaverit, nullibi proditum. Et sanè vix credo eum fuisse Græcorum Inventum, cùm apud Græcos certum ejus Nomen non extet. Fuit itaque potiùs vel Romanorum vel Teutonum Inventum, in Occidente natum. Cúmque jam ex certissimis indiciis satis appareat hunc Ludum esse octingentis aut pluribus annis antiquiorem *Shahiludio*, (quod Orienti sua incunabula debet, & non nisi quingentis post Christum annis excogitatum est,) quàm malè hac in parte à Criticis hactenùs tractata fuerit Latinitas quæ apud Romanos Scriptores ad hunc Ludum spectat, aliis judicandum relinquo.

Post *Latrunculorum Ludum* (Angl. Draughts,) tanquam ei affinem exhibemus magnum Chinen-

nensium Ludum qui à Magistratu & Magnatibus exerceri solet: quem calluisse pro sat magno honore habetur, quamvis quis aliam dignitatem non habeat, nec aliam Artem calleat, ut notat Purchasius nostras: nam is est ex præcipuis Ludis quos Magnates & Viri Principes affectare solent, cùm Politicam Astutiam & circumveniendi Artes præ cæteris doceat. Et quidem hujus Ludi Prototypum ex Oriente delatum accepi ab Amplissimo Viro *D. Gifford* ad Indos Mercatore, qui ex Indiâ redux tum nuper fuerat Fortalitii nostri *St. Georgii* in *Madraspatnam* Gubernator dignissimus: cui pro tanto favore maximas Gratias refero.

De Circumveniendi Ludo Chinensium.

DE hoc Ludo primò audiemus Jesuitarum Descriptiones imperfectas & inter se discrepantes. Et posteà Chinensis mei Descriptio verior & perfectior afferetur.

De eo sic habet D. Semedo, *E ancora gravissima sorte di giuoco fra essi il sequente. In uno Scacchiere di trecento Case, giuocano con ducento pezzi, altri bianchi, altri neri. Con questi l'uno procura dimandar nel mezzo dello Scacchiere li pezzi dell' altro, acciò che possa signoreggiar nell'altre Case: in fine chi ha per se più Case occupate, vince il giuoco. In tal giuoco con gran gusto s'occupano gli Officiali, e spesso vi spendono buona parte del giorno; perche tra gente perita in un giuoco vi si consuma*

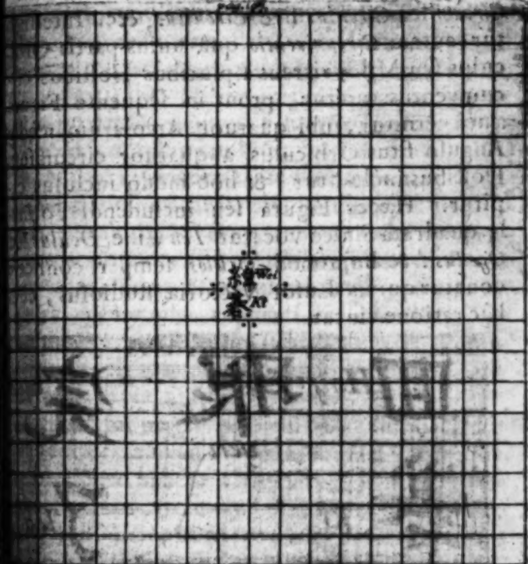
un' hora. Gli esperti dò questo giuoco sono stimati etiandio per questo solo titolo; e così sono spesso chiamati, e presi come Maestre d' esso con tutte se cerimonie.

Dominus Trigautius sequentem descriptionem (etiam imperfectam) in suo de Chinâ Libro habet: *Gravissimum inter eos Ludi genus est hujusmodi. In Alveo ducentarum Cellularum pluribus quàm ducentis Calculis colludunt, è quibus alii candidi sunt, alii atri. His Calculis alter alterius Calculos procurat in medium Alveum relegare, ut reliquis deinde Cellulis dominetur: ad extremum, qui plures in Alveo Cellulas sibi subjecit, Victor appellatur. Hunc Ludum avidissimè arripiunt Magistratus, & saepè maximam diei partem ludendo consumunt: nam inter ludendi peritos, horam integram unus Ludus tenet. Qui hujus Ludi peritus est, tametsi nullâ aliâ re insignis fuerit, ab omnibus colitur, & evocatur. Immo nonnulli etiam solitis sibi ritibus Magistros legunt, ut ab iis accuratè hujus Ludi rationem ediscant.*

In Legatione Batavicâ ad Sinas, legitur, *Magnatum Ludus est, quo Tabulam excavatam, cui trecenta Ædicula ad latera sunt, cum ducentis Orbiculis albis partim & nigris, adhibent. Qui plures Ædiculas occupat, Victor est. Ipsi Magistratus integros dies huic Lusui impendunt, & qui in eo excellit, famam inde, ac æstimationem apud reliquos consequitur.*

Sed missis hisce aliorum Descriptionibus, Dominus *Shin Fo-çung* nativus Chinensis non indoctus, tale ejus Schema pro me delineavit, Ludúmque descripsit seq. modo.

Hoc

Hic Ludus bellicus, (inter Sinenses & Tataros Bellum repræsentans, cujus etiam Schema est Campi militaris æmulum,) apud Serum Magnates plurimùm exerceri solet Orbiculis vitreis numero 360, in Tabellâ (in cujus Long. & Latitudine sunt 18 Areolæ in se ductæ,) cujus Quadratura est duorum Pedum, & aliquando ...noti formâ.

Iste Ludus Sinicè vocatur *Hoy Kî*, i. e. *Circuli Ludus* seu *Circularis Ludus*; vel aliàs plerumque dicitur *Wei Kî*, eodem sensu: nam *Wei* est

Cirsùm ſeu *Circulus* ſive *Circuitus*, &c. Intelligitur autem *Circumventio* quâ unius partis Orbiculus ſeu Miles vitreus à pluribus Hoſtibus circumventus capitur, prout in ſequente Figurâ æneâ cernitur, ubi quatuor Areolarum medio Angulo ſitus Orbiculus à quatuor circumfuſis Hoſtibus includitur, & hoc modo incluſus capitur. Hæcce Figura ſeu includendi Formula quadrata Sinicè vocatur *Ten*, i. e. *Oculus* ſeu *Ocellus*: & hujuſmodi *Oculos* ſemper conficere conatur quivis Luſor Victoriæ ſtudioſus, cùm hâc ratione vincat.

pag. 198.

圍 Hoy 眼 yen 完 huá

棊 Kî 了 leáo

Principio quidem dicta Tabella ad ludendum inſtruitur tantùm aliquot Orbiculis ſeu Militibus ex utrâque parte, cùm Areolæ non ſufficiant ut omnes ſimul prælio interſint, nec ſi fieri

fieri solet. Collusores autem alternatim & per vices, suos Milites sigillatim collocant, prout in alterâ Figurâ æneâ quadratâ vides, ubi alterutrius partis duo Milites in 4 Areolarum Angulis in procinctu stantes visuntur. Sed & inter collocandum subinde ad hoc collimant ut (quantùm possint) faciant *Ocellum* ut suprà in Diagrammate delineatur, cùm id semper sit utriusque partis Scopus: & quicunque facto ejusmodi *Ocello* potest 4 suis Militibus unum hostilem Militem includere & circumvenire, (ut in dictâ Figurâ æneâ modus capiendi inclusum Hostem docetur & repræsentatur,) illum capit & Captivum ducit, nempe Chinensis Tatarum, aut vice versâ.

Ut autem magis particulariter hujus Ludi indolem & ludendi modum doceam, uterque Lusor debet habere Orbiculos seu Milites saltem 180, quos prout opus est è Vasculo promit: nam (ut dictum) non est necesse omnes simul in medium adducere. Inchoari solet Lusus circa medium Tabellæ: maxima autem Ars in initio collocandi Milites, & deinceps eosdem promovendi, ita est ut commodè possint aliquem ex Adversariis circumveniendo capere: quâ de causâ insidiandi & opportunitatem captandi licentia utrisque Collusoribus est æqualis, dum quisque suâ vice sigillatim tantùm unum Militem collocat, idque quantùm possit ad insidiandum: nam & inter collocandum alii alios capiunt, nec expectatur donec omnes in Campo Militari collocati fuerint. Hic enim Ludus

dus repræsentat duos Exercitus seu Virorum Agmina pro aliquâ Regione contendentes, & hostes tam omnes quàm singulos circumveniendi opportunitatem captantes. Et hâc ratione in procinctu stantibus Viris Militaribus, supradicto modo miscetur prælium, ut scil. capiendus Hostis à 4 Adversariis inclusus, (quod vocatur *Oculus*,) ritè fiat Captivus, cùm non habeat exitum nec fugiendi locum, dum omnes per ipsos Angulos seu linearum intersectiones (& non aliter) rectà movere teneantur, ab Angulo in Angulum per ipsas Lineas directè, & non obliquè extra eas: nec potest aliàs erumpere aut evadere, nisi aliquis Angulus sit vacuus & inoccupatus pateat. Ideóque qui alios circumvenire student, omnes Aditus præcludere & occupare necesse habent.

Quando autem faciendus est *Oculus*, si non habet quis in Mensâ qui eum conficiant, è Vasculo suo novos promit: &, si una aliqua pars Tabellæ seu Campi Militaris nimis occupata sit ab Hostibus, tum suos in aliam partem subducit: sed tunc Hostis eum persequitur, suos etiam ubicunque placet alternatim collocando, ut alterius Milites vel apertâ vi vel insidiando capere possit. Et tandem quando pleræque partes Campi occupantur ab alterâ parte pugnantium, absumptis & diminutis hujus partis Militibus ita non restet spes vincendi aut evadendi, tum (si ulteriùs ludere non libet,) Lusu finito à Victore proclamatur, *Huán leáo*, i. e. *Finitus est*: nam eâdem voce significatur *finis*

fini-

finitus, *finire*, &c. ubi ſenſûs diſtinctio ex ſitu in ſententiâ & conſtructione diſcernenda eſt; eodem modo ut in uſu vocis *Wei* ſuprà docetur. Eſtque *leáo* Particula ferè expletiva Tempus præteritum notans.

His factis, tandem uterque Luſor numerat tam quot Campi partes ipſe tunc poſſideat, quàm quot in eis Milites habeat ſuperſtites: aut ſi alter Luſorum indubitatè unam aliquam maximam ſeu majorem Campi partem poſſidet, tum opus eſt ut numeret tantùm Milites ſuos, cùm de Campo non dubitetur. Et qui plures Campi partes occupat tenetque, dicit, Ego tot partes poſſideo, tu verò pauciores, minutis etiam Militibus, ergò *Ego vinco*. Sed quamvis quis pauciores Campi partes poſſideat, ſi tamen is plures ſuperſtites habeat Milites, tum ille vincit.

Ex his omnibus conſtat, hunc Ludum non eſſe Caſui & Fortunæ ſubjectum, ſed merâ peritiâ gubernari; adeóque non eſſe dubium quin ab omnibus licitus habeatur. Notandum etiam, quòd Ludi Character à Chinenſe meo diverſimodè ſcriptus eſt, uti videre eſt conferendo hunc cum eo qui in Tabulæ Ludo uſurpatur; quod monendum duxi, ne quis dictam diverſitatem à meâ incuriâ proceſſiſſe putet.

HISTORIA TRIODII.

§. I. *De hujus Ludi Nominibus.*

HIc Ludus benè notus fuit Romanis, apud quos tamen singulare ejus Nomen non reperi. D. Bulengerus Gallus in Libello Ludorum, de hoc Ludo agens hæc habet, Madrellas *inquam nostri vocant, quia* Materes *sunt* Baculi, *Autore Nonio: unde & hodiéque vox Gallica* Matras, Sagittam *significat, quasi* Baculum. *Sisenna vetus Autor dicit, Gallia* Materibus, *id est, Telis longis pugnat. Materis, ἡ ξυλόνη, τὸ ἀκόντιον; unde & Materia dicta,* [*ex Cyrilli Glossario.*] *Cæsar etiam in Commentariis meminit* Materes *quibus pugnatum est.* Sic Bulengerus. Vir autem Doctus rem non tetigit: nam in voce *Madrella*, litera *d* (unde tota vis Etymologiæ Bulengeri pendet,) non est radicalis, sed planè epenthetica & adventitia: & hâc sublatâ, ut legatur *Marella*, ejus Etymon sanè ruit: nam tunc à *Materis* deduci non potest. Præterea hodiè Sagittam non vocant *Matras*, sed *Matlas*, nisi fortè *l* & *r* sint commutabiles. v. Addit. in *Elencho Content.*

Sed ut quid sit, dicam: Instrumenta seu Frustula quibus hic Ludus exerceri solet, reverà nomine Gallico appellantur *Merelles*, unde fit *Marelles*, ut legit Rablais, & *Marella*, seu ut D. Bulengerus interpolato *d*, minùs rectè legit

Ma-

Madrella; quæ in Galliâ aliquando sunt erecta *frustula* lignea, aliquando verò Lapides; Cotgravius *Pedites* vocat. Et, quia Lapillis aliquando luditur, Cæsar Oudin Hispanicè nominat *Juego de Tablas o Piedras*, minùs propriè. Totus iste Ludus hodiè vulgò nominatus est *Jeu des Merelles*, unde etiam in Glossâ Talmudicâ מרליש eodem sono. Hinc etiam fit ut quibusdam Italorum dicatur *Giuoco di Smarelli*. Dictus Oudin quoque alibi tanquam Hispanicum hujus Ludi nomen adducit *Alquerque*, cui (postquàm falsò exposuit per Gall. *Eschets & Dames*,) subjungit *Un jeu qui se fait avec des Gettons*, quod de hoc Ludo intelligendum est. Covarruvias itidem fallitur, hoc Nomen *Alquerque* restringendo ad Ludum quem vocant *las Damas*, (i. e. Draughts,) malè omninò; cùm certum sit hoc esse Arabicum *Triodii* nomen propriè sic dicti, ut infrà docebitur. Ex his partim videmus quantùm ab Autoribus in Ludorum Nominibus assignandis & explicandis erratum est.

Italis vulgò vocatur *Tavola da Molino*, cui conforme est Germanicum ejus nomen Mulen spil, seu Dupel-mulen, i. e. *Dupla molina*; fortè quia ejus Schema perindè ac Lapis molaris variis striis ductibúsque constat, relicto foramine in medio: quæ tamen originatio non satisfacit. Sunt quibus Diagrammatis mediana pars (Anglis the Bushell,) vocatur Latinè *Modius*, fortè pro *Medius*. Sed cùm Germ. nomen Meul (ut al. dic^r,) præcipuè notet dictam partem me-

dianam, quæ Gallis semper dicitur *le Milieu*, i. e. *Medium* (quod est benè quadrans Nomen,) mallem judicare Germanicum Mettle à Gallico corruptum fuisse. Dicta media pars Persis dicitur زندان *Zindân*, i. e. *Carcer*, idem quod Arabicum ejus nomen سجين *Sigjn* seu سجل *Sigjl*: & tale est aliud ejusdem Anglicum nomen the Pound, quod pecorum Carcer. In hoc enim loco, si Diagramma sit satis amplum, captos seu occisos Milites ponunt.

Aliàs autem Belgis est aliud nomen & duplex forma; minor dicta Drie-sticken, major Negen-sticken, quia apud eos tribus aut novem Ligniculis exerceri solet. Germanis paulò aliter, minor dicitur Nulochen, q. d. *Novem loca*, quæ in ejus Schemate sunt; major verò Dupel-Mullen, ut suprá.

Apud Anglos vocatur Bushels, fortè propter mediam Schematis partem, quæ aliquando ita formatur, acsi Modium rotundum referre videretur. Quin & alia habet Nomina sec. numerum frustulorum quibus luditur, eáque à Gallico Nomine corrupta quo tempore Normanni Angliam possiderent: sicut est Marlin: aliàs three mens Morals, & nine mens Morals, & nine penny miracle, aut nine pin miracle; aliàs three penny Moris, aut five penny Moris, aut nine penny Moris, aliàs three pin Moris, aut five pin Moris, aut nine pin Moris. Pro his autem omnibus veriùs & rectiùs dicendum est three pin Merells, aut nine pin Merells, à quo cætera omnia

omnia Nomina corrupta ſunt. Nam hic Ludus à pueris Salopienſibus exerceri ſolet, ducto humi Schemate, in cujus Angulis impacti ſunt tot *Paxilli lignei*, wooden pins, qui dentibus extrahendi præſcribuntur. Cúmque in humum adigi ſoleant tam altè ut ne vix reſtet extremitas extra humum viſenda, difficile erit dentibus apprehendere, niſi priùs ore applicato ad inſtar Canum terram rodant eámque rodendo avellant, priuſquàm talem Paxillum dentibus tangere liceat.

Apud Græcos, monente D. Golio in Lexico Arabico, hodiè vocatur τριώδιον: ſuſpicor verò rectiùs legendum τρίοδιον, *trivium* ſeu *triplex via*, cujus nominis ratio infrà patebit.

In D. Caſtelli Lexico Polyglotto hic Ludus vocatur Ruſſicè *Cackii*, & Armenicè *Sgjoug*. Fortè ſit Armenicum *Szough*, quod eſt *Palus* ſeu *Paxillus*, huic Ludo ſatis quadrans. Armeni autem à me interrogati, reſponderunt Nomen ejus eſſe *Dûgh*, quo ſignificatur *Linea* ſeu *Lineatio*, quia hujus Ludi Schema variis Lineis conſtat.

Arabibus Meſopotamiæ partes incolentibus vocatur ريز *Rêz*: &, ut apud alias Gentes, duplex eſt, viz. ريز الثلاثة *Rêzo' lThálatha*, aut ريز التسعة *Rêzo 'l Tis'a*, propter *ternarium* aut *novenarium* numerum Calculorum quem uterque Luſorum poſſidet. Et quando ex tribus recta lineâ collocatis obtinetur Series, clamandum

dum est *Rêz*, quasi hoc nomine significetur *Series, Ordo*. Aliis Arabibus dicitur طبن *Tobān* seu طبنة *Tóbna*, & القرق *AlKirk*, unde Hispanorum *Alquerque*, de quo suprà. Alias vocatur كعب البيدر *Ca'bo'lBeidar*, id est. *Talus areæ*, quia loco Paxillorum vel Calculorum, Talis etiam exerceri queat in quâvis Areâ.

Turcicè appellatur دقورجين *Dokurgjin* seu طوقرجون *Dokurgjùn*, & D. Golio minùs rectè طوكرجن *Doghurgín*. Aliàs Turcicè طقور طاش *Dokôz tâsh*, quia *novem Calculis* ex utraque parte luditur.

Persis dicitur دريس *Dirîs* seu *Dris*, al. minùs rectè دريش *Dirîsh* seu *Drîsh*. Usitatius verò apud Persas nomen est سدره *Siderè*, unde & Arabes sibi fecerunt سدر *Sudder*, & سدرة *Súdra*, qd à Golio exponitur *Grammismus*, seu *Triangularis Lusus*, quod in Appendice monet legendum *Tricuspidalis*. Pro سدره *Siderè*, aliquando dicitur سه درکی *Si-derèe*, quasi Diminutivâ formâ. Subinde vocatur سه پرده *Si-perdè*, vel contractè سپره *Siperè*, & سه پرکی *Si-perik*, quorum omnium Nominum eadem est ratio, de quâ in seq. Sectione fusiùs dicetur. Et in *Pherh.*

Surû-

Surûri, Si-derèk & *Si-perèk* definiuntur, *Delineationquam in terrâ faciunt propter* قمار باري *Lusum Kimâr* : ubi impropriè adhibetur *Kimâr*, (i. e. *Alea & fortunæ Ludus*,) ad hunc Ludum in quo non est Alea, (nempe sors aut fortuna,) sed sola Ars in eo dominatur.

---

§. II. *De Triodii Schemate seu Formâ.*

DE Nomine simul & de Schemate sequente modo docet *Nimetullâhi* Autor *Chalîl Sûphi*,

سدره دوقورجن ايودي اصلنده سه دره ايدي كه هر طرفدن اوچ خط چزرلر تركيب ارا يردن علامت ها حذف اولندي متصل يازلوب لفظ واحد قلندي گاه اولورکه دالي ساکن ادرلر *Siderè est Ludus* Turcicè *dictus Dokurgjîn*, *qui quoad originationem est Si-derè, quia à quâvis parte tres lineas delineare solent. E medio Compositionis syncopatâ notulâ He, junctim scribitur, ut sit unicum vocabulum. Aliquando fit ut literam Dâl constituant quiescentem*, ut legatur Sidré.

Hoc nomine *Siderè* significatur *Trivallis* seu *triplex Vallis*. Sed profectò *Derè* videtur contrarias significationes habere: est enim *Gibbosum et convexum* quidvis, quale est *Stomachus jumenti*; vel est *Vallis* per quam fluit aqua.

Hæcque

Hæcque dicta differentia eſt ferè eadem qu
inter *Vallis*, & *Vallum*, quæ ab eâdem radi
ſunt, & eum in modum relata ut alterum ſine
altero eſſe non poſſit. Nam ſi detur *Vallis* quæ
eſt inferior ac humilior pars, tum ejuſdem latu
ſeu acclivis pars erit *Vallum* vel naturale vel arte
elaboratum : & vice verſâ. Adeò ut رة كوه
ſit (ut in Libro Pherh. Gj. exponitur,) شادلي
ميان دو كوه *Apertura inter duos montes*, ſeu
Vallis ad pedem montis per quam fluit aqua; ſed ita
ut eo nomine comprehendatur ſimul quoque *la-
cinia* montis quæ per acclivitatem incipit ali-
quantulùm aſſurgere & Vallem relinquere. His
perſpectis, videtur licere ut *Siderè* exponatur
vel *Trivallum* ſeu *Triplex Vallum*, vel *Trivallis* ſeu
Triplex Vallis. Sed Ludi Autor videtur præci-
puè reſpexiſſe ſignificationem poſteriorem : cùm
enim hic Ludus primò in Arenâ exerceri ſole-
ret, ex omni parte ducebantur tres lineæ, (in
toto 12 lineæ,) quæ tanquam tot Valliculæ,
Foſſulæ, aut Cavitates apparebant : unde No-
men *Trivallis.* Apud noſtrates pueros ruſtica-
nos, humi in virenti glebâ (ubi poſſunt conſi-
derè,) ſolent cultro incidere Foſſulas pro Sche-
mate luſorio, in cujus Angulis infigunt paxillos
ligneos quos pro libitu extrahunt, & ab An-
gulo ad Angulum transferunt.

A triplicatis linearum ordinibus fit ut iſte Lu-
dus à Perſis etiam vocetur سه پرده *Si-perdè*, id
eſt, *Trivelium* ſeu *Triplex velum* : ſed ſanè *Perde*
quod

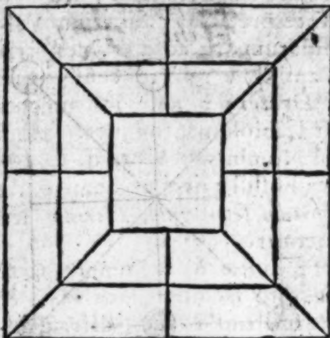
quod primariò significat *Velum*: denotat quoque *Labium*, utpote quod sit velum oris & dentium. Hoc autem loco *Trilabium*, seu Τειχίλιον erit aptior Interpretatio, cùm trium Vallicularum seu Fossularum oræ ac margines, tria Labiorum paria aptissimè referre censeantur. Sic etiam *Perdè* est *Ligatura* in collo instrumenti musici, quia sicut Labiolum prominet. Hinc patet ratio Græci Nominis Τειώδιον, q. d. Τριόδιον, dum dictæ tres Fossulæ quæ ex omni parte cernuntur, instar *Trium semitarum, Trivium* seu *Triplices viæ* nominentur.

Dictæ autem tres lineæ si ex omni parte dinumerentur, in toto faciunt Lineas 24: & quòd hoc modo formabant Arabes, disertè docet *Ecteri Kara-Hisâri* sub voce قرق his verbis,

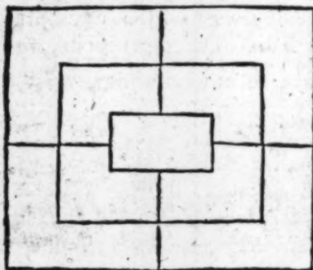
القرق كعب البيدر دوكلري اويس
كه دوقرجن ديرلر يكرمي درت خط در
طاشله اوينرلر *AlKirk est Ludus dictus Ca'b Al-Beidar*, *quem* Turcicè *vocant Dokurgjìn*: *viginti quatuor Lineis constat, & Lapillis ludunt.* Camûsi Author Phiruzabadius in MSS exemplaribus, huic similem habet Descriptionem, apposito etiam Schemate, ad hunc modum, القرق لعب السدر يخطون اربعا وعشرين خطا وصورتها هذا فيصفون فيه حصيات

AlKirk est Ludus AlSudder, ubi ducunt 24 Lineas: & hoc est Schema ejus in quo Calculos disponunt,

ſc. in Angulis Calculos diſponunt, qui moventur in ipſis Lineis, & non alibi.

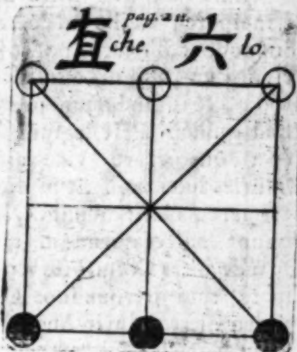

Ut autem dictas 24 lin. inveniamus & diſtinguamus, ex hoc numero excludendæ 8 Lineæ centrales ſeu quæ à circumferentiâ ad centrum ducunt; utpote quæ ſint tantùm Diviſores ſingulas partes diſtinguentes & Angulos luſorios ſecando indicantes. Plerique Orientalium aliquas ex iſtis Lineis centralibus omittunt, ubi ſcil. ſine earum ope Anguli ſunt ſatis manifeſti. Nam Armeni, & Arabes Terræ Sanctæ, & Meſopotamiæ, imò & Hieremias Græcorum Sacerdos, ſequente modo hujus Ludi Schema mihi formârunt: viz.

Hujuſmodi Schemata formantur à Pueris in terrâ vel incidendo glebam, vel ductis lineis in pulvere. Viri adultiores vel habent Abacum peculiarem, vel cretâ

à ducunt Lineas in quâvis mensâ aut assere, vel tramento in chartâ.

Hicce Ludus Chinensis in hoc minore Diagrammate est prorsus idem qui aliquando hac formâ simpliciore in plerisque Europæ partibus exerceri solet; cujus itaque Europæa Nomina adjiciuntur.

Est autem alia forma Chinensibus dicta *Che-lo*, i. e. *Loca sex*, ut in præc. Schemate hoc modo: Persis [illegible] *Hugjurè*, (ubi quisque habet 6 Calculos;) Hibernis *Cashlan gherra*, quod Anglicè *Short-table* sonat ; in Cumbriâ & Westmorlandiâ dictum Copped-Crown. Aliàs in Angliâ plerumque formari solet cum rotundo Carcere in medio.

---

§. *De modo ac Instrumentis ludendi, & de Scopo Ludi.*

POsito Schemate seu Tabellâ, luditur Nummulis, Fabis, Lapillis, Astragalis seu Talis, aut frustulis ligneis, vel quibusvis reculis utrinque dis-

discoloribus. Pueri rusticani Paxillis in terra adigendis ludunt. Initio mittunt sortes cujus sit incipere, ut ille cui cedit sors, suos Calculos commodè collocare possit, in quo magnum Privilegium. Sunt qui incipiunt collocare in Modio, & illum locum primò occupare; quod quod quidem Privilegium ille semper habere debet qui priore vice alterum superaverat, si pluries ludatur. Et medium locum hoc modo occupare, Galli dicunt *Mettre à cuire*: ibi enim ponunt ad coquendum tanquam in Furno. Quando inter Collusores convenit cujus sit incipere, tum uterque suos Calculos sigillatim & quidem alternatim in Angulis collocat; ita nempè cautè ut suos interponendo alterum impediat ab obtinendo ex tribus suis Calculis Seriem: nam quotiescunque quis Seriem obtinet ex suis, tollit unum (quemcunque vult) ex Calculis Adversarii, & in Carcerem mittit. Hinc lucem fœneratur locus Ovidianus, ex quo constat Romanos ternis utrinque Calculis lusisse. Hoc vult Ovidius, ubi Tristium lib. 2 canit,

Parva sedet ternis instructa Tabella Lapillis,
In quâ vicisse, est continuâsse suos.

Et in libro tertio de Arte amandi,

Parva Tabella capit ternos utrinque Lapillos,
In quâ vicisse, est continuâsse suos.

Hinc quibusdam ex Modernis, hic Ludus dicitur

tus *Lusus Ternarius* : nam minorem ludendi Formam respicit.

Si autem majore Formâ seu Tabellâ luditur, uterque Collusorum habet 9 Calculos aut Pafillos aut quidvis aliud. Et his Calculis (ut ante) sigillatim & alternatim Collocatis in 24 Angulis, vacui supererunt Anguli 6. Et in Calculis disponendis, media loca imprimis eligenda: & quamvis allaborandum sit ut Socius non obtineat trium Calculorum continuatam seriem, tamen in processu Ludi id evitari nequit: aliàs vel non luditur, vel nunquam absolvitur Lusus. Et quidem in Ludo majori lepidum est si potes tuis occupare utramque extremitatem Schematis seu Tabellæ, dum habes aliquem intermedium quem huc illuc superiùs aut inferiùs reciprocando movere poteris, & hoc modo Adversarium pessundare: hoc Turcis dicitur وار و گل *Vâr u Ghèl, ito & redito*, vel *iens ac rediens*, go and come.

Non quidem ordinariò permittitur Calculis salire ad remotiores quosvis Angulos, sed gradatim procedere debent, & proximum sibi Angulum (si vacat) occupare. At si aliquis suos omnes exceptis quatuor, amiserit, non tantùm ad proximum, sed & ad quemvis alium remotiorem Angulum (modò via non sit præpedita,) suos Calculos promovere potest. Si autem quis amiserit omnes præter duos, cùm duo ad conficiendum seriem ternariam (in quâ tota Ludi ratio consistit) non sufficiant, victus censetur.

§. III.

§. III. *De hujus Ludi antiquitate & origine.*

HIcce Ludus qui per totum terrarum Orbem tam in Oriente quàm in Occidente notissimus est, videtur originem duxisse ab Arabibus aut Persis, à quibus ad reliquas Gentes propagatus est. Nam tanquam receptissimum & familiarem, eum recenset Gjeuharius, (qui 700 ab hinc annis vixit,) in suo Ling. Arab. Thesauro instructissimo, his verbis, الطبنة لعبة يقال لها بالفارسية سدره *Al Tobna est Ludus Persicè dictus Sideré.* Eum verò notum fuisse Romanis 1700 abhinc annis, constat ex Ovidio qui paulò ante Christum incarnatum floruit. Et, si tunc receptissimus, fuit certè & multò adhuc antiquior.

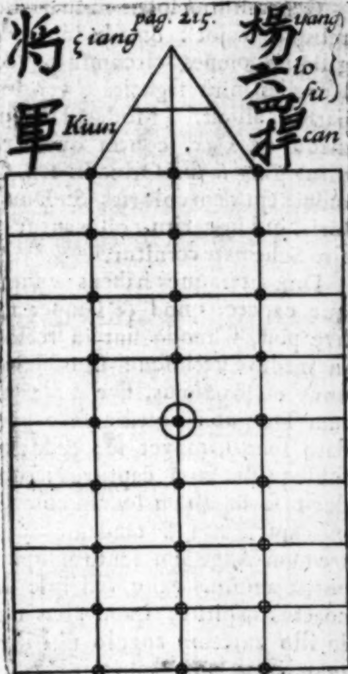
De Ludo subjugandi Rebelles.

HUjus Ludi personæ sunt Çiang, i. e. *Dux, Gubernator, Generalissimus*; *can*, i. e. *contra*, *Kiun* seu *Milites* cujusdam Latronis sive Rebellis dicti *Tang lo su*, qui aliquando hoc nomine famosus fuit. Interpretatio itaque sec. verborum Chinensium situm & ordinem, sic est, *Çiang Kiun Tang lo su can*, i. e. *Generalissimus Milites* τȣ̃ *Tang-lo-su contra*, scil. contra ejus milites: nam quæ in aliis Linguis sunt Præpositiones, in Sinicâ

nicâ Linguâ (ut & Turcicâ) sunt Postpositi-ones.

Sed quamvis nominetur individuus ille dictus Rebellis eo nomine olim famosus, hic Ludus

Chinensium olim Scopus erat suam Juventutem in Arte Belli educare, propter perpetua cum vicinis Tataris Bella. Et quidem hodiè quamvis China sit sub Tataris Orientalibus, tamen Tataros Occidentaliores quâvis arte domare, & domitos in obedientiâ continere, satagunt.

sub ejus personâ docet modum domandi quemvis Rebellem in genere: nam quamvis sit puerorum Chinensium exercitium, est tamen Ludus

dus Bellicus, artem reducendi ad obedientiam Rebelles quosvis, & patriam ac Regias partes tuendi & defendendi methodum docens; quod pueros didicisse præstat, ut adulti sciant.

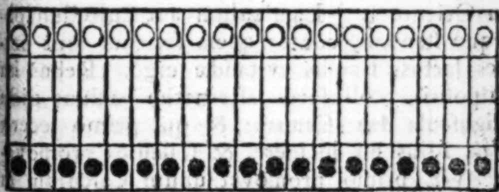
Generalissimi locus est in medio, ubi Circellus reliquis major: & ille insigni quâdam arte sigillatim omnes circumfusos & circumpositos Rebelles mirâ sagacitate vel domat vel ad suas partes allicit. Modus Ludendi talis est. In medio est *Dux*, contra quem rebellâsse supponitur *Yang-lo-su*. Orbiculi seu Calculi sunt 26, omnes ejusdem coloris, & Dux est alterius coloris, qui hoc ritu collocantur prout in apposito Schemate cernitur.

Dux utrinque habens unum, potest utrumque capere, quod & semper facit sive sint antè sive pòst, si modò sint in rectâ lineâ & ille sit in medio utriusque situs. Sed si sit tantùm unus ei proximus, sive à dextrâ sive à sinistrâ, tum Dux non potest eum capere. Hoc modo, dato spatio, movet se; & Miles unus aut alter subsequitur eum capturus: tum verò ille subducit se in alium locum commodiorem, & duos capit. Sed si tandem adductus sit in extremum Angulum acutum superiorem, tum non potest ampliùs exire, sed ipse in angulo lateris coactus capitur; quod aliàs nunquam fit, nisi in illo extremo angulo ubi ille non potest capere, quia non habet juxta se in lineâ rectâ aliquos capiendos, & ille sit coactus in angulum unde nullum est effugium. Et sic finitur Lusus.

D[...]

De Tâbiludio seu Ludo Tâb.

HIc Ludus est in usu apud Arabes, præsertim eos Terræ Sanctæ, & vocatur لعب الطاب القصب *Ludus Tâb AlKasab*, seu *Lusus Tâb cum arundinibus*, quibus scil. Luditur: & quidem *Tâb* voce tenùs est *Jocus* seu *Lusus*. Aliàs Arabicè dicitur *Tâb* & *Dúc*: Pers. بازي قمش *Bâzi Kamìsh*, id est, *Ludus Cannarum* seu *Arundinum*; Turcicè قمش اويني *Kamìsh ojúni*, eodem sensu. Luditur in Tabellâ quæ plerumque Calamo delineari solet in Chartâ: eáque potest esse variæ longitudinis pro libitu ludentium, ut nempe longitudine contineat 13, vel 19, vel 21, vel si placet 29 Areolas, (modò numerus sit impar,) hâc sequente formâ. Hic Ludus in Linguâ Hanzoàn dicitur سيتة *Sitta*.

In his Areolis collocantur tot discolores Calculi; qui movendi sunt sec. jactum quatuor

Frustulorum ligneorum, quæ fiunt ex fissâ Cannâ seu Arundine longitudis triuncialis; in quibus colores distinxit natura, cùm naturaliter Cannarum interior pars sit alba, & exterior pars flava. Parantur aliquando ex fissâ Cicutâ, quæ Cannam æmulatur. Tabella (ut vides) constat quatuor Ordinibus Areolarum, in quarum exterioribus primò ponuntur Calculi ex quâvis materiâ sive ligno sive metallo, rotundi, qui inter ludendum promovendi sunt sec. prædictorum Frustulorum Jactus, qui sunt 5: viz. I, Jactus quatuor alborum, valet 6. II, Jactus quatuor flavorum, valet 4. III, Jactus trium alborum & unius flavi, valet 3. IV, Jactus duorum alborum & totidem flavorum, valet 2. V, Jactus trium flavorum & unius albi, valet 1, qui quidem Jactus per eminentiam vocatur *Tâb*, & sec. vim vocis faustissimus est, tantum pollens ut Lusus sine eo nec inchoari nec aliquando promoveri possit.

Aggredientes ludere erigunt vel in Tabellâ Lusoriâ vel in Terrâ (si humi considetur, ut in Oriente fit,) Ligniculum aut Cultellum obliquè stantem, contra quem faciendi sunt omnes Jactus, fraudis evitandæ ergò. Rebus ita dispositis, collusores alternatim jaciunt dicta Lignicula seu Cannas: & qui primò jecerit *Tâb*, illius est incipere, & Calculos promovere: viz. primo promovet unum Calculum in proximè adversam Areolam: & posteà sec. numerum Jactûs Jactuúmve quos ex dictis Cannis sortitur. Et iste primus pergit ludere, dum

fortè

fortè alter (quamvis ſuis vicibus etiam jecerit,) non poteſt ſequi movendo Calculos ſuos, propter defectum Jactûs *Tâb*; quem tandem cùm aſſecutus fuerit, tum ille etiam ludit ſuos movendo ſec. Jactus ſuos, donec alter rurſus jecerit *Tâb*. Et Luſorum alter à dextrâ parte, alter à ſiniſtrâ parte Tabellæ incipit Luſum ſuum.

Hic Ludus ſupponitur imitari aliquam ſpeciem Prælii, cui interſunt ملك *Rex* & جنود *Milites*. Et quidem iſti Calculi ſeu Milites in exteriore utrinque ſerie manentes, putantur eſſe in Propugnaculo ex aggeſtâ terrâ (ut ſolent) formato, unde ſigillatim in apertum Campum prodeunt, i. e. in medios Areolarum ordines, ut ſc. obviàm euntes cominùs pugnent. Quodvis enim *Tâb* promovet unum Calculum; & tum dicendum eſt *Tâb* altâ voce, quæ etiam ingeminanda eſt quotieſcunque fauſtus ille jactus acciderit.

Prima autem motio eſt extremi Calculi, ex ſerie exteriore in interiorem: 2^dum^ *Tâb* ſigillatim promovet reliquos omnes qui in exteriore ſerie, viz. Calculum ultimum in ultimam Areolam, i. e. in proximam, ſcil. ex ultimâ in ultimam: & ſic deinceps alii movendi ſunt ex primâ Statione in proximam Areolam, donec tandem omnes hoc modo promoti fuerint. Et ejus qui huc uſque primò progreſſus eſt, majus eſt Privilegium quàm alterius qui idem non fecerit. Nam *Tâb* neceſſariò numerandum eſt per Calculos exterioris ordinis, donec

nec idem jactum fuerit pro illis omnibus. At quando omnes semel è loco moti fuerint jaciendo *Tâb*, tum licet numerare atque promovere suos ubicunque vult, vel in exteriore ordine vel in interiore. Et absoluto secundo Areolarum ordine, pergendum est per tertium, & deinde per quartum sive ultimum; eundo per unum, & redeundo per alium, donec Tabellæ longitudo quater emensa fuerit.

Quod superiùs dixi, in initio Lusûs quicunque Lusorum non jacit *Tâb*, frustrà jacit; quia licentia suos promovendi non datur, quamvis Adversarius interim pergat lucrari: & sic etiam est postea in progressu Lusûs, si omnes Milites per *Tâb* moti & in Campum educti, consumpti ac interfecti fuerint. Tum enim non potest pergere & procedere, donec alius per *Tâb* è Propugnaculo seu primo ordine eductus sit. Quicunque verò jacit vel *Tâb* vel 4 aut 6, pergit continuò jacere sine alternatione, donec alius Jactus (viz. vel 2 vel 3) contingat: quem ultimum Jactum, unà cum præcedentibus quos memoriâ retinuerat, per totidem Areolas promovet, eos omnes simul numerando; ut hoc modo suo commodo consulat meliùs quàm si sec. singulos Jactus, sigillatim eos promovisset. Nullus autem Calculorum, ut suprà dictum, è loco suo moveri potest, donec id legitimè fiat per Jactum qui dicitur *Tâb*: & donec omnes eo modo elocentur, *Tâb* faciendum est ex primâ serie: at postquam omnes moti fuerunt, major erit licentia faciendi *Tâb* vel ex proximis vel ex

ex remotioribus; & deinde etiam datur licentia nos coronandi, i. e. duplicandi, triplicandi,&c. ut sit Cumulus qui vocatur *Rex*. Nam *Rex* componi potest ex pluribus aut paucioribus, sec. numerum quem aliquis jacit quando lubet constituere Regem: vel, si non est satis auctus & cumulatus, alio adhuc Jactu augebitur. Rex rursus dissolvi potest vel unis Militibus sigillatim, vel pluribus eodem tempore, pro numero Jactûs qui jacitur. Et Rex hoc modo in hostem effusus sit, donec tandem in simplices ex quibus componebatur Calculos resolutus, plures Adversarii Areolas eâ in quâ est parte occupet possideátque. Nam Regis excellentia & usus est, ut tot Milites in uno loco accumulati, securiores sint quàm si sparsim jacuissent. In eo autem consistit securitas, ut non sint obnoxii ictibus Adversarii dum ex suis locis recedant. Et Rex ex pluribus dicto modo compositus, semper in promptu habet quos pro natâ occasione sigillatim emittat; dum singuli ex quibus conflatus & cumulatus est, possint pro re natâ disjungi & in Adversarium effundi, multò melius quàm si eodem loco esset simplex aliquis Calculus, aut quàm plures simplices ex singularibus insidiis erumpentes. At rursus periculum est ne fortè tantus Cumulus tanquam singularis aliquis Miles unâ vice ab Adversario capiatur. Ideóque tui ita disponendi sunt, ut Rex nec citò nec facilè ab Adversario invadatur, donec disjunctus & quasi displosus, suas vires in hostem effuderit.

Hoc insuper pro Regulâ observandum est, quòd si in extremâ Adversarii serie nulli sint Calculi nisi tui, nec in tuâ extremâ serie nulli nisi Adversarii, (adeò ut ille tuam, aut tu illius Urbem seu Propugnaculum expugnâsse videaris,) tum quasi in aperto Campo pugnandum est, i. e. in duabus ordinibus seu seriebus interioribus, per quas solas (si Lusus id requirat,) circuiendum est, nempe ex unâ in alteram toties quamdiu Lusus duraverit; donec alter Lusorum suos omnes amiserit, & hoc modo Lusus finiatur.

Videtur quod aliquando *Tâb* omitti possit in primâ serie, & sumi in secundâ, quamvis omnes isti locis suis emoti non fuerant; & quòd plures Milites pro uno Jactu moveri non possint, at pro diversis Jactibus possint, quamvis omnes simul numerentur.

Quando autem jeceris, oportet Jactum nominare seu vocare, i. e. nominatim exprimere: sed non est necesse ut Jactum prosequendo statim Calculum moveas; nam poteris in memoriâ servare, donec plures sint, (ut 2 *Tâb*, 2 Quaterniones, &c.) & deinde postea tales motiones facere quando tandem tibi commodum videbitur, ut suprà innuitur. Nam cùm Lusus sit in interiore lineâ, tum interim tua *Tâb* extra periculum manentia in exteriore, quando opus est, sigillatim educi queant. Nam non est tutum in hostilem Campum temerè intrare, nisi per tua *Tâb*: & hoc modo, quamvis tua *Tâb* seorsim extra periculum reservaveris, omnes in illius

illius serie sigillatim capturus es; cùm si (è contra) tua *Tâb* cum eis illius commiscueras, omnia tua fuissent capta. Et hoc modo omittendo numerare donec opus habes, (nam plura *Tâb* anteà lucrata, poteris postea sigillatim numerare,) ea pro tempore necessitatis in promptu habebis. Et tandem quando unicum tantùm Calculum tibi relictum habes, is reputabitur مكلوب *rabiosus* seu *rabie efferatus*, i. e. *desperatus*. Et, si talis non fuisset in hostili τῶν *Tâb* serie inclusus, per alium quemvis Jactum intrare potuisset.

De Ludo Kiôz.

Hic Ludus dictus لعبة الكوز *Lusus Al-Kiôz*, (i. e. *Nucis*, ut verbatim sonat,) ab Arabibus Palæstinæ exercetur in تخته *Tachta* seu *Tabellâ* seriatim perforatâ quadruplici serie Foraminum ad excipiendum erectos Paxillos lusorios Capitibus fere rotundis ad instar Nucum, (unde forte Nomen,) qui pro Regibus & Militibus habentur: sed ab Hierosolymitanis Arabibus vocantur كلب *Kelb* seu *Canes*. In singulis quatuor ordinibus, Foraminum numerus est 22. Pro Militibus movendis, loco Tesserarum, jaciuntur (ferè ut in *Tâbiludio*) acuta

acuta Lignicula, quæ propter sonum quem jactata & collisa edunt, vocantur صفاقات Saphacât, i. e. *Resonantia.* Tabellæ forma talis est.

Luditur ferè eodem modo ac in *Tâbiludio*: sed inter Ludendum loco vocabuli *Tâb*, exclamatur *Kiôz*, i. e. *Nux juglans*. In eo sunt 4 Reges nomine tenùs: nam nullius sunt usûs plùs quam alii Milites: nodosis tamen capitibus Racemos seu Mori fructum æmulantibus distinguuntur à reliquis: Reges enim Nuci seu Globulo superadditum habent Trinodium seu Racemum; Militum autem Globulo unus Apex seu Nodulus superadditur. Inter ludendum verò nec Reges nec Milites cumulari possunt, cùm sint ad formam Paxillorum in Tabellæ foramina inserendorum, ut erecti consistant. Regum forma supra Tabellam, Militum infra Tabellam cernitur.

Iste Ludus Arabicè dicitur خرجج *Charîgj*, i. e. Ludus *Exeundi* & *Eliminandi*: & quidem comparatus est ad exemplar Oeconomiæ aut Præfecturæ Urbis, ubi *Bashâ* seu Præfectus sive Gubernator talis Urbis aut Provinciæ, adstantibus utrinque Fratribus seu Optimatibus ac Consiliariis, conatur Subditos eo ordine disponere, per sortem numerando, ut quivis vel decimus (vel fortè quintus, si opus sit,) ad Bellum exeat. Luditur autem non Calculis, sed verris vivisque Viris Puerisque, qui hoc ferè ordine collocantur: at numerus est incertus prout casu fuerit.

Numerando inchoatur à summo Subditorum: non enim numeratur Præfectus, quippe qui ipse numeret seu aliorum Numerator sit; uti nec Fratres, nisi ultimi, & summâ urgente necessitate:

tate; nam Optimatibus parcitur, ut non facilè exeant ad Bellum, nisi fiant Officiarii. Ille itaque in quem sors numeri cadit, ejicitur seu exit, donec eandem expetitus numerus expleatur. Exituro verò dicitur, خراج خراج *Charátchi, Charátchi*.

De Ludo Mancala.

HIcce Ludus in Oriente tam apud Arabes quàm Turcas frequens est. Ex nomine autem videatur origine Arabicus: ab omnibus enim vocatur منقلة (vulgò *Mángala*,) idque propterea quòd ينقلون الحصي *transferunt calculos* à loco in locum & ab uno latere ad alterum. Adèo ut *Máncala* Latinè *Tralatorius* seu *Tralatitius* Ludus meritò dici queat. Est autem *Máncala* apud Mesopotamienses duplex seu duarum specierum, quarum altera quæ simplicior, vocatur هالوسة *Hâlûsa* seu هالوسي *Hâlûsi*, ab *extenuando*; altera verò quæ elegantior & intricatior, dicitur باقورة *Bâkûra*, à *findendo, aperiendo & dilatando*: nam in illâ est simplex Calculorum minutio, in hâc autem transferendo dividuntur & dispescuntur in alteram partem Tabellæ.

De Instrumento in quo hic Ludus exerceri

ri ſolet, loquitur Thevenotus in Itinerario Orientali, *Sæpiſſimè ludunt Mancala, quod fit in Pyxide duos circiter Pedes longâ & ſemipedem latâ, quæ in utrâque parte habet ſex Scrobes parvas, nempe 6 in ipſâ Pyxidde, & 6 in Operculo Pyxidi juncto, quod aperitur tanquam Scaccarium. Uterque Luſor 36 habet Conchylia, ex quibus 6 in initio Ludi ponuntur in unaquàque Scrobe.* Dictam Pyxidem aliquando ſic mihi formârunt Turcæ, ut & Hieremias Sacerdos Græcus, qui hujus Ludi optimè gnarus fuit: ſed apud Arabes 7 ex utrâque parte Scrobiculi haberi ſolent. Appoſitæ Notæ Numerales utriuſque Luſoris initium & progreſſum inter ludendum indicant, & ludendi ordinem monſtrant.

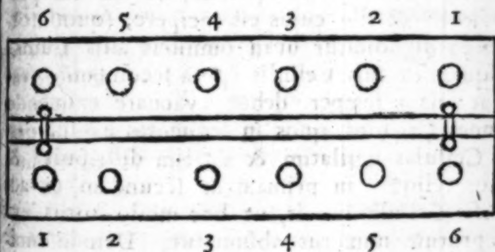

Tabella ut vides, eſt ſeſquipedalis longitudinis, & dimidiæ ejuſmodi latitudinis: fitque vel ad modum Valvarum, vel ex uno integro Aſſere craſſiore, in quo tot Cavitates ſeu Cellulæ inciduntur. Singularum Cellularum ſeu Scrobiculorum Diameter commodè poteſt eſſe

duarum Unciarum ſeu latorum Pollicum, cum profunditate unciali; ita nempe ut Calculi extremis digitis facilè eximi poſſint. Sed loco Pyxidis, ejuſmodi Schema eandem formam præ ſe ferens in planâ quâvis menſâ aut in Chartâ delineatum, uſui ludentium ſat commodè inſervire poteſt.

Luditur quidem vel Fabis diſcoloribus, vel Calculis ſive Lapillis aut Conchyliis, quorum uterque Luſor habet (ut dictum) 36, viz. ſexies ſex, i. e. ſex pro quâvis Scrobe; hic ſcil. Albos, alter totidem Nigros. Vel ſi vis, omnes Calculi ejuſdem coloris eſſe poſſunt: cùm non ſit opus ut tuos Calculos, ſed tantùm tuos Cellulas ab eis illius diſtinguas.

His hoc modo comparatis, ad Ludum proceditur: & ille cujus eſt incipere, (quod ſortiendo dignoſcitur ut in omnibus aliis Ludis,) aliquam ex ſuis Cellulis (putà ſecundam) evacuat: nam ſemper debet evacuare eximendo omnes Calculos, quos in ſequentes ex ſuâ parte Cellulas ſigillatim & unatim diſtribuit; & duos reliquos in primam & ſecundam ex adverſis Cellulis injicit, ut hoc modo totus exemptorum numerus abſumatur. Deinde ſimiliter, Luſorum alter evacuat aliquam ex Cellulis ſuis, (putà quintam,) & exemptos Calculos diſtribuit, unum in ſuam ſextam, reliquos verò in 1, 2, 3, 4, 5 Cellulas adverſi Luſoris. Notandum enim eſt, quòd ab utroque Luſorum quaſi in gyrum ludatur; nempe à ſextâ Cellulâ ex ſuâ parte in primam ex adverſâ parte, donec rurſus incipiat a ſuis.

Lu-

Lucrum autem & vincendi ratio in eo consistit, quòd sc. ille qui ita prudenter suos Calculos novit distribuere, ut in aliquâ ex suis Cellulis æqualem Calculorum numerum (putà 2 vel 4) legitimè constituat, sintve ex Calculis suis solis sive mixtim cum adversis, omnes ex eâdem suâ Cellulâ reportet tollátque: nam ex adversâ parte Cellulâve non aufert, quamvis numeros ibi effecerit æquales. Et eâdem ratione si effecerit ut in pluribus suis Cellulis simul sit numerus par, modò nullus numerus impar sit interpositus. Sed ulteriùs quàm ludendo processeris, non potes tollere. Ideóque tuos ita debes distribuere, ut numerum parem in adversis Cellulis relinquas; ne fortè Adversarius addendo unum, suum numerum faciat parem, unde ei liceat talem Cellulam evacuare: id enim in ipso actu ludendi ac movendi faciendum est, dum quisque suos motos unatim distribuere tenetur. Et quamdiu numeros tuos habes pares, tamdiu tutus es: quia Adversarius addendo unum faciet imparem, quo ille nihil lucratur, tua autem paritas & lucrandi libertas tollitur; nisi quòd proximâ motione addendo unum, paritatem restituere & ad æqualem numerum reducere potes. Si autem in processu Lusûs mihi sint aliqui Calculi superstites, & non illi; tum debeo ita movere ac distribuere meos in illius Cellulas, ut ille etiam ex suâ parte aliquos habeat quibus ludat: aliàs enim Lusus statim finiretur, cùm ille Calculos ex meâ parte seu in meis Cellulis tangere non debeat.

beat. Si ex meâ parte restent plures unitates, tùm licitum est pro libitu unam alteri addere, ut fiat numerus par, qui auferatur. Tandem Victoria est, quando alter Lusorum omnes perdidit. Hæ sunt Regulæ Ludi *Hâlûsa*, qui uno circuitu finiri potest: *Bâkûra* autem non nisi pluribus circuitibus.

Bâkûra quidem iisdem planè Instrumentis, sed alio diverso modo luditur. Nam si tuum sit incipere, consultum est Lusum ordiri à Cellulis tuis medianis, quarum unam primâ vice evacuabis, & exemptos inde Calculos sigillatim per circuitum distribues, donec aliquos ad æqualitatem adductos lucraberis; & deinde pergas rursus omnes eximendo à proximâ ubi desinebas Cellulâ: & hoc faciendum est in Cellulis quæ ex tuâ parte, ut suprà. Et deinde perges ludendo & lucrando, donec tandem desinas in unitate, quæ بطال *Battâl*, i. e. *otiosum*, seu nihilum & inane reputatur. Posteà, te desistente, alter faciet eodem modo. Sed si potest fieri, præcogitandum est ut lucreris Calculos in aliquâ ex tuis Cellulis quæ ex adverso habet aliam Adversarii Cellulam Calculis benè plenam: nam quando lucraris (i. e. omnes eximis) eos qui in aliquâ Cellulâ ex tuâ parte, simul auferes omnes qui sunt in Adversarii Cellulâ huic oppositâ. Hoc facto, Perditor seu ille qui tunc amittit, refundit & Lusui addit omnes quotquot Calculos lucratus fuerat, si quos habet; & Lucrator itidem tenetur reponere &

Lusui

Luſui addere ex ſuis tot quot Perditor refundebat: & hi omnes ſigillatim in Cellulas diſtribuendi ſunt. Et deinde Lucrum, ut ſuprà, eſt ubi deſinis in pari numero ex tuâ parte, i. e. in 2 vel 4: &, ſi poteris in pluribus Cellulis ſimul numerum parem conſtituere, (modò nullus interponatur numerus impar,) omnes auferes quoſque proceſſeris movendo: ſi autem interponatur aliquis numerus impar, tum lucraberis eam tantùm Cellulam ubi deſinebas, nòn autem penultimam, quamvis erat æqualis. Si verò in proceſſu Luſûs acciderit ut Cellulæ in alterâ Pyxidis extremitate fuerint omninò vacuæ, non erit tibi commodum ut utaris illis; ſed potiùs evitare & tranſilire debes. Eſt autem conſultiſſimum ut (ſi fieri poteſt) extremæ Cellulæ ſerventur plenæ. Et, in proceſſu Luſûs, ſi habes ex tuâ parte aliquot Unitates, non eſt permiſſum ut aliquam motionem inchoes ab aliquâ ejuſmodi unitate, ſi eodem tempore majores ex tuâ parte numeros habes. Victoria tandem deciditur inter duas Cellulas duabus aut tribus motionibus, per illum qui habet vicem movendi: & cùm alter Colluſorum ſuos omnes miſerit, tum finitus eſt Luſus. Et hoc facto, ille qui perdit, in erectâ Pyxide tanquam in trabe aut ſedili ſedere ſolet.

In hoc Ludo expertus Computiſta alios faciſè vincet, quia poteſt faciliori negotio computare quomodo Calculos in ſuum commodum optimè diſponat, & præſertim ut deſinat in Cellulâ quæ oppoſitam habet aliam benè repletam, de

de quâ re præcogitandum. In hoc Ludo *Bi-kúra* per circuitum ludendum est; sed tolle primò ex tuâ parte; deinde hoc jure ab alterâ parte. Et quidem privilegium est incipere; quod si facis ab Angulo seu extremitate, primâ vice lucraberis 16: & sic si à tertiâ aut quintâ Cellulâ: at à secundâ, quartâ, & sextâ non item.

An hic Ludus notus fuerit Romanis aut Græcis, incertum est: proximè accedere videtur τρόπα, prout ab Hesychio describitur, τρόπα· εἶδος παιδιᾶς, καθ' ἣν ἐρρίπτουν τοὺς Ἀστραγάλους εἰς τὸ ἕτερον μέρος. Astragalis enim, Lapillis, Globulis, aut quibusvis aliis reculis exerceri potest. Apud Pollucem verò τρόπα est alius Ludus ab hoc omninò diversus, ut suo loco dictum est.

D. Wanslebius in *Præsenti statu Ægypti*, pag. 86, dicit Copticas narrare, Formam Ludi *Mancala* in summitate Pyramidis omnium maximæ jam olim inde à temporibus Pharaonum delineatam extare: sed Wanslebius dictam Pyramidem conscendens, tale quid reperire non potuit.

Apud Hanzoanitas Ludus eorum linguâ dictus مربعه *Morábba* (ut mihi dixit *Abdallâh Shâh* Regis Hanzoan filius ad Regem Angliæ Legatus,) est Ludus quidam huic præcedenti non absimilis, qui Lapillis itidem Luditur. At in Schemate ejus est quadruplex ordo Cellularum, quæ per longitudinem sunt octonæ, 16 in utrâque Pyxidis Valvulâ.

De Ludo Dicto

UFUBA WA HULANA.

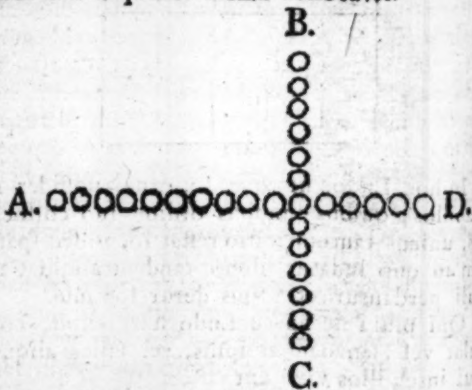
APud Hanzoanitas eſt alius quidam Ludus, qui, propterea quòd ejuſdem Schema aliquam cum Shahiludio ſimilitudinem habet, eorum Linguâ vocatur افوبة و حلنة *Ufûba wa Hûlana*: nam *Ufûba* ſimpliciter, *Shahiludium* notat. Schema autem ſic ſe habet, ubi quinarius Areolarum numerus in ſe ductus eſt hoc modo.

In hoc Ludo, uterque Luſorum poſſidet 12 Lapillos; quibus omnibus ordine ſuo collocatis, unicus tantùm initio reſtat locus ſeu ſpatium in quo ludatur, donec tandem aliqui Calculi perdantur ut majus detur ſpatium.

Qui plura de hocce Ludo ſcire cupit, conſulat vel Hanzoanitas ipſos, vel ſaltem aliquos qui inter illos vixerunt.

De Ludo dicto Magister & Servus.

APud Arabes Terræ Sanctæ est Ludus quidam dictus المعلم والاجير *Magister* seu *Herus & Servus-mercenarius*; quem sic mihi descripsit unus ex Incolis, يكون واحد رجل معلم وعبده اجير وعند المعلم ثمانية وعشرين قروش وعمل الدراهم صليب جعد كل جانب ستة عشر والباقي *Supponatur quidam homo Magister, & servus ejus Mercenarius: Magistrum verò habuisse 28 Thaleros, quos quidem Nummos fecit in formam crucis, adeò ut ab omni parte numerari possent sexdecim*, &c. scil. Supponendum est aliquem Patremfamiliâs seposuisse aliquot Nummos pro Tributo suo Turcis exsolvendo, quos hâc sequente formâ collocavit.

Præcedentis Figuræ Decuſſatio ſeu Interſectio debuerat fieri per Circellum decimum ab initio, quæ tamen Sculptoris errore ſacta eſt per undecimum.

Nummis verò hoc modo diſpoſitis, dum Herus aliis occupatus eſſet, veniens Servus ejus ademit ab unaquaque trium extremitatum (ſc. à B. C. D.) Nummum unicum: ex hiſce tribus Nummis duos ſibi reſervavit, & unum addidit initio τῷ A: adeò ut ſi quis numeraret ab initio ad quamlibet extremitatem, aut vice verſâ, ſemper videretur invenire ſedenarium numerum eſſe integrum; quamvis reverà duo Nummi eſſent ablati. Quia verò nolui habere moleſtiam addendi aliud Schema, hoc quod dixi ſupponendum & mente concipiendum reliquo, quod facilè comperietur verum, ſi quis Nummulis aut Quadrantibus rem probaverit.

Poſteà rediens Herus putat nummos ſuos eſſe diminutos: & vocato Servo, acriter valdè eum objurgare aggreditur. Servus verò regerit, Agedum mi Here, ſi Nummos tuos numerabis, invenies numerum eſſe integrum. Tum Herus ab initio numerans ad ſingulas extremitates, ſemper invenit ſedecim: & contentus eſt. Poſteà verò rurſus abſente Hero, à ſingulis extremitatibus ſubtraxit unum: & horum trium Nummorum duos ſibi retinuit, & alterum adjecit initio. Et hoc modo fecit uſque ad quartam vicem: & ſemper rediens Herus iram concipere & in ſervum convitia evomere incepit: ſed Servo ſemper monſtrante primum numerum manere integrum, Herus contentus eſt. Res autem eò tandem rediit,

ut dicti Nummi qui prius erant 28, redacti sunt ad 22; quia Servus furatus est 8; & tamen numerando ab initio A, ad singulas extremitates B. C. D, primus numerus visus est integer: quod itidem computando concipiendum relinquo, ut ante.

Posteà verò Herus fraudem subodoratus, querelam ad Turcarum Judicem defert, quòd iste Servus nequam me tot Nummis spoliavit. Servus verò subducto coram Judice computo, rem suam demonstrat; & seipsum justificans impunis abit; dum Herus octo Nummorum damno contentus esse cogitur.

Quid facient Domini, cùm audent talia Fures!

Hujus Computi ratio manifesta est: nam cùm numerandum sit ab initio A, ad extremitates B. C. D, aut vice versâ; quamvis singulæ extremitates minuantur uno, numerus tamen videbitur esse integer, modo unus addatur initio, quamvis quis reverà duos abstulerit: quia unicum Initium cuivis extremitati æqualiter & indifferenter respondet: & quod deficit in singulis extremis, additur unico Initio. Et triplex ista in Extremis ademptio sufficit ut unâ sui tertiâ augeatur Initium, & duæ alteræ pro Lusoris lucro reserventur. Adeò ut quamvis ab Initio numerando semper desinas in 16, tamen si universos quaquaversùs numeres Nummos, τῶν octo defectum facilè deprehendere poteris.

DE LUDO OVORUM.

Hic Ludus in Alcorano vocatur بيضة *Beida* i. e. *Ovum* ſeu *Ova*. Apud *Camûſi* Autorem ineffabiliter exponitur ſeq. modo, بيضة لعبة فيه يقولون اسيدى حبالا ابيضى حبالا *Beida eſt Ludus in quo* [Luſores] *dicere ſolent Asîdi habâlan bîdi habâlan*, habitâ ut videtur relatione ad alba & nigra Ova: quid autem ſit verbatim & grammaticè nemo hactenùs explicare potuit propter anomaliam.

Turcis hic Ludus vocatur تمرده ايوني *Tumúrda oyúni*, i. e. *Oviludium* ſeu *Ovorum Luſus*. Is apud Meſopotamienſes Chriſtianos exerceri ſolet à tempore Paſchatis inde per 40 dies; unde illud Anni tempus quo iſte Ludus incipit & exercetur, in Orientalium Calendariis Turcicè vocatur قزل تمرده *Kizìl Tumúrda*, & quod idem ſonat Perſicè بيضه سرخ *Beida ſurch*, i. e. *Ovum rubrum*, quod quidem tempus in Turcicis Calendariis menſe *Adâr* ſeu *Martio* invenies. Hoc enim tempore Chriſtianorum pueri emunt ſibi quotquot poſſunt Ova, quæ etiam rubro colore inficiunt, in memoriam effuſi ſanguinis Salvatoris eo tempore crucifixi. Aliqui autem ex eis primi Inſtituti ſive ignari ſive immemores, viridi aut flavo Ova ſua ſubinde tingunt. Quin & in ipſo Foro ſunt homines qui dicto tempore Ova hoc modo tincta vendunt.

Ludus in eo conſiſtit, ut unus puer manu teneat

neat Ovum ita ut sola ejus extremitas in superiore parte manûs inter Pollicis & Indicis complexum appareat: dum alter alio Ovo tanquam Malleolo supernè ferit pulsátque leniter. Ille autem cujus Ovo accidit confusio aut levior aliqua fractura, vincitur, illúdque suum Ovum dicto modo contusum perdit. Et sic deinceps proceditur. Postquam verò pro multis Ovis luserunt, ille qui ultimus vincit, omnia quotquot Ova alter lucratus fuerat, reportat. Hujusmodi autem Ova hâc ratione non ita vitiantur, quin postea pro minori pretio pauperibus facilè vendantur.

Si quis fraude utitur, & arte aliquâ Ova sua ita indurat ut ab altero frangi nequeant; quando fraus detecta est, si vir adultus sit, ab Officiario Turcico punitur; si puer, ejus parentes mulctantur. Nam Turcæ libenter arripiunt omnem occasionem quâ justitiam in Christianos exerceant.

Et quia hic est Ludus Aleæ, i. e. à Sorte & fortunâ pendens, à Mohammedanis legum Doctoribus improbatur, & in Alcorano ipso nominatim damnatur, utpote qui etiam fuerit Christianorum Institutum.

Hic Ludus non retinetur in mediis partibus Angliæ, sed subinnui videtur proverbiali Dicto an Egge at Easter, & in Septentrione Angliæ an Egge at Paese, i. e. *Ovum in Paschate*; quia redeunte Paschate, redit etiam Ova edendi Licentia, & propterea erat Festivalis Ovorum Ludus. Nam nec Papicolæ nec Christiani Orientales

rientales durante Quadragesimâ edunt Ova, donec veniat Festum Paschatis : & tunc incipiunt. Et sic olim in Universitate Oxoniensi: ideóque usque hodiè (quamvis jam in Quadr. edamus Ova,) quasi non ederemus ea, præmittimus *Festum Ovorum* valedictorium ineunte Quadragesimâ, sc. primo die Saturni post diem Cinerum, eâ Septimanâ quæ ideò vocatur Cleansing week, quâ consumuntur Carnes apud nos reliquæ, nullas novas empturi nisi finitâ Quadr. Tunc enim Carnes & Ova rursus edere ordimur, Festivitatem Paschalem Ludis ac ovationibus celebrando.

Hoc autem præcipuè fit in Boreali parte Angliæ, sc. in Cumbriâ & Westmeriâ, &c. Ibi enim vesperi Paschatis pauperes emendicant Ova ad edendum, pueri ad ludendum. Hæcce verò Ova coquendo indurata sunt, & herbarum succo tincta, nunc rubedine, nunc virore, aliisve coloribus. Flava tingi solent floribus Genistæ aculeatæ aut Narcissi, rubra corticibus Cæparum, viridia ferè cujusvis herbæ succo, obscurè nigricantia corticibus Alneis, cœrulea Indico; quæ quidem res tinctoriæ induuntur cocturæ unà cum Alumine ad firmandum colores. Ovis hoc modo paratis, pueri in Campos exeuntes Ovorum Ludum exercent magno cum gaudio, Ovis tinctis variè ludendo; scil. vel in aërem ad instar Pilarum jaciendo, vel dando & excipiendo, vel ad instar Globulorum humi volvendo, plerumque ita ut sint obvia aliorum Ovis, & ea occurrentia frangant: & alia id genus factitando,

tando, quæ à Borealibus hominibus melius a-
quirantur.

De Ludo Gjitûcum Chudûni.

HIc eſt Ludus qui dicitur Anglicè Priſon-baſe ſeu Priſoners-baſe, ubi linea inter duas Luſorum turmas in Campo ducta vocatur the Goal. Meſopotamienſium eſt hic Ludus, qui vocatur *Gjitûcum Chudûni*, à formulâ quadam quæ infra adducitur. Sic autem exercetur: eligitur locus benè planus & amplus, putà aliquem Campum aut magnam Aream, per cujus latitudinem humi ducitur Linea dicta نشان *Niſhân*, i. e. *Signum*, tanquam Vallum inter duas hoſtiles turmas dirimens, & dictum locum in duos quaſi Campos bellicos dividens. Hoc facto, & toto ludentium numero in duas Turmas (ut dictum) diviſo, & dictâ Lineâ in medio relictâ, duæ Turmæ à ſeinvicem ſecedunt ad commodam diſtantiam fortè 40 Cubitorum aut ulnarum. Deinde Luſum ordientes, ſcopus eſt ut aliqui ex hâc Turmâ ultra dictam Lineam ſeu interpoſitum Limitem excurrentes, & in hoſtes incurrentes clament.

جيتكم خذوني عقلي غلب جنوني

Gjitûcum chudûni, âkli galàb gjunûni, id eſt, *Venio ad vos, me capite: prudentia mea ſuperat inſaniam*

saniam meam seu *temeritatem meam*, i. e. apprehendite me si potestis: sed scitote me non esse tam temerarium & stultum quin mihi sat caveam; nam prudentia mea est plùs quàm insania seu temeritas mea.

Cum hoc dicto clamore adversæ partes contra se invicem incurrentes, ad dictam Lineam vel ultra eam utrinque contendunt. Quicunque autem Lineam seu Vallum supergressus, hostilem Campum invadit, & aliquem ex Hostibus tangit, & mox ad Vallum evadit; si hoc modo tactus Hostis non potest istum. Invasorem detinere, tum ille qui tactus erat, reputatur quasi مات *Mâta*, i. e. *mortuus esset*, & cessat ludere, nam si non potuit Aggressorem occidere, tum ab ipso occiditur. Sed è contrà, si dictus Invasor qui alium tetigerat, in hostili Campo apprehendatur, & ita detineatur ut ad Vallum evadere non possit, tum iste pro mortuo habetur. Et hoc modo proceditur, donec omnes ex Turmarum alterâ occidantur, & Ludus bellicus finiatur.

De Ludo Hippade.

LUdus qui Græcis Ἱππὰς, Persis dicitur مزبين *Mazbîd* seu مزبيده *Mazbîda*, & aliàs vocatur خربازان *Cherbâzân*, i. e. *Asini-ludium*, ubi se invicem ut Asinos inequitant. In eo enim ali-

qui pueri alii post alios ordine proni consistunt, manibus ad genua compositis & applicatis: & horum extremus cæteros omnes per Dorsa transilit, donec primum occupet locum, seque ibi eodem modo constituat. Hic Ludus Turcicè dicitur سرمانه *Siramaná*.

Huic affinis est, si non idem, Ludus Persis dictus خرسك *Cherségh*, i. e. *Asino-Canis*, Turcis ازون اشك *Ozûn Eshèk*, i. e. *Longus asinus*, ubi aliquis in alterius sinum caput immittens, curvato corpore consistit, dum alii in ejus longum dorsum insiliunt.

A quibusdam Lexicographis *Cherségh* aliàs minùs rectè exponitur per *Féleka ojúni*, de quo posteá.

Hic Ludus in Mesopotamiâ vocatur Arabicè حمار الحايط *Himâro'l Häit*, i. e. *Asinus ad murum*, cùm scil. unus muro innixus stat curvato dorso, dum alii insiliunt. Armenicè *Ternúzugh* vocatur.

Quærendum annon huic affinis sit Ludus الكجكجة *AlKégjkegja*, quem Camûsi autor scribit etiam vocari است الكلبة *Isto'l Kélbati*, id est, *Nates Caniculæ*.

De Ludo Habâbato'l Habâba.

BEllicus iſte Ludus Meſopotamienſium, dicto Nomine vocatur à formulâ quâdam quæ infra adducetur. Fit autem ſequente modo: Eliguntur duo رووس *Rûus* ſeu Capitanei ſeorſim ſtantes: & tum tota ludentium رفقة *Rúfka* ſeu *Cohors* binatim ſeu per pares aliquantulùm ſecedentes inter ſe conveniunt quamnam duarum rerum (putà Nummulorum, Cultrorum, Albi lapidis aut Nigri,) alteruter eorum habebit. Poſteà ſinguli virorum aut puerorum dicti Pares ſigillatim ad Capitaneos, redeunt à quorum altero quærunt, An hanc rem vel alteram (de quâ convenerant) habebit. Et tum Capitaneus ſecundùm eam quam facit Electionem, vel hunc vel alterum dictorum virorum pro ſuâ parte ſortitur. Et hoc modo proceditur, donec ſinguli Virorum pares ſe offerentes Capitaneis, ab his æquali numero eligantur.

His factis, ita ut totus ludentium numerus dividatur in duas Cohortes ſeu Turmas, quarum una ab hoc Capitaneo, altera ab altero in militiam conſcribuntur. Et tum poſtea Capitanei inter ſe conveniunt de duabus Sortibus, quarum una fortè ſit *Æſtas*, altera *Hyems*, quarum hanc inferiorem, illam ſuperiorem fore decernunt. Dein alter eorum aliquem lapidem ex unâ tantùm parte ſputo illitum (ad indicandum humiditatem & hyemem) in aërem mittit, (alterâ

parte relictâ siccâ ad indicandum æstatem,) interrogando alterum ايما تريد الشتا ام الصيف *Utrum vis, Hyemem vel Æstatem?* Si ex Responso suo obtinet Sortem superiorem, ille cum suis omnibus alterorum humeris inequitant, & ab eis tanquam à totidem Equis vehuntur. Deinde Capitaneus superior Consortes suos omnes in secessum ducens, singulis peculiare Nomen clàm assignat, qualia sunt *Equus albus, Equus niger, Bos, Vacca, Ruch, Camelus, Cervus, Vulpes,* aut quidvis aliud. Tum postea ille Capitaneus qui est Insessor, hanc sequentem formulam recitat.

هبابة الهبابة شد عيون الخيل يا ركاب لا حار ولا نار ولا عجوز تقطع الطابي [يعني طوب] ينزل ما ينزل فلان *Flatus, flatus!* [seu *Ventus, Ventus!*] *Shiddi oyûn AlCheil, yâ rekkâb,* i. e. *liga oculos Equi tui ô Insessor: nam non est* coram te *nec calidum quid nec ignis, nec Vetula quæ præscindat* [i. e. Venefica quæ auferat] *AlTâpi* [seu *Tôp*] i. e. *Pilam tuam: an ab Equo descendet vel non descendet ô Akiva?* nominando aliquem ex eis quem descendere velit. His auditis, Insessores omnes Equorum suorum oculos comprimunt, ne aliquid videre possint: & omnibus in formâ circuli stantibus, in medio ponitur aliquis Lapis, vel etiam Pila. Tum ille quem ad descendendum nominaverat Capitaneus, in medium descendens, Pilam istam tribus vicibus humo allidit; & deinde eam in medio relinquens, rursus

Equum

Equum suum conscendit. Tum postea iste superior Capitaneus permittit Equo suo ut oculos aperiat, eúndémque interrogat, *Quis Pilam humo allisit?* Si malè hariolatur, nec potest dicere quis hoc fecerit; tum dictus superior Capitaneus eundem in secessum abducens, aliud ei nomen clàm assignat, & quoque Equum suum mutat; quia iste prior Equus propter apertos super oculos omnium rerum quæ agebantur conscius, nimis astutus evaserat. E contra verò, si dicti Capitanei Equus rectè respondet, tum hâc ratione inferiores omnes liberantur & ipsi fiunt Insessores seu superiores: & illi qui anteà Insessores fuerant, jam fiunt Equi & inferiores.

Huic Ludo affinis est sequens Constantinopoli usitatissimus, ibi dictus *Tchenghi*.

De Ludo Tchenghi, seu Tchanghi.

PUerorum Ludus est Constantinopoli usitatissimus, sic denominatus à primâ Voce in Verborum Formulâ à pueris Lusoribus in hoc Ludo recitari solitâ, quæ sic se habet Turcicè,

چنكي چنكي چاروغي	*Tchenghi tchenghi tchárughi,*
ايچنده قودم ياروغي	*Itchinde* pron. *itchne*] *kôdim yârughi,*
چتال متال قاچ آغاج .	*Tchatàl matàl, Kátch âgátch?*

Nomen *Tchengh* seu *Tchangh* varia significat: est enim vel *Cythara*, vel *Cymbalum* verum, vel *Crepitaculum*, vel *Globuli sonori ænei* qui manibus gestantur Musici soni excitandi ergò. *Tchenghi* quoque est *Erro*, qualis vocari solet *Ægyptius*: item, *Circulator*, *Circumforaneus*, & *Comœdus* aliàs dictus زفان *Zaffân* & مقلد *Mokállid* seu تقليد ابن وب اوجناجي Ital. *Comediante*; nam زفانه *Zaffâna*, & تقليد *Taklîd*, est چنكيلر اويني *Comœdorum Ludus*. Est quoque *Tchenghi*, i. q. Ital. *Cantinbanco*, qui aliàs قصه خوان *Kissa-Chân* seu حكايتجي *Hikâyatgji*, *Historiolarum recitator*; & چنكي عورت *Tchénghi avràt*, est *Saltatrix*. His autem missis, *Tchenghi* seu *Tchanghi* est. i. q. Τζάγγα, quod apud Meursium in Glossario exponitur, *Genus Calcei pretiosi gemmis & auro ornati, qui Imperatoribus & Magnatibus peculiaris.* Nam in hoc Ludo sec. primum ejus institutum, olim suppositum est quòd parva aliquot Lignicula (quæ rythmi causâ *Bacula* dicuntur,) condantur in Calceolo, unde inter ludendum depromantur; quod tamen hodiè non fit.

Et چاروق *Tchâruk* seu *Tchârik* (in constructione چاروغي *Tchârúghi*,) est aliud *Calceamenti* genus (Pers-Indis dictum شم *Shùm*) factum ex پستوقه *Pestûca* seu *Melotâ siccâ*, cui adhæret lana brevior aliquantulùm tonsa & exteriùs versa.

sa.

sa. Sed reverà non est tam *Calceus*, quàm merum Segmentum pellis ovinæ cum lanâ suâ pedibus obvolutum & obligatum, & loro seu tenui segmento per factos ocellos constricto in pedis dorso. Iste Calceus ex corio crudo Persicè vocatur ليمه *Lîma*.

Et ياروق *Târuk*, (in constructione ياروغي *Târûghi*,) est propriè *Baculus manualis* seu *Scipio* in cujus summitate est Capulus seu Globulus: heic autem quemvis *Bacillum* seu quodvis *ligniculum* significat.

Itchinde in hoc Ludo brevitatis & metri caussâ vulgò pronuntiatur *Itchne*.

Tchatàl est *Furça*: & *Matàl* est vox expletiva per se insignificans: heic autem emphasis & consonantiæ causâ superaddita, prioris vocis quâcum consonat, significationem augens & intendens & quasi repetens, ut mos est Linguæ Turcicæ. Ex. gr. ad vituperandum aliquem, familiare est eum vocare *Porcum*, ut nomen exosum: sed auxesis gratiâ dicunt خنزير منزير *Chinzîr minzîr*, i. e. *Porcus porcissimus* seu *spurcissimus*: & quamvis *Minzîr* nihil per se significet nec sit in ullâ linguâ vocabulum significans, heic tamen in hac Formulâ significationem auget & explet. His positis, superioris Formulæ Interpretatio sic erit, (scil. vix aliquem commodum sensum faciens, sed est sicut aliæ puerorum Formulæ ubi clamor & sonus potiùs quàm sensus affectari solet,)

Cal-

Calceamentum, Calceamentum, Calceolus !
Intra quem posui Bacillum.
Furca furcata, quot sunt Lignicula ?

Modus Lusum inchoandi, est ut Puer qui alios ad ludendum solicitat, dicat, جنكي اوينرميسن *Tchenghi oinúrmisen.* i. e. *An ludes Tchenghi ?* Adscito itaque puerorum cœtu, in duos æquales partes abitur, ita tamen ut utraque pars constet numero impari, viz. 3, aut 5, aut 7, &c. Deinde (ut in aliis Ludis fieri solet,) jacitur Sors cujusnam partis sit inchoare Lusum, quod fieri solet Lapillo salivâ illito & in aërem jacto, rogando ياش يا قرو *Tâsh ja Korú,* i. e. *Humidum vel siccum* habebitis ? Hâc electione factâ, aggrediuntur Lusum, in quo omnes ex eâ parte cui sors felicior obtigerat, insilientes conscendunt & inequitant Dorsa aliorum omnium ex adversâ parte, qui itaque eâ vice vocantur آتلر *âtler,* i. e. *Equi.* His circulo stantibus, primus (& deinde alii) Insessor seu Inequitator unâ manu velat tegitque oculos Equi sui, & alterâ facit Signum conjecturâ assequendum ab Equo suo seu inferiori puero inequitato : quod si rectè conjectaverit, tum mutatis vicibus omnes pueri inferiores evadunt superiores , alteros inequitando, & faciendo ut priùs factum fuerat: nam unus aliquis rectè conjiciendo, omnes Socios liberat. Hocque ordine fit per totam puerorum coronam, donec aliquis interrogatus rectè responderit.

rit. Olim dicta Lignicula tenendo, interrogabant, *Quot Lignicula* ? Sed hodie loco Ligniculorum substituunt Digitos. Interrogationes ferè tales sunt; scil. recitatur superior formula, & quando in ejus fine pervenitur ad hæc verba, *Quot sunt Lignicula*, tum Insessor (altero jam velato) loco Ligniculorum extendit aliquot dextræ manûs Digitos, qui quot sint ab inferiori puero respondendum est. Vel aliàs Insessori liberum est quodvis aliud Signum facere: Ex. gr. si deorsum extensum Indicem exhibet, tum eo significatur & indigitatur بورغو *Bûrghu*, i. e. *Terebra*, vulgò pron. *Bûgru*. Si cœlum versus eundem Digitum erigit, tum significatur اللهه بقر *Allâha bakàr*, i. e. *Ad Deum aspicit*: vel si eundem juxta oculum ponit quasi collimaturus, tum significatur توفنك *Tophàngh*, (vulgò *Tiphèngh*,) i. e. *Sclopetus*, imprimis ligneus. Insessor itaque altero velato, Signum faciens rogat, *Quot sunt ligna* ? aut نه در بو *Nedur bû*, *Quid est hoc* ? dum scil. deorsum inclinato Indice *Terebram* imitatur, vel eodem erecto cœlum indigitaverit, vel quasi collimaturus eundem Digitum oculis applicaverit; his inquam signis factis, si inferior Equus non responderit *Bûrghu*, aut *Allâha bakàr*, aut *Tiphèngh*, tum dictus Equus cogitur manere ut Equus prout erat, donec eædem vel aliæ aliquot Quæstiones à reliquis sociis eodem modo interrogatæ fuerint.

Sequitur Hippas alius inequitandi Ludus, qui

tamen alio modo exercetur. De Ægyptiorum & aliorum Ludis publicis, præsertim Pilâ, consule Calcashendium.

De Pilæ Ludis.

PArva Pila manuaria quâ luditur, Arab. est كرة *Cúrra*, quo etiam nomine Terræ Cœlive aut quivis alius *Globus* subinde notatur. Dicta Pila aliquando impellitur Rudiculâ, ut infrà docebitur.

Est & Pila major quæ fit ex complicato Panniculo, cujus Ludus dicitur Arabicè *Kúggja*: sic *Camûsi* Autor, كجة لعبة يأخذ الصبي خرقة فيدورها كأنها كرة *Kúggja est Ludus in quo pueri accipientes Panniculum, eundem circumagitant quasi esset Pila.* Et hicce Panniculus seu Pila impellitur adunco Ligno dicto *Tûz*: sic *Cam.* توز الخشبة يلعب بها الكجة *Tûz est Lignum quo luditur AlKúggja.* Tale Lignum Anglis dicitur a Bandy, & ipse Ludus Bandy Ball.

Est & Pila lignea quâ exercetur *Pililudium equestre* seu *Claviludium*, Anglicè Stow-Ball. Hic Ludus à Persis equitibus exerceri solet in Hippodromo magno, ubi Pilam ligneam ultrò citróque impellentes, sese & Equos suos ad agilitatem excitant. Exercetur *Clavâ* Arabibus dictâ محجن *Mihgjen*, Persis aliquando أوند

Avend,

Avend, & خلچه *Chultcha*, plerumque autem چوگان *Tchaughân*. Sunt qui pronuntiant & ſcribunt چولگان *Tchaulaghân*, unde Arabes neſcientes ſonos چ & گ, fecerunt ſibi monſtroſum vocabulum صولجان *Saulagjân*, quod aliquando adhuc pejus vitioſâ metatheſi ſcribitur جوكلان *Gjaugalân*, dictam aduncam *Clavam* notans.

Sunt qui volunt hunc Ludum Arabicè vocari طبطاب *Tabtâb*, & Perſicè پالوانه *Pâlvâna* ſeu *Paluvana*: ſed hiſce nominibus potiùs ſignificatur *Rudicula* ſeu *Pala*, quâ parva Pila in aërem impellitur, Anglicè a Battledore. Talis *Pala* alias dicitur پهنه *Pâhna*, capite excavato ad inſtar Cochlearis, cui Carbaſi Pilam imponentes, eam in aërem jaciunt, & caſuram rurſus excipiunt eâdem cavitate; nec ſinunt in terram cadere, donec Luſoribus placuerit.

In ſuperiore *Claviludio*, id Perſis dicitur هال *Hâl*, quando in Meidân collocant duas Columnas ſeu Metas, ut چوگان بازان *Claviluſores* Pilam ſuam inter eas tranſmittant. Hippodromus ubi publica exercitia haberi ſolent, Perſ-Arabicè dicitur ميدان *Meidan* voce hybridâ, partim Latinâ: duæ enim in utrâque extremitate *Meta*, (à formâ ſingulari Arabibus Latinum nomen uſurpantibus) ميد *Meida* ſeu ميطا *Mita*,

ta, i. e. *Meta*,) additâ Arabum terminatione Duali, dicuntur ميدان *Meidan*, ſeu ميطان *Meitan*, i. e. *Duæ Metæ*.

Apud Meſopotamienſes eſt Ludus eis dictus طابي *Tâpi*, [i. e. طوب *Tôp*, *Pila* ſeu *Globulus* quivis,] qui exercetur magnâ Pilâ coriaceâ, lanâ infercâ. Et Ludus eſt, ut aliquis humo allidat hanc Pilam, adeò ut repulſu ac reſultu in aërem ſurgat, & aſtantes contendant quis ſurgentem Pilam (dum adhuc eſt in aëre) capiat. Si ille qui alliſerat, eam capit, dum alius ſimul in eandem rem contendebat, tum Alliſor inequitabit humeros alterius, & ab eo circumvehetur. Sed ſi alius capit Pilam, tum Alliſor erit Equus, ut portet alterum illum qui dictam Pilam capiebat.

Apud Meſopotamiæ Incolas, alius Pilæ Ludus eſt كبى *Kubbi* ſeu *Kibbi*, in quo eſt magna quædam Pila ex vetuſtis pannis vel aliâ materiâ compacta. Ad ludendum convenire ſolent plures, fortè 10, 20, aut 30 perſonæ, ex quibus unus fit Capitaneus, qui in medio proſtans, & vulgi circumſtante coronâ, incipit numerare quicquid libet fingere, ut *Deus* 1, *Sol* 2, *Terra* 3. Tum convertit ſe ad ſocios quos pergit numerare 4, 5, &c. eóſque toties numerat donec attingat numerum quadrageſimum: & tum ille ex ſociis Circulo ſtantibus (quicunque ſit) qui cadit ſub numero 40, [ſc. cui accidit ut ſit quadrageſimus,] debet ſurgere & ſe collocare à tergo

go Capitanei, qui interrogabit eum ايش اكلت اليوم *Quid comedisti hodiè?* cui alter pro libitu respondet, *Panem, Carnem, Pisces,* aut quidvis aliud. Tum tota Cohors incipit unâ voce clamare, اكل خبز اليوم *Comêdit panem hodiè,* aut quicquid sit.

His ita factis, Capitaneus dictam Pilam in mediam coronam emittit, quam ille qui medianus à tergo steterat, manibus prehendere conatur, dum reliqui omnes istam Pilam ita exagitant & circumvolvunt & manibus ac pedibus eam huc illuc projiciunt, ut alter cogatur fortè per horam laborare & discurrere, priusquam eam prehendere possit. Sed quando tandem Pilam arripit, ille à cujus manu tunc venerat vel in cujus manu deprehenditur, hujus vicem subire cogitur, & fit الفتال *Phettâl, Cursor,* الذي يفتل *qui medianus circumcurrat.*

De Ludo Trium Passuum-diductorum.

Hic Mesopotamiensium Ludus dicitur ثلث ناتات *Thálath nâtât,* id est, *Tres diducti-passus,* Anglicè **Three strides.** Positâ نشان *metâ* ubi incipiant, ille qui præ cæteris videtur agilis, ponit tres benè diductos Passus, quos tamen (si vult) excedere potest: & locum ubi desinebat signans, dicit, هذا لمزيد *Hada limzîd,* id

id eſt, *Hoc eſt ad augendum*: & hoc modo iſte Auctor provocat reliquos ut tentent ſi plus præſtare poterint. Si aliquis alius hoc attingit, tum prior adhuc auget. Quicunque autem tentando non poteſt attingere, cogitur manus genubus applicando tranſverſim ſtare ad unius fortè Paſſûs diſtantiam, ut Auctor facto unico Paſſu ſtatim ſuper eum tranſiliat, & reliqui omnes ſequantur tranſiliendo. Deinde dictus prior, paulò ulteriùs eum collocat tranſilitque, & reliqui ſequuntur. Et quicunque non poteſt tranſilire iſtum, cogitur ejus vicem ſubire, & dicto modo ſtare ut reliqui ſuper eum tranſiliant: ille verò qui priùs ſuccubuerat ut ſuper eum reliqui tranſilirent, jam fit Auctor, & ſtatuit imperátque ad quantam diſtantiam iſte alter ſuccumbat. Sunt autem (ut mihi dictum eſt) ex hujus Regionis hominibus qui eâ ſunt agilitate & dorſi robore, ut 50 pedes ſeu 30 aut plures cubitos tribus diductis Paſſibus excedant.

De Ludo Hagjêgj.

HIc Ludus apud Meſopotamienſes dicitur لعبة بالحجيج *Laba bilHagjêgj*, quia ludunt حج *Peregrinationem ſacram.* Hoc autem modo fit: deſignatur aliquis locus, (putà Collem, Arborem, Saxum, aut ſimile quidvis,) ad quem inſtituenda eſt Peregrinatio luſoria: & ad jactum ſagittæ ponitur Meta ſeu terminus à quo inci-

incipiendum est. Deinde Lusores dividuntur in duas Turmas, quarum utraque suum Ducem habet: & jacitur شتا وصيف *Hyems & Æstas*, (ut suprà,) ad sortiendum quænam Turmarum primò excurrat. His factis, illi quorum est excurrere, versus locum peregrinationis properant. Metæ verò Dux collocat suos sigillatim ad certas quasdam distantias: & dato Signo, à Metâ incipientes jaciunt suam quam habent طابي *Pilam* post Peregrinantes: & isti qui ad certas distantias collocati sunt, à se invicem excipiunt jaciúntque ut ipsos Peregrinantes assequantur & Pilâ feriant: quod si fecerint & aliquem ex eis tetigerint, tum mutantur vices, & illa Turma quæ antè excurrebat, jam Metam possidet. Aliàs, si non tetigerint aliquem ex eis, tum primi Possessores Metæ eam tenent etiam secundâ vice, aut pluries si opus fuerit.

De Ludo Caſhcûſhi.

APud Incolas Mesopotamiæ كشكوشي *Casbcûshi* est magna quædam *Pila lignea* ex 7 aut 8 partibus composita: hæ partes non arctè, sed laxè componuntur, ita ut movendo, inter se invicem collidantur & crepitent. Lusores verò in duas dividuntur Turmas, quarum utraque suum Ducem habet: & mittuntur Sortes,

tes, (ut suprà,) quænam harum Turmarum super alteram inequitet. Deinde facto Lusorum Circulo, Insessorum Dux conscendens Equum suum, aliquam ترکی Terki, id est, Cantilenam modulatur : & posteà, Pilam ligneam quam manu tenebat, jacit ad aliquem ex suis Insessoribus; & si aliquis Insessorum eam capit, iste Duci reddit ut ad alterum jaciat: & sic deinceps. Equi autem intereà calcitrant & circumagunt se ut hoc modo impediant alteros à capiendo Pilam ; adeò ut si nullus Insessorum Pilam ceperit, tum mutatis vicibus, qui primò erant Equi, jam Insessores fiunt.

De Ludo Bokeira seu Bukaira.

ARabibus بقيري Bokeira est Ludus Persis dictus کوهاموں Cuhâmûn, seu rectiùs کوهاموي Cuhâmui, i.e. Montipilaris, seu Monticapillaris : est enim terræ Cumulus circa quem ducuntur lineæ, ut exponit meum Nimetullâh; in quo etiam fusiùs explicatur, quòd sc. sit terræ cumulus super quem spargitur aqua & complicatur in eo Pilus seu Capillus : & deinde circa dictum Cumulum ducitur manus, donec tandem Pilus appareat. Secundùm aliorum praxin, est Terræ cumulus in quo fiunt foramina : deinde aquâ in Cumuli summitatem effusâ, ille puer qui ei adstabat Foramini unde effluere[t]

re[t]

ret aqua, Depositum pro quo ludebatur reportabat.

De Ludo Tâgj.

HIc Ludus طاج *Tâgj* incolis Mesopotamiæ idem est qui Turcis چالك اجودي *Tchâligh ojûni*, qui exercitur ligni Frustulo quod vocamus Cat vel Trap, quod Baculo tactum salit instar Felis. Ipsum verò ligni frustulum Arabibus illis Campestribus vocatur هاب *Hâb*, oppidanis ليغا *Lîgha*; & *Bacillum* quo feritur, est غطا *Ghâta*. Alias Persicè audit غوك چوب *Gûk-tchûb*, id est, *Rani-lignum*, sc. instar ranæ tam formâ quàm saltu: & aliter دست چالك *Dest tchâligh*, & كورشت *Cûrisht*.

In hoc Ludo socii dividuntur in duas partes, quarum singulis præficitur Capitaneus. Incipit alterius partis Capitaneus, qui si rectè ferit propellitque Ligneum illud Frustum seu Felem, tum illi qui ex adversâ parte arripiunt & vibratâ manu domum remittunt, ita nempe ut attingant tangántque ferientis Bacillum, quod eum in finem humi transversim collocatur. Et, si tangunt Bacillum, tum mutantur vices, & altera Cohors Metam possidet, dum isti inferiùs relegantur

gantur ut propulsatum Frustum excipiant, ut in initio ab aliis factum est. Vel si per aërem volans Lignum manibus capere possunt priusquàm attingat terram, tum illud secum portantes quietè adeunt Metam, eamque possident.

Si autem Capitaneus ictu fallitur, nec rectè ferit, pro mortuo aut cessante habetur, & cessat ludere; sed alius aliquis ex suis ei quasi subsidium ferens, ejus vicem feriendi supplet, feritque وحياة الرّووس *pro vitâ Capitanei* sui recuperandâ. Si iste fallitur ictu, tum venit tertius; & ut suprà, si rectè ferit, tum altera pars excipit & vibrato brachio domum remittunt, ita (ut si possit fieri) transversim positum Bacillum tangant, & hoc modo Metam possideant. Si autem non tangunt, nec priusquam in terram cadat manibus excipiunt, tum ille qui feriebat (si rectè præstat,) pergit ferire & ludere.

At si Capitaneus quatuor continuatis vicibus rectè ferit, tum erit in illius potestate ut dicat فلان يجي *veniat à Suis*, & hoc modo advocet quemcunque vult ex adversâ parte, ut inequitetur ab aliquo ex suis. Et, si secundus qui deficientis Capitanei vices supplet, semel rectè ferit *pro Vita Capitanei*; & deinde pergit adhuc rectè ferire quatuor continuatis vicibus; tum erit in illius potestate ut advocet adversæ partis Capitaneum, ut à suo Capitaneo nuper mortuo sed jam revivente inequitetur.

Si autem alicujus sit ferire pro reviventibus Capita-

Capitaneo & duobus aliis; tum debet rectè ferire sex vicibus: si pro Capitaneo & tribus aliis, tum septem vicibus. Et sic deinceps.

De Ludo Turbinis.

NOmine مصعار *Mits'ar* apud Mesopotamienses denotatur *Turbo* missilis, talis qui vocatur Gigg vel Topp. Ludus est, ut istiusmodi Turbo obvoluto filo ex alicujus manu jaciatur ad fortiter gyrandum; dum intereà reliqui qui adsunt suos Turbines eodem modo emittunt, ita ut (si possibile) priorem feriant evertantque. Quicunque verò suum emittens alium non ferit, tenebitur sequente vice suum summittere ut alii eum impetant: nisi fortè sequente modo redimere poterit. Nam quamvis aliquis Turbinem emittens non feriat alium, si tamen potest suum ab humo levare ita ut in manu suâ gyretur donec alium Turbinem alterâ manu tangat, tum ille idem quem ita tangit, emittendus est ut à reliquis impetatur, ut suprà.

Iste Ludus Græcis dicitur βέμβιξ, Arabibus فلكة *Féleka*, & دوامة *Duwáma*, à circumgyratione: sic Gjeuhari الدوامة فلكة يرميها الصبي بخيط فتدوم على الارض يعني تدور *Al Duwáma est Féleka* [seu *rotundum quiddam*] *quod cum filo è manibus emittit puer, ut perpetuet*

se super terram, id est, *circumgyretur diu*. Hoc pueris vulgò dicitur *dormire*. Ecteri dicit, دوامة اوغلانچقلر چوردكي پرلغوچ فلكة دررلر *Duwâma est puerorum gyratilis Hirundo, quam etiam vocant Féleka*. Aliquando Latinè dicitur *Trochus* & *Trochulus*, ut & Italicè dicitur *Trottolo*: Turcicè فرلاق *Firlâk*, & (ut vides) *Hirundo*, propter motionem quæ volatili gyrationi non absimilis. Nomen autem Turcicum variè scribitur: sc. *Pirlagûtch* ut suprà, item پرلنغج *Pirlangùtch*, & قرلنغج *Kirlangùtch*. Aliàs پرله *Pirla*, & فرفره *Firfira*. Syriacè audit [Syriac] *Ghîghlo*, quod consonat cum Angl. Gigg. Persicè plura habet nomina, quarum aliqua sunt بادفره *Bâdfira*, & برمبور *Berembûr*, & بادزن *Bâd-zen*, quia movet ventum seu aërem. Aliàs vocatur كلكيس *Kelkis*, & گردناي *Gherdnai*. Quin & *Gherdnai* est etiam *Rotans Sella* in quâ pueri gradiri discunt: item, *Orbiculus* qui trajectis funibus, iisque adductis & iterum relaxatis circumvertitur.

Trochus est tam *Turbo*, quàm *Rotula* lusoria quam circumagunt pueri. Trochi autem duo erant genera, quorum unum Scuticâ agitabatur, alterum loro circumvoluto ejectum in terrâ agitabatur (ut dictum est) vi primæ vis impellentis, & eodem loco diu gyrans manebat. Sub *Trochi* etiam

etiam nomine (ut dictum) apud Græcos veniebat *Canthus* seu *Rotula* quæ baculo per plateæ longitudinem agitari solebat. Qui quidem *Canthus* (seu *Trochus*) erat vel ligneus simplex, vel æneus cum strepentibus annulis.

Alia etiam erant apud Græcos *Trochorum* genera. Sed de his satis.

De Ludo qui Par Impar *vocatur.*

HIc Ludus Gallis *Pair ou non, & Pair ou sou*, eâdem sortitione quâ *Croix ou Pile, Caput aut Naviam* Latinis sonans. Gr. Ἄρτια ἢ περισσὰ, ζυγὰ ἢ ἄζυγα. Hunc Ludum exercere ἀρτιάζειν, Arabicè dicitur خسا *Chessa*: nam خسا *Chesan* eis est *Impar* numerus; & خسا زكا *Chessan Zeccàn* est *Imparis parisque Ludus*, aliàs Arabibus زوج يا فرد *Zaugj ya pherd*, Persis طاق يا جفت *Tâk ya Gjuft*, Turcis تكمي جفتمي *Tek-mi Gjuft-mi* ? Apud Juvenalem memoratur

Ludere per impar, equitare arundine longâ.

De Ludo Phial.

ARabibus فيال *Phial* est *Divinatio luditra*, ubi sc. terræ seu arenæ cumulus in partes

 dividi-

dividitur, & re aliquâ in unâ harum partium reconditâ, divinandum est in quâ parte lateat. Hic Ludus aliàs Arab. dicitur دسة *Dúſſa*, & Perſ. خاك و نمك *Chāk u Namàk*, i. e. *Terra & Sal*, ubi aliquid in arenæ bipertito cumulo abſconditur; &, ſi alter qui non viderat, primo tentamine invenit, vincit: vel aliàs, quando aliquid in ſcrobe abſconditur; &, qui primo tentamine exemerit, vincit. Simile quid apud D. Golium exponitur Arab. السبوذة *Umbûtha*, ferè idem quod Pollucis Κινδαλισμοί. Eſt & alius divinandi Ludus Arabibus dictus عياف *Ajâph*, alias الغميضا *AlGomeiſa*.

De Ludo Furum & Vigilum.

APud Meſopotamienſes hic Ludus dicitur حساس وحرامي *Haſsâs wa Harâmi*, i.e. *Vigil & Fur*, ſeu collectivè *Vigiles & Fures*. Ab hujus Regionis Arabibus Armeni mutuârunt ſuum vocabulum *Haſâs* eodem ſignificatu. Illis qui Arabiam propriè ſic dictam incolunt, Vigil nocturnus dicitur عسس *Aſas*, prout in Lexicis legitur.

Hic autem Ludus hoc modo exercetur: conſtituuntur tres Turmæ; nempe aliquot qui adſint Officiarii, quales ſunt مفتي *Múfti* قاضي *Kâdi*

Kâdi ſeu *Kâzi*, بـاشـا *Bâſhâ*, & صوباشـي *Sûbaſhi* qui eſt حساس باشي *Haſſâs-Baſhi* ſeu *Vigilum præfectus*, eiſque is præeſt tam diurno quam nocturno tempore. Deinde ſeliguntur fortè 7 aut 8 Vigiles ſeu Latrunculatores, & totidem Fures. Iſti Fures quærunt Latebras, ut ſeipſos abſcondant: quo facto, Vigiles omnia loca permeant & rimantur, ut iſtos Fures perſequantur eoſque inveſtigent. Si quem invenerint, eum ſtatim adducunt & coram Officiariis ſiſtunt, ubi ſtat funiculo in collum injecto, & tandem ad Patibulum damnatur. Sed ſi aliquis Furum poterit imperceptus ſe eò adducere ut clam veniat ad tangendum aliquem ex Officiariis priuſquàm deprehendatur à Vigilibus & Latrunculatoribus, hac ratione ſalvus evadit, & culpæ ſuæ veniam obtinet.

De Chytra ſeu Chytrinda.

ISte Ludus Arabibus dicitur حاجورة *Hâgjura*, ſeu حجورة *Hagjûra*, Perſis خيز گير *Chiz-ghîr*, ut & Turcis طور طوت *Dôr dût*, i. e. *Surge* & *cape*. Iſte Ludus Græcis dicebatur χυτρίνδα. In eo enim, orbe ducto, puer medianus vellicatur & pungitur feritúrque, donec aliquem prehendat qui vices ejus ſubeat. Is enim medianus quem alii vellicabant aut verberabant, dicebatur χύτρα, *Olla*.

Eſt

Est etiam alia 2da *Chytrinda* species Persis dicta چلانك *Gjulânek* seu جيدارك *Giodârek*, & كوزه گردان *Cûza gherdân* id est, *Urceum* seu *Ollam circumagens.* In hoc apud veteres Græcos aliquis Ollam capite gestans (quam sinistrâ manu tenuit,) circumibat, dum cæteri eum verberantes interrogabant, Τίς τὴν χύτραν; cui ille respondebat, Ἐγὼ Μίδας. Et quem ille pede tetigisset, is cum ollâ circumire cogebatur.

Aliqui paulò aliter tertiam speciem constituunt, exponentes χυτρίνδα esse Ludum quo in Gramine considere solebant terni aut plures junctis dorsis, quos interim alii in capita percutere tentabant: illi verò aliquem ex percussoribus prehendere studebant, ut is considere cogeretur, & alter qui eum prehenderat surgeret. Hæc *Chytrinda* tertia species Persis dicitur سگندر *Seghánder*, i. e. *Canis intermedius*. Circulo enim ducto, secundùm Persas in gyro sedetur, & unus aliquis in medio collocatur, quem reliqui verberant donec aliquem prehendat qui vices ejus subeat; quod parum differt ab eo Græcorum, in quo plures in medio considebant.

Quin & سگندر *Seghánder* ab aliis Persarum Lexicographis paulò aliter exponitur (prout in aliâ fortè provinciâ usurpatum fuerit,) Turcicè تقله اويوني *Takla* seu *Tikla ojúni*; sc. Ludus Persicè dictus سر نگون *Ser-nughûn*, id est, *Caput retrorsum*,

retrorsum, Turcicè باش آشغه *Bâsh âshagha*, i. e. *Caput infrà*. Hic Ludus Hesychio dicitur Κυβιστᾶν, minus rectè pro Κυβιστᾶν: est enim ἀπὸ τῦ κυβιστᾶν, ubi saliendo corpus & caput retrorsum jactatur, ita tamen ut in pedes recidatur. Talis Saltator est Κυβιστὴρ seu *Petaurista*. Hoc modo ludere & saltare Turcicè dicitur تقله قلمق Takla Kilmak, *ponere seu adhibere Takla*, quod est آلتی اوسته چورمك یعنی دیوسرمك *Voltare sotto sopra*, Gallicè *Sobresault*, unde Angl. corruptè Sum erset seu Summerset, quod alias Heeles over head Alias Gallicè sonat *Saut perilleux*, vulgò sonans *Soperilleux*. Hic Ludus dicitur etiam باش سر شدن *Bâ-ser Shuden*, id est, *In caput esse* vel *fieri*, & نكون سر جستن *Ser-Nughûn gjesten*, i. e. *Capite retrò salire*, Arabicè دنكس *Nuks*, i. e. *Retrorsum*: Turcicè alias dicitur قجنه اوینمق *Kitchene oinamak*. Hic Ludus tam apud nos quàm in Oriente in Scenâ publicâ seu ex Asseribus parapegmate, mirâ corporis agilitate exerceri solet.

De Collabismo.

Iste Ludus Arabicè حي جعل *Hai gjo'al*, apud Ecteri كوز اغوجمه اويوني *Oculorum*

 suppressio

suppressio dictus *Ludus*, est tam *Myinda*, quàm *Collabismus*, sc. Lusus quo unus in circulo obiens, à cæteris percucitur, donec ille aliquem prehendat qui in ejus locum substituatur. Græcorum autem Κολλαβισμὸς, & Κολλαβίζειν erat quando aliquis proprios oculos comprimens, divinabat quis eum percusserat, quod Gallicè vulgò *Capifolèt* dicitur. Huic valdè affinis erat (si non idem) Persarum سر در کلیم *Ser der Kilîm*, i. e. *Caput in Lodice*, qui ferè idem Lusus qui Anglis dicitur Blinde mans Buff. Talis enim est Ludus ubi aliquem vel Lodice vel alio Panno aut mantili ita involvunt, ut nihil prorsus videre possit: deinde eum verberant, quærentes *Quis te verberavit?* Et pergunt sic facere colaphis percutiendo, donec rectè nominaverit aliquem, qui tunc in ejus locum substitutus, eodem modo verberetur.

Alius huic affinis Ludus Græcis dicebatur Μυΐνδα, seu μυῖα χαλκῆ *Musca ænea*, ubi puer clausis oculis & manus protendens obambulabat donec aliquem prehenderet: Anglis dicitur Hoble um blinde.

Huic congener est سر مامکه *Serj-mâmek*, i. e. *Caput Mammulæ* seu *Vetulæ*, Angl. Hyde and seek, quod fusè describitur in *Ph. Gj.* Dicitur Armenicè vocari *Kolghebezugh*, & *Dgîgh*.

Cum his in Meursii Indice connumerantur Διδρασκίνδα, Ἀποδιδρασκίνδα, atque Χελιχελώνη quæ est similis *Chytræ*, ubi Virgo sedens in medio vocatur χελώνη seu *Testudo*, & aliæ circumcursitantes

tantes rogant *Chelichelóne, quid facis in medio?* Respondet, *Lanam texo*, &c. Plura videas apud Pollucem.

Apud quosdam Lexicographos Persas *Ser der Kilim* aliàs exponitur, idem Lusus qui Arabicè مهزام *Mibzâm*, quo etiam nomine vocatur Magorum Saltatio dicta *Destbend*, quippe in quâ فيها يهرمون الارض فيوثرون *feriunt deprimuntque terram, & vestigia relinquunt in eâ.* Aliàs autem *Mibzâm* est quoque diversus Ludus, ubi accipitur Torris Titiove ignitus longitudinis cubitalis, quem aliquis abjicit retrorsum post dorsum suum: & quicunque arriperet aut prehenderet dictum Titionem, omnia circa se verberabat: & deinde illius in quem aliquis ictus ceciderat, erat ut ركب وغلب *rúkiba wa gúliba, insiliretur & subigeretur.* Cúmque Lexicographi inter se varient, vocabula exponentes secundùm usum provinciæ in quâ vivunt, in alio Exemplari Libri *Nim.* dictus *Ser der Kilîm* expr. بكّري بوز *Benzi-bôz*, ubi aliquem sedere faciunt & percutiunt, interrogantes *Quis te percussit*, ut suprá. Est autem Turcicum *Benzi, forma* aut *figura* rei, ejúsve *similitudo*; & *Benzi-bozulmish* est *rejectus, retrorsum jactus*, adeoque *figurâ deformatus.*

De Saltatione.

A Rabibus Saltatio dicitur رقص *Raks*: at peculiaris Magorum ſaltatio quædam Perſis dicitur دستبند *Deſt-bend* ſeu *manuum commiſſio*, in quo alii aliorum manus prehendunt Hæc alias Perſicè vocatur پنجه *Pengche*, & vitiosè تنچه *Tantche* & پیچه *Pitche*: nam tot modis ſcribitur. *Deſtbend* Turcicè exponitur خوراز دپمك *Choráz depmek* ſeu *Choream ducere*. In meo *Nim.* expr. خوراز رومیان *Chorea Rumæorum* ſeu *Græcorum*. In *Nim. Laud.* Perſicè expr. خرد دست *Chùrd deſt*, i. e. *Parva manus*, & Turcicè ال ایونی *El ojúni*, i. e. *Manuum ludus*, ſc. manuum junctarum. Hic Ludus apud Meſopotamienſes vocatur جوپی *Gjuppii*; & in eo tantùm conſiſtit, ut multi homines aut pueri in Circulo ſtantes & manus jungentes, omnes ſe invicem in gyrum circumducant celeriter, tam diu donec diutius id ferre nequeant.

De

De Ludo Tâbel.

TAbel طابل est Lapillus rotundus ad magnitudinem Juglandis, aliàs dictus كله *Gúlla*, id est, *Globulus*, qualem quisque Lusorum possidet. Ex iis qui ludunt, quisque deponit suam Juglandem seu Talum, aut quicquid sit quo luditur: & hæc omnia collocantur rectà in unâ serie: & hujusmodi Series (quæ continet Depositum pro quo luditur,) apud Mesopotamiæ Incolas vocatur عانك *Auek* seu *ânak*, quod fortè primariò Cumulum arenæ aut pulveris significet. Paulò ultra dictam Seriem, ducitur خط *Chàt* seu *linea* transversa, quæ pro ludentium limite ponitur. Nam quicquid sit ultra lineam, nil valet; sed dicunt واقع *Wâkaa*, id est, *Cecidit, lapsus est* ultra lineam seu Limitem. His positis, ordine incipiunt jacere Globulis suis, stando ad distantiam 8 aut 10 Pedum. Jacturo autem dicunt pro malo omine, جوز عانك *Gjúz ânak*, id est, *Præterlabere acervum* seu *seriem*; sc. malè apprecantes ut hallucinetur jaciendo, & Depositum non tangat. Ille qui jacit, Pollice aut Indice adigit Globulum suum contra Acervum: & quotquot emovet tangitve, ipsi cedunt: & deinde resumens Globulum suum, rursus jacit. At si non tangit Acervum, ut aliquid

quid lucretur, tum non poteſt reſumere ſuum Globulum, quippe qui debet humi ſuo loco manere prout ceciderat.

Deinde ſecundus jacit: &, ſi tangit Acervum, lucratur quotquot movet: ſi tangit prioris Globulum, tum ille prior tenetur ei dare duas Nuces è marſupio ſuo; & hoc ſufficit ut ſecundus Globulum ſuum reſumens rurſus jaciat, donec ceſſet lucrari. Et ſic deinceps de reliquis Luſoribus, quotquot ſint. Sed ſi ſecundus tangit tertii Globulum, tum ille ſecundus dabit tertio 4 Nuces: & quartus dabit tertio 8 Nuces: cùm priores habuerint ſuas vices lucrandi ante hoſce poſteriores. Sed ut videtur, pro Nucibus quas dederint, debent ſuas ludendo vices reſumere, ut in initio. Si accidit ut omnes hallucinentur jaciendo, nec aliquid lucrentur, tum primus reſumens ſuum Globulum, rurſus jacit. Et ſic deinceps de reliquis, ut ſuprà dictum.

De Nuciludio.

HIc Ludus (Græcis [illegible]) ſuprà Perſicè vocatur *Sheſhchengi*: nam 6 nucibus luditur: Romani 4 nucibus. Conſulatur Ovidius de Nuce. Arabibus vocatur زدو *Zádwo*, unde مزداة *Mizdât* eſt *Scrobs* quam Nucibus petunt. Turcis audit قوز اويني *Kôz-ojúni*, ſeu جوز اويني *Gjevìz-ojúni*, id eſt, *Juglandium Ludus*: nam tales Nuces

Nuces intelliguntur, eæque plerumque tritæ seu lævigatæ, & tum Arabicè dictæ حرز *Haràz*, quod apud Turcas exponitur جوز [illegible]كوك ملعبى به الصبيان *Nuces lævigatæ quibus ludunt pueri.* Iste Ludus aliàs Perſ. vocatur هولك *Hûlek*, & هليوى *Hilivi*, & هيلوى *Hilavi*, & گردگان بازى *Ghirdaghân-bâzi*, i. e. *Nuciludium.*

Modus ludendi eſt multiplex. Sæpè autem ſic fit: viz. factâ prope murum ſcrobe, tres pueri ſumptis Talis aut Juglandibus primò jaciunt ſortiendo Privilegium incipiendi, ut qui Scrobi propiùs jecerit, habeat Titulum Turcicè دلك انه سي *Delùk* ſeu *Delìk ánaſi*, i. e. *Scroliculæ mater*: is enim ſcrobi adſtat, eique præeſt. Reliquorum puerorum alter dat alteri fortè Nuces, quas unà cum totidem de ſuis jacit. Si impar numerus in Scrobem cadit, omnes Matri ſeu Puero adſtanti cedunt: ſi autem par ſit numerus, tum ille qui jaciebat totidem lucratur ab Aſtante, & hic fit Mater loco illius. Variat autem Luſus pro vario Puerorum in diverſis locis ingenio, & pro patriæ ſeu regionis diverſitate; quod fit in aliis Ludis puerilibus, unde idem ſæpe nomen tam variè à variis exponitur.

De

De Ludo Cûs.

NOmen *Cûs* Persicè vulgò sign. *Ahenotympanum* : & apud Persas in Indiâ est quoque i. q. صف *Saph*, i. e. *Ordo series* Hinc *Cûs* est etiam nomen cujusdam Ludi ubi ipsi مهرها *Calculi* duobus ordinibus collocantur, ferè ut in Shahiludio cernitur. De eo *Sheich Nizâmi* canit,

دو لشکر بهم کشیدند کوس
چو شطرنج از عاج وآبنوس

Duo exercitus ordine instructi sunt
Ad instar Shahiludii ex Ebore & Ebeno.

Nempe hujus Ludi Armilustrium describit Poëta, ubi ambæ acies ad pugnam instructæ & ordine dispositæ stantes cernuntur; quarum una erat alba ex Ebore, altera nigra ex Ebeno.

Hicce Ludus videtur esse ex elegantioribus: & eo nomine dolendum quòd ampliorem ejus descriptionem non habeamus. Restat itaque à Mercatoribus nostris petendum, ut ab ipsis Indis hujus Ludi Schema & ludendi Regulas addiscentes, nobis impertiri non dedignentur.

De

De Ludo Pushtek.

LUdus بشتك *Pushtek* Persicè talis est quo manibus inceditur, pedibus interim in aërem elevatis. Idem alio nomine Persis dicitur سگندر گژدم *Seghánderi ghézhdom*, Indicè کتاب *Katâb*. Qualis autem Ludus sit *Seghánder*, suprà explicatum est.

De Micatione digitis.

PEr Digitos *Sortitio* dicta *Micatio*, Germanicè audit die Munke, Gallicè *Mourre*, Italicè *Morre*, quæ à Lat. *Micare*. Dicitur, *Micandum est cum aliquo*; &, *Dignus quocum in tenebris micetur*, de probo viro qui omnia promptè & rectè agnoscet & fatebitur, quamvis sit in tenebris ubi Collusor non videt an rectè dicat necne. Hunc Ludum exercere, Æthiopicè dicitur ተፋሰሰ *Taphásasa*, id est, *sortiri projectis digitis ut numerus divinetur*. In hoc Ludo Æthiopibus tota manus dicitur ወልታ *Waltâ*, i. e. *Pelta, Scutum, Clypeus*. Digitus unus est ኲናት *Kuinât*, id est, *Lancea, framea*. Index & Medius est ቀስት *Kast*, id est, *Arcus*.

Eſt & Æthiopibus ቀርቂስ *Karkis* dictum Ludi genus, cùm factis in Tabulâ aliquot Foraminibus, Globuli per ea mittuntur: quo quidem Luſu aliqui Æthiopum ad Divinationem abutuntur.

Elenchus

Elenchus quorundum eorum qui de Ludis scripserunt.

1. Liber Arabicus في حكمة النرد *de Arte Nerdiludii*, Autore *AlRâzi*, qui vulgò *Rasis* dictus.
2. Libellus Arab. قصيدة شينية يصف فيه النرد *Poema* dicta *Shiniya*, *quo Nerdiludium describitur*; cujus Autor est *Abu Abdallâh Mohammed fil. Ahmed AlCheyât Damascenus.*
3. Lib. סור מרע *Declina à malo*: est Dialogus de Ludis, ubi Interlocutorum unus eos laudat, dum alter eosdem vituperat. Impressus vitiosè primò *Ven.* שעה, 2do Leydæ חנו.
4. Liber *de Aleâ, Talis, Chartis*, &c. quem scripsit *Hier. Cast. Cardanus Mediolanensis.*
5. Lib. *de Aleâ*, per *Galenum.*
6. Lib. *de Alea*, per *Claudium* Imperatorem.
7. Lib. *de Ludis puerilibus Græcorum*, per *Suetonium*, quod testantur Suidas & Tzetzes & Servius. Hujus meminit Eustath. ad Odyss. *α*, innominato autem Authore. De hoc videas paginam ultimam.
8. Lib. *de Ludis Græcorum*, per *Meursium.* 8.
9. Libellus *de Ludis*, sc. *Talis, Tesseris, & Calculis*, per *Cœlium Calcagninum* Protonotarium Apostolicum.
10. Libellus *de Ludis privatis ac domesticis veterum*, cujus Author *Jul. Cæs. Bulengerus* Societatis Jesu Presbyter. 8.

11. Lib.

11. Lib. *Ouranomachia* seu *Astrologorum Ludus*, in Abaco rotundo cum Calculis, ubi duo Planetarum ordines pro Mundi Imperio decertantes. 4.

12. Lib. *de Aleâ*, seu *de curandâ in pecuniam ludendi cupiditate*, per Pasch. Justum; cui loco Commentarii adjectus est sequens *Munsterus*.

13. *Joh. Munsterus*, qui varia ex Autoribus congessit de *Sortibus*, *Taxillis*, *Chartis*, &c.

14. Carmen *in laudem Chartarum*, per Conr. Rittershusium.

15. Lib. Carmine cui tit. *Lorzius Alea Ludus*, per Car. Leuschnerum. Dicta tria Poëmata inveniuntur apud Casp. Dornavium in suo *Amphitheatro Sapientiæ Joco-seriæ*.

16. *Claudii Buxerii*, *Rythmomachia* seu *Pythagoreus Numerorum Ludus*, qui & *Philosophorum Ludus* dicitur. Calculi in hoc Ludo multiplices habent formas, & variis Numerorum Notis insigniuntur. Estque Ludus egregius qui ferè ad modum Scachorum, at in capaciori Tabulâ, exercetur. Hunc autem Ludum priùs descripserat *Jac. Faber* Stapulensis sub Tit. *Rythmomachia* seu *Pugna Numerorum*; ubi, ut suprà, Orbiculis, Trigonis, & Rhombis (quibus variæ Numerorum Notæ inscribuntur,) luditur.

17. Tract. *de Ratiociniis in Alea Ludo*, per Christ. Hugenium.

18. Lib. *de Lusu Alea*, per —— *Ryssen*, contra *Gatakerum*. Consule *Kippingum*.

19. Lib. *de Lusu Alea*, per *Gisb. Voetium*.

20. Lib. *de variis Ludis* Anglicè, per *Fr. Beale.*

21. Inter Raritates *D. Swammerdami* defuncti, memorantur *duo Libri Chinenſes de Ludis*, & *Inſtrumenta ludendi* ſacculo incluſa.

22. Liber *de Ludo l'Hombre*, cui opponitur *la Beſte.*

23. Liber *de Ludo Picquet.*

24. Lib. Anglicè dictus the Compleat Gameſter.

25. Alii obiter, ut *Eraſmus*, *L. Vives*, *H. Junius*, *Salmaſius*, &c. Conſule *Delrium* in *Senecam.*

26. *P. Herrada* Auguſtianorum Præfectus, è Chinâ olim 100 plùs minùs Libros Chinenſes ſecum advexit in Philippinas Inſulas, & deinde in Europam : inter hos erat *Liber de Luſu Talorum* , *Latrunculorum* [ſeu Scachorum,] *aliiſque Ludis geſticulariis*. Hujus meminit Henningus in Regni Chin. Hiſt. lib. 2, cap. 9.

Suetonius

Suetonius scripsit Libellum de Ludis Græcorum, quod disertè à quibusdam affirmatur. Et Eustathius ad Odyss. α, innominato Authore sic meminit, ὁ δὲ τὰ περὶ τῆς Ἑλληνικῆς παιδιᾶς γράψας, διαφορὰν καὶ αὐτὸς εἰδὼς κύβων καὶ πεσσῶν, καὶ παλαιοτέραν εἰπὼν τὴν κυβευτικὴν παιδιάν: deinde eum adducere Sophoclis versum in Palamede de Cubis & Pessis, & Euphorionis Πεσσὰ Ναυπλιάδαο: in Ilio monstrari Lapidem super quo ἐπέσσευον οἱ Ἀχαιοὶ, ἐν ᾧ Ἀργεῖον λεγόμενον Παλαμήδους Πεσσόν. Et quòd Plato in Phædro Ægyptiis tribuat πεττείαν & κυβείαν: quòd autem Platonis Commentatores πεττείαν non interpretentur de πεττεία Græcorum, sed de eo quod dicitur Πεττευτήριον, pro quo (ut in ordinaria πεττεία,) habebant Πλινθίον, at in quo motiones Solis & Lunæ & ἐκλειπτικὰ notabantur. Et quòd veteres utebantur tribus Tesseris, non ut nunc δυσὶ duabus. Inde esse Proverbium cujus meminit Plato in Lib. de Legibus, τρὶς ἓξ ἢ τρεῖς κύβοι, à maximo & minimo numero sic dictum, ubi summum discrimen subeundum erat & periculum faciendum.

FINIS.